

Waterschap Aa en Maas

Jaarverslag 2023

status : Definitief
kenmerk : Jaarverslag 2023
datum : 23 april 2024
opgesteld door : Informatiestaf

vastgesteld door : Dagelijks Bestuur
paraaf :

KERNGEGEVENS

GEBIED	Oppervlakte in hectare	161.000
	Aantal gemeenten	20
	Aantal bedrijven	16.692
	Aantal inwoners	785.773

TAKEN	Watersysteembeheer	110	km primaire waterkering
		198	km niet-primaire waterkering
		4.140	km watergangen/-lopen
		114	gemalen
	Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
		102	rioolgemalen
		400	km transportleiding
		1.181.903	capaciteit zuiveringen i.e.

		Begroting	Rekening
FINANCIEN	Watersysteembeheer		
	Aantal ingezetenen	321.600	322.726
	Waarde gebouwd in miljarden	€ 142,1	€ 148,8
	Aantal herleide ha ongebouwd	101.050	98.997
	Aantal ha natuurterreinen	25.300	25.233
	Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	4.500	3.355
	Netto kosten in miljoenen	€ 79,3	€ 75,9
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 77,0	€ 79,6
	Tarief ingezetenen	€ 68,21	€ 68,21
	Tarief gebouwd in % van de WOZ-waarde	0,03160%	0,03160%
	Tarief ongebouwd	€ 93,50	€ 93,50
	Tarief natuurterreinen	€ 6,06	€ 6,06
	Tarief verontreinigingsheffing	€ 52,08	€ 52,08
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 104,6	€ 44,8
	Zuiveringsbeheer		
	Aantal ve's	1.232.700	1.181.903
	Netto kosten in miljoenen	€ 63,0	€ 58,0
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 64,6	€ 62,8
Tarief zuiveringsheffing	€ 52,08	€ 52,08	
Bruto investeringen in miljoenen	€ 43,4	€ 39,7	

ORGANISATIE	Bestuur	1 Dijkgraaf 30 Leden algemeen bestuur waarvan 5 leden dagelijks bestuur
	Totale organisatie	fte 516,1 536,86

INLEIDING	7
1 JAARVERSLAG 2023	11
Programmarealisatie 2023	11
1.1 Waterveiligheid	13
1.1.1 Doelstellingen	13
1.1.2 Prestaties en activiteiten	13
1.1.3 Financieel	18
1.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem	21
1.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen	21
1.2.2 Gezond en natuurlijk water	26
1.2.3 Financieel	30
1.3 Schoon water	33
1.3.1 Doelstellingen	33
1.3.2 Prestaties en activiteiten	33
1.3.3 Financieel	36
1.4 Samen, duurzaam, slim en effectief	38
1.4.1 Prestaties en activiteiten	38
1.4.2 Financieel	42
1.5 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit	43
1.5.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar	43
1.5.2 Incidentele lasten en baten	44
1.5.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	45
1.5.4 Waterschapsbelastingen	47
1.5.5 Weerstandsvermogen	47
1.5.6 Financiering	55
1.5.7 Verbonden partijen	58
1.5.8 Openbaarheidspaaragraaf	61
1.5.9 Bedrijfsvoering	62
1.5.10 EMU-saldo	62
1.5.11 Investerings	63
2 JAARREKENING 2023	67
2.1 Kostenverdeelstaat	69
2.2 Exploitatierkening naar kostendragers	70
2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer	70
2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer	77
2.3 Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten	82
2.4 Balans voor resultaatbestemming	86
2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling	88
2.4.2 Toelichting activa	90
2.4.3 Toelichting Passiva	96
2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector	106
VOORSTEL EN BESLUIT	107

BIJLAGE SISA VERANTWOORDING	111
BIJLAGE NIET SISA VERANTWOORDING	112
BIJLAGE DUURZAAMHEID	113
BIJLAGE UITGELICHTE PROJECTEN	117
BIJLAGE REALISATIE NAAR BELEIDSVELDEN	127
Waterveiligheid	127
Klimaatbestendig en gezond watersysteem	128
Schoon Water	129
BIJLAGE VERBONDEN PARTIJEN	131
VERKLARENDE WOORDENLIJST EN AFKORTINGEN	145

Inleiding

Voor u liggen het Jaarverslag en de Jaarrekening 2023 van waterschap Aa en Maas.

Terugkijkend op 2023, dan kunnen we nog steeds niet om het woord 'inflatie' heen. Iedereen kreeg ermee te maken. De inflatie toonde in 2023 een lichte daling maar blijft vooralsnog hoog. In de praktijk zien wij dat bepaalde elementen van de inflatie (hogere energie- en loonkosten) vertraagd doorlopen. Zichtbaar zijn ook de effecten van de verschillende dossiers (onder andere stikstof, klimaat) en de veranderde economie (krapte arbeidsmarkt en productiemiddelen) wat geleid heeft tot financiële nadelen voor het waterschap.

Toch kijken we tevreden terug op het werk dat er in 2023 is verzet. Binnen de exploitatie is circa 93% van de begrote uitgaven gerealiseerd. De investeringsbegroting is in 2023 gestegen met € 39,5 miljoen ten opzichte van 2022. Uiteindelijk is er in 2023 € 8,5 miljoen meer gerealiseerd dan in 2022. Dit lijkt wat tegen te vallen in verhouding tot de stijging van de investeringsbegroting, maar dat komt vooral doordat enkele investeringsprojecten vertraging op hebben gelopen en doorschuiven naar volgende jaren.

Het jaar 2023 is met een positief resultaat afgesloten. Met name door een groot aantal incidentele baten komt het positieve resultaat uit op € 9,2 miljoen.

Samenvatting jaarverslaggeving 2023

Met het jaarverslag legt het dagelijks bestuur verantwoording af aan het algemeen bestuur over de realisatie van de in de begroting opgenomen doelstellingen en maatregelen over het afgelopen jaar. Hieraan is de verantwoording van de kosten en opbrengsten en de financiële positie van het waterschap gekoppeld.

Van een aantal velden binnen het werk van het waterschap zijn interessante mijlpalen of onderwerpen te benoemen. Deze volgen hierna. Ten slotte volgt een beknopt overzicht van de totstandkoming van het financieel resultaat.

HWBP

- Voor Cuijk-Ravenstein is de aanbesteding voor de planuitwerking gegund en de subsidiebeschikking HWBP ontvangen.
- Voor Lith-Bokhoven is de verkenningsfase gestart.
- De terinzagelegging van de ontwerpbesluiten voor Meanderende Maas is met tien maanden vertraagd door het vervallen van de bouwvrijstelling voor de uitstoot van stikstof en door aanvullende eisen voor onderbouwing van vergunningen. Daardoor is de start van de realisatie doorgeschoven naar 2024.

Graverij

We zien de uitdagingen als gevolg van graverij door dassen en bevers verder toenemen. Afgelopen jaar is veel geïnvesteerd in het toepassen van preventieve maatregelen zoals de realisatie van de alternatieve burchten en zijn maatregelen opgenomen in de ontwerpen van de dijkversterkingsprojecten (gaas, hoogwatervluchtplaatsen, sloten dempen waar mogelijk, damwand).

Voldoende water en omgaan met weersextremen

- Na een aantal droge jaren was 2023 extreem nat. We hebben de peilen conform de nota peilbeheer hooggehouden waar het kon en ingespeeld op de natte situatie waar het nodig was.

Er is niet te voorkomen dat op sommige plekken overlast ontstaat, maar grosso modo heeft ons systeem, met voldoende sturingsmogelijkheden, goed gewerkt.

- In 2023 zijn 21 wateroverlastknelpunten aangepakt en opgelost.
- Per 1 september is er een meldingsmogelijkheid beschikbaar voor kleine onttrekkingen. In de laatste vier maanden van 2023 hebben we in totaal zo'n 300 meldingen binnengekregen.
- De GGOR-projecten gebiedsplan Raam en St. Anthonis zijn in 2023 nagenoeg afgerond.
- In 2023 is de inrichting van het gebied Leegveld (Deurnsche Peel) afgerond. Dit betreft 1.260 ha Natura 2000 gebied.
- Van Rijk en provincie is € 4,9 miljoen aan DHZ-bijdrage ontvangen.
- In de doorvertaling van 'Water en Bodem Sturend' naar praktische handvatten hebben we Brabantbreed onder meer een Water signaleringskaart opgesteld, die het gesprek over ruimtelijke ontwikkelingen passend binnen het water- en bodemsysteem faciliteert.

Gezond en natuurlijk watersysteem en KRW

- In 2023 zijn bij het werken aan een gezond en natuurlijk watersysteem 5 km beekherstel, 13 km ecologische verbindingzone, 10 km natuurvriendelijke oevers en 11 vispassages gerealiseerd.
- Gelet op de naderende KRW-deadline van 2027 en uitgebrachte adviezen door onder andere de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur en Universiteit Utrecht, zijn we gestart met het opstellen van een vervolgstراتيجية KRW die duidelijk maakt wat wij extra kunnen doen, of wat anderen extra zouden moeten doen, om de KRW-doelen te halen.
- We hebben goed lopende subsidieregelingen voor recreatie en educatie, voor biodiversiteit en voor klimaatmaatregelen. Onze inwoners weten onze regelingen te vinden.

Afvalwaterketen

- Doordat meer slib naar rwzi 's-Hertogenbosch is afgevoerd is meer gas geproduceerd dan begroot.
- Zowel de opwekking van energie als het verbruik van elektriciteit zijn financieel nadelig uitgevallen ten opzichte van de begroting. Mede door diefstal van koper op twee van onze zonneweides en minder zonuren is de elektriciteitsproductie lager uitgevallen.
- Op rwzi Oijen is door de minister de eerste PACAS-installatie van Aa en Maas geopend, waarmee het verwijderingsrendement van medicijnresten en andere microverontreinigingen toeneemt.
- Op deze rwzi vinden daarnaast grootschalige renovatiewerkzaamheden plaats. Begin juni is de renovatie tijdelijk stopgezet in verband met de vergunningstop van de provincie Noord-Brabant (stikstofslot). Uiteindelijk is alsnog vergunning verkregen en konden de werkzaamheden in november weer worden opgestart.
- Op rwzi 's-Hertogenbosch draait sinds eind oktober het project Poseidon: het toepassen van AI in het aanvoerstelsel én de procesbesturing van de rwzi.
- Op alle rwzi's zijn in samenwerking met het ministerie meer dan 1.900 corona-bemonsteringen uitgevoerd.

Samen, duurzaam, slim en effectief

- Er is veel inzet gepleegd op de afstemming met Rijk, provincie en overige partners over de grote opgaven rond natuurontwikkeling, stikstof, KRW, klimaat, landbouw, energie, etc. Het rijk heeft een ontwerp-Nationaal Programma Landelijk Gebied opgesteld en de provincie een concept Brabants programma en een ontwerp Ruimtelijk Voorstel. Voor de NOVEX-gebieden zijn met onze hulp ontwikkelperspectieven gemaakt.
- We zijn nu voor 88% energieneutraal als waterschap.
- Ook in 2023 is waterschap Aa en Maas weer opgevallen als innovatief waterschap, onder andere met twee nominaties voor de landelijke waterinnovatieprijs.

Financieel resultaat 2023

Het exploitatieresultaat voor bestemming in de jaarrekening 2023 betreft € 9,2 miljoen positief. Het voordelig exploitatiesaldo is vooral ontstaan door (incidentele) baten als de ontvangen coronacompensatie, verwachte subsidie medicijnresten, binnen exploitatie geboekt overschot subsidie verkenningsfase Cuijk-Ravenstein en de financiële afwikkeling van de toetreding hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden en waterschap Limburg tot de SNB. De totale belastingopbrengsten vallen dit jaar hoger uit, met name doordat de nog op te leggen aanslagen over voorgaande jaren meer hebben opgebracht dan initieel door de BSOB werd verwacht. Het jaarrekeningresultaat bedraagt € 9,2 miljoen positief en dit is afgerond 6,5% van de exploitatie (begrote netto lasten € 142,3 miljoen).

Hieronder geven we in het kort aan hoe dit positieve resultaat tot stand is gekomen.

Analyse resultaat Jaarrekening 2023 (x 1 mln.€)		
<u>Belastingopbrengsten:</u>		
De belastingopbrengsten zijn hoger	-0,87	V
<u>Bestemmingsreserves mutaties:</u>		
Overige mutaties bestemmingsreserves	-0,41	V
<u>Lasten:</u>		
Hogere kapitaallasten (effect hogere marktrente)	1,30	N
Hogere personeelslasten (CAO, extra kosten invulling vacatures)	0,88	N
Goederen en diensten en bijdragen aan derden (incl. onderhoud waterkering; uitgaven bever en das en SNB)	3,07	N
Kosten onvoorzien (niet benut 2023)	-0,30	V
mutaties voorzieningen / reserveringen	0,35	N
Totaal hogere lasten	5,30	N
<u>Baten:</u>		
Hogere interne rentebaten (door hogere marktrente)	-1,00	V
hogere financiële baten (dividenduitkering, agiostorting SNB)	-4,02	V
Hogere vergoeding detachering personeel en subsidies (diverse)	-1,06	V
Lagere overige goederen (daling opbrengst verkoop biogas)	1,38	N
hogere bijdrage diensten voor derden (o.a. coronacompensatie, restbedrag subsidie Waterkering, subsidie medicijnresten)	-10,05	V
Lagere opbrengsten geactiveerde uren	1,49	N
Totaal hogere baten	-13,26	V
Positief jaarrekening saldo 2023 (voor resultaatbestemming)	-9,25	V

V= voordeel N= nadeel

Leeswijzer

Door het afronden van getallen komt de optelling daarvan soms niet overeen met het gepresenteerde totaal.

Per programma wordt een tabel met prestaties en activiteiten gepresenteerd. Indien er voor het betreffende begrotingsjaar geen prestatie begroot wordt en hier dus ook geen realisatie tegenover staat, wordt deze blanco gepresenteerd. Voor wat betreft de overige kleuren geldt de volgende toelichting:

	Realisatie verloopt volgens (meerjaren) prognose
	Realisatie verloopt vertraagd
	Planning wordt niet gerealiseerd

De kleuren zeggen wat over harde prestaties zoals km en ha, maar ze zeggen niets over de geleverde inspanningen en over extra resultaten. Zo kan het zijn dat er dit jaar voor een bepaalde prestatie (bijvoorbeeld beekherstel) niets gerealiseerd wordt (afgerond), maar dat er wel een forse inspanning wordt geleverd in de voorbereiding voor realisatie in een volgend jaar. Om hier zicht op te krijgen is in het programma Klimaatbestendig en Gezond watersysteem ook inzicht gegeven in 'inspannings-eenheden'.

Daar waar sprake is van investeringen, zijn deze in te delen in drie categorieën:

A-investeringen: Kredieten zijn volledig geautoriseerd (via een investeringsbesluit) door het algemeen bestuur.

B1-investeringen: De vervangingsinvesteringen, inclusief bijbehorende afspraken en kaders. Voor een aantal B1-investeringen geldt dat via de programmabegroting het algemeen bestuur goedkeuring wordt gevraagd voor autorisatie door het dagelijks bestuur van deze investeringen voor Watersysteembeheer, Zuiveringsbeheer en de Algemene dienst. De hiervoor gehanteerde richtlijnen zijn:

- Watersysteembeheer: maximaal € 3 miljoen per jaar en € 350.000 per project.
- Zuiveringsbeheer: maximaal € 10 miljoen per jaar en € 1 miljoen per project.

Voor de overige B1-investeringen zal via een investeringsbesluit goedkeuring gevraagd worden aan het algemeen bestuur.

B2-investeringen: Het uitvoeringsdeel behorende bij een al toegekend A-krediet. Er is een besluit genomen over de start van het project. Er is echter maar een deel van het krediet toegekend. Over het toekennen van het uitvoeringsdeel moet het algemeen bestuur nog een besluit nemen.

C-investeringen: Een door het algemeen bestuur toe te kennen krediet. Er is nog geen besluit genomen over de start van het project of toekenning van het krediet.

In de Functionele Commissies zal het jaarverslag aan de orde gesteld worden. Daarbij geldt dat in de Commissie AFZ alle hoofdstukken behandeld worden en in de Commissies EB en WB worden de van toepassing zijnde hoofdstukken behandeld, conform onderstaande tabel.

Tabel 1: Leeswijzer

Document	Hoofdstuk	Omschrijving	Pagina	Cie AFZ	Cie EB	Cie WB
Waterschapsblad / voorstel				X	X	X
Jaarverslag 2023	alle	Jaarverslag 2023		X		
	1.1	Waterveiligheid	13-20			X
	1.2.1	Voldoende water en omgaan met weersextremen	21-26			X
	1.2.2	Gezond en natuurlijk water	26-32		X	X
	1.3	Schoon water	33-37		X	
	1.4	Samen, duurzaam, slim en effectief	38-42		X	X
	1.5	De verplichte paragrafen	43-66		X	X
	2.1	Kostenverdeelstaat	69		X	X
	2.2.1	Exploitatierekening naar kostendrager WSB	70-76			X
	2.2.2	Exploitatierekening naar kostendragers ZB	77-81		X	
		Voorstel en besluit	107-109		X	X
Accountantsverslag				X	X	X
Reactie DB op accountantsverslag				X	X	X
Controllersparagraaf				X	X	X

1 Jaarverslag 2023

Dit hoofdstuk is opgebouwd conform het Waterschapsbesluit en begint met een overzicht van de programma's naar de kostendragers Watersysteembeheer en Zuiveringsbeheer. Vervolgens lichten we per programma de realisatie toe ten opzichte van de Programmabegroting 2023, voor de output én de input. Het laatste deel van dit hoofdstuk bestaat uit een toelichting op de verplichte paragrafen.

Programmarealisatie 2023

Exploitatie

Per programma delen we de gemaakte kosten toe aan onze taken (kostendragers).

Voor Watersysteembeheer gaat het per programma onder andere om:

- Waterveiligheid: de keringswerkzaamheden, het voorkomen van wateroverlast en het oplossen van knelpunten in het stedelijk gebied.
- Voldoende water en omgaan met weersextremen: het aanleggen en onderhouden van de waterlopen, het onderhouden van kunstwerken, cyclisch groot onderhoud en verdrogingsbestrijding.
- Gezond en natuurlijk water: de maatregelen voor kwalitatief goed oppervlaktewater, het aanleggen en onderhouden van ecologische verbindingzones, natuurvriendelijke oevers, vispassages en beekmondingen, het uitvoeren van beekherstel, en recreatie.

Voor Zuiveringsbeheer verantwoordt we binnen het programma Schoon water alle activiteiten rondom het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het zuiveringsslib.

De realisatie binnen het (sub)programma Samen, duurzaam, slim en effectief is verwerkt in de drie hoofdprogramma's. Onder de dekkingsmiddelen hebben we de belastingopbrengsten van 2023 en het begrotingsresultaat verantwoord.

In onderstaande tabellen wordt de realisatie per programma en de realisatie van de bruto investeringen gepresenteerd ten opzichte van de begroting 2023. In § 1.1 tot en met § 1.4 lichten we de realisatie per programma toe. De realisatie van de investeringen per taak wordt nader toegelicht in 1.5.11.

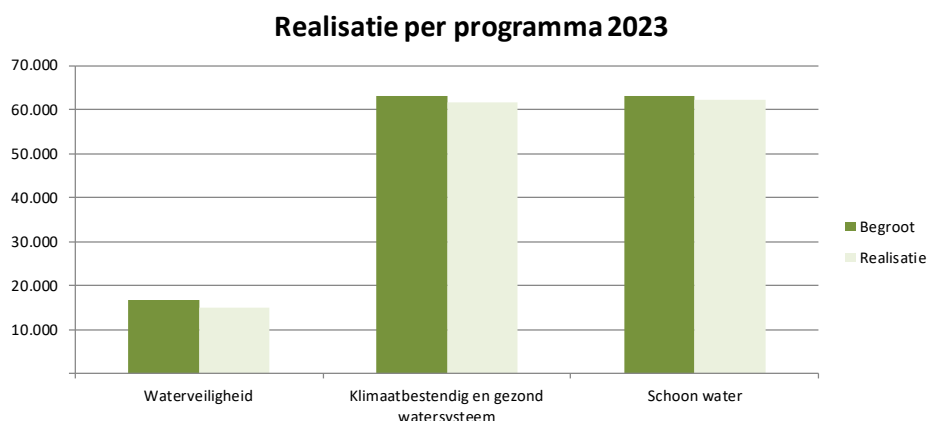
Voor 2023 ziet de totale realisatie per programma er als volgt uit:

Tabel 2: Programma's naar taken/kostendragers

Programma (Bedragen * € 1.000)	Totaal Begroting 2023	Begrotings- wijziging	Totaal Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie Water- systeem- beheer	Realisatie Zuiverings- beheer	Totaal Realisatie 2023	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Waterveiligheid	16.835		16.835	15.007		15.007	V	1.829
Klimaatbestendig en gezond watersysteem	63.158		63.158	61.682		61.682	V	1.476
Schoon water	63.153		63.153		62.099	62.099	V	1.054
Dividend (dekkingsmiddel)	-865		-865	-827	-4.056	-4.883	V	4.018
Netto lasten	142.281		142.281	75.862	58.043	133.905	V	8.376
Dekkingsmiddelen (belasting en beschikking reserves)	-142.281		-142.281	-81.844	-61.307	-143.151	V	870
Saldo				-5.982	-3.264	-9.247	V	9.247

In de bijlagen vindt u de realisatie per programma verdeeld naar beleidsvelden.

Grafiek 1: Programmarealisatie 2023 (bedrag * € 1.000)

Investeringsen

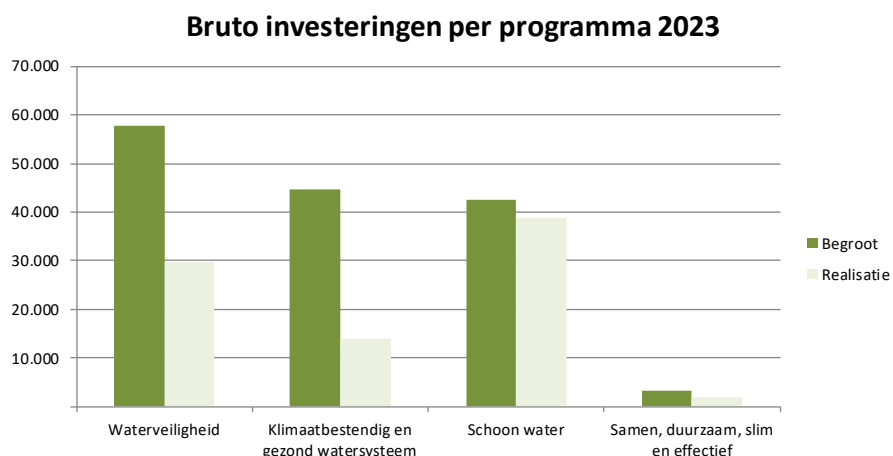
In de tabel hieronder vindt u de realisatie van de bruto-investeringen in 2023 ten opzichte van de begroting. Hoewel de realisatie achter blijft bij de begroting, is het absolute investeringsvolume toegenomen ten opzichte van de jaarrekening 2022. Daar waar de realisatie vorig jaar nog € 76,0 miljoen bedroeg, is deze in 2023 gestegen tot € 84,5 miljoen. Een plus van € 8,5 miljoen. Doordat de begrote investeringen echter met een veelvoud hiervan zijn toegenomen (plus € 39,5 miljoen), ontstaat er een vertekend beeld van de hoeveelheid werk die in 2023 is verzet. Overprogrammering draagt er juist aan bij dat de beschikbare budgetten voor het investeringsprogramma zo veel mogelijk tot besteding komen in de jaren waarin ze beschikbaar zijn gesteld. Projecten kunnen immers vertragen ten opzichte van de planning, bijvoorbeeld door complexiteit, onvoorziene omstandigheden of een hoog ambitieniveau in de gestelde mijlpalen. Dit zien we terug in de realisatie, waarbij de lagere bestedingen het gevolg zijn van vertragingen in diverse investeringsprojecten. Hierdoor schuift een deel van de uitgaven door naar volgende jaren.

Tabel 3: Bruto investeringen naar programma

Totaal bruto investering programma's (Bedragen * € 1.000)	Begroot	Realisatie	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Waterveiligheid	57.739	29.786	V	27.953
Klimaatbestendig en gezond watersysteem	44.666	13.907	V	30.758
Schoon water	42.478	38.755	V	3.723
Samen, duurzaam, slim en effectief	3.167	2.024	V	1.143
TOTAAL*	148.049	84.472	V	63.577

*Binnen de programma's zijn de investeringen/mutaties ten laste van de grondbank niet meegenomen. Per saldo resulteert dit in hogere uitgaven van € 9,3 miljoen. In de uitsplitsing van de uitgaven naar de taken en de staatjes van de balans (mva) wordt wel rekening gehouden met de boekingen ten laste van de grondbank.

Grafiek 2: Programmarealisatie 2023 (bedrag * € 1.000)

1.1 Waterveiligheid

1.1.1 Doelstellingen

Dit zijn de maatschappelijke doelstellingen voor het programma *Waterveiligheid*:

- Bewoners en bedrijven zijn optimaal beschermd tegen overstromingen vanuit de Maas.
- De regionale waterkeringen dragen optimaal bij aan de bescherming van inwoners en bedrijven tegen overstromingen vanuit het regionale watersysteem.

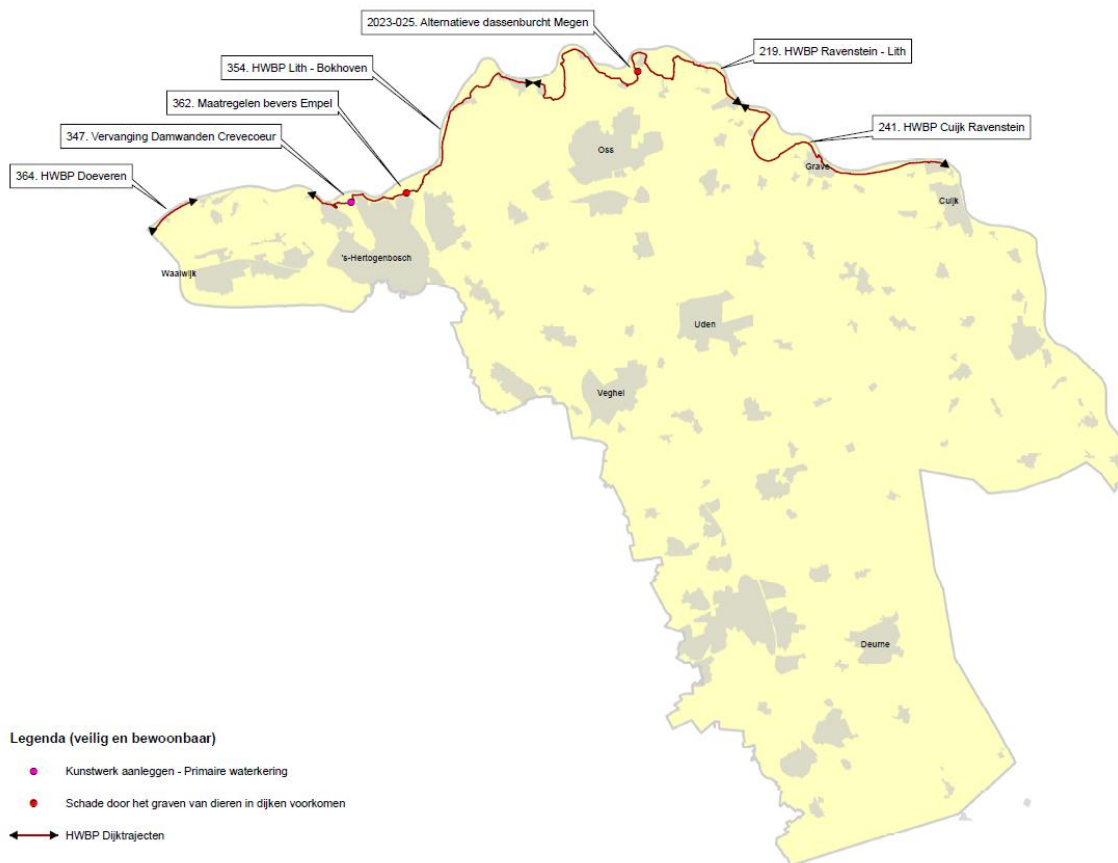
1.1.2 Prestaties en activiteiten

Voor het programma *Waterveiligheid* zijn meerdere prestaties opgenomen in de Programmabegroting 2023. In onderstaande tabel ziet u hoe het medio en eind 2023 gesteld was met de realisatie van deze prestaties.

Tabel 4: Overzicht begrote en gerealiseerde prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren-begroting	Begroting 2023	Prognose Burap 2023	Realisatie 2023	T.o.v. Burap 2023	T.o.v. Begroting 2023
Primaire keringen	km	26	0	0	0		
Regionale keringen/verbeteren kunstwerken	stuks	4	1	0	0		
Verkenningen en beleid voor 2023							
Planuitwerking Cuijk-Ravenstein: Voorlopig ontwerp						Opstellen	
Voorverkenning Lith-Bokhoven: Plan van aanpak Verkenning						Opstellen	
Verkenning Lith-Bokhoven: Voorkeursalternatief						Opstellen	
Verkenning Doeveren: Voorkeursalternatief						Opstellen	

Kaart 1: Grafische weergave van de activiteiten binnen het programma *Waterveiligheid*

Activiteiten om de waterkeringen in stand te houden

Aandacht voor de zorgplicht voor de primaire waterkeringen

Uit de evaluaties van onze zorgplicht blijkt dat het waterschap op hoofdlijnen in control is. De omvang en de impact van graverij in de waterkeringen blijft echter een groot aandachtspunt. In 2023 heeft Rijkswaterstaat Zuid-Nederland een leerbijeenkomst georganiseerd samen met waterschap Aa en Maas, waterschap Limburg en waterschap Brabantse Delta. Daarbij hebben we de omgang met ontwikkelingen en de samenwerking bekeken. Het was leerzaam om met elkaar in gesprek te gaan en gaandeweg óók interessante informatie op te halen voor onszelf. Daarnaast verbetert de samenwerking als je elkaar op deze manier leert kennen. Dit heeft het afgelopen halfjaar al gezorgd voor kortere lijnen met Rijkswaterstaat.

De veiligheidsrapportage instandhouding waterkeringen 2023 is in de maak en wordt na afronding vastgesteld door het dagelijks bestuur (DB) en ter informatie aangeboden aan het algemeen bestuur (AB), de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) en de provincie Noord-Brabant. De ILT en de provincie zijn de toezichthouders voor de primaire en regionale keringen.

Nader onderzoek naar zwakke plekken in de primaire kering

De beoordeling die we hebben uitgevoerd, geeft een beeld van de veiligheid van onze primaire waterkeringen voor 2023. Na het hoogwater in juli 2021 en de eerste beoordelingsronde zijn meerdere aandachtspunten en potentiële zwakke plekken in de primaire kering naar voren gekomen. De meeste hiervan zijn nader onderzocht. De preventieve beheer- en noodmaatregelen die we moeten treffen totdat de dijkversterking gereed is, zijn bekend. Deze maatregelen werken we de komende jaren stapsgewijs verder uit, waarna we deze waar mogelijk uitvoeren of opnemen in het calamiteitenplan. Hierbij worden ook de mogelijke consequenties voor de (crisis)organisatie onderzocht en ingericht.

Graverij door bevers en dassen (keringen en watersysteem)

We zetten ons in om duurzaam samen te leven met bever en das. Waar mogelijk laten we deze beschermde soorten ongemoeid, waar nodig grijpen we in. Ingrijpen doen we conform de wet en de werkprotocollen. In 2023 hebben we twee alternatieve dassenburchten gerealiseerd. Ook zijn er vier alternatieve dassenburchten in voorbereiding. Na de realisatie van een alternatieve burcht worden de dassen richting de alternatieve locatie gelokt. Als dat niet lukt, worden ze uiteindelijk verjaagd, zodat de burcht in de dijk (of de beschermingszone) kan worden verwijderd. Eén burcht is al weg, de tweede volgt in 2024. Onze inspanningen beginnen hun vruchten af te werpen. Een van de eerstvolgende alternatieve dassenburchten komt op de rwzi Oijen, waar een bestaande burcht binnen de beschermingszone van de waterkering ligt. Dit is een mooi voorbeeld van interne samenwerking.

Daar waar nodig zijn (beginnende) dassen- en beverpijpen afgelopen jaar dichtgezet. Ook zijn meerdere beverholten en -burchten ontmanteld. In Oeffelt (das) en in Haren (bever) zijn we al drie keer teruggeweest, omdat de graverij zich blijft herhalen. Op de locatie in Haren nemen we binnen het project Meanderende Maas een structurele antigraverij maatregel op. De natte omstandigheden maken het een uitdaging om de schade door de uitvoering zo beperkt mogelijk te houden. Voor alle bekende, bestaande dassen- en beverburchten hebben we noodmaatregelen opgenomen in het calamiteitenbestrijdingsplan.

In 2023 hebben we veel geïnvesteerd in preventieve maatregelen, zoals de aanleg van de alternatieve burchten. Ook hebben we maatregelen opgenomen in de ontwerpen van onze dijkversterkingsprojecten, zoals het gebruik van gaas, de aanleg van hoogwatervluchtplaatsen, het dempen van sloten en het aanbrengen van damwanden. De beverpopulatie neemt nog steeds toe en doordat de territoria in de hoofdwaterlopen al bezet zijn, verspreiden de bevers zich verder

richting de kleinere waterlopen, dieper ons beheergebied in. Dat merken we onder meer het aantal keren dat we moeten ingrijpen. In het eerste halfjaar van 2023 was dat net zo vaak als in heel 2022. Dit betekende ook in 2023 een forse stijging van de inzet in capaciteit en financiële middelen. We proberen deze stijging te beperken door de administratie en begeleiding efficiënter in te richten. Het provinciale beverprotocol is in het voorjaar van 2023 goedgekeurd door Gedeputeerde Staten (GS). Dit maakt sneller ingrijpen mogelijk en biedt een breder handelingsperspectief.

Als waterschap werken we actief mee met het ontwikkelen van betere technieken om ondergrondse graverij inzichtelijk te maken. Daarnaast ontwikkelen we hoogwatervluchtplaatsen en sporen we graverij op met honden. We hebben een app uitgewerkt om de locaties en onze handelingen eenduidig te kunnen registreren. Deze app wordt op korte termijn opgeleverd.

Biodiversiteit van de dijkvegetatie

Met ons maaibeheer en de drukkbe grazing stimuleren we waar mogelijk de biodiversiteit. We maaien bijvoorbeeld in fases, markeren waardevolle vegetatie en doen proeven met Kleurkeur, een richtlijn voor goed ecologisch maaibeheer van bermen. Het gefaseerd maaien verloopt goed, al vraagt het nog wel om extra communicatie. Daar hebben we in 2023 dan ook flink op ingezet. De proef met Kleurkeur wordt voortgezet en we gebruiken de resultaten hiervan voor het maaibeheer en de drukkbe grazing.

Daarnaast stimuleren we de biodiversiteit door deel te nemen aan het onderzoeksprogramma Future Dikes. Daarin staan biodiversiteit en een sterke bekleding centraal en wordt bekeken hoe die elkaar kunnen versterken.

Activiteiten voor het HWBP

Projectbesluiten Meanderende Maas/Ravenstein-Lith in procedure

Waterschap Aa en Maas is sinds 2017 trekker van het integrale (HWBP- en MIRT-) project Meanderende Maas/Ravenstein-Lith. Daarin komen dijkversterking, rivierverruiming en gebiedsontwikkeling samen. De terinzagelegging van de ontwerpbesluiten is met tien maanden vertraagd. Dat komt doordat de bouwvrijstelling voor de uitstoot van stikstof is vervallen en door aanvullende eisen voor de onderbouwing van vergunningen. Daardoor is de start van de realisatie doorgeschoven naar 2024.

Planuitwerking Cuijk-Ravenstein

Het algemeen bestuur heeft een tweede krediet voor de planuitwerking Cuijk-Ravenstein beschikbaar gesteld en het plan van aanpak voor deze fase is klaar. De aanbesteding van de ingenieursdiensten is afgerond. De planuitwerking is in de tweede helft van 2023 van start gaan. In december hebben we de HWBP-subsidiebeschikking ontvangen.

Start Verkenning Lith-Bokhoven

In 2023 is de verkenningsfase van ons derde dijkversterkingsproject Lith-Bokhoven met enige vertraging gestart. Dat kwam onder meer doordat het lastig bleek om het projectteam op sterkte te brengen. Met de beoogde partners hebben we de gewenste scope besproken. We zoeken vooral afstemming met de Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch (HoWaBo II, voor het regionaal systeem bij Crèvecoeur), de plannen van de gemeente rondom de Diezemonding (Henriëttewaard) en mogelijk de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW, voor een eventueel derde-tranche-project). Ook liggen in de Henriëttewaard kansen om klei te winnen voor de versterking van de dijk.

Verkenning Doeveren

Het project Doeveren omvat de versterking van vier kilometer waterkering tussen de brug bij Heesbeen en Waalwijk. Het project bevindt zich in de verkennende fase. De afgelopen tijd hebben we vooral het projectteam ingericht en op sterkte gebracht. Het team heeft aan het plan van aanpak gewerkt, op basis waarvan het waterschap de HWBP-subsidie toegekend kan krijgen voor de

verkenning- en planuitwerkingsfase. Ook zijn onderzoeken in gang gezet om tot een voorkeursalternatief te komen.

Gebruik gebiedseigen grond en verkenning gronddepot

In het projectgebied Meanderende Maas wordt meer klei ontgraven dan binnen het project wordt toegepast of naar de keramische industrie gaat. Dit biedt kansen uit het oogpunt van duurzaamheid. Daarom zijn we in 2022 een onderzoek gestart naar de mogelijkheid om deze klei toe te passen in onze eigen projecten. Dat onderzoek is inmiddels afgerond. We zien concrete kansen om de klei in het dijkversterkingsproject Cuijk-Ravenstein toe te passen. De aangevraagde vergunningen voor gronddepots in het projectgebied Meanderende Maas kunnen mede voor dit doel benut worden. De uitvoeringsplanning van beide projecten overlapt deels, zodat een deel van de ontgraven klei direct verscheept kan worden naar het andere projectgebied. Hiervoor is een overeenkomst in voorbereiding met de opdrachtnemer voor de realisatie van Meanderende Maas.

Vervolgproces voor HWBP-programmering toekomstig dijktraject Maashees-Boxmeer

Uit de beoordeling van dijktraject 36-1 Boxmeer-Cuijk is gebleken dat de aansluiting van de primaire waterkering op de hoge gronden ten zuiden van Boxmeer onvoldoende is. Daardoor moeten we de waterkering richting Maashees verlengen. In het voorjaar van 2023 is een voorgesteld tracé tussen Groeningen en Boxmeer bepaald. Over de ligging heeft ook afstemming plaats gevonden met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. De hoogte en de sterkte van het nieuwe traject moeten nog worden bepaald op basis van nieuwe overstromingsberekeningen, die in december 2023 gemaakt zijn. Als hier duidelijkheid over is, kunnen we in 2024 de voorbereidingen treffen om dit project in de programmering op te nemen.

Herziening Hydraulische Ontwerpbelastingen (HOB) 2020

Voor de planuitwerking Cuijk-Ravenstein en de verkenning Lith-Bokhoven hebben we actuele uitgangspunten (ontwerpbelastingen) nodig. Door vertragingen in het programma Beoordelings- en Ontwerpinstrumentarium (BOI 2023) van het Rijk waren in 2023 geen nieuwe modellen beschikbaar. In samenspraak met het Rijk hebben we wel gebruik kunnen maken van enkele onderzoeken om grote veranderingen in de ontwerpbelasting te kunnen inschatten. Dit heeft voor nu niet geleid tot een herziening van de HOB 2020. Daarom zullen we voor de lopende projecten gebruik blijven maken van de HOB 2020.

Specifieke activiteiten voor de regionale waterkeringen

Verbetering van kunstwerken in de regionale waterkeringen

Voor het inlaatwerk bij de Bossche Sloot is een nieuwbouwplan opgesteld, waarvoor het lastig is een vergunning te krijgen. Daarom maken we een ander plan dat is gericht op de restauratie van het bestaande kunstwerk. Voor beheer en onderhoud gelden namelijk andere (stikstof)regels. De realisatie is nu in 2024 gepland.

Herstel Aa-kades De Brand

De Aa-kades langs De Brand voldoen aan de norm. De restopgave om de bekleding te herstellen is in 2023 uitgevoerd.

Activiteiten voor de waterveiligheid van de Maas en interactie met de regionale wateropgave (HoWaBo)

Bijdragen aan projecten om de Maas te verruimen

Waterschap Aa en Maas neemt actief deel aan projecten van andere partijen die bijdragen aan lagere hoogwaterstanden op de Maas langs ons beheergebied. Daarbij kijken we ook meteen naar natuur- en gebiedsontwikkeling. In 2023 ging het om twee projecten.

De MIRT-planuitwerking en realisatie Ruimte voor de Maas Oeffelt (trekker: provincie Noord-Brabant)

De waterstandsverlaging die optreedt als de flessenhals in de Maas bij Oeffelt is opgelost, heeft een positief effect op dijkversterkingsopgaven in Brabant en Limburg. Bij het project Ruimte voor de Maas bij Oeffelt treedt echter vertraging op door sterk gestegen materiaalkosten en inflatie. Ook verleent de provincie Noord-Brabant voorlopig geen stikstofvergunningen. Hierdoor wordt de afronding van de planuitwerkingsfase mogelijk twee jaar vertraagd (tot in 2025).

De beoogde MIRT-verkenning Alem (trekkers: gemeente Maasdriel en firma Dekker)

De verlaging van de waterstand die met het project Alem kan worden bereikt, kan van belang zijn voor de dijkversterking Lith-Bokhoven. De provincie Gelderland heeft een aanvraag ingediend in het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW-derde tranche) als mogelijk onderdeel van het project Alem. Inhoudelijk is dit voorstel in 2023 positief beoordeeld. In 2024 besluit het Rijk over de financiering. In het MIRT 2023 is een zogenoemd tussenbesluit genomen. Het Rijk weet dat de partijen het project verder willen voorbereiden naar een startbesluit MIRT-verkenning, al dan niet met opname van een PAGW-opgave.

De MIRT-verkenning Lob van Gennep (trekker: waterschap Limburg)

Voor het project Lob van Gennep is de voorkeursbeslissing in 2022 genomen. Daarmee is vastgelegd wat het effect is van de waterberging op de waterstand. In 2023 is de planuitwerking gestart. We blijven als waterschap bij het vervolg betrokken (de HWBP-planuitwerking in 2023-2025), maar meer op afstand (als agendalid).

Onderzoek en beleidsuitwerking vanuit de beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater

Eind 2022 is het definitieve advies van de beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater opgeleverd. Deze beleidstafel is gestart naar aanleiding van het hoogwater in juli 2021 in de Maas en haar Limburgse zijrivieren. Wij hebben hier een bijdrage aan geleverd. In 2023 is een deel van deze adviezen al opgenomen in beleidsvoorstellen. Verder zijn we betrokken bij een onderzoek naar bovenregionale stresstesten en naar de systeemmaatregelen in de Maas.

Overige activiteiten

Verder ontwikkelen van de calamiteitenbestrijding

- In 2023 hebben we de organisatie van hoogwatermaatregelen verder uitgewerkt.
- Begin 2023 hebben we opnieuw 31 aspiranten opgeleid tot dijkwacht. Daaraan deden ook enkele medewerkers van Defensie (nationale reserve) mee. Ons team van dijkwachters is nu op voldoende sterkte met 180 dijkwachters, gelijk verdeeld over medewerkers en inwoners; een mooi voorbeeld van burgerparticipatie.
- De jaarlijkse herhalingstraining voor de bestaande dijkwachters was dit jaar verdeeld over drie middagen op drie verschillende locaties op de dijk. We gingen daarbij nader in op de thema's graverij door dieren, dijkversterkingen en kunstwerken, en wat die betekenen voor de dijkwacht. De opkomst was goed en we kregen veel positieve reacties.
- We hebben de maatregelen verkend die nodig zijn bij de inzet van het waterbergingsgebied HoWaBo (Vughtse Gement). Ook hebben we geoefend met het sluiten van twee kunstwerken. Dit gebeurde als voorbereiding op een grootschalige oefening in 2024.
- In 2023 hebben we de dijkwacht- en calamiteitenorganisatie verder geoptimaliseerd. Zo hebben we de verkeersmaatregelen die gemeenten bij hoogwater moeten nemen tot in detail uitgewerkt. Ook hebben we juridisch vastgelegd hoe we omgaan met de hoge gronden ten zuiden van Boxmeer. Verder hebben we het aantal te inspecteren dijkvakken geoptimaliseerd.
- Samen met de Zoogdierverseniging hebben we een groep van 40 mensen (dijkwachters, muskusrattenbestrijders, dijkbeheerders en ecologen) opgeleid tot 'beverspeurders'. Daarmee

hebben we een eerste stap gezet om bij hoogwater actief op zoek te kunnen gaan naar bevers die de dijk op en in vluchten.

- De landelijke werkgroep 'Wiki-noodmaatregelen' deelt haar kennis over het toepassen van noodmaatregelen. Vanuit deze werkgroep is geoefend met nieuwe bekrammingsmethodieken die snel over grote oppervlakten kunnen worden toegepast. Als hoogwater dreigt, is dit essentieel om de grasmat van pas versterkte dijktrajecten te beschermen. Het duurt immers al gauw vier jaar voordat de grasmat op volle sterkte is.

Actualiseren van de overstromingsscenario's

In 2023 zijn we gestart om een nieuw modelinstrumentarium te bouwen om de overstromingsscenario's vanuit de primaire waterkeringen te actualiseren. De vorige scenario's zijn vijftien jaar oud. We werken hierbij samen met waterschap Brabantse Delta en de provincie Noord-Brabant. Dit project loopt nog tot eind 2024. Eind 2023 is een eerste versie van het model opgeleverd.

Informatiemanagement

In 2023 zijn twee organisatiebrede projecten gestart: het stroomlijnen van het meldingenproces voor beheer en onderhoud (loopt nog door in 2024) en het opzetten van een uniforme documentmanagementomgeving voor projecten. Dit laatste project is in 2023 afgerond en wordt geïmplementeerd in de organisatie. Daarnaast zijn de GIS-omgevingen van de HWBP-projecten gemigreerd naar intern beheer, zodat we meer grip hebben op deze gegevens.

1.1.3 Financieel

Exploitatie

Tabel 5: Saldo lasten en baten

INPUT-VERANTWOORDING WATERVEILIGHEID (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Primaire Begroting 2023	Begrotingswijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %	Vershil v=voordeel, n=nadeel
Totaal lasten	17.173		17.173	17.981	105%	N 808
Totaal baten	337		337	2.939	871%	V 2.602
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	16.835		16.835	15.041	89%	V 1.794
Totaal beschikking bestemmingsreserves				34	>	V 34
Netto lasten	16.835		16.835	15.007	89%	V 1.829

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Dit programma heeft het begrotingsjaar 2023 financieel afgesloten met een realisatiegraad van 89% ten opzichte van de bij de begroting geraamde netto lasten. In het Bestuursverslag tot en met juni 2023 werd nog een realisatiegraad van 102% van de nettolasten verwacht. Daarbij was echter geen rekening gehouden met het hieronder vernoemde en onbenutte deel aan subsidie-middelen. De kostenontwikkeling door hogere lonen en prijsstijgingen (die impact hebben op het doorrekenen van de kosten naar alle bestuurlijke programma's) en de hogere doorberekende kapitaallasten, zorgen voor een nadelig resultaat in de lasten. Daarentegen zijn de baten hoger dan voorzien. Per saldo resulteert dit in een voordeel van € 1.829.000.

De hogere kapitaallasten zijn voor een significant deel verantwoordelijk voor het nadelig resultaat binnen de lasten. Het gehanteerde rente-omslagpercentage zorgt ervoor dat de rentecomponent binnen de doorberekende kapitaallasten hoger uitvalt. In de kapitaallasten is ook de extra afschrijving van € 34.000 opgenomen door het aanhouden van het project Regionale keringen Aa/Afleidingskanaal als gevolg van het vervallen van de veiligheidsopgave.

De loonontwikkeling is voor een deel (de doorgerekende indexering) voorzien in de begroting. De in november 2022 overeengekomen cao is verantwoordelijk voor het hogere deel ten opzichte van de doorgerekende loonkosten.

De hogere besteding binnen de goederen en diensten is het gevolg van niet begrote lasten voor de calamiteitenbestrijding waterkeringen en -systeembeheer. Deze hogere lasten worden deels gecompenseerd door de lagere uitgaven voor het onderhoud aan de waterkeringen en monitoring waterkwantiteit.

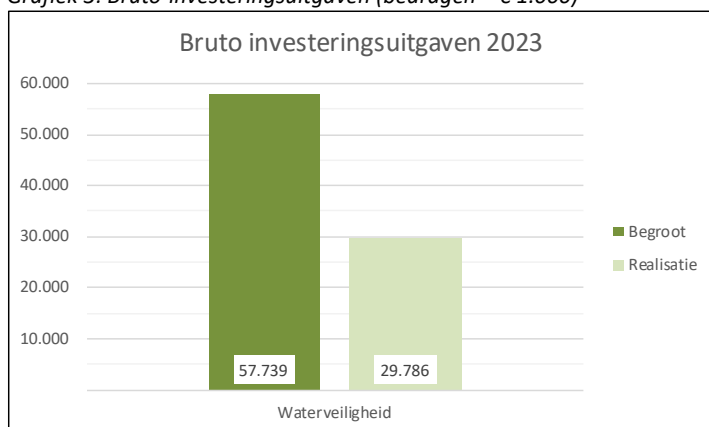
De hogere baten komen voort uit bijdragen van derden, onder andere voor de thema- en gebiedsgerichte plannen. Bij de waardering van de gronden in de grondbank is sprake van vrijval, deze boekwinst en de opbrengst uit verkoop van (overtollig) materiaal zorgt mede voor de hogere baten. Het overschot (onbenutte deel) aan subsidiemiddelen na afronding van de verkenningsfase van het dijkverbeteringsproject Cuijk-Ravenstein is een substantieel onderdeel van het exploitatieresultaat van dit programma. Dit onbenutte deel bedraagt € 2.023.270 en hiervan wordt voorgesteld om deze via resultaatbestemming toe te voegen aan de bestemmingsreserve Waterveiligheid (zie Voorstel en Besluit).

Zie voor een nadere toelichting op de lasten en baten paragraaf 2.2.1.

Investerings

Onderstaande grafiek vergelijkt de gerealiseerde bruto-investeringen met de Begroting 2023.

Grafiek 3: Bruto-investeringsuitgaven (bedragen * € 1.000)

In het Bestuursverslag tot en met juni 2023 werd rekening gehouden met een realisatiegraad van 59%. Uiteindelijk is aan het einde van het jaar 52% van het begrote bruto-investeringenvolume besteed. Ook hier zien we in absolute zin een toename ten opzichte van 2022 (plus € 7,7 miljoen), maar is het procentueel minder doordat de begroting met een veelvoud is toegenomen (plus € 28,7 miljoen).

De dijkverbeteringsprojecten Ravenstein-Lith, Cuijk-Ravenstein en Doeveren, de integrale aanpak Oeffeltse Raam, het gebiedsplan Raam en de jaarlijkse HWBP-bijdrage zijn gezamenlijk goed voor 92% (€ 27,3 miljoen) van de realisatiegraad in 2023.

De dijkverbeteringsprojecten Ravenstein-Lith en Lith-Bokhoven hebben enige vertraging opgelopen en dat leidt tot een realisatiegraad van respectievelijk 45% en 20%. Het project Cuijk-Ravenstein bevindt zich in de planuitwerkingsfase. De verkenningsfase van dit project is in 2023 definitief afgesloten met een overschot aan subsidiemiddelen. Dit onbenutte deel wordt via het exploitatieresultaat toegevoegd aan de bestemmingsreserve Waterveiligheid (zie Voorstel en Besluit).

De integrale aanpak Oeffeltse Raam is in december 2023 opgeleverd. De (financiële) afronding en de nazorg vinden plaats in de eerste helft van 2024, waarna we het project definitief kunnen afsluiten.

De alternatieve dassenburcht in Megen is gereed en het project is afgesloten. De totale kosten zijn uiteindelijk hoger uitgevallen dan het beschikbare investeringskrediet. In overleg met de bioloog is tijdens de uitvoering besloten om het perceel met de dassenburcht te omheinen. Hiermee wordt het publiek op afstand gehouden, zodat het 'verhuisproces' van de dassenfamilie vanuit de waterkering hiervan zo min mogelijk hinder ondervindt. Daarnaast hebben we ervoor gekozen om extra vegetatie aan te brengen in de dassenburcht, waaronder bloemenmengsels. Ook zijn borden geplaatst om passanten informatie te geven over het 'wel en wee' van de dassen en het ontstaan van deze alternatieve dassenburcht. Voor de overschrijding van het investeringskrediet als gevolg van deze extra voorzieningen wordt goedkeuring gevraagd (zie Voorstel en Besluit).

De damwanden bij Crèvecoeur zijn tijdig hersteld, nog vóór het zogeheten 'gesloten seizoen voor de dijken' en met een positief resultaat. De nazorgperiode is ingegaan en het project wordt in 2024 afgesloten.

Voor het project Beverwerende maatregelen bij Empel is in 2023 geen geld uitgegeven. In 2022 zijn drie van de zes wielen langs de dijk beschermd tegen bevergraverij met verticaal ingebracht beverwerend gaas. De andere wielen moeten nog worden beschermd. Ook moeten we nog enkele hoogwatervluchtplaatsen aanleggen. Hierover vindt overleg plaats met Natuurmonumenten. De gewenste maatregelen zijn vanwege onvoldoende capaciteit nog niet helemaal uitgewerkt. Naar verwachting krijgt het project in 2024 een vervolg.

Voor het verbeteren van de kunstwerken in de regionale keringen hebben we meer tijd nodig. Hiermee verschuift ook het uitgavepatroon. De verwachting is dat we het project in 2025 helemaal kunnen afronden.

De regionale waterkeringen langs de Aa en het Afleidingskanaal voldoen aan de veiligheidsnorm. Een verdere verbetering van deze keringen blijkt niet nodig. De middelen die hieraan waren toegekend vanuit algemeen voorbereidingskrediet, vloeien terug en de voorbereidingskosten (€ 34.000) worden éénmalig ten laste van de exploitatiebegroting van 2023 gebracht.

1.2 Klimaatbestendig en gezond watersysteem

Dit programma draait om een watersysteem dat goed functioneert in normale én in extreem droge en natte situaties: klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig en stuurbaar. Daarbij letten we op de kwantiteit (goede waterpeilen, waterconservering en het omgaan met wateroverlast en droogte) en op de kwaliteit (chemisch en ecologisch). Dat gaat verder dan alleen het watersysteem zelf. We kijken ook wat we met het watersysteem en met onze aanpak en manier van (samen)werken kunnen en willen bijdragen aan bijvoorbeeld een vitaal platteland, gezondheid, een goede biodiversiteit en aan mogelijkheden voor recreatie. Bij de inrichting houden we daarnaast rekening met de uitstoot van broeikasgas uit het systeem en de bodem.

We werken met twee deelprogramma's: *Voldoende water en omgaan met weersextremen* en *Gezond en natuurlijk water*.

1.2.1 Voldoende water en omgaan met weersextremen

1.2.1.1 Doelstellingen

De doelstellingen van het deelprogramma *Voldoende water en omgaan met weersextremen* zijn:

- Een klimaatbestendig, robuust, veerkrachtig en stuurbaar watersysteem;
- Transparantie en draagvlak voor de inrichting en het beheer;
- Een integrale uitwerking van de verschillende opgaven in gebiedsplannen.

1.2.1.2 Prestaties en activiteiten

Voor dit deelprogramma zijn meerdere prestaties opgenomen in de Programmabegroting 2023. In onderstaande tabel ziet u de voortgang hiervan.

Sommige inspanningen zijn wel geleverd, maar zijn niet terug te zien in de gerealiseerde prestaties. Daarom is een kolom 'inspanningsprestaties' toegevoegd, die meer recht doet aan de gerealiseerde mijlpalen voor afronding van een project.

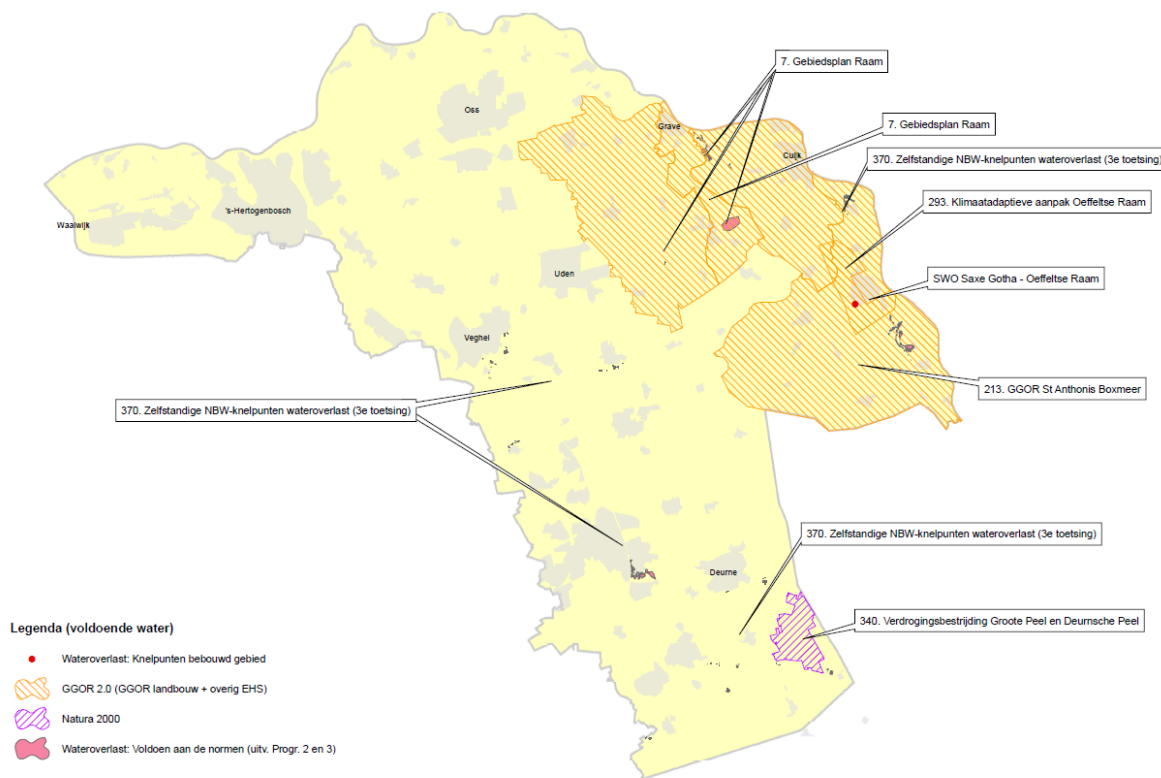
Daarbij houden we rekening met de voortgang van een project:

- 10% van de prestatie in een project telt mee als het plan van aanpak af is.
- 30% telt mee als er een vastgesteld voorkeursalternatief is.
- 60% telt mee als het projectplan Waterwet is vastgesteld.
- 100% telt mee na afronding van het project (daadwerkelijke realisatie).

Tabel 6: Overzicht van de begrote en gerealiseerde prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren-begroting	Begroting 2023	Prognose Burap 2023	Realisatie 2023	Inspanningsprestaties 2023	T.o.v. Burap 2023	T.o.v. Begroting 2023
Investeringsprojecten								
Natura 2000	ha	2.300	14	1.260	1.260	1.261		
Natte Natuurparels	ha	1.000	0	0	0			
GGOR 2.0 (GGOR landbouw + overig EHS)	ha	66.000	2.469	20.144	17.345	17.924		
Wateroverlast: Voldoen aan de normen (uitv. Progr. 2 en 3)	ha	258	0	50	116			
Wateroverlast: Knelpunten bebouwd gebied	aantal	22	1	2	1			
Wegwerken baggerachterstand	km	250	12	30	30			
Exploitatie								
Maaien	km	2.450	2.450	2.450	2.375			
Cyclisch groot onderhoud	km	600	130	125	108			
Wijzer onderhoud	km	200	200	200	136			
Verkenningen en beleid voor 2023								
Klimaatadaptatie (DHZ en DPRA)						Planvormen/Uitvoeren		
Brabantbreed grondwaterbeleid (met o.a. beregeningsbeleid)						Planvormen/Uitvoeren		
Totaalplan maatregelen tbv beregening bufferzones Peelvenen						Planvormen		
Kennisontwikkeling rondom droogte/robuust watersysteem						Uitvoeren		
GGA - visievorming						Uitvoeren		
GGOR 2.0						Uitwerken concept/Uitvoeren		

Kaart 2: Grafische weergave van de activiteiten binnen het deelprogramma Voldoende water en omgaan met weersextremen

Wateroverlast

Voor de wateroverlastproblematiek rond 's-Hertogenbosch zoeken we onder de noemer HoWaBo samen met onze gebiedspartners naar oplossingen. In maart 2023 heeft de stuurgroep elf kansrijke bouwstenen vastgesteld voor verdere verkenning. Met deze verkenningen brengen we de maakbaarheid, haalbaarheid en betaalbaarheid in beeld. De verkenningen worden door verschillende partners getrokken. Om de samenhang te bewaren, hebben we in 2023 een programmatische aanpak opgezet. Voor de verkenning van de bouwstenen waarvan wijzelf de trekker zijn, is in december een krediet ter beschikking gesteld. Voor de financiering van de uitvoering van het programma kijken we onder meer naar cofinanciering door het Rijk.

In 2023 hebben we verder gewerkt aan maatregelen uit het derde uitvoeringsprogramma wateroverlast naar aanleiding van de watersysteemtoets (NBW-toets) uit 2019. In 2023 zijn 21 van de 47 knelpunten opgelost (116 hectare van in totaal 258 hectare normoverschrijding).

Droogte- en Grondwaterconvenant

Binnen het Brabantse Grondwaterconvenant wordt sinds 2022 onder andere gewerkt aan diverse onderdelen zoals de herziening van het beregeningsbeleid, kleine onttrekkingen, sponswerking, hergebruik van effluent, etc.

Binnen het beregeningsbeleid zijn in de eerste helft van 2023 de eerste stappen gezet voor een pilot in de Grote Peel (trekker: waterschap Aa en Maas), een pilot bij de Turfvaart/Bijloop (trekker: waterschap Brabantse Delta) en een pilot voor golfbanen en sportparken (trekker: waterschap De Dommel). In deze pilots testen we in hoeverre het voorgestelde beregeningsbeleid in de praktijk haalbaar, effectief en uitvoerbaar is. Door externe omstandigheden is het ons niet gelukt om de pilot in de Grote Peel in 2023 daadwerkelijk van de grond te krijgen. Sinds december 2023 werken we de mogelijkheden uit om voor het nieuwe groeiseizoen aan de slag te gaan in De Bult.

Waterschap Aa en Maas heeft in de eerste helft van 2023 besloten dat kleine onttrekkingen vrijwillig gemeld kunnen worden. We willen daarmee een eerste stap zetten om beter inzicht te krijgen in het aantal putten en de verspreiding daarvan. Sinds 1 september kunnen mensen een melding insturen via onze website. In de laatste vier maanden van 2023 hebben we in totaal zo'n 300 meldingen ontvangen. In januari 2024 en september 2024 evalueren we de resultaten om op basis daarvan te bepalen wat verstandige vervolgstappen zijn.

Verder is in 2023 de factsheet monitoring van start gegaan, waarbij waterschap Aa en Maas een trekkende rol heeft. Ook werken we aan het implementeren van een waterkwantiteitsmodule in het BBWP (Bedrijfsbodem- en waterplan, trekker waterschap Aa en Maas) en het bepalen van een hydrologische ondergrens voor Natura 2000 gebieden (trekker: provincie Noord-Brabant).

In de eerste helft van 2023 hebben we ook de adviezen van de commissie Droogte vertaald naar nieuwe afspraken tussen de partners binnen het Grondwaterconvenant. Dit heeft er onder andere toe geleid dat het Breed Bestuurlijk Grond-wateroverleg in februari 2023 heeft ingestemd met de concept-Droogteagenda Brabant. Daarin staan zes speerpunten en twee ontwikkeltrajecten die ervoor moeten zorgen dat we op korte termijn extra inzet plegen, zodat het watersysteem in 2040 droogterobuust is.

Gewenst Grond- en Oppervlaktewaterregime (GGOR 2.0)

De GGOR-projecten gebiedsplan Raam en St. Anthonis zijn in 2023 afgerond, op een klein aantal restpunten na. Daarmee zijn alle GGOR-projecten uit de eerste fase (vrijwel) afgerond, behalve Goorloop Snelle Loop. Voor GGOR 2.0 zijn we eind 2023 in de Maashorst gestart met de uitvoering. Het project Vitale Peel bevindt zich in de voorbereidende fase.

Peilbesluit

Waterschap Aa en Maas is wettelijk verplicht om elke tien jaar de peilbesluiten in de poldergebieden van district Hertogswetering te herzien. In november 2023 heeft het AB een beleidsnota vastgesteld met nieuwe uitgangspunten voor de peilbesluiten. De interne voorbereidingen zijn onder leiding van het district gestart.

Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)

De uitvoeringsagenda's en projecten die zijn opgesteld in de vier werkregio's Land van Cuijk, As50+, Meierij en Brabantse Peel, zijn in verschillende stadia van uitvoering. De projecten bevinden zich vooral in het bebouwd gebied en dat betekent dat gemeenten het initiatief hebben.

In 2023 hebben we het wateroverlastknelpunt bij industrieterrein Saxe Gotha (Boxmeer) afgerond. Dit project is opgestart na de wateroverlast in 2016. Het project staat ook bekend onder de naam Klimaatadaptieve Aanpak Oeffeltse Raam en omvat een groot aantal integrale maatregelen om wateroverlast snel op te kunnen vangen en om regenwater vertraagd af te voeren.

In het DPRA vallen rwzi's en aanvoergemalen in de categorie Vitaal en Kwetsbaar; deze functies zijn cruciaal voor het functioneren van de maatschappij. In een eerdere analyse hebben we bepaald wat overstromingen en wateroverlast betekenen voor het functioneren van de rwzi's. Die analyse werken we in 2024 verder uit als de data voor de nieuwste klimaatscenario's beschikbaar komen.

Deltaplan Hoge Zandgronden

In 2022 is het tweede uitvoeringsprogramma (2022-2027) van het Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ) in uitvoering gegaan om de zoetwatervoorziening te verbeteren. Waterschap Aa en Maas heeft hier ook in 2023 maatregelen voor genomen, in samenhang met ons beleid rondom droogte en grondwater. In het tweede kwartaal is door het Rijk en de provincie een aanvraag gehonoreerd

voor negen projecten en € 4,9 miljoen aan DHZ-bijdrage. Deze middelen waren gereserveerd voor het uitvoeringsprogramma DHZ 2022-2027 en de maatwerkovereenkomst Groenblauw tussen de provincie en waterschap Aa en Maas. In het najaar hebben we een tweede trancheaanvraag voorbereid. In 2023 is de (structurele) waterinlaat in de Sambeekse Uitwatering gerealiseerd binnen het integrale project Klimaatadaptieve aanpak Oeffeltse Raam.

Natuurnetwerk Brabant

- In 2023 is de inrichting van het gebied Leegveld (Deurnsche Peel) afgerond. Dit betreft 1.260 hectare Natura 2000-gebied. Deze prestatie was doorgeschoven vanuit 2022 en was daarom niet opgenomen in de Programmabegroting. Daarnaast ligt er nog een opgave voor de realisatie van 14 hectare Natura 2000-gebied bij Groote Peel-West, die gepland was voor 2023. Die opgave wordt pas na 2023 opgepakt door Staatsbosbeheer.
- In de natte natuurparel Sang en Goorkens en bij De Bult (Natura 2000) hebben we in 2023 goede vorderingen geboekt bij de grondverwerving.
- We hebben als trekker van de gebiedsgerichte aanpak (GGA) rond het Vlijmens Ven, de Moerputten en Bossche Broek opdracht verleend voor de visievorming voor dit gebied. Ook in het gebied Aa-dal-Noord zijn wij de trekker en bereiden we de planuitwerking voor de verschillende deelgebieden voor.
- Voor GGA Vitale Peel en GGA Strabrechtse Heide is de provincie de trekker. Wij participeren in dit proces en trekken enkele kansrijke deelprojecten (gericht op water) die onder die GGA's vallen.

Instandhouding

Vanwege het veranderende klimaat besteden we meer aandacht aan de balans tussen watervoorraadbeheer en het voorkomen van wateroverlast. Dit doet ook een groter beroep op beheer en onderhoud om bij te dragen aan het bereiken van ecologische doelen. Het wordt daarmee steeds belangrijker om te kunnen beschikken over actuele systeeminformatie. Ook vanuit diverse andere maatschappelijke doelen wordt een toenemend beroep op beheer en onderhoud gedaan.

- Bij het peilbeheer hebben we de lijn van de aangescherpte nota Peilbeheer voortgezet. We benutten de beheer- en conserveringsmarge om zo veel mogelijk water vast te houden. Tegelijk is er ruimte om te anticiperen op wisselende omstandigheden. 2023 was een extreem nat jaar. Desondanks hebben we ingezet op het maximaal vasthouden van water via het peilbeheer. Tot 1 april zijn onze stuwen massaal hooggehouden met inzet van de conserveringsmarge. Vanaf september zijn we soepel omgegaan met verzoeken tot peilverlaging. In de kletsnatte maanden oktober, november en december hebben we met forse peilverlagingen ruimte in het systeem gecreëerd. De peilverlagingen vonden vooral plaats in het hoofdwatersysteem en de lagere en natte delen van ons werkgebied. Op plaatsen waar nauwelijks risico's waren op overlast, hebben we de stuwen onverminderd hoog laten staan.
- We willen dat onze stuwen en gemalen altijd goed blijven functioneren. Daarom voeren we onze inspecties en het onderhoud op een gestructureerde manier uit. Dit houden we bij in ons onderhoudsbeheersysteem. Op basis hiervan maken we een Lange Termijn Asset Planning (LTAP). We sturen hiermee ook de ontwikkeling en capaciteit van onze technici. De renovatie van gemaal Beatrixweg in Oss is vertraagd, maar wordt in 2024 afgerond. De renovatie van gemaal Slievensloop in Someren, die was voorzien voor 2023, gaat voorlopig niet door. De functie van dit gemaal is namelijk onduidelijk geworden na de aanpassingen aan de huidige bezinkbassins en de komst van enkele nieuwe. We bekijken eerst samen met de gemeente Someren of het gemaal intact moet blijven en zo ja, aan welke (capaciteits)eisen het moet voldoen.
- De bruggen rondom landgoed Eyckenlust in Beek en Donk zijn aan het einde van hun levensduur en voldoen niet meer aan de huidige gebruiks- en veiligheidseisen. De aanpak van deze bruggen

bekijken we in samenhang met de gebiedsontwikkeling van het landgoed en de opgaven in het project Aa-dal-Noord. Vanwege deze integrale aanpak zijn de werkzaamheden aan de bruggen in 2023 nog niet uitgevoerd.

- Onder de noemer Wijzer Onderhoud werken we onder meer aan een betere bereikbaarheid voor veilig slootonderhoud en een betere onderhoudskwaliteit. In 2023 hebben we over een lengte van 136 kilometer werkafspraken gemaakt met de aangrenzende grondeigenaren, waaronder 75 kilometer van de provincie Noord-Brabant. Parallel hieraan zijn we aan de slag gegaan om onze aanpak van dit thema te vereenvoudigen, zodat die beter aansluit op de praktijk.
- In de winter van 2022-2023 hebben we het onderhoud van de waterlopen (maaïen, onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden zoals evz's en nvo's (NIG) en baggeren) in zes van de elf rayons opnieuw aanbesteed. Deze winter doen we dat voor twee andere rayons.
- Het combineren van maaïen, onderhoud natuurlijk ingerichte gebieden in één onderhoudsbestek scheelt veel knelpunten in de afstemming en beperkt het aantal rijbewegingen. Om dit mogelijk te maken, besteden we het onderhoud van de waterlopen sinds 2022 aan met raamovereenkomsten. Ook maatwerk wordt daarmee eenvoudiger.
- De uitgaven aan het onderhoud van de waterlopen zijn gestegen. Dat komt door het hogere algemene kostenniveau, nieuwe werkzaamheden en bijdragen aan maatschappelijke doelstellingen, zoals meer circulariteit en het terugdringen van CO₂-emissies.
- Met 3D-maaïen verzamelen we nu in vijf bestekken bij elke maaibeurt gegevens over het slootprofiel. Daar komen in 2024 twee maaibestekken bij.
- Ondanks bovenstaande wijzigingen hebben we 2.450 kilometer waterlopen vrijwel helemaal volgens planning gemaaid. Door de belangrijke waterlopen langs de minst draagkrachtige percelen met voorrang te maaïen, is dat ook deze keer weer gelukt. Op een beperkt aantal trajecten (40 kilometer) moesten we het maaïen of het afvoeren van het maaisel uitstellen doordat het terrein (te) slecht begaanbaar was en de schade groot zou zijn.
- Het reguliere cyclisch groot onderhoud (uit de exploitatie) is grotendeels volgens planning uitgevoerd. Meerdere trajecten in district Beneden Aa (17 kilometer) zijn doorgeschoven naar 2024 omdat het in het najaar van 2023 te nat was om te kunnen werken.
- Bij de baggerprojecten uit de investeringen zijn meer vertragingen opgetreden. De baggerwerkzaamheden in het project Hertogswetering zijn uitgevoerd. De kredietaanvraag voor het baggeren van het Ossermeer heeft vertraging opgelopen. Ook in de gemeente Helmond zijn nog niet alle geplande baggertrajecten uitgevoerd, omdat we met de gemeente geen overeenstemming konden bereiken over de afzet. De verwachting is dat deze vertragingen in 2024 worden ingelopen.
- Door het uitvoeren van beekherstel en de aanleg van natuurvriendelijke oevers en evz's krijgen we steeds meer oppervlakte in beheer die extra aandacht vraagt bij het onderhoud (NIG). In 2023 hebben we na een kwaliteitstoets extra beplanting aangebracht binnen een groot aantal evz-trajecten. Ook hebben we de maaifrequentie aangepast voor een betere ontwikkeling van bloemrijk grasland. We hebben in 2023 ongeveer € 1 miljoen besteed aan het onderhoud van de natuurlijk ingerichte gebieden. Dat is iets meer dan we begroot hadden, maar het past binnen de totale onderhoudsbegroting.

Kennisvragen

- Rond de Peelvenen hebben we verkennende berekeningen uitgevoerd naar de effecten van regelbare drainage- en infiltratiesystemen, ook in zones rondom natuurgebieden.
- Op de flanken van de Maashorst verkennen we opties voor de extra aanvoer en infiltratie van water.
- We ontwikkelen meer inzicht in de effectiviteit van inrichtingsmaatregelen en operationele maatregelen in het watersysteem. Daarnaast werken we aan een systeem waarin we structurele veranderingen en trends in het watersysteem kunnen volgen. Dit doen we conform de afspraken

binnen het Grondwaterconvenant en de Droogteagenda. Waterschap Aa en Maas is hiervan Brabantbreed de trekker en in 2023 hebben we hiervoor een plan van aanpak opgeleverd.

- We voeren onderzoeken uit naar innovatieve (circulaire) oplossingen om effluent in te zetten voor droogtebestrijding en klimaatadaptie. Zie hiervoor ook de paragraaf ‘Samen, duurzaam, slim en effectief’.

Voldoende water en omgang met weersextremen in bebouwd gebied

- We hebben voorbereidingen getroffen om te komen tot een uitvoeringsprogramma ‘Stad als Spons’. Hierin maken we concreet wat wij in en om het bebouwde gebied (extra) gaan doen gericht op het halen van onze (water)doelen.
- Water en bodem zijn sturend. Dat benadrukken we als waterschap in alle beleidsdiscussies over ruimtelijke opgaven in bebouwd gebied. Dit doen we aan gemeentelijke, regionale, provinciale, en landelijke beleidstafels.
- We zorgen ervoor dat het onderwerp water afdoende wordt meegenomen en meegewogen in de ruimtelijke koers en keuzes, onder meer binnen NOVEX Stedelijk Brabant. Dat doen we bijvoorbeeld met de watersignaleringskaart, waarmee we Brabantbreed het gesprek faciliteren over locatiekeuzes.
- In het Ruimtelijk Afwegingskader Klimaatadaptieve Gebouwde Omgeving van het Rijk ontbrak aandacht voor de beekdalen als (beschermd) gebied waar bebouwing extra kwetsbaar is in relatie tot de wateropgave. Na een gezamenlijk signaal vanuit de waterschappen is dit alsnog toegevoegd.
- We zijn onverminderd blijven samenwerken met gemeenten op het gebied van het (her)inrichten van de waterhuishouding in bebouwd gebied. We geven advies en stimuleren waar mogelijk het afkoppelen én infiltreren van schoon regenwater naar het grondwater.
- De partners uit het Grondwaterconvenant willen gemeenten nadrukkelijker onderdeel maken van de Brabantse samenwerking. In 2023 hebben we daarom samen met vertegenwoordigers van gemeenten verder gewerkt aan een plan van aanpak en een factsheet. Daarin is aandacht voor de manier waarop gemeenten zich willen organiseren richting de samenwerking in het Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg (BBG). Er staat ook in welke inhoudelijke afspraken we kunnen maken over stedelijk waterbeheer als aanvulling op en aanscherping van de bestaande afspraken uit het Grondwaterconvenant en de concept-Droogteagenda.

1.2.2 Gezond en natuurlijk water

1.2.2.1 Doelstellingen

Dit zijn de doelstellingen van het deelprogramma *Gezond en natuurlijk water*:

- We treffen (ons deel van) de maatregelen die nodig zijn voor een ecologisch goed functionerend watersysteem (inrichting, stoffen, en beheer en onderhoud).
- We dragen bij aan meer biodiversiteit.
- We vergroten de mogelijkheden voor recreatie in en om het water, zonder dat dit ten koste gaat van de waterdoelen.

1.2.2.2 Prestaties en activiteiten

Voor het deelprogramma *Gezond en natuurlijk water* zijn meerdere prestaties opgenomen in de programmabegroting 2023. In onderstaande tabel ziet u de voortgang hiervan. Sommige inspanningen zijn wel geleverd, maar zijn niet terug te zien in de gerealiseerde prestaties. Daarom hebben we ook een kolom ‘inspanningsprestaties’ toegevoegd. Daarbij houden we rekening met de voortgang van een project:

- 10% van de prestatie in een project telt mee als het plan van aanpak af is.
- 30% telt mee als er een vastgesteld voorkeursalternatief is.
- 60% telt mee als het projectplan Waterwet is vastgesteld.

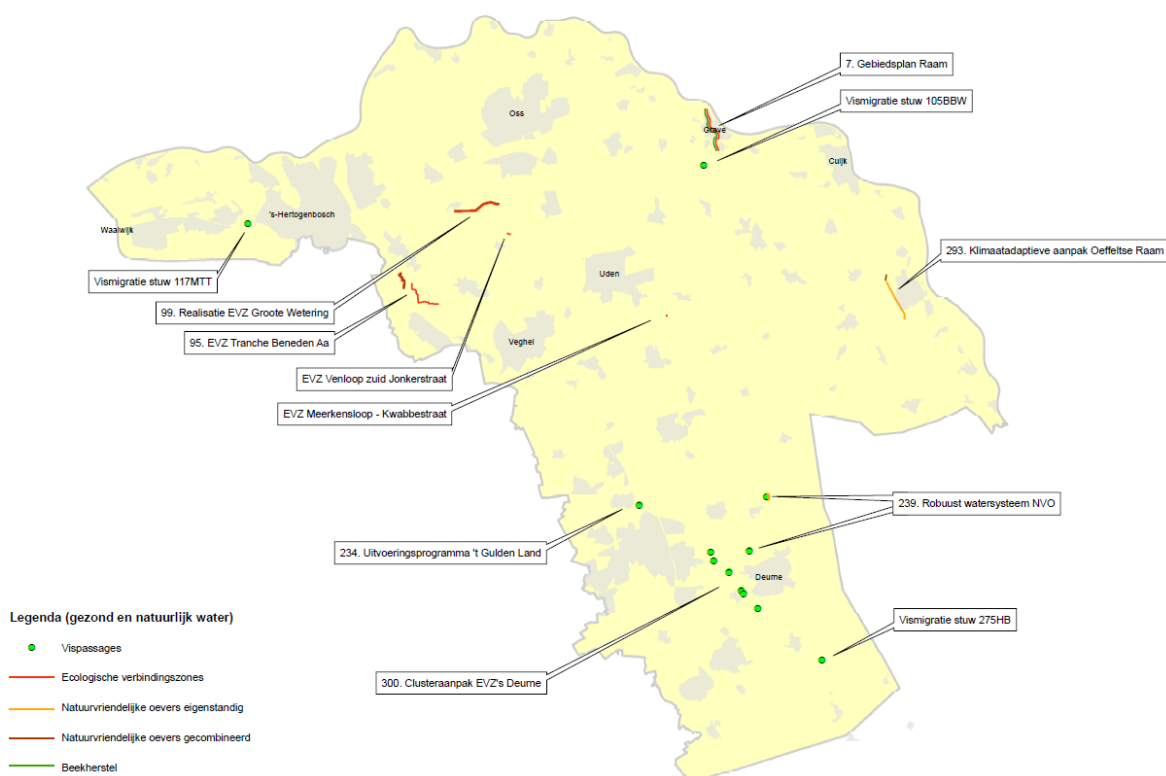
- 100% telt mee na afronding van het project (daadwerkelijke realisatie).

Tabel 7: Overzicht van de begrote en gerealiseerde prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Meerjaren-begroting	Begroting 2023	Prognose Burap 2023	Realisatie 2023	Inspanningsprestaties 2023	T.o.v. Burap 2023	T.o.v. Begroting 2023
Beekherstel	km	116	10	5	5	10		
Natuurvriendelijke oevers eigenstandig	km	203	5	12	4	6		
Natuurvriendelijke oevers gecombineerd	km	43	8	7	6	7		
Ecologische verbindingzones	km	95	16	15	13	16		
Beekmondingen	stuks	2	0	0	0			
Vispassages	stuks	170	26	9	11	18		
Recreatie	stuks	18	18	25	23			

Verkenningen en beleid voor 2023		
Uitvoeringsprogramma vitaal platteland incl. bodem		Opstellen
Waterverdeling en waterkwaliteit		Opstellen
Kennisonwikkeling waterkwaliteit (o.a. opkomende stoffen)		Uitvoeren/Opstellen
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen		Uitvoeren

Kaart 3: Grafische weergave van de activiteiten binnen het deelprogramma Gezond en natuurlijk water

Inrichtingsopgaven KRW

- In 2023 hebben we 5 kilometer beekherstel gerealiseerd. Dit komt overeen met de prognose in het Bestuursverslag tot en met juni 2023. De kilometers zijn gerealiseerd in de Graafsche Raam en De Bundertjes-Noord.
- We hebben 13 kilometer evz gerealiseerd. Dit is een paar kilometer minder dan de prognose in het Bestuursverslag tot en met juni 2023. In diverse projecten is de uitvoering afgerond, zoals bij de clusteraanpak evz Deurne, langs de Grote Wetering, bij de Schijndelse Loop, de Molenheideloop en de Graafsche Raam. Bij circa 2 kilometer evz zijn de werkzaamheden als gevolg van de natte weersomstandigheden niet in 2023 afgerond.
- We hebben 10 kilometer natuurvriendelijke oevers aangelegd. Dit is minder dan de prognose in het Bestuursverslag tot en met juni 2023. De gerealiseerde trajecten zijn de Oeffeltse Raam Boxmeer, Snelleloop Kuikenvlaas en delen van Grote Wetering en Schijndelse Loop/Molenheideloop. De overige kilometers die we in 2023 dachten te realiseren hebben, mede door de natte weersomstandigheden, vertraging opgelopen en worden in 2024 gerealiseerd.

- In 2023 hebben we 11 vismigratiemaatregelen gerealiseerd. Dit zijn er meer dan we hadden voorzien in het Bestuursverslag tot en met juni 2023. Deze maatregelen zijn onder andere uitgevoerd in de Oude Aa, Snelle loop en het Gulden Land. Daarnaast hebben we voorbereidingen getroffen om te kunnen starten met het clusterproject vismigratie.

Actieplan biodiversiteit

- In 2023 is veel gebruikgemaakt van de subsidieregeling biodiversiteit, waarmee we initiatieven steunen die de biodiversiteit in ons werkgebied vergroten. Er was animo voor het volledige beschikbare bedrag. De projecten die we hebben gesubsidieerd, variëren van het aanleggen van poelen tot het plaatsen van insectenhôtels en zwaluwkasten.
- We hebben nieuw beleid geformuleerd voor onder andere biodiversiteit op onze inrichtingsgronden en op ruilgronden:
 - Op onze dijkpercelen en inrichtingsstroken mogen glyfosaat, pesticiden en bemesting niet meer worden toegepast. (Dit geldt dus voor onze primaire keringen en voor de stroken langs watergangen.)
 - Op onze ruilgronden willen we met het nieuwe beleid stimuleren dat stroken zó worden ingericht dat ze meer bijdragen aan de biodiversiteit, waarbij aan de pachters een pachtkorting wordt verleend.
- Waterschap Aa en Maas neemt deel aan de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (in totaal € 120.000 voor de periode 2022 tot en met 2024).

Vitaal platteland

Het ontwikkelen van een Uitvoeringsprogramma Vitaal Platteland (inclusief bodem) loopt parallel aan de landelijke, provinciale en regionale programma's, zoals het Nationaal en Brabants Programma Landelijk Gebied, het Ruimtelijk Voorstel en NOVEX. De uitvoeringsprogramma's die hieruit voortkomen, zijn gericht op het landelijk gebied en zijn nog volop in beweging. Onze inspanningen voor een eventueel eigen uitvoeringsprogramma stemmen we daarop af zonder de lopende uitvoering te vertragen.

Recreatief medegebruik

Met recreatief medegebruik willen we het waterbewustzijn van onze inwoners bevorderen en hen in aanraking brengen met het werk van het waterschap. In 2023 verleenden we subsidie aan externe initiatieven die recreatief medegebruik stimuleren. Van die regeling is goed gebruikgemaakt: met 23 ondersteunde initiatieven is het subsidieplafond bereikt. Het gaat om zeer gevarieerde projecten, van een buitenbios met watergerelateerde films langs de Zuid-Willemsvaart tot een interactieve waterkaart met kano- en sup-routes, en van waterlessen in een natuureducatiecentrum tot een serie over waterleven op de nationale televisie.

Daarnaast blijven we afspraken over sportvisserij maken via de Visstandbeheercommissie. Twee thema's blijven daarbij belangrijk: toewerken naar een loodvrije sportvisserij en het instellen van visserijvrije zones. Ons streven naar minder lood is in overeenstemming met de Green Deal GD222 (2018) en de samenwerkingsovereenkomst Sportvisserij Loodvrij 2022-2024. We benadrukken dit streven in de nieuwe huurovereenkomst visrecht met de Sportvisfederatie Zuidwest-Nederland, die op 1 januari 2024 is ingegaan.

Bestrijding van (invasieve) exoten

De bestrijding van (invasieve) exoten blijft een belangrijk aandachtspunt. In 2023 werkten we Brabantbreed samen met de provincie en andere beheerorganisaties op operationeel en strategisch niveau. We hebben in 2023 een verbeterslag gemaakt in onze registratie en communicatie, en rollen die vanaf 2024 breed uit binnen de organisatie. Zo ontstaat meer grip op de populatieontwikkeling van de soorten en op de kosten voor de bestrijding daarvan.

Zwemplassen

We monitoren de waterkwaliteit van de officiële zwemplassen. Ook adviseren we over zwemwater en voeren we zo nodig nader onderzoek uit. Deze taak is vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening. In 2023 hebben we 21 zwemlocaties, met in totaal 28 zwemzones, gemonitord. Er waren geen potentiële zwemlocaties in onderzoek. Vrijwel alle zwemplassen hebben de status 'Uitstekend', één zwemplas heeft de status 'Goed'. Dat is een verbetering ten opzichte van 2022. In 2023 waren er vier zwemplassen met een kortstondige waarschuwing voor blauwalg en twee zwemlocaties met een langdurige waarschuwing voor zwemmersjeuk.

Doordat een bedrijf in Helmond jaren geleden GenX en PFAS heeft uitgestoten, zijn deze stoffen ook in zwemplas Berkendonk terechtgekomen. Het RIVM heeft geconcludeerd dat de gevonden concentraties geen risico vormen voor zwemmers en andere waterrecreanten.

Waterkwaliteit

- De deadline van de KRW nadert (31 december 2027). Rondom dit onderwerp is veel reuring ontstaan bij het Rijk, de provincies en de waterschappen. Dat komt door het advies van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), die waarschuwt dat we op de huidige manier de KRW-doelen niet gaan halen. Daarnaast heeft de Universiteit Utrecht aanbevelingen gegeven over de juridische risico's die zij voor de waterschappen zien rondom de KRW. Waterschap Aa en Maas heeft een team geformeerd om goed op een rij te zetten wat wij nog extra kunnen en willen doen, wat wij van anderen verwachten en wat we eventueel niet doen. Dit moet in 2024 leiden tot een vervolgstراتيجية en een uitvoeringsprogramma KRW.
- We voeren KRW-maatregelen uit, houden veranderingen in wet- en regelgeving in de gaten en blijven onze dossierkennis op peil houden, ook binnen onze netwerken. Op Europees niveau verwachten we de komende tijd herzieningen van onder meer de Richtlijn prioritair stoffen, de Richtlijn stedelijk afvalwater, de Richtlijn duurzaam gebruik pesticiden en het restrictiedossier microplastics in REACH (Europees systeem voor de registratie en toelating van chemische stoffen). We onderzoeken welke mogelijkheden de nieuwe Omgevingswet biedt om onze regels aan te passen en zo de waterkwaliteit verder te verbeteren. Momenteel wordt op nationaal niveau gewerkt aan een KRW-impuls om mogelijke knelpunten bij de uitvoering van de KRW-maatregelen uiterlijk in 2027 te identificeren en waar mogelijk weg te nemen. De gevolgen van deze ontwikkelingen voor onze organisatie en onze inzet brengen we in beeld als onderdeel van onze vervolgstراتيجية.
- Na een externe evaluatie in 2021 is het programma Schoon water voor Brabant (gewasbeschermingsmiddelen) in 2022 en 2023 voortgezet met een vernieuwde aanpak. Deze nieuwe aanpak hebben we in 2023 intern geëvalueerd. In de periode 2024-2026 gaan we grotendeels op dezelfde voet verder. De focus ligt op de grote akkerbouwers en loonwerkers in ons gebied. Binnen dit programma is onder meer aandacht voor de reductie van erfemissies. We hebben bijvoorbeeld een subsidieregeling voor wasplaatsen opgesteld, die in 2024 opengesteld wordt. Daarnaast promoten we niet-chemische gewasbescherming via demonstraties en advies.
- Het meetnet voor opkomende stoffen in de buurt van zuiveringen en in het oppervlaktewater geeft inzicht in de aanwezigheid van microverontreinigingen. De resultaten worden onder meer in samenhang met de Schone Maaswaterketen geduid.
- We hebben onderzocht hoe ammonium vanuit zuiveringen impact heeft op het watersysteem. Hierbij hebben we rekening gehouden met verschillende bronnen van ammonium en de invloed van regen op het zuiveringsproces. Daarnaast is een landelijk ammoniumprogramma opgestart, waar waterschap Aa en Maas lid van is. We zetten kennis uit beide sporen in om maatregelen te kunnen nemen in het systeem én in de keten.
- Binnen het waterschap hebben we meer aandacht voor de bronnen van stoffen. We onderzoeken met sensoren de rol van rwzi's, overstorten en de landbouw. Omdat het aantal verontreinigende stoffen in het oppervlaktewater alsmaar toeneemt, voeren we via meerdere

meetnetten analyses van chemische stoffen en non-target screenings uit (het meten van de aanwezigheid van onbekende stoffen). Sinds begin 2023 participeren we met metingen in de Schone Maaswaterketen, waar monitoring op het niveau van het stroomgebied plaatsvindt om opkomende stoffen sneller in het vizier te krijgen en bronnen van industriële stoffen te achterhalen.

- Landbouw en landbouwnutriënten zijn een belangrijk onderwerp voor ons waterschap. We hebben in 2023 een vervolg gelanceerd op het project Sensorgestuurd Boeren om het projectgebied bij Westerbeek te kunnen doormeten. Dat doen we binnen het STOWA-onderzoek Effecten van landbouwmaatregelen. We blijven daarin ons projectgebied monitoren samen met de betrokken agrariërs en er is inmiddels een groot houtsnipperfilter gerealiseerd waar we aan het meten zijn.

1.2.3 Financieel

Exploitatie

Tabel 8: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING KLIMAATBESTENDIG EN GEZOND WATERSYSTEEM (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Primaire Begroting 2023	Begrotingswijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %	Verskil v=voordeel, n=nadeel
Totaal lasten	63.926		63.926	64.317	101%	N 391
Totaal baten	768		768	2.519	328%	V 1.751
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	63.158		63.158	61.799	98%	V 1.359
Totaal beschikking bestemmingsreserves				117	>	V 117
Netto lasten	63.158		63.158	61.682	98%	V 1.476

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo aan lasten en baten is opgebouwd uit de twee deelprogramma's binnen het programma Klimaatbestendig en gezond watersysteem. We hebben het begrotingsjaar 2023 financieel afgesloten met een realisatiegraad van 98% ten opzichte van de bij de begroting geraamde netto lasten. In het Bestuursverslag tot en met juni 2023 hielden we nog rekening gehouden met een realisatie van 102% van de nettolasten. De hogere lasten en de hogere baten resulteren per saldo in een voordeel van € 1.476.000.

De hogere lasten voor de thema- en gebiedsgerichte plannen en voor verbetering en onderhouden van de waterlopen zorgen voor het nadeel. Met name de hogere doorberekende lasten zijn hiervan de oorzaak. Daarnaast zijn de kosten voor het onderhoud aan de waterlopen ontoereikend gebleken.

Bij de lasten voor het cyclisch groot onderhoud, beheer hoeveelheid water, monitoring en handhaving zien we een onderuitputting in het beschikbare budget. Diverse activiteiten zijn doorgeschoven naar 2024 als gevolg van de hevige regenval in de laatste maanden van het jaar. Door het uitstellen hebben we voorkomen dat de verzadigde oevers en taluds van de waterlopen beschadigd zijn geraakt.

De baten zijn hoger door bijdragen vanuit de verschillende overheden voor de thema- en gebiedsgerichte plannen. Dit betreft bijdragen in het kader van bijvoorbeeld GGA-trajecten, NPLG en Puzzelen met ruimte (regiodeal NOB). De kosten voor Peelvenen/Leegveld zijn verrekend met de provincie en ook zijn middelen beschikbaar gesteld voor de nazorg.

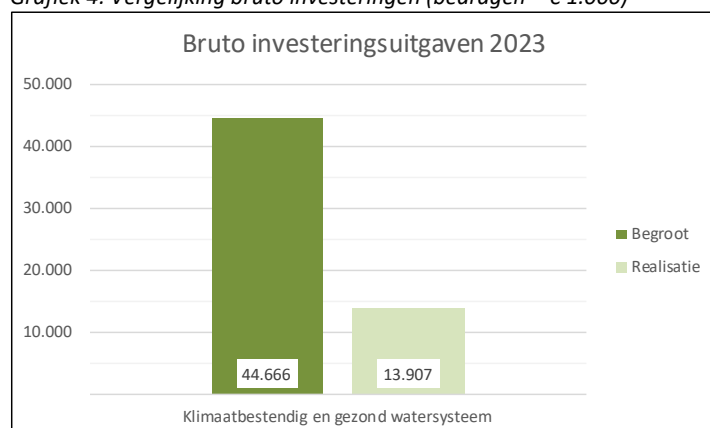
Vanuit de waardering van gronden binnen de groundbank is een deel vrijgevallen, die als boekwinst is verantwoord. Net als een deel van de opbrengst uit de verkoop van (overtollig) materiaal. Beide posten worden niet begroot en zorgen daarmee voor de hogere baten.

Zie voor een nadere toelichting op de lasten en baten paragraaf 2.2.1.

Investeringsen

Onderstaande grafiek vergelijkt de gerealiseerde bruto-investeringen met de Begroting 2023.

Grafiek 4: Vergelijking bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

In het Bestuursverslag tot en met juni 2023 hielden we rekening met een realisatiegraad van 48%. Uiteindelijk hebben we aan het einde van het jaar 31% van het begrote bruto investeringsvolume besteed.

De volgende activiteiten dragen gezamenlijk voor 80% (= € 11.095.000) bij aan het behaalde resultaat binnen dit programma: gebiedsplan Raam, Aa-dal-Zuid, de uitvoeringsprogramma's Noordervaart/Peelkanalen en 't Gulden Land, de clusteraanpak evz's Deurne, evz-tranche Beneden Aa en evz Groote Wetering, IGP Maasheggen (beekontwikkeling St. Jansbeek) en het project GGOR St. Anthonis-Boxmeer.

Als we het bestede investeringsvolume van deze projecten afzetten tegen het begrote volume van diezelfde projecten (€ 25.300.000), dan bedraagt de gezamenlijke realisatiegraad 44%.

De lage realisatiegraad (€ 11,7 miljoen minder dan in 2022) van de hiervoor vernoemde investeringsprojecten kent verschillende oorzaken:

- In 2022 heeft het uitvoeringsprogramma Noordervaart/Peelkanalen grote stappen kunnen zetten, waardoor de besteding dat jaar hoger was dan geraamd. Dit heeft effect op het uitgavepatroon van het project, waardoor het geraamde bedrag voor 2023 te hoog was voor de afrondende activiteiten die in het verslagjaar hebben plaatsgevonden. Enkele activiteiten schuiven door naar 2024;
- Door vertraging bij de vergunningverlening en de aanbesteding is het niet gelukt om al in 2023 te starten met de realisatie van de natuurontwikkeling Kop Aarle-Rixtel binnen het uitvoeringsprogramma 't Gulden Land;
- Het geraamde deel voor jaarschijf 2023 binnen gebiedsplan Raam is, als gevolg van vertraging binnen project, voor de helft besteed;
- De evz -projecten binnen dit programma hebben gezamenlijk een besteding van 33% van het geraamde volume voor 2023. De evz Baardwijkse Overlaat en evz Voordijk staan nog steeds 'on hold' in afwachting van de uitspraak van de Raad van State over de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL). De voortgang van de evz /nvo Oude Aa binnen de clusteraanpak evz's Deurne is volgens planning verlopen en de nazorg en afrondende werkzaamheden worden in 2024 gerealiseerd. De twee andere evz's uit deze clusteraanpak (Soeloop en Astense Aa fase 3) worden in 2024 verder uitgevoerd;
- De renovatie van de vijf waterbeheersingsgemalen binnen de Lange Termijn Asset Planning (LTAP) is in 2023 gestart en volgens de bijgestelde planning vindt de oplevering hiervan plaats in 2024. Eén van deze gemalen, waterbeheersingsgemaal De Brand, verwacht een overschrijding in de kosten en hiervoor gaan we een aanvullend krediet vragen (zie Voorstel en Besluit);

- Eind 2023 is het voorlopig projectontwerp voor sluis 8 en 9 bij Helmond gepresenteerd. Vervolgens is gewerkt aan het definitief ontwerp en bestek met als doel om in 2024 te kunnen aanbesteden in de verwachting dat de realisatie dan in de tweede helft van dat jaar wordt opgepakt;
- Het vervangen van LM-stations door LMX-stations duurt langer doordat er leveringsproblemen zijn met de benodigde componenten. Naar verwachting vindt de uitvoering plaats in de tweede helft van 2024 en ontstaat dan een overschrijding (< € 100.000). De exacte hoogte hiervan wordt in het derde kwartaal van 2024 duidelijk. We komen hier in het eerstvolgende bestuursverslag op terug en indien van toepassing wordt dan gevraagd om aanvullende middelen.

Het project optimalisatie watersysteem (aanpak krappe, complexe duikers) is dit jaar definitief afgerond.

1.3 Schoon water

1.3.1 Doelstellingen

De doelstelling van het programma *Schoon water* is een duurzame en doelmatige afvalwaterketen. We gaan uit van de eisen die worden gesteld aan de kwaliteit van ons effluent qua stikstof en fosfor (in het kader van de KRW in 2027). Daarnaast werken we aan de opgave om in 2030 energieneutraal, in 2035 klimaatneutraal en in 2050 circulair te zijn.

1.3.2 Prestaties en activiteiten

Voor het programma *Schoon water* hebben we meerdere prestaties en activiteiten begroot en uitgevoerd. U vindt deze in de tabel en op de kaart hieronder.

Tabel 9: Overzicht van de begrote en gerealiseerde prestaties en activiteiten

Prestaties/Activiteiten	Eenheid	Wettelijke norm *1	Doel Begroting 2023	Doel 2027 Reductieopgave KRW *2	KRW-norm oppervlakte water	Realisatie 2023	T.o.v. begroting 2023
Uitvoeren wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater							
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid	%		> 98	>98		99,8	
Voldoen aan lozingseisen vergunningen	j/n		j	j		n *6	
Verbetering effluentkwaliteit							
<i>Zomerhalfjaargemiddelde concentratie fosfor</i>							
rwzi Dinther	mg/l	1,0	0,60	0,39	0,22	0,82	
rwzi Vinkel	mg/l	2,0	1,10	0,14	0,15	0,76	
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	1,0	0,60	0,14	0,11	0,88	
rwzi Asten	mg/l	2,0	0,40	0,30	0,11	0,76	
rwzi Oijen	mg/l	1,0	*4 0,50	0,69	0,15	0,43	
rwzi Land van Cuijk	mg/l	*3 1,6	*4 0,80	1,00	0,14	0,73	
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 1,0	0,70	0,80	0,11	1,44	
<i>Zomerhalfjaargemiddelde concentratie stikstof</i>							
rwzi Dinther	mg/l	10	4,0	2,8	2,4	3,60	
rwzi Vinkel	mg/l	10	4,5	3,7	2,8	4,10	
rwzi Aarle-Rixtel	mg/l	10	3,5	3,0	2,3	4,40	
rwzi Asten	mg/l	10	2,0	2,5	2,3	2,60	
rwzi Oijen	mg/l	10	*4 3,8	4,2	2,8	2,50	
rwzi Land van Cuijk	mg/l	10	*4 6,0	4,9	2,5	4,30	
rwzi Den Bosch	mg/l	*3 12	11,5	7,0	2,3	12,1	
Doelmatige en duurzame bedrijfsvoering:							
Slibafvoer naar extern	ton		75.800			75.700	
Elektriciteit opwekking	MWh	*5	19.500			16.000	
Elektriciteit verbruik	MWh		40.600			42.000	
Energie neutraliteit	%		>80	>80		88	
Productie biogas	m3		7.200.000	> 6.700.000		7.675.000	
Bijproducten i.v.m. doelmatige bedrijfsvoering							
Winning struviet	ton		310			63	
Winning zeefgoed	ton		1.800			675	

*1 Actuele norm betreft de waarden uit het activiteitenbesluit. Dit zijn voortschrijdende jaargemiddelden voor de nutriënten P(fosfor) en N(stikstof)

*2 De waarden vanuit de reductieopgave en KRW-norm betreft zomerhalfjaar gemiddelden voor de nutriënten P en N

*3 Betreft normen maatwerkvoorschrift

*4 Hier wordt de reductieopgave van 2027 nu al gehaald

*5 Het betreft opwekking elektriciteit waterschapsbreed.

*6 Voortschrijdend jaargemiddelde en het zomerhalfjaargemiddelde P-totaal rwzi 's-Hertogenbosch heeft niet aan lozingseisen voldaan

Verkenningen en beleid voor 2023		
Herziening beleidslijn doelmatigheid zuivering (in relatie tot indirecte lozingen)		Opstellen

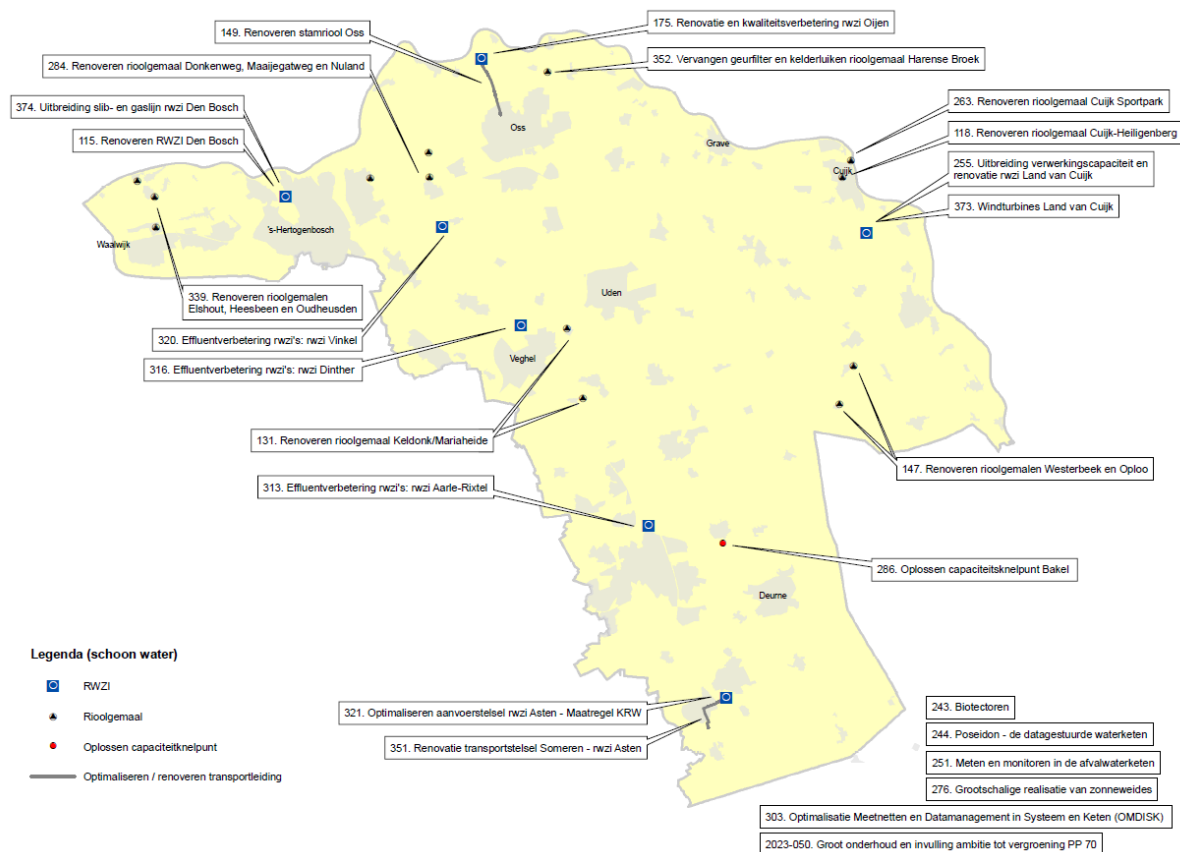
Uit de tabel komt naar voren dat:

- Zes rwzi's voldoen aan de wettelijke eisen uit de vergunningen. Alleen rwzi 's-Hertogenbosch voldoet niet aan de maatwerkvoorschriften voor fosfor (zowel op het voortschrijdend jaargemiddelde als het zomerhalfjaargemiddelde). Deze overschrijdingen komen door de beperkte capaciteit en de grote hoeveelheid neerslag. Dit is terug te zien in de kolom Wettelijke norm en rechtsboven in de tabel bij 'voldoen aan lozingseisenvergunning' (deels rood).
- Op elke rwzi werken we stapsgewijs toe naar het behalen van de KRW-reductieopgave in 2027. De rwzi's Oijen en Land van Cuijk voldoen hier nu al aan voor stikstof en fosfor. Voor de andere rwzi's werken we via jaarlijkse begrotingsdoelen toe naar het behalen van de reductieopgave in 2027. Rwzi Vinkel heeft het begrotingsdoel 2023 behaald voor stikstof en fosfor, rwzi Dinther

voor stikstof. Rwwi's Aarle-Rixtel (stikstof en fosfor), Asten (stikstof en fosfor) en Dinther (fosfor) hebben de begrotingsdoelen niet gehaald. Dit komt vooral door de forse regenbuien in de zomer.

- Doordat er meer slib naar rwwi 's-Hertogenbosch is afgevoerd, is er meer gas geproduceerd dan begroot. In de verdeling is er meer gas naar Heineken en de Afvalstoffendienst getransporteerd en is er minder afgefakkeld. In de sliblogistiek zijn verdere optimalisaties doorgevoerd, zoals de rechtstreekse verwerking van slib van rwwi Vinkel en de verwerking van zeefgoed in de gisting op rwwi 's-Hertogenbosch.
- De lagere opwekking van elektriciteit én het hogere verbruik van energie hebben een negatief effect ten opzichte van de begroting. De belangrijkste oorzaak voor het extra verbruik is de verwerking van zo'n 20% meer water dan in een regulier jaar vanwege de vele neerslag in 2023. Daarnaast hebben we door de diefstal van koper en een lager aantal zonuren in 2023 minder energie opgewekt.
- De herziening van beleidslijn Doelmatig Zuiveren wordt Brabantbreed verkend.

Kaart 4: Grafische weergave van de activiteiten die vallen binnen het programma Schoon water

Toelichting op de kaart:

In 2023 waren dit de belangrijkste behaalde mijlpalen qua investeringsprojecten en activiteiten:

- Renovatie Stamriool Oss : opgeleverd
- Oplossen capaciteitsknelpunt Bakel : gedeelte gemaal opgeleverd
- Renovatie rioolgemaal Cuijk-Sportpark : opgeleverd
- Renovatie transportstelsel rwwi Asten – maatregelen KRW : opgeleverd
- Zonneweide rwwi Oijen : opgeleverd
- Zonneweide rwwi Land van Cuijk : opgeleverd

- Zonneweide rwzi Asten : eerste fase in bedrijf
- Renovatie en kwaliteitsverbetering rwzi Oijen : in uitvoering
- Effluentverbetering rwzi Dinther : PACAS-installatie opgeleverd, ozon-installatie in voorbereiding
- Amoveren slibgisting rwzi Asten : opgeleverd

Rwzi's

- Op rwzi Oijen heeft de minister onze eerste PACAS-installatie geopend, waarmee we medicijnresten en andere microverontreinigingen verwijderen. De metingen laten zien dat het verwijderingsrendement toeneemt. Op deze rwzi vinden daarnaast grootschalige renovatiewerkzaamheden plaats. Begin juni is de renovatie tijdelijk stopgezet vanwege de vergunningstop van de provincie Noord-Brabant (stikstofslot). Uiteindelijk hebben we alsnog een vergunning gekregen en konden de werkzaamheden in november weer worden opgestart.
- Op rwzi Dinther is de PACAS-installatie gerealiseerd en in november in bedrijf genomen. De eerste tonnen actief poederkool zijn gedoseerd om medicijnresten te verwijderen. Voorafgaand hebben we de nulsituatie gemonitord.
- Voor rwzi Vinkel heeft het algemeen bestuur in juni een krediet toegekend om het doekfilter aan te leggen waarmee fosfor en medicijnresten worden verwijderd.
- Op de zuivering in Asten heeft een pilot gedraaid waarin we de toepassing van membranen en uv-licht op het effluent hebben onderzocht voor het hergebruik van water.
- De rwzi Land van Cuijk is geoptimaliseerd. Eind 2023 hebben we een aanvullend voorbereidingskrediet aangevraagd voor de uitbreiding van de capaciteit en een verkenning voor de inzet als waterfabriek voor droogtebestrijding. Ook zijn we op deze zuivering een pilot met een innovatieve methode voor slibverwerking gestart (Torwash).
- Op rwzi 's-Hertogenbosch draait sinds eind oktober het project Poseidon: het toepassen van AI in het aanvoerstelsel én de procesbesturing van de rwzi.
- Op al onze rwzi's zijn in samenwerking met het ministerie meer dan 1.900 corona-bemonsteringen uitgevoerd.

Wijzingen in wet- en regelgeving en de impact daarvan op de waterketen

Het concept van de herziene Richtlijn stedelijk afvalwater wordt momenteel besproken en naar verwachting eind 2024 (mogelijk in gewijzigde vorm) vastgesteld door de Europese Commissie. Nieuw in deze richtlijn zijn strengere eisen voor stikstof en fosfor, de verplichte zuivering van medicijnresten, monitoring op gezondheidsparameters, eisen aan energiebesparing en de reductie van de hoeveelheid broeikasgassen die vrijkomt. We spelen hier al grotendeels op in via onze afvalwaterstrategie en zetten stappen op weg naar een klimaatneutraal waterschap. In het vervolg op onze afvalwaterstrategie nemen we de definitieve richtlijn mee.

De goedkeuring van de Europese Commissie voor de anti-afhaakregeling liep tot eind 2023. De Unie van Waterschappen heeft met een marktconformiteitstoets de mogelijkheden onderzocht om de anti-afhaakregeling voort te zetten. In het vierde kwartaal van 2023 heeft het algemeen bestuur de nieuwe regeling op basis van de Market Economy Operator (MEO)-toets aangenomen.

Energieneutraal, Klimaatneutraal en Circulair (EKC)

In 2030 willen we energieneutraal zijn en 50% minder primaire grondstoffen gebruiken. In 2050 willen we klimaatneutraal en circulair zijn. In 2023 hebben we hiervoor de volgende stappen gezet:

- We namen zonneweides in gebruik bij de rwzi's Land van Cuijk en Oijen. We gaan in 2024 door met het plaatsen van zonnepanelen op onze zuivering in Asten.
- We doen onderzoek naar het terugdringen van lachgas uit de rwzi's. Hiervoor hebben we veertien lachgassensoren geplaatst. Daarnaast nemen we deel aan het landelijke versnellingsprogramma lachgasreductie.

- We hebben de Circulaire Peiler als pilot ingezet. Deze peiler helpt ons om vast te stellen in hoeverre een project circulair is. Hoe meer maatregelen die circulariteit vergroten, hoe hoger het peil. De peiler helpt ons ook om betere afwegingen te maken bij circulair ontwerpen.
- Het initiatief voor windenergie op de rwzi Haps is voorlopig stilgelegd vanwege aanpassing van de landelijke normen voor windenergie en gebrek aan netcapaciteit.
- We onderzoeken de inzet van restwarmte uit onze zuiveringen via aquathermie.

1.3.3 Financieel

Exploitatie

Tabel 10: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING SCHOON WATER (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Primaire Begroting 2023	Begrotingswijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %	Vershil v=voordeel, n=nadeel
Totaal lasten	71.307		71.307	75.496	106%	N 4.190
Totaal baten	7.761		7.761	12.744	164%	V 4.983
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	63.546		63.546	62.752	99%	V 793
Totaal beschikking bestemmingsreserves	393		393	654	166%	V 260
Netto lasten	63.153		63.153	62.099	98%	V 1.054

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Enkele grote incidentele lasten en baten hadden in 2023 grote gevolgen voor het resultaat van het programma Schoon Water. Zo heeft het Rijk een (niet-begrote) coronacompensatie toegekend van € 3.362.000. Voor de PACAS-installatie op de rwzi Oijen is € 4.000.000 aan subsidie verwerkt in het resultaat (€ 3.113.000 voordeel). Juridische procedures en vertragingsschade zorgden voor een nadeel van € 4.790.000.

In 2023 daalden de kosten van de SNB met € 838.000 ten opzichte van de begroting door het toetreden van twee nieuwe aandeelhouders, lagere afschrijvingen en lagere hoeveelheden aangevoerd slib. Samen met de afrekening over 2022 blijft er nog € 771.000 (voordeel) over.

Door te sturen op een lager verbruik van vooral poederkool hebben we bij de inkoop van hulpstoffen een voordeel behaald van € 1.220.000. Bij het onderhoud van het transportstelsel en de zuiveringen hebben we voordelen en nadelen behaald, die per saldo een nadeel opleverden van € 847.000. De voordelen zijn ontstaan door assetmanagement waardoor geplande inspecties aan transportleidingen zijn uitgesteld. Schadeherstel en aanvullende beveiliging naar aanleiding van de koperdiefstal op de zonneweides zorgden voor extra kosten. Daar staan hogere uitgaven tegenover voor regulier onderhoud en modificaties. Met die modificaties werken we aan een robuustere bedrijfsvoering van de zuivering en/of lagere onderhouds- en beheerkosten voor de komende jaren.

Verder hadden de ontwikkelingen op de energiemarkt ook in 2023 impact op het resultaat. Door de lagere gasprijs ontstond een nadeel van € 2.153.000 bij de verkoop van biogas en de daaraan gekoppelde HBE- en GVO-certificaten voor groen gas. Dit ondanks hogere afzetvolumes. De lagere gasprijzen zorgden ook voor lagere kosten voor de inkoop van warmte (€ 193.000 voordeel). De diefstal van koper op twee van onze zonneweides en een lager aantal zonuren dan gemiddeld hebben gezorgd voor een lagere elektriciteitsproductie. Door de vele neerslag is het energieverbruik ook hoger geweest. Samen zorgt dat voor een nadeel bij de inkoop van elektriciteit van € 1.429.000.

De kosten voor Aquon ten laste van de exploitatie van Schoon water € 271.000 vallen lager uit dan begroot.

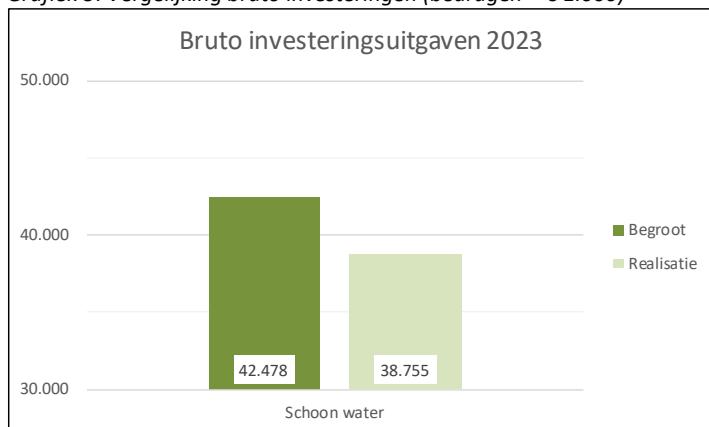
In oktober 2023 eindigde de oude regeling voor de anti-afhaaksubsidie. De nieuwe regeling is in 2023 echter nog niet ingegaan. In combinatie met een lagere vaststelling van de subsidie over 2022 is daardoor een voordeel ontstaan van € 330.000.

De netto lasten van het programma *Schoon water* komen per saldo € 1.054.000 lager uit dan begroot.

Investerings

Onderstaande grafiek vergelijkt de gerealiseerde bruto-investeringen met de Begroting 2023.

Grafiek 5: Vergelijking bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

De realisatie van € 38,8 miljoen is een flinke plus ten opzichte van 2022 (toen € 27,2 miljoen). Aan deze realisatie hebben de volgende investeringsprojecten de belangrijkste bijdragen geleverd:

- Renovatie en kwaliteitsverbetering rwzi Oijen;
- Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch;
- Zonneweides rwzi Land van Cuijk, Oijen en Asten;
- Oplossen capaciteitsknelpunt Bakel;
- Effluentverbetering rwzi Dinther: verwijdering medicijnresten;
- Uitbreiding verwerkingscapaciteit en renovatie rwzi Land van Cuijk;
- Renovatie rioolgemaal Cuijk-Sportpark;
- Renovatie stamriool Oss;
- Uitbreiding slib- en gaslijn rwzi 's-Hertogenbosch;
- Optimaliseren aanvoer rwzi Asten (KRW).

Van het begrote bruto investeringsvolume hebben we in 2023 91% van de begrote uitgaven besteed. De realisatie blijft daarmee in lijn met de verwachtingen vanuit het Bestuursverslag tot en met juni 2023. De verschillen tussen begroting en realisatie zijn daarmee beperkt gebleven. De verschillen die zijn ontstaan, komen voor een belangrijk deel door verschuivingen van onze uitgaven over de jaren heen voor onder andere de volgende projecten Zonneweides; Oplossen capaciteitsknelpunt Bakel; Effluentverbetering rwzi Dinther en rwzi Vinkel; Uitbreiding verwerkingscapaciteit rwzi Land van Cuijk; Uitbreiding slib- en gaslijn rwzi 's-Hertogenbosch). Bij de laatste vier projecten speelt ook de gekozen aanbestedingsvorm een rol. Tot slot is door gewijzigde inzichten nog geen krediet aangevraagd voor het project Effluentverbetering rwzi Aarle-Rixtel. Voor het project Effluentverbetering Dinther (medicijnresten) is een eerste deel van de begrote subsidie ontvangen (€ 1,3 miljoen).

1.4 Samen, duurzaam, slim en effectief

Diverse ontwikkelingen en activiteiten van het waterschap zijn programma-overstijgend. Daardoor passen ze niet binnen de programma's die we in de vorige hoofdstukken hebben beschreven. Ze gaan over hoe wij willen werken en wat daarvoor nodig is: samen, duurzaam, slim en effectief.

1.4.1 Prestaties en activiteiten

Samen

- De provincies vertalen de opgaven uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) naar de regio en Noord-Brabant stelt hiervoor het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) op. De Brabantse waterschappen hebben samen de bouwsteen 'water en bodem sturend' gemaakt als inbreng voor het BPLG en denken mee over wat er in het BPLG moet worden opgenomen. De provincie heeft begin juli 2023 een eerste versie van het BPLG bij het Rijk aangeleverd. Dit is een uitgeklede versie, zonder een goede verwerking van onze bouwsteen. Die verwerking vindt nu plaats in een volgende versie van het BPLG.
- De integrale ruimtelijke puzzel legt de provincie in het Ruimtelijk Voorstel. Hier komen de doelen voor het landelijk gebied (BPLG) samen met de verstedelijkingsopgaven en de opgaven voor energie. Er is inmiddels een concept Ruimtelijk Voorstel vastgesteld waar het watersysteem de basis vormt voor de ruimtelijke ontwikkelingen (bodem en water sturend). Dit provinciale Ruimtelijk Voorstel wordt ook meegenomen in de Nota Ruimte die het Rijk voorbereidt.
- In de regio Noordoost-Brabant (RNOB) verbinden we de regionale opgaven op het gebied van verstedelijking, landbouw, natuur, klimaat en energie met elkaar. In 2023 heeft waterschap Aa en Maas ambtelijke werksessies georganiseerd over het water- en bodemsysteem in de RNOB (onder andere over de klimaatonderlegger en de watersignaleringskaart voor uitleglocaties woningbouw). Als input voor het Brabant brede Ruimtelijke Voorstel hebben we een Ruimtelijk voorstel RNOB gemaakt. Dit document laat kansen en knelpunten zien in de ruimtelijke opgaven in de regio. De afspraken binnen de regio lopen nog tot en met 2024. We zijn inmiddels gestart met het herijken van de samenwerkingsovereenkomst.
- De metropoolregio Eindhoven heeft drie opgaven waarbij de betrokkenheid van het waterschap van belang is: 'Schaalsprong ruimte en wonen', 'Vitaal landelijk gebied' en 'Toekomstbestendig energiesysteem'. In juni 2023 hebben de 21 gemeenten en waterschappen Aa en Maas en De Dommel de regionale Ontwikkelstrategie Zuidoost-Brabant vastgesteld. Hierin staan richtinggevende keuzes ten aanzien van wonen, werken en mobiliteit voor de periode tot 2040. Water en bodem zijn hierin meegenomen als 'basis voor verstedelijking'. De waterschappen blijven betrokken bij verdere regie en uitwerking, en we leggen de verbinding met de uitwerking van het Ruimtelijk Voorstel en het ontwikkelperspectief voor de NOVEX-gebieden.
- Stedelijk Brabant is één van de NOVEX-locaties waar het Rijk, de provincie, de regio's en de waterschappen samenwerken aan ruimtelijke vraagstukken rondom de verstedelijkingsopgave. In 2023 heeft het Rijk het Ont ontwikkelperspectief NOVEX Stedelijk Brabant vastgesteld met daarin het ontwikkelprincipe 'water en bodem sturend'. Dit hebben we vertaald naar een watersignaleringskaart die we Brabantbreed gebruiken bij het afwegen van de geschiktheid van stedelijke ontwikkelingen op uitleglocaties. Dit instrument is in 2023 getest en getoetst aan de hand van concrete uitleglocaties in onder andere Oss. De watersignaleringskaart helpt samenwerken op het 'waar'. De samenwerking op het 'hoe' wordt vooral gestimuleerd door de landelijke maatlat voor klimaatadaptieve bebouwing, die ook in het Ont ontwikkelperspectief is meegenomen. In 2023 is verder een begin gemaakt met een uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant, waarin ook financiële afspraken gemaakt worden met het Rijk.
- Ook NOVEX De Peel ligt binnen ons beheergebied. Daarvoor hebben we in 2023 een interbestuurlijk koersdocument opgesteld, dat in 2024 het uitgangspunt vormt voor verdiepende gesprekken met de streek. Dat geven we vorm in een bredere communicatie- en

participatiestrategie. Als waterschap leveren we de onafhankelijke voorzitter en pakken we een actieve rol in de stuurgroep en het ambtelijke regieteam.

- In maart 2023 kwam een definitieve datum voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet: 1 januari 2024. Hier hebben we ons op voorbereid. We zijn klaar voor de Omgevingswet, waarbij we, net zoals andere bevoegde gezagen in Nederland, nog het nodige bij te schaven hebben.
- De Omgevingswet heeft ook consequenties voor het toezicht vanuit het waterschap. We hebben onze toezichthouders via trainingen voorbereid, maar doordat de inwerkingtreding meerdere keren is uitgesteld, zijn er opfrustrainingen nodig. In het vierde kwartaal van 2023 hebben de toezichthouders een training gevolgd over de systematiek van de Omgevingswet en de Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht (LHSO).

Duurzaam

Energie

- De opwek van duurzame energie voor eigen gebruik is nu voor 88% ingevuld. We zijn dus 88% energieneutraal.
- Vanwege de aanvullende zuiveringstrappen zal ons energieverbruik toenemen. Daarom moeten we op zoek naar aanvullende mogelijkheden voor energiebesparing en voor duurzame opwek. Mogelijkheden hiervoor zijn zon, wind en biogas.
- Het onderzoek naar de haalbaarheid van extra energieopwekking en de productie van groen gas/biogas is in volle gang.
- Het inzetten van restwarmte uit onze zuiveringen via aquathermie is in 2023 voorgezet.

Klimaat

- Het onderzoek naar de reductie van de broeikasgasuitstoot (lachgas en methaan) vanuit de waterketen liep in 2023 door.
- Waterschap Aa en Maas heeft in 2023 input geleverd voor de opzet van het landelijke versnellingsprogramma lachgas. Daarnaast heeft de Unie van Waterschappen € 18,9 miljoen subsidie ontvangen, waarvan een deel naar de waterschappen gaat die aan het versnellingsprogramma deelnemen. Aa en Maas neemt als koploper deel met start in 2024.
- Ook de uitstoot vanuit het watersysteem heeft onze aandacht. De eerste gesprekken hierover met onderzoeksinstituten hebben in 2023 plaatsgevonden en er zijn al ideeën over integrale oplossingen waarmee we mogelijk ook andere problemen kunnen oplossen.
- In 2023 hebben we het certificaat van de CO₂-prestatieladder actueel gehouden. Daarmee blijven we voldoen aan de eisen vanuit dit kwaliteitsmanagementsysteem. De CO₂-prestatieladder helpt ons bij de bewustwording en het verder terugdringen van de hoeveelheid broeikasgas die we uitstoten.

Circulair

- De 'Circulaire Peiler' is als instrument omgevormd naar een eenvoudige vragenlijst waarmee projectleiders circulariteit concreet vorm kunnen geven in de ontwerpfase.
- Binnen assetmanagement en binnen beheer en onderhoud zijn we een eerste pilot gestart om een gemaal circulair te renoveren.
- We zijn voorbereidingen aan het treffen om een blauwdruk te maken voor een circulaire waterzuivering. Aandachtspunten hierbij zijn circulair ontwerpen, biobased materialen en modulair bouwen.
- De inzet van materiaalstromen uit het zuiveringsproces (zoals biogas, struviet en effluent) wordt nog steeds verbeterd. Dat doen we door de inzet van Aquaminerals, de Energie- en grondstoffenfabriek en de Waterfabriek.
- Ook voor de hulpstoffen en verbruiksstoffen binnen het zuiveringsproces verkennen en testen we duurzamere (groenere of hergebruikte) opties.

Slim: innovatief, digitaal, datagedreven waterbeheer

- Ons Datalab is een essentieel team binnen alle onderzoeken en vraagstukken. Het Datalab zorgt ervoor dat data automatisch omgezet wordt naar bruikbare informatie. Deze informatie wordt zowel intern als extern beschikbaar gemaakt via dashboards.
- In 2023 hebben we voor interne sturing onder meer dashboards ontwikkeld voor Programma in Beeld (PIB), het Managementoverleg Zuiveren (MOZ), het effluent onderzoek op de rwzi Dinther en de datastroom die is ontwikkeld voor het project 3D-maaien.
- We werken aan een data platform in de cloud. Dat helpt ons om data uit meerdere bronnen samen te brengen, zodat de informatie completer en eenduidiger wordt en patronen makkelijker ontdekt kunnen worden.
- We moeten ook voldoen aan de eisen op het gebied van informatieveiligheid (cybersecurity) en aan wet- en regelgeving. Hiervoor werken we onder meer aan de BIO (Baseline Informatie Overheid) en de BBO (Baseline Basis op Orde).
- Rijkswaterstaat heeft samen met de markt en de waterschappen gewerkt aan de vernieuwde richtlijn voor cybersecurity: CSIR 3.0. Het doel daarvan is een goedwerkende cybersecurity voor de hele keten die bij waterobjecten betrokken is.
- Tot slot bereiden we ons voor op nieuwe wet- en regelgeving, zoals het gebruik van basisregistraties, de Woo (Wet open overheid), de aansluiting op MijnOverheid.nl en Single Digital Gateway, waarbij we nauw samenwerken met Het Waterschapshuis.

In 2023 hebben we binnen het thema innovatie onder andere de volgende onderzoeken en projecten uitgevoerd:

- *Droogte en klimaatadaptatie*
We zijn verkenningen gestart voor de inzet van effluent van de rwzi's 's-Hertogenbosch, Oijen en Land van Cuijk voor droogtebestrijding. Het onderzoek op de rwzi Asten (nanofiltratie voor eventuele inzet in de glastuinbouw) is afgerond en via de STOWA gerapporteerd.
- *Circulair en grondstoffen*
De proeven om maaisel op te werken tot een substraat voor de insectenteelt zijn geslaagd (project Comysect, WUR en STOWA). De komende jaren wordt ook naar industriële opschaling gekeken. Verder is de demonstratie-installatie van Torwash (een STOWA-project) gerealiseerd op de rwzi Land van Cuijk om slib bij hoge druk en temperatuur vergaand te ontwateren. Daarnaast hebben we verkend in hoeverre een nieuwe fijnzeeftechnologie op de rwzi meer organische stof kan terugwinnen en daarmee onze energieproductie kan verhogen (en de rwzi kan ontlasten).
- *Digitale ontwikkeling en artificial intelligence (AI)*
Voor AI zijn meerdere initiatieven gestart, zoals de inzet van drones voor handhaving en kartering en voor het opsporen van beverholen (onder andere samen met de TU Eindhoven). Ook onderzoeken we de inzet van virtual/augmented reality bij beheerwerkzaamheden. Verder is er een collegereeks gestart over de implicaties en toepassingsmogelijkheden van AI en wordt een groep collega's getraind in de inzet van ChatGPT (en taalmodellen in het algemeen). De ontwikkelingen rond AI hebben ook ethische kanten, waarvoor we werken aan een protocol en een algoritmeregister.
- *Landbouw*
Het project pilot Natte teelten heeft een vervolg gekregen. Het onderzoeksprogramma Sensorgestuurd Boeren bevindt zich in de afrondende fase, maar heeft een waardige opvolger gekregen in het STOWA-onderzoek Effecten van landbouwmaatregelen. In de Waterfabriek-verkenning voor rwzi Land van Cuijk hebben we ook de mogelijkheden voor de inzet van effluent voor de landbouw meegenomen.
- *Waterkwaliteit*
We onderzoeken of het vangen van slib in het oppervlaktewater (zoals dat op de rwzi's gebeurt) bijdraagt aan een betere waterkwaliteit.

- *Overig*
Eind 2023 zijn twee van onze projecten genomineerd voor de landelijke Waterinnovatieprijs: Effectbepaling van maatregelen in oppervlaktewater met reguliere metingen (met een publicatie in H₂O) en het Torwash-project dat vanuit ons waterschap gefaciliteerd is.
We hebben met meerdere projecten op verschillende podia gestaan, zoals de Aquatech, de Amsterdam International Water Week en het STOWA-congres over medicijnrestenverwijdering.

Effectief

- In 2023 hebben we onder meer drie themadagen georganiseerd in het kader van organisatieontwikkeling:
 - duurzame inzetbaarheid: talentontwikkeling, loopbaanperspectief;
 - het binden en boeien van medewerkers;
 - realisatiekracht: een wendbare organisatie die op alle niveaus slim samenwerkt, prioriteert, zaken afmaakt en inclusief is.
 Gedurende het jaar verschenen nieuwe onderzoeken en analyses, zoals het Medewerkersonderzoek 2023. In het derde kwartaal hebben we het traject van organisatieontwikkeling geëvalueerd en is besloten om op dezelfde manier verder te werken in 2024. De thema's blijven actueel.
- In het eerste kwartaal van 2023 stond onze communicatie in het teken van de waterschapsverkiezingen. In het voorjaar startte de onlinecampagne over onze klimaatsubsidie en begin juni startte de campagne voor de mooiste plekjes in ons werkgebied. Deze begon met een Waterdag in de natuur bij kasteel Heeswijk. In september heeft een publieksactiviteit plaatsgevonden in het kader van de 'waterbazencampagne'.
- In onze online communicatieomgeving zien we dat onze berichtgeving steeds beter aansluit op de behoeften van onze inwoners. In 2023 is het aantal volgers gegroeid (vooral op LinkedIn). Ook is het bereik van de berichten toegenomen en is de mate van interactie op de kanalen geïntensiveerd. Ook het aantal leden van onze wekelijkse nieuwsservice is gestegen. Tijdens de hoogwatercalamiteit van december 2023 was een duidelijke piek te zien in het gebruik van onze online communicatiekanalen.
- In 2023 zochten we een nieuwe arbodienst. De aanbesteding en de implementatie zijn succesvol verlopen en sinds 1 januari 2024 is de nieuwe arbodienst gestart.
- Digitale instrumenten helpen ons om toezicht en handhaving efficiënter uit te voeren. De toenemende hoeveelheid data is een bron van informatie. Hiermee kunnen we het toezicht gericht uitvoeren en het naleefgedrag effectiever beïnvloeden. Een goed voorbeeld hiervan is de inzet van sensoren bij het opsporen van illegale lozingen.
- Een stevigere inzet op preventie draagt bij aan de bescherming van de fysieke leefomgeving en leidt tot minder handhavend optreden. Over het nieuwe beleid rondom over de bufferstroken geven we bijvoorbeeld veel voorlichting, ook in het veld. Verder wordt onze website up-to-date gehouden.
- Het werven van toezichthouders en handhavers is in de huidige arbeidsmarkt niet eenvoudig. We hebben een trainee-programma opgezet om nieuwe medewerkers op te leiden en enthousiast te maken voor het vak. Inmiddels zijn alle vacatures ingevuld.
- In 2023 hebben we 61 leeractiviteiten aangeboden op het gebied van crisisbeheersing, waaronder crisisteam-trainingen met als thema: Cybercalamiteit. De trainingen waren een opmaat tot de grootschalige interne cyberoefening in het najaar. Verder hebben de nieuwe DB-leden een inwerkprogramma crisisbeheersing gevolgd. Op bestuurlijk niveau heeft het waterschap deelgenomen aan de systeemtest van de veiligheidsregio Brabant-Zuidoost.
- In 2023 zijn drie gebeurtenissen opgeschaald tot coördinatiefase 1: een lekkage in de slibretourleiding bij rwzi Oijen (6 mei), een leidingbreuk bij gemaal Heiligenberg in Cuijk (20-22 mei) en de wateroverlast in december 2023 en januari 2024 (opschaling

op 22 december). Ook zijn er meerdere incidenten geweest die zijn afgehandeld binnen de reguliere organisatie.

- Uit een landelijke risico-inventarisatie (2021) is gebleken dat de kans zeer reëel is dat Nederland binnen vijf jaar een totale black-out van de energie gaat meemaken. Om ons voor te bereiden op dit type calamiteit, zijn we gestart met het ontwikkelen van een bestrijdingsplan Uitval van energie. Hierin maken we integraal inzichtelijk wat de impact van de uitval van energie is op alle taken van het waterschap, waar knelpunten optreden en welke handelingsperspectieven er zijn.
- De Omgevingswet heeft het proces en de besluitvorming rondom projecten veranderd. Dit heeft onder meer impact op de vergunningverlening. Als waterschap kunnen we voor een deel van de projecten een omgevingsvergunning aanvragen bij onze eigen dienst of een projectbesluit voorbereiden. Hierdoor neemt het aantal vergunningaanvragen naar verwachting toe. We hebben inzichtelijk gemaakt wat al deze wijzigingen voor onze organisatie betekenen.
- Om de verwachte toename van het aantal vergunningaanvragen deels op te kunnen vangen, zijn we gestart met het project Flitsvergunning. Hierin kijken we hoe we de doorlooptijd van specifieke procedures kunnen versnellen.

1.4.2 Financieel

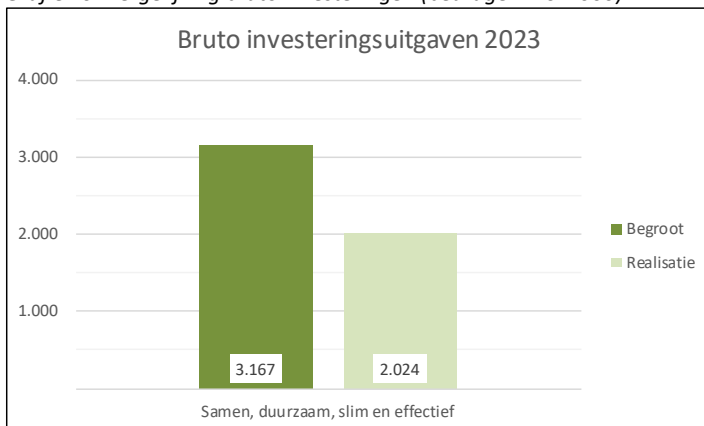
Exploitatie

Binnen dit programma hebben we de volgende zaken doorgerekend: toename van de licentiekosten en gestegen premies voor verzekeringen. Ook is de doorwerking van de bijgestelde begroting van Het Waterschapshuis en van de BSOB, de implementatie (en kosten) van diverse wet- en regelgeving (bijvoorbeeld de Omgevingswet) en de subsidieregeling Bebouwd gebied As50 meegenomen. Daarnaast hebben we rekening gehouden met extra capaciteit om flexibel te kunnen opereren in een krappe arbeidsmarkt en extra middelen voor interne opleiding.

Investeringsen

Onderstaande grafiek vergelijkt de gerealiseerde bruto-investeringen met de Begroting 2023.

Grafiek 6: Vergelijking bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

De realisatie is met € 0,9 miljoen toegenomen ten opzichte van een jaar eerder. In 2023 is de investering voor verkiezingen met een kleine overschrijding afgerond. Niet begrote facturen vanuit de Unie van Waterschappen voor onder andere de waterbazencampagne zijn debet hieraan. Het project Zaakgericht werken is in 2023 afgesloten en het resterende budget (afgerond € 182.000) zal niet worden gebruikt. Voor de uitgaven voor het krediet Vervanging vervoermiddelen en gereedschappen 2023 is gebruik gemaakt van de tijdelijke verruiming van de bevoegdheden van het dagelijks bestuur voor overschrijding van investeringskredieten. De projecten Maatregelen digitale transformatie en het Aardgasvrij maken Aa en Maas zijn voorsnog niet gestart in 2023.

1.5 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit

Hieronder gaan we in op de verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit. In deze paragrafen staat de verantwoording voor hetgeen in de overeenkomstige paragrafen in de begroting is opgenomen.

1. Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar
2. Incidentele baten en lasten
3. Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen
4. Waterschapsbelastingen
5. Weerstandsvermogen
6. Financiering
7. Verbonden partijen
8. Openbaarheidsparraaf
9. Bedrijfsvoering
10. EMU-saldo
11. Investerings

1.5.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar

Vooraf hogere prijzen (inflatie) zijn voor iedereen merkbaar en raken ons allemaal, werkgevers en werknemers, beleggers, huishoudens en de overheid. Inflatie blijft een punt van zorg, want bijvoorbeeld de boodschappen zijn ruim 12% duurder dan een jaar geleden. De Nederlandse Bank (DNB) voorzagt een gemiddelde inflatie van 4,2% over heel 2023 en dit percentage is hoger dan het percentage van 3,9% dat in onze begroting voor inflatie is opgenomen.

In zijn algemeenheid zijn de hogere prijzen voor grondstoffen en materialen de belangrijkste oorzaak van de hoger dan begrote uitgaven voor goederen en diensten. Daarnaast valt de opbrengst van biogas lager uit door de ingezette daling van de gasprijzen.

Als antwoord op de inflatiecijfers in de eurozone heeft de Europese Centrale Bank (ECB) de rente verhoogd om onze economie te laten afkoelen. De Europese Centrale Bank heeft de depositorente verhoogd van 0% in juli 2022 tot 4,0% in juli van dit jaar. Het duurt enige tijd voordat dit effect op de inflatie heeft, maar door de hogere rente is het voor waterschap Aa en Maas duurder geworden om te lenen en te investeren. Voor 2023 werden aanzienlijk hogere rentekosten verwacht.

Lonen en prijzen reageren op elkaar. Hogere lonen betekenen hogere kosten voor werkgevers, die deze voor een deel doorberekend aan de klant zodat de prijzen stijgen. Tegelijkertijd kampen verschillende sectoren met tekorten aan personeel. Om personeel aan te trekken en te behouden bieden de werkgevers daarom hogere salarissen. Soms gaat dat om forse loonstijgingen van wel 10% en meer en dit werkt door in de prijzen van onze leveranciers.

Overzicht realisatie uitgangspunten ten opzichte van vastgestelde norm bij de Programmabegroting 2023

Tabel 11: Verschil norm en werkelijk

Variabelen / uitgangspunten / normen	Begroting 2023	Werkelijk 2023
Inflatiecorrectie	3,90%	3,80%
Formatie omvang	516,10	536,86
Loonontwikkeling	3,50%	5,55%
Rente toerekening reserves	1,50%	2,94%

1.5.2 Incidentele lasten en baten

In onderstaande tabellen worden de incidentele lasten en baten weergegeven (geselecteerd op bedragen > € 25.000) welke gerealiseerd of deels gerealiseerd zijn in 2023.

Tabel 12: Incidentele lasten naar taak (kostendrager)

Kostendrager	Begrote incidentele last	Realisatie incidentele last
Ondersteuning	-	-
Watersysteembeheer	1.148.800	531.315
Waterzuiveringsbeheer	1.875.000	1.010.960
Totaal	3.023.800	1.542.275

Het totaal van de gerealiseerde incidentele lasten is lager dan begroot. Dat komt voornamelijk doordat begrote werkzaamheden binnen het beschikbare budget zijn uitgevoerd of zijn uitgesteld. Dit zorgt voor voldoende financiële ruimte om de enkele tegenvallers bij de gerealiseerde incidentele lasten op te vangen.

Van het beschikbare budget is 51% besteed aan de volledig of deels gerealiseerde werkzaamheden. Daarmee is 49% van het begrotingsbedrag niet ingezet, deze activiteiten zijn uitgesteld, zijn goedkoper gerealiseerd of komen te vervallen.

De veiligheidsaanpassingen aan stuwen en het vervangen of rooveren van stuwen zijn werkzaamheden die volledig zijn uitgevoerd. Het optimaliseren van het beheer en onderhoud van deelgebied Leegveld is grotendeels toegepast. Het verrichten van onderzoek naar potentiële zwakke plekken in de waterkeringen is eveneens uitgevoerd.

Voorbeelden van uitstel zijn de solidariteitsbijdrage aan het GOL in afwachting van de uitspraak van de Raad van State. De werkzaamheden aan het herstel van de buitengracht bij fort Isabella te Vught zijn uitgevoerd, echter is nog niet verzocht om de toegezegde bijdrage hieraan te voldoen. Het herstellen/-profilen van de zwaairom aan de Soemeersingel in Helenaveen is niet uitgevoerd. Binnen de incidentele lasten van het zuiveringsbeheer is het amoveren van de slibgisting op de rwzi Asten (nagenoeg) afgerond. Op de rwzi 's-Hertogenbosch is de geurbehandeling van de waterlijn en de sliblijn aangepast, zodat kan worden voldaan aan de geuremissienormen. Voor deelname aan de proef Torwash op de rwzi Land van Cuijk is een bijdrage betaald. Meerdere smartpig-acties zijn als gevolg van assetmanagement uitgesteld. Met de aanleg van een doseervoorziening voor hulpstoffen op de rwzi Aarle-Rixtel is een pas op de plaats gemaakt, zodat nader onderzoek gedaan kan worden naar de meest doelmatige uitvoering.

Tabel 13: Incidentele baten naar taak

Kostendrager	Begrote incidentele baat	Realisatie incidentele baat
Ondersteuning	-	-
Watersysteembeheer	44.000	3.375.270
Waterzuiveringsbeheer	-	7.293.912
Totaal	44.000	10.669.182

De begrote incidentele baten voor de taak Watersysteembeheer betreft de bijdrage voor het exploitatieproject LIFE IP NAS (€ 44.000) en deze is niet gerealiseerd.

De hieronder vernoemde incidentele posten zijn niet voorzien in de begroting. Deze resulteren in een voordeel ten gunste van de exploitatie van de taak Watersysteembeheer.

Bij de waardering van de gronden in de grondbank is gebleken dat een gedeelte van de waarde vrijvalt (€ 471.000). Daarnaast heeft de verkoop van overtollig materiaal een opbrengst van € 70.000 gegenereerd. Ten gunste van de GGA Strabrechtse Heide is een voorschot van 80% (€ 32.000) ontvangen op de subsidiebeschikking (€ 40.000) van de provincie. Ook is een bijdrage van € 129.000 ontvangen in het kader van visievorming voor GGA Vlijmens Ven. Verder ontvingen we bijdragen vanuit de regeling uitvoeringskosten NPLG-waterschappen (€ 300.000), voor de pilot Natte Teelten

(€ 30.000) en vanuit de regiodeal Noordoost Brabant voor Puzzelen met ruimte (€ 250.000). Eveneens is een bijdrage ontvangen vanuit het rijk en provincie voor de IRM-pilot HoWaBo Crèvecoeur (in totaal € 70.000).

Een substantieel aandeel in de incidentele baten betreft het overschot (onbenutte deel) van de vastgestelde subsidie voor de afgeronde verkenningfase van het dijkverbeteringsproject Cuijk Ravenstein. Het betreft een bedrag van € 2.023.270 waarvan wordt voorgesteld om deze toe te wijzen aan de bestemmingsreserve Waterveiligheid.

Binnen de exploitatie van de taak Zuiveringsbeheer hebben zich twee grote incidentele baten voorgedaan die niet begroot waren. De eerste betreft de verkoop van aandelen van de SNB. Dit heeft een boekwinst opgeleverd van € 3.931.912. Verder is in 2023 van het Rijk compensatie ontvangen voor de in coronatijd misgelopen belastinginkomsten (€ 3.362.000).

1.5.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Tabel 14: Bestemmingsreserves

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd Bedrag
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		
Bestemmingsreserves							
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.406	41		41	14	1.392	41
Bestemmingsreserve PBB	276	8		8	276		8
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	250	7		7		250	7
Bestemmingsreserve instandhouding rwzi Oijen	368	11		11	122	246	11
Bestemmingsreserve afschrijving Oijen	518	15		15	393	125	15
Bestemmingsreserve Waterveiligheid	2.464	72		72		2.464	72
Totaal bestemmingsreserves	5.282	155		155	805	4.477	155

Tabel 15: Voorzieningen

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd Bedrag
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	63	2	137	2	82	118	2
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	260	8	62	8	51	270	8
Vz APPAplan	2.028	60	70	60		2.098	60
Totaal voorzieningen	2.352	69	268	69	133	2.487	69

Bestemmingsreserves

Onder bestemmingsreserves wordt verstaan: een reserve waaraan het algemeen bestuur een bepaalde bestemming heeft gegeven. In het algemeen houdt het instellen en opbouwen van een bestemmingsreserve verband met een gewenste ontwikkeling waarvoor het waterschap gedurende een aantal jaren middelen wil reserveren.

In 2023 zijn met betrekking tot de vermeerderingen/verminderingen van de overige bestemmingsreserves en voorzieningen de volgende boekingen gedaan:

- De hoogte van de bestemmingsreserve Natschadeloket Peilopzet Maas is in 2023 gewijzigd omdat er € 14.000 kosten zijn gemaakt voor uitbetaling van schadeclaims;
- De kosten die zijn gemaakt voor het Persoonsgebonden basisbudget (PBB) worden gedekt uit de bestemmingsreserve. In 2023 bedraagt dit € 276.000. De bestemmingsreserve is hiermee volledig uitgeput;
- De bestemmingsreserve Informatiebeleidsplan is in 2023 niet aangewend omdat de exploitatie hiervoor geen aanleiding gaf. De omvang van de reserve bedraagt conform het door het AB vastgestelde maximum van € 250.000;
- Instandhouding rwzi Oijen is in 2023 voor € 122.000 aangewend;
- In 2021 is besloten om een bestemmingsreserve afschrijving Oijen van € 1.400.000 te vormen ter dekking van de verwachte versnelde afschrijving van activa als gevolg van de renovatie van

rwzi Oijen. In 2023 is deze bestemmingsreserve voor € 393.000 aangewend voor de dekking van vervroegde afschrijvingslasten;

- Conform het besluit bij het Jaarverslag 2020 is de bestemmingsreserve waterveiligheid gevormd. Aanleiding voor het vormen van deze bestemmingsreserve was dat het project Ravenstein Lith (Meanderende Maas) overgegaan was van de verkenningsfase naar de planuitwerkingsfase. Deze fase van het project kent voor het waterschap een gunstiger nettoresultaat dan werd voorzien en het onbenutte deel aan inkomsten (€ 2.464.000) vormt de basis van de bestemmingsreserve Waterveiligheid en blijft daarmee ter beschikking voor de resterende twee fasen van het project Meanderende Maas. In 2023 zijn er geen mutaties geweest.

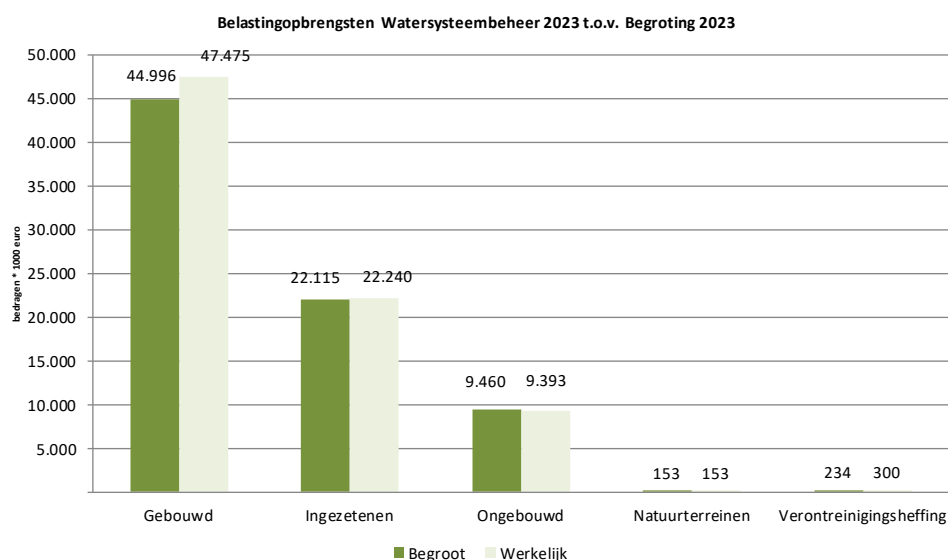
Voorzieningen

- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld betreft enerzijds de rechtstreekse uitkeringen in 2023 van € 81.527 en anderzijds een toevoeging van € 136.901 om de voorziening op het gewenste peil te brengen conform de laatst bekende informatie;
- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting pensioen bestaat uit rechtstreekse uitkeringen in 2023 van € 51.454 en een toevoeging van € 61.529 om de voorziening te laten voldoen aan de toekomstige verwachting van uitgaven;
- De mutatie op de voorziening APPAplan betreft een toevoeging van € 69.781 om de voorziening te laten voldoen aan de toekomstige verwachte uitgaven.

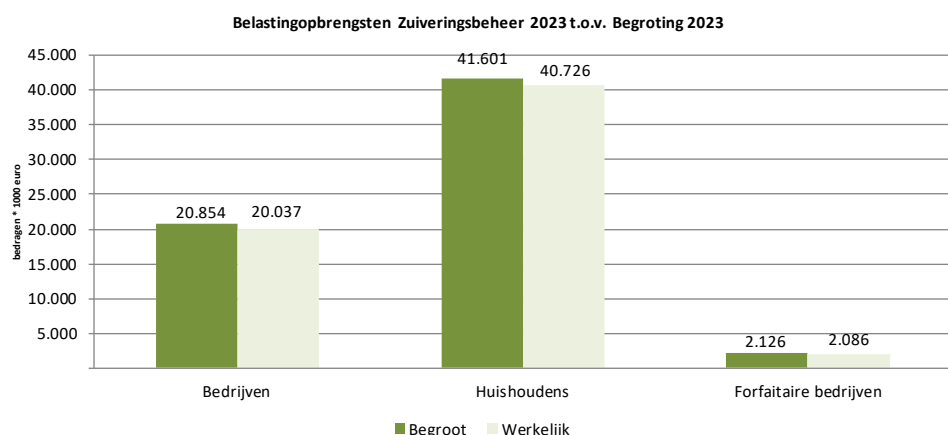
1.5.4 Waterschapsbelastingen

In onderstaande tabellen worden de belastingopbrengsten van de taken weergegeven.

Grafiek 7: Netto belastingopbrengsten Watersysteembeheer 2023
(inclusief invorderingsopbrengsten, kwijtschelding en oninbaar)

Grafiek 8: Netto belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer 2023
(inclusief invorderingsopbrengsten, kwijtschelding en oninbaar)

In hoofdstuk 2 Jaarrekening 2023 wordt bij de toelichting van de realisatie per taak de belastingopbrengst per categorie nader toegelicht.

1.5.5 Weerstandvermogen

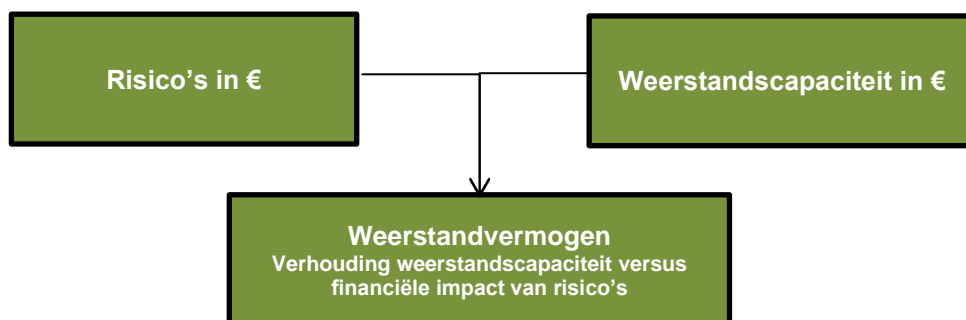
1.5.5.1 Weerstandvermogen

In 2023 zijn de risico's geactualiseerd, wat niet heeft geleid tot aanpassing van de gevormde reserves.

Om het weerstandvermogen te bepalen, wordt de risico-inventarisatie periodiek herijkt. Hierbij hanteren we een methode waarbij de geïnventariseerde risico's vertaald zijn naar financiële omvang op basis van kans en financiële impact.

Voor de bepaling van het weerstandvermogen wordt de weerstandscapaciteit vergeleken met de financiële omvang van de geïnventariseerde risico's.

Schematisch:

Uitgaande van de kans dat risico's optreden, zijn drie scenario's doorgerekend: optimistisch, gematigd en pessimistisch. Afhankelijk van het gekozen rekenscenario is de totale financiële impact van de geïnventariseerde risico's na het nemen van preventieve, repressieve en correctieve maatregelen als volgt:

Financiële impact van de risico's

Scenario	Financiële omvang van alle risico's
Optimistisch	€ 1.120.500
Gematigd	€ 2.210.500
Pessimistisch	€ 3.300.500

1.5.5.2 Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit van waterschap Aa en Maas in 2023 bestaat uit de volgende componenten:

- Een reserve van € 3.350.000 als specifiek aangemerkte weerstandsreserve;
- Overige algemene reserves.
- Het vermogen om extra inkomsten te genereren door verhoging van de belastingen.
- Het vermogen om uitgaven te verminderen door middel van bezuinigingen/temporiseren (creëren van extra begrotingsruimte).

Dit levert het volgende beeld op, waarbij voor het gemak de weerstandscapaciteit beperkt is tot de specifiek gehanteerde weerstandsreserves. De weerstandscapaciteit is afgezet tegen de geldwaarde van de risico's. Een weerstandsvermogen kleiner dan 1 is dan als onvoldoende te kwantificeren. Een weerstandsvermogen groter dan 1 is dan als voldoende aan te merken.

Scenario	Financiële weerstandsvermogen
Optimistisch	2,99
Gematigd	1,52
Pessimistisch	1,01

Conclusie

De specifieke gevormde weerstandsreserve van € 3.350.000 is ook in het pessimistische scenario toereikend (het overschot bedraagt dan € 49.500) voor de geïnventariseerde risico's. De meest zwaarwegende risico's hangen samen met de renovatie van de rwzi 's-Hertogenbosch, de renovatie van de rwzi Oijen en de gestegen grondstofkosten. De ontwikkeling van de algemene reserve en bestemmingsreserve's laten zien dat de omvang van de reserve's de risico's kunnen opvangen.

1.5.5.3 Risico's

Van onderstaande risico's is waar mogelijk een indicatieve schatting gegeven van de hoogte van het risicobedrag.

De van belang zijnde risico's in 2023, worden verdeeld in drie categorieën:

1. Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar.
2. Lopende het jaar nieuw ontstane risico's.
3. Gedurende het boekjaar afgeronde risico's.

Deze categorieën worden hieronder nader toegelicht.

Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar

Risico's SNB

SNB is door haar maatschappelijke functie en met haar ondernemende bedrijfsvoering blootgesteld aan strategische, operationele, financiële en compliance risico's. Risicomanagement is daarom een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering. Het nemen van risico's is inherent aan ondernemen. Door een bewuste afweging te maken tussen doelstellingen en de risico's die SNB bereid is te nemen, streeft SNB naar een bestendige en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering. Dit betekent dat SNB maximaal een laag tot gematigd risico accepteert. Het risicomanagementsysteem van SNB heeft tot doel significante risico's te identificeren, de realisatie van doelstellingen te bewaken en het naleven van relevante wet- en regelgeving te waarborgen. Het risicomanagement is geïntegreerd in de gehele bedrijfsvoering en de planning- en controlecyclus. In de keten zullen partijen afstemming moeten gaan zoeken om sub-optimalisaties in de keten te vermijden. Waterschap Aa en Maas tracht deze afstemming met SNB en de overige aandeelhouders te vinden.

Verandering in fiscale wetgeving en/of afspraken met de Belastingdienst

De rijksoverheid zet fiscale maatregelen, zoals CO₂-heffing, kilometerheffing en afvalstoffenbelasting, steeds meer in om de (afval)sector(en) te verduurzamen. Vooral nog is SNB vrijgesteld van bovengenoemde heffingen en belasting. SNB is voor de activiteiten ten behoeve van haar aandeelhouders tevens vrijgesteld van BTW en VPB. Afspraken hierover met de Belastingdienst, wetgeving en jurisprudentie kunnen wijzigen, waardoor deze vrijstellingen in de toekomst mogelijk kunnen vervallen. SNB lobbyt via belangenorganisaties voor passende fiscale maatregelen. Daarnaast is SNB proactief in het verder verduurzamen van de bedrijfsvoering om mogelijke heffingen/belastingen op dit gebied te vermijden. SNB bewaakt de naleving van de afspraken omtrent de VPB-vrijstellingen en voorwaarden om gebruik te kunnen blijven maken van de BTW-koopvrijstelling intensief.

Gevolgen voor de garantieregeling i.v.m. toetreding nieuwe aandeelhouders

In 2019 hebben de aandeelhouders onderling nieuwe afspraken gemaakt over de verdeling van de verwerkingskosten van SNB. Om te voorkomen dat mogelijk grote verschillen per aandeelhouder konden ontstaan tussen de vorige en nieuwe kostenverdeling in de periode 2021 tot en met 2026, is een afspraak gemaakt dat onder bepaalde voorwaarden een onderlinge compensatie plaatsvindt. De afspraken hierover zijn vastgelegd in een garantieregeling. Deze regeling wordt na de toetreding van HDSR en WBL gecontinueerd tussen de huidige aandeelhouders. Deze regeling leidt bij het niet behalen van vooraf overeengekomen tarieven voor het opvullen van de verwerkingscapaciteit bij SNB, tot een maximale uitkering vanuit de waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel van € 800.000 aan Vechtstromen en € 200.000 aan Scheldestromen: in totaal € 1 miljoen. Door de toetreding als aandeelhouder begin 2023 van Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden en waterschap Limburg is het waarschijnlijk dat de overeengekomen tarieven in de regeling niet worden gehaald omdat het aandeelhouderstarief, buitenom onverwachte kostenontwikkelingen,

lager ligt dan de overeengekomen tarieven uit de garantieregeling. Aangezien Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel ieder voor 1/3e garant staan voor genoemde € 1 miljoen, betekent dit in 2026 een mogelijk eenmalig nadeel van ten hoogste € 333.333 per waterschap.

Bedrijfsvoering

Niet kunnen voldoen aan (nieuwe) wet- en regelgeving op gebied van milieu en Arbo
De toenemende maatschappelijke aandacht voor de gevolgen van onder andere klimaatverandering en stikstofdepositie zorgt ervoor dat SNB te maken krijgt met veranderende en complexere (milieu-) wet- en regelgeving. Belangrijke aandachtspunten zijn de stikstofreductiedoelstellingen voor de industrie, de nieuwe luchtmissie-normen voor afvalverbranding en de vertaling van de discussie rondom ZZS en PFAS in wet- en regelgeving. SNB volgt de ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwgezet en is aangesloten bij belangenorganisaties om een bijdrage te kunnen leveren aan goede wet- en regelgeving. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar het up-to-date houden van benodigde vergunningen en het toezien op de naleving van de vergunningseisen. Tot slot zet SNB intrinsiek in op het continu verlagen van de milieubelasting die haar activiteiten met zich meebrengen. De specifieke focus ligt hierbij op het reduceren van CO₂ en stikstof. Aanpassingen aan de SVI zijn hiervoor nodig.

Risico's rond renovatie rwzi 's-Hertogenbosch

Technologie

De beoogde innovatieve technologie waarmee de aannemer heeft ingeschreven, functioneert niet op de rwzi 's-Hertogenbosch. Dit is onderdeel van het juridische traject met de aannemer.

Contract

Doordat de beoogde technologie niet functioneert op rwzi 's-Hertogenbosch kan de aannemer het werk niet opleveren. Op 14 september 2020 heeft een kort geding plaatsgevonden waarin het waterschap eiste dat de aannemer een ontwerp indient waarmee de rwzi aan de eisen gaat voldoen. Deze procedure definitief is afgerond en heeft het waterschap gewonnen.

Parallel loopt de bodemprocedure, die voornamelijk gaat over de contractuele schades en boetes. In augustus 2022 en februari 2024 heeft de rechtbank een tussenvonnis uitgesproken. Op het laatste tussenvonnissen hebben beide partijen in april en mei 2024 gelegenheid om te reageren middels een akte van uitlatingen. Een definitief uitspraak wordt nu niet eerder dan het derde kwartaal 2024 verwacht. Na de definitieve uitspraak volgt nog een procedure voor het vaststellen van de schade en daar kan weer hoger beroep op worden aangetekend.

Eind 2021 heeft Besix zijn organisatiestructuur gewijzigd waardoor het waterschap het risico loopt dat als de vordering wordt toegewezen deze in een 'lege' BV terecht is gekomen. Daarom heeft het waterschap in Nederland conservatoir beslag gelegd op projecten van Besix. Besix heeft op zijn beurt een bankgarantie verstrekt die dekking verleent voor een deel van onze vordering. Daarmee is het conservatoir beslag opgeheven. Op 30 mei 2022 is de zitting geweest in Brussel waarbij het waterschap aanvullende zekerheid eist van Besix om dekking voor de gehele vordering (minus de verkregen bankgarantie) te creëren. Naar aanleiding van hetgeen de rechter heeft gemeld tijdens de Nederlandse zitting in juni 2023 hebben we besloten de Belgische procedure aan te houden. Het tussenvonnissen geeft geen aanleiding om hiervan af te wijken. Hiermee voorkomen we onnodige juridische kosten.

Naast het juridische traject vinden sinds eind 2023 weer gesprekken plaats in het kader van een mogelijke minnelijke schikking. Besix heeft hiervoor een voorzichtig initiatief ondernomen. Gezien de opstelling van Besix tot op heden, is het niet te verwachten dat we binnen afzienbare tijd tot een rechtmatige en acceptabele schikking komen.

Onze sterke juridische positie op basis van het contract biedt vertrouwen in de uitkomsten van het totale traject.

Geur

Door de diverse aanpassingen aan de geurbehandelingsinstallaties voldoet de installatie aan de vigerende vergunning voor wat betreft geur.

Afwerkpunten

Waterschap Aa en Maas heeft in 2022 de zaken afgewerkt die uit het Validatie en Verificatie proces zijn gekomen. De laatste werkzaamheden zijn in januari 2023 afgehandeld. Deze kosten, en de kosten om aan de vergunning qua geur te voldoen worden in het juridische traject ten laste van de aannemer opgevoerd.

Wateroverlast

Als gevolg van de extreem hevige neerslag in de periode mei-juni 2016 is met name in het zuidoosten van het beheergebied van Aa en Maas veel schade ontstaan door wateroverlast. Naar aanleiding hiervan heeft het waterschap 270 schadeclaims ontvangen van of namens gedupeerden. De laatste ingediende claims (twee) dateren van begin mei 2021.

Een grove inschatting van de totaal geclaimde schade (vooral gewasschade) komt uit op ongeveer € 8 miljoen, met een bandbreedte van € 2 miljoen. Het merendeel van de schadeclaims is door het waterschap en/of de verzekeraar beoordeeld. Momenteel staan nog vier claims open. Voor deze claims is op verzoek van de wederpartijen een deskundig onderzoek gelast voor de rechtbank. De deskundige die in eerste instantie is benoemd, is op verzoek van wederpartijen van zijn taken ontheven. Daarop heeft de rechtbank een nieuwe deskundige benoemd. Wederpartijen moeten naar aanleiding van het hydrologisch rapport besluiten de procedure voort te zetten of te staken. Van de beoordeelde schadeclaims heeft het waterschap in het merendeel van de gevallen de aansprakelijkheid afgewezen. In elf gevallen is aansprakelijkheid erkend. Acht van deze claims zijn aangemerkt als één gebeurtenis en vallen onder de dekking van onze aansprakelijkheidsverzekering. Hiervoor geldt een eigen risico van € 50.000. Daarnaast is in vier gevallen besloten om tot vergoeding van nadeelcompensatie over te gaan. In totaal is bij benadering € 108.000 uitgekeerd, hieronder begrepen het eigen risico dat aan onze aansprakelijkheidsverzekeraar moet worden betaald.

Naar aanleiding van de afwijzingen heeft het waterschap elf dagvaardingen ontvangen (de laatste dateert van 21 december 2020) en vijftien verzoeken om nadeelcompensatie op grond van artikel 7.14 Waterwet. De laatst ingediende nadeelcompensatieverzoeken zijn in augustus 2021 ingediend en houden verband met een beekherstelproject. Deze zijn voor advies voorgelegd aan Stichting Adviesbureau Onroerende Zaken (SAOZ) en op basis van dat advies zijn de verzoeken door het Dagelijks Bestuur afgewezen omdat de vorderingen zijn verjaard. De bezwaartermijn stond open tot en met 21 december 2023. In de andere gevallen is de afwijzing van het verzoek om nadeelcompensatie inmiddels onherroepelijk. Met betrekking tot de dagvaardingsprocedures lopen nog twee hoger beroepszaken, waarvan in één geval het hoger beroep door het waterschap is ingesteld. Aanleiding hiervoor is onder meer dat in eerste aanleg de vordering van ruim € 460.000 is toegewezen, terwijl in een vergelijkbare procedure, waar het gaat om hetzelfde gebeurtenis, de vordering is afgewezen. De uitspraken in eerste aanleg zijn gedaan door dezelfde rechtbank, maar door verschillende rechters.

Exoten

De uitvoering van de bestrijding van invasieve exoten (plaa-soorten) loopt gelijk op met de maaiactiviteiten in het groeiseizoen. Met name grote waternavel en watercrassula vragen in het voorjaar al de nodige tijd en geld. Beheermaatregelen met betrekking tot overige soorten komen later op gang. De laatste jaren wordt ongeveer € 300.000 per jaar aan de bestrijding van

plaa-soorten uitgegeven. Dit is sterk afhankelijk van de groeiomstandigheden per jaar, met name bij de beheerkosten van grote waternevel. Alhoewel naar verwachting structureel van aard, kunnen de kosten jaarlijks dus sterk variëren. De kosten voor de bestrijding van invasieve exoten worden in relatie tot de diverse producten verantwoord (regionale kering, kunstwerken, waterlopen, evz's).

Aanleg ecologische verbindingzone

In 2019 heeft de provincie Noord-Brabant vanuit het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) de subsidie verleend voor de aanleg van evz's. Vergoeding voor de waterschappen betreft 50% en voor gemeenten 75%. Nu het merendeel van de in de beschikking verleende evz-trajecten in uitvoer zijn genomen, is er meer duidelijk over de uitvoeringskosten voor verwerving en ook voor inrichting. Duidelijk is dat de maximale vergoedingsnorm voor inrichtingskosten, zijnde € 50.000 p/ha, niet toereikend is. Het waterschap is met de provincie Noord-Brabant in gesprek om hiervoor oplossingen te bedenken.

Een deel van de inrichtingskosten zijn de nieuwe maatwerkovereenkomst (MOK) met de provincie Noord-Brabant ondergebracht. De MOK daarentegen is overvraagd. Daardoor is nog niet zeker of alle kosten zullen worden gesubsidieerd.

Door de hogere uitvoeringskosten op inrichting en verwerving bestaat een risico dat gemeenten alsnog afzien van deelname in de opgave tot realisatie van evz's in hun gebied. Omdat de realisatie niet voor het einde van het jaar is afgerond, is de projectperiode verlengd tot 31-12-2025.

Calamiteiten/handhavingszaken

Het waterschap loopt het risico op onvoorziene kosten die handhavingszaken met zich meebrengen. Denk aan het opruimen van afvalstoffen (onder andere drugsafval) en herstelkosten bij calamiteiten waarbij de kosten niet op derden verhaald kunnen worden.

Subsidierisico's

Diverse projecten van het waterschap ontvangen subsidies op basis van Europese, nationale of provinciale regelingen. In een aantal gevallen in gezamenlijkheid met andere partners. Risico hierbij is dat deze partners niet leveren wat initieel de afspraak is. Daarbij moet worden voldaan aan de (soms aanvullende) voorwaarden die de subsidiegever stelt. In veel gevallen zijn separate accountantsverklaringen nodig. De definitieve uitbetaling van de subsidiegelden is gekoppeld aan tijdige uitvoering, voldoen aan inhoudelijke randvoorwaarden en een accurate financiële verantwoording. Daarnaast is er een bewaarplicht van de stukken behorende bij een verstrekte subsidie en instandhoudingsplicht. Tot slot kunnen activiteiten staatssteun gevoelig zijn. Als we op één of meer punten afwijken, kan dit leiden tot financiële korting/boetes.

Schadevergoeding waterberging

Voor schade bij de inzet van waterbergingsgebieden (zoals Diesdonk, Bakelse Beemden, Groene Peelvallei, Ham-Havel, Dynamisch Beekdal, HoWaBo) heeft het dagelijks bestuur in de vergadering van 14 februari 2012 een schadevergoedingsregeling in het leven geroepen (Vergoeding schade bij waterberging (inundatieschade)). Vooraf is niet in te schatten of in een bepaald jaar de inzet van waterbergingsgebieden en daarmee uitkering van schadevergoedingen nodig is.

Kosten voorzieningen rijksoverheid

De Unie van Waterschappen (UVW) heeft gemeld dat de rijksoverheid steeds meer voorzieningen direct gaat factureren bij de waterschappen en belastingkantoren. Dit betreft onder andere kosten voor: Mijn overheid, Digid, (Digi-)koppelingen en Basis Registratie Personen (BRP).

Anti-afhaak/aanhaakproblematiek

Waterschap Aa en Maas is zich ervan bewust dat het wegvallen van inkomsten, wanneer grote bedrijven besluiten om hun afvalwater zelf te gaan zuiveren, een negatieve invloed kan hebben op

de zuiveringsheffing van de overige belastingbetalers. Om dit risico te reduceren, is gekozen voor het actief onderhouden van de relatie met industriële lozers. Samen met de bedrijven worden kansen tot samenwerking verkend, problemen geïnventariseerd en wordt indien nodig advies gegeven. Hierbij streven we naar win-win situaties. Met een betrokken rol van Aa en Maas is een nieuwe anti-afhaakregeling ontwikkeld die gebaseerd is op het 'market economy operator-beginsel'. Ook aan deze regeling zijn strikte voorwaarden verbonden. De algemene regeling is met instemming van het AB per 1 januari 2024 van kracht bij waterschap Aa en Maas. Potentiële regelingen met individuele bedrijven worden separaat voorgelegd aan het algemeen bestuur.

PFAS in waterbodems

Onderzoek naar PFAS in waterbodems is inmiddels ingebakken in de bemonsteringsstrategie. De meerkosten hiervan zijn structureel geborgd in de exploitatiebegroting.

Voor het uitvoeren van baggerwerkzaamheden blijft PFAS een risico. Enerzijds omdat het moeilijk te voorspellen is waar we PFAS in de waterbodem aantreffen. Anderzijds omdat het eventueel aantreffen van PFAS grote gevolgen heeft voor de afvoerkosten. In nieuwe projectbegrotingen wordt daarom rekening gehouden met dit risico.

In 2023 heeft PFAS niet geleid tot onverwachte extra uitgaven.

Graverij door dieren

Met de sterke toename van het aantal bevers en dassen neemt ook de bedreiging toe voor de waterveiligheid (bijvoorbeeld graverij) en het watersysteem (bijvoorbeeld het bouwen van dammen). Samenhangend daarmee nemen de kosten toe voor preventie- en herstelmaatregelen aan de keringen evenals de kosten voor beheer en onderhoud aan het watersysteem. Alhoewel naar verwachting structureel van aard kunnen de kosten jaarlijks sterk variëren. Vanaf 2023 wordt jaarlijks € 200.000 in de exploitatiebegroting opgenomen voor het beperken van negatieve effecten van graverij door dieren.

Veenkade

De oostkade van het Kanaal van Deurne bestaat over een traject van 4,5 kilometer uitsluitend uit een veenkade met een kruinbreedte van 4 meter. Dit traject grenst direct aan het Natura 2000-gebied Deurnsche Peel. Met onze onderhoudsspecialisten en betrokken aannemer is een zorgvuldige veiligheidsafweging gemaakt en een pakket aan randvoorwaarden opgesteld om het onderhoud veilig en toekomstbestendig te kunnen uitvoeren op deze kade. In het EBOM (eigendommen-, beheer-, onderhoud-, en monitoringsplan) van de Peelkanalen wordt de monitoring en het handelingskader van de veenkade vastgelegd.

Omdat de kade uitsluitend uit veen bestaat, is onvoldoende inzichtelijk hoe de kade zich zal ontwikkelen op termijn. De kans op zetting en oxidatie is groot. De eerstkomende jaren bestaat daarom het risico dat de in veenlagen aangebrachte kades inzakken. Onzeker en onduidelijk is in welke mate dit gaat gebeuren, over de gehele linie of lokaal én in hoeverre deze inzakken. Dat maakt ook onduidelijk wat de hoogte van de kosten zal zijn als herstel moet plaatsvinden. De hoogte van de geschatte kosten varieert (met de kennis van nu) tussen de € 200.000 en € 500.000.

Fluctuaties energieprijzen

Na een sterke stijging eind 2021 en een hele bewegelijke energiemarkt in 2022, zijn de gasprijzen (TTF) in de 2023 gedaald naar prijzen tussen de € 30 en de € 50/MWh. De gevoeligheid voor schommelingen in de vraag en het aanbod zijn echter groot. De bewegelijkheid van de prijzen zorgt ervoor dat er de opbrengst uit de verkoop van biogas in 2024 kan meevallen of tegenvallen.

Risico's rond renovatie rwzi Oijen

Voortgang/vergunningen

De grote renovatie wordt uitgevoerd in 4 fases. Fase 1 is in 2023 grotendeels afgerond. De volgende fases zijn met een vertraging van ongeveer 6 maanden gestart op 8 november 2023 omdat toen pas zicht was op een omgevingsvergunning en Wnb-vergunning.

Bemaling

Ondanks uitgebreid onderzoek is gebleken dat er tijdens de werkzaamheden meer water wordt onttrokken dan gedacht. Afgelopen jaar heeft de aannemer een vergunning aangevraagd. De ruimte in de vergunning lijkt door de aannemer te worden gebruikt om veel water te verpompen in de door hun gekozen uitvoeringwijze. Het spanningsveld hierin is dat er meer water wordt onttrokken dan in het bestek was voorzien. De kans bestaat dat de meerkosten voor rekening komen van het waterschap.

Kabels en Leidingen

Ondanks uitgebreid onderzoek en inspectie met radar is in fase 1 gebleken dat er meer kabels en leidingen liggen dan gedacht en dan ook niet altijd op de juiste plaats. Gevolg is dat er meerkosten zijn gemaakt op het vastgesteld ontwerp en in de uitvoering. De verwachting is dat dit risico in de volgende fases ook optreedt. Door de ligging van de kabels en leidingen, moet er ook meer verharding opengebroken worden en weer dicht gemaakt.

Contract

Als gevolg van de marktomstandigheden ten tijde van de aanbesteding (onder andere de oorlog in Oekraïne) is in het contract het risico voor de aannemer beperkt tot een prijsstijging van 2%. Zonder deze beperking was het niet mogelijk een aannemer te contracteren of alleen tegen een aanzienlijk hogere prijs. Alle prijsstijging hoger dan deze 2% is voor rekening van het waterschap.

Vertraging door stikstofcrisis, krapte op arbeidsmarkt en stijging projectkosten

Vanwege het stikstofdossier, de krapte op de arbeidsmarkt en de nog steeds hoge prijzen voor materiaal, materieel en personeel stonden en staan projecten sterk onder druk, qua planning én financiering.

Het blijkt ook steeds moeilijker om voldoende ondersteuning in te huren vanuit ingenieursbureaus om aan onze opgaven te voldoen. Die krapte is terug te zien in een stijging van de advieskosten. Als we kijken naar materialen, dan zien we dat de markt enigszins hersteld is van de coronacrisis en de energiecrisis in de zin dat prijzen lijken te stabiliseren, maar sommige materialen zijn nog steeds moeilijk verkrijgbaar en de onzekerheid ten gevolge van geopolitieke ontwikkelingen blijft.

Lopende het jaar nieuw ontstane risico's

Geen.

Afgeronde risico's

Coronacompensatie

Door de coronamaatregelen heeft het waterschap over 2020 en 2021 minder belastinginkomsten ontvangen. Het gaat dan vooral om lagere opbrengsten vanuit de zuiveringsheffing voor bedrijven. De Unie van Waterschappen heeft -samen met de andere koepels van decentrale overheden- met het kabinet gesproken over een mogelijke compensatie vanuit het Rijk. De waterschappen hebben immers gehoor gegeven aan de oproep van het kabinet om inwoners en bedrijven zo veel mogelijk financieel te ontzien. Het kabinet heeft toegezegd dat de waterschappen compensatie kunnen

krijgen voor deze inkomstenderving door de coronacrisis. In 2023 heeft waterschap Aa en Maas een verzoek voor compensatie over 2021 ingediend bij de Unie van Waterschappen ten bedrage van € 3,4 miljoen. De verzoeken van de waterschappen worden door de Unie gebundeld en ingediend bij de ministeries van BZK en Financiën. In 2023 is de compensatie van het waterschap over 2021 toegekend en komt de uitkering als incidentele baat ten gunste van het boekjaar 2023. In de begroting 2023 was met een eventuele uitkering van Corona-compensatie geen rekening gehouden.

1.5.6 Financiering

Deze paragraaf is in samenhang met het treasurystatuut op basis van artikel 108 van de Waterschapswet een belangrijk instrument voor het transparant maken en daarmee sturen, beheersen en controleren van de treasuryfunctie.

Om de financiële (rente)risico's te beheersen, zijn de volgende twee instrumenten gehanteerd:

- kasgeldlimiet (renterisico vlottende schuld)
- renterisiconorm (renterisico vaste schuld)

Kasgeldlimiet

Volgens de Wet Fido mag maximaal 23% van de begroting kortlopend worden gefinancierd. De kasgeldlimiet beperkt het renterisico op de korte financiering. De voor 2023 vastgestelde kasgeldlimiet bedroeg € 37,7 miljoen.

In 2023 is gebruikgemaakt van de extra financieringsbehoefte. Conform de begroting is er in januari 2023 een bedrag van € 20 miljoen geleend en in mei 2023 een bedrag van 40 miljoen, daarnaast is ook middels kortgeld (rekening courant krediet) gebruikt gemaakt van een extra financieringsmiddel. Aa en Maas beschikte over een rekening-courantlimiet van € 45 miljoen.

De kasgeldlimiet is in 2023 één kwartaal overschreden. Dit heeft geen gevolgen.

Renterisiconorm

De renterisiconorm geeft de beperking weer voor de lange schuldpositie en heeft als doel om het renterisico bij herfinanciering te beheersen. De norm voor de waterschappen is 30% van het begrotingstotaal, oftewel voor 2023 een renterisiconorm van € 49,2 miljoen. Daar de aflossingen op bestaande vaste geldleningen € 31,046 miljoen bedroeg is de ruimte onder renterisiconorm voor 2023 ruim voldoende. De aflossing wijkt af van de begroting, daar een lening van A&O fonds (groot € 600.000) in 2023 volledig is afgelost. In 2023 hebben geen renteherzieningen op bestaande leningen plaatsgevonden.

Tabel 16: Berekening en toetsing renterisiconorm

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in jaar 2023 (bedragen x € 1.000)			
		Begroot	Werkelijk
1.	Renteherzieningen	€ 0	€ 0
2.	Aflossingen	€ 30.446	€ 31.046
3.	Renterisico (1+2)	€ 30.446	€ 31.046
4.	Renterisiconorm (4a*4b)	€ 49.164	€ 49.164
5a = (4>3)	ruimte onder renterisiconorm	€ 18.718	€ 18.118
5b = (3>4)	Overschrijding renterisiconorm		
Berekening	RENTERISICONORM		
4a	Begrotingstotaal	€ 163.879	€ 163.879
4b	Bij ministerie vast gesteld %	30%	30%

Ontwikkeling van de rente

Het jaar 2023 kende geen grote tariefswijzigingen en verliep zeer rustig qua rentestijgingen met een lichte stijging van ongeveer 0,5%.

Geldmarkt

Op de geldmarkt vinden transacties plaats met een korte looptijd (korter dan één jaar). De tarieven voor deze kortlopende transacties waren 2,7% in januari 2023 en 4,0% in december 2023 (op basis van 6 maanden Euribor).

Kapitaalmarkt

Op de kapitaalmarkt worden financieringsmiddelen met een lange looptijd (langer dan één jaar) verhandeld. Het gedrag op de kapitaalmarkt (op de langere termijn) wordt voornamelijk beïnvloed door institutionele beleggers. 2023 was een rustig jaar met een kleine rente schommeling tussen 4,0% en 4,5% (10 jaar fix).

Liquiditeit en schuldenpositie

Liquiditeitsprognose

De liquiditeitsprognose 2023 is gebaseerd op de Programmabegroting 2023 en het geactualiseerde projectenboek aangevuld met recente ontwikkelingen op het gebied van investeringen. Gezien de ervaringen met de realisatie van investeringen van de afgelopen jaren is rond de 80% hiervan opgenomen in de liquiditeitsprognose.

Financieringsbehoefte

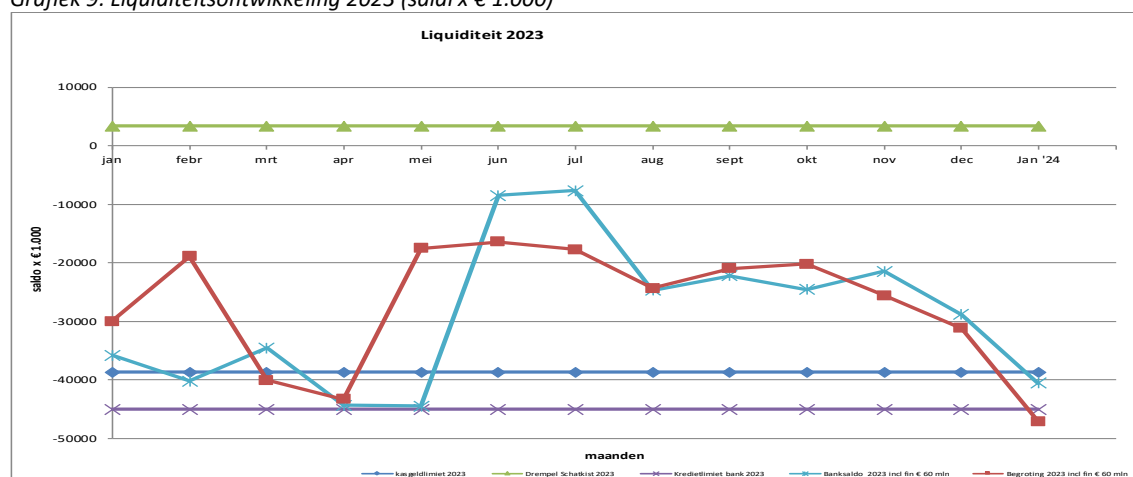
Voor 2023 was een financieringstekort voorzien dat moest worden opgelost met het aantrekken van een nieuwe lening. In januari is een nieuwe lening afgesloten van € 20 miljoen (20 jaar aflossing en rente 2,97%) en in mei een nieuwe lening van € 40 miljoen (20 jaar aflossing en rente 3,245%).

Schatkistbankieren

Decentrale overheden moeten overtollige middelen boven een vastgesteld percentage afstorten bij het ministerie van Financiën. In 2023 was dit percentage 2% van het begrotingstotaal, wat neerkomt op een bedrag van € 3.278.000 (2% van € 163.879.000). Per kwartaal vindt een toetsing plaats op een juiste hantering van de regelgeving. In 2023 is de drempel niet overschreden en hebben wij geen gebruik gemaakt van schatkistbankieren.

In onderstaande grafiek wordt per maand het eindsaldo van de liquide middelen weergegeven ten opzichte van de toegestane kasgeldlimiet.

Grafiek 9: Liquiditeitsontwikkeling 2023 (saldi x € 1.000)

Schuldenpositie

Een robuuste financiële huishouding maakt het voor het waterschap mogelijk om ook op de lange termijn de wettelijke taken uit te voeren tegen maatschappelijk aanvaardbare lasten.

Waterschappen investeren en activeren veelal de uitgaven die een meerjarig nut hebben volgens het geldende financieel beleid. Investeringsuitgaven worden over langere perioden afgeschreven, omdat investeringen langjarig nut afwerpen. Het activeren in combinatie met langjarig afschrijven betekent lagere kosten per jaar waardoor de effecten op de tarieven zoveel mogelijk worden beperkt. De investeringsuitgaven worden gefinancierd door leningen aan te trekken die zoveel mogelijk aansluiten bij de gemiddelde afschrijvingstermijn van de activa. De gemiddelde looptijd van de huidige leningen bedraagt 20 jaar.

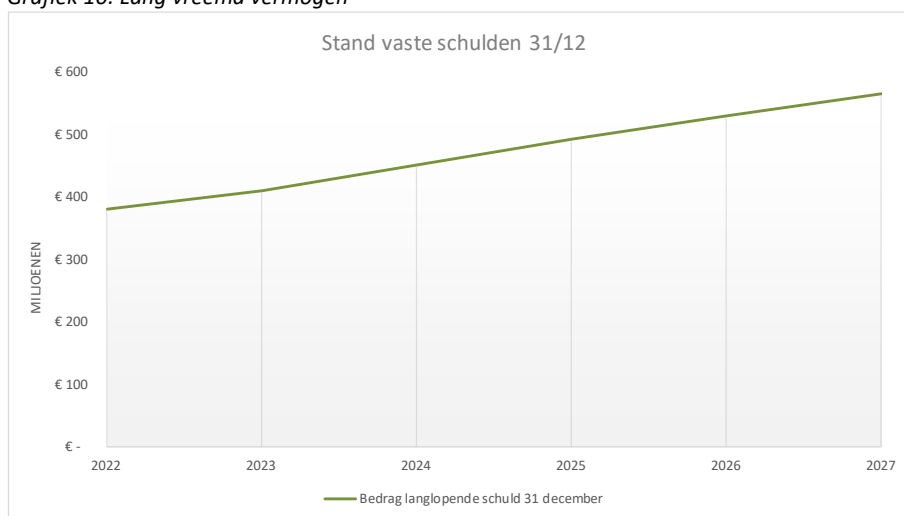
Toezicht

De Waterschapswet schrijft voor dat de provincies toezicht houden op de waterschappen (interbestuurlijk toezicht). Gedeputeerde Staten moeten onder meer vaststellen of de begroting en jaarrekening aan een aantal formele eisen voldoen.

Schuldenpositie waterschap Aa en Maas

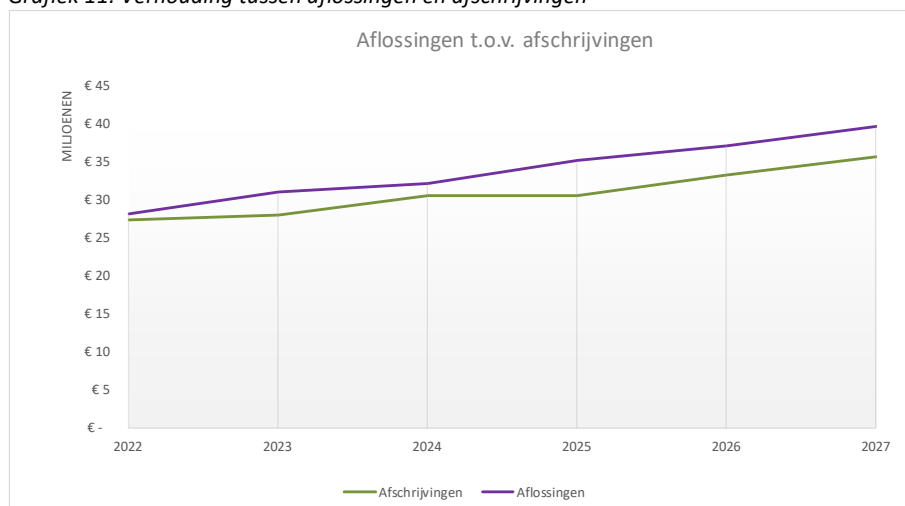
De herfinanciering van een aantal geldleningen heeft vanaf 2015 geleid tot een daling van het rentedeel. De in 2023 afgesloten geldleningen dragen hier eveneens aan bij. Het effect op het aflossingsdeel is dat dit nu langer verspreid wordt over de nieuwe looptijd van de lening. Het verloop van de vaste schulden wordt in onderstaande grafiek weergegeven.

Grafiek 10: Lang vreemd vermogen

In 2023 is een beroep gedaan op de kapitaalmarkt doordat de realisatie van de investeringen, in vergelijking met voorgaande jaren, hoger zijn uitgevallen. Ook zijn er in 2023 voor € 5,8 miljoen niet begrote grondaankopen gedaan wat de liquiditeitspositie niet ten goede kwam. De schuldpositie bedraagt per 31-12-2023 € 410,6 miljoen. In 2023 is er voor € 31,0 miljoen afgelost op de leningen. Voor het meerjarig kader is vanaf 2023 rekening gehouden met een gemiddeld benodigde lening van circa € 75 miljoen per jaar. De verhouding tussen de aflossingen en de afschrijvingen wordt in onderstaande grafiek gepresenteerd.

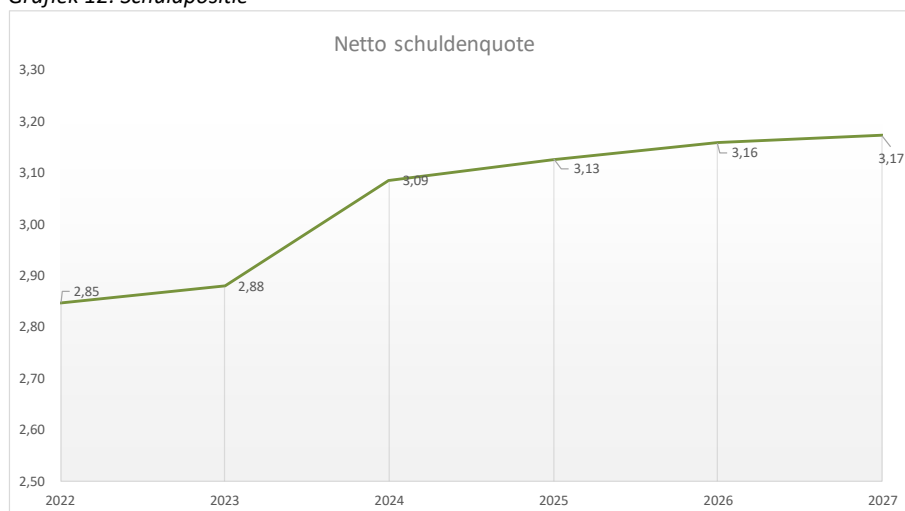
Grafiek 11: Verhouding tussen aflossingen en afschrijvingen

De aflossingen en afschrijvingen zijn voor 2023 nagenoeg gelijk. Temporisering van investeringen leidt ertoe dat projecten iets later in afschrijving gaan. Vanaf 2025 ontstaat een constant verschil tussen de aflossingen en afschrijvingen. De reden hiervoor is dat de volledige investeringsuitgaven gedekt worden door de voor de investeringen afgesloten geldlening. Daarnaast leidt de inzet van de reserve Waterzuiveringsbeheer tot een groter verschil tussen de aflossingen en afschrijvingen.

De verhouding tussen langlopend vreemd vermogen en de belastinginkomsten is in onderstaande grafiek tot uitdrukking gebracht. Een veelgebruikt kengetal dat inzicht geeft in de omvang van het vreemd vermogen van een organisatie, is de netto schuldenquote. Dit is de verhouding tussen de omvang van het vreemd vermogen en de inkomsten. Voor waterschappen geeft de verhouding tussen de nettoschuld en de belastingopbrengsten een goed beeld, omdat de belastingopbrengsten verreweg de grootste inkomstenbron zijn. Er is geen (wettelijke) norm voor de netto schuldenquote.

Grafiek 12: Schuldpositie

1.5.7 Verbonden partijen

Waterschap Aa en Maas neemt deel in verschillende verbonden partijen. Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft.

Deze verbonden partijen voeren beleid uit voor het waterschap. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan een zetel in het bestuur van een participatie of het hebben van stemrecht. Van financieel belang is sprake wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en die kwijt is in

geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het algemeen bestuur op 16 december 2011.

Om inzicht te geven in de bijdragen aan de verbonden partijen zijn in onderstaand overzicht de voor 2023 betaalde en verantwoorde bedragen gepresenteerd. In de bijlage Verbonden partijen worden daar waar bekend de definitieve bedragen opgenomen.

De eventueel aanwezige financiële risico's met betrekking tot de verbonden partijen zijn verder uitgewerkt in § 1.5.5 Weerstandsvermogen.

Tabel 17: Verbonden partijen

Verbonden partijen (bedragen *€1.000)	Deelname / belang*	Begroot 2023	Begrotings- wijziging 2023	Begroting 2023 inclusief wijziging	Realisatie 2023	Vershil
Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel	n.v.t.	€ -1.728	€ -	€ -1.728	€ -1.741	€ -13
Aquaminerals	546 aandelen (€ 40)	€ 26	€ -	€ 26	€ 18	€ -8
AQUON	11%	€ 3.800	€ -	€ 3.800	€ 3.364	€ -436
BHIC (Brabants Historisch Informatiecentrum)	2%	€ 121	€ -	€ 121	€ 121	€ -
BSOB (Belastingsamenwerking Oost-Brabant)	34%	€ 3.061	€ -	€ 3.061	€ 3.295	€ 234
HWH (Het Waterschapshuis)	6%	€ 1.200	€ -	€ 1.200	€ 1.473	€ 273
Meervoudige centrumregeling waterschappen NB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant	33%	€ 896	€ -	€ 896	€ 896	€ -
NBWB (Noord-Brabantse Waterschapsbond)	31%	€ 38	€ -	€ 38	€ 38	€ -
NWB (De Nederlandse Waterschapsbank N.V.)	627 aandelen (€ 211)	€ 865	€ -	€ 865	€ 865	€ -
SNB (NV Slibverwerking Noord-Brabant)	18,92%	€ 7.422	€ -	€ 7.422	€ 6.585	€ -837
STOWA (Stichting toegepast onderzoek water)	5%	€ 481	€ -	€ 481	€ 481	€ -
UVW (Unie van Waterschappen)	4,5%	€ 483	€ -	€ 483	€ 525	€ 42
Totalen		€ 16.665	€ -	€ 16.665	€ 15.920	€ -745

*aandeel Aa en Maas in het begrotingstotaal van de verbonden partij

Enkele belangrijke (beleids)ontwikkelingen bij de verbonden partijen in het afgelopen jaar zijn:

- **BHIC (Brabants Historisch Informatiecentrum):** Met de inwerkingtreding van de nieuwe archiefwet treedt het Rijk uit alle 11 RHC's (Regionale Historische Centra), waaronder het BHIC. In een bestuursconvenant is vastgelegd dat het BHIC na uittreding van het Rijk de overgebrachte analoge (papier) rijksarchieven zal blijven beheren en hiervoor een bijdrage zal ontvangen. Dit wordt geregeld via een delegatiebesluit en een specifieke uitkering. De verwachte uittredingdatum is 1 januari 2025. Ten gevolge van het uitreden van het Rijk zal de bestuurssamenstelling van het BHIC wijzigen. Hiervoor moet de gemeenschappelijke regeling worden aangepast. De regeling moet tevens aangepast worden ten gevolge van de in 2022 gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen en ten gevolge van de nieuwe archiefwet. Het BHIC heeft een ontwerp gewijzigde regeling opgesteld waarvoor eind 2023 de wettelijke zienswijzprocedure bij de deelnemers is gestart (behandeld in het AB Aa en Maas van 23 februari 2024). De verwachting is dat de gewijzigde regeling 1 januari 2024 in kan gaan.
- **Het Waterschapshuis (hWh):** Het huidige koersplan van hWh liep tot eind 2022 en is toen met 1 jaar verlengd. In de tussentijd heeft de OGT (opdrachtgeverstafel, bestaande uit de directeurs van de waterschappen) de strategienota opgesteld (hierin leggen de waterschappen hun ambities en keuzes voor hun samenwerking binnen hWh vast). Nu de strategienota van de OGT gereed is wordt het Koersplan 3.1 opgesteld. De planning is dat deze eind 2023 gereed is. In de vernieuwde strategienota geeft de OGT aan om op vier gebieden (data, standaarden, informatieveiligheid & privacy (hierna: IV&P) en wetgeving) als collectief opdrachtgever te willen optreden. Op deze onderwerpen wil de OGT meer controle hebben op de te starten en uit te voeren activiteiten (o.a. door specifieke ontwikkelbudgetten en een centraal initiatief budget). Verder wil de OGT langjarige afspraken maken over diensten (o.a. centraal beschikbaar stellen van kennis) en beheer. Hiermee stelt ze hWh in staat om diensten en beheer nog beter te

organiseren met meer oog op inhoudelijke kennisontwikkeling en - behoud. In 2024 zal de herinrichting van de programmastructuur verder worden uitgewerkt.

Ten gevolge van de wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen per 1 juli 2022 moet de gemeenschappelijke regeling aangepast worden. HWh heeft hiervoor een concept opgesteld dat in juli 2023 voor zienswijze naar de deelnemers is gestuurd. Vaststelling is voorzien in juni 2024, zodat deze in juli 2024 in werking kan treden.

- **NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB):** in 2021 heeft SNB in overleg met de aandeelhouders een toetredingsstrategie voor nieuwe aandeelhouders opgesteld, welke is vastgesteld in de AvA van 3 juni 2021 (behandeld in AB-vergadering Aa en Maas 9 april 2021). Op basis van deze toetredingsstrategie is SNB in 2022 in overleg getreden met Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en waterschap Limburg, die concrete interesse toonden voor aandeelhouderschap. In het vierde kwartaal van 2022 heeft bij alle huidige aandeelhouders positieve bestuurlijke besluitvorming plaatsgevonden over de voorgenomen toetreding als aandeelhouder van beide waterschappen. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de toetreding per 1 januari 2023 van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en waterschap Limburg als aandeelhouder in SNB. De financiële gevolgen van de verkoop door Aa en Maas van een deel van de aandelen is verantwoord in de jaarrekening 2023. Eind november 2023 ontving SNB van de inspecteur van de Belastingdienst een beslissing inzake de slepende kwestie inzake de toepassing van de btw-koepelvrijstelling. De inspecteur komt tot de conclusie dat SNB aannemelijk heeft gemaakt dat zij voldoet aan de voorwaarden die de Belastingdienst stelt aan het toepassen van de koepelvrijstelling. Op basis van deze beslissing van de behandelend inspecteur is de jarenlange discussie met de Belastingdienst eindelijk tot een einde gekomen; SNB kan de btw -koepelvrijstelling blijven toepassen althans zolang er geen wijzigingen optreden in de wet en/of jurisprudentie die toepassing niet meer mogelijk maken. Door deze beslissing blijft het btw -voordeel van € 1,0 tot 1,5 miljoen per jaar behouden voor de aandeelhouders. Hiermee is het gehele btw-risico komen te vervallen. Het bestuur van het NWB Waterinnovatiefonds heeft eind 2023 positief besloten over een door SNB aangevraagde financiering van € 2 miljoen voor het Feniks-project. Het Feniks-project moet leiden tot een versnelling in het terugwinnen van fosfaat.
- **AQUON:** het AB van Aquon heeft in maart 2020 op basis van een opgestelde business case unaniem besloten tot centralisatie van Aquon's laboratoria door middel van nieuwbouw van een eenlaags-gebouw op een centrale locatie. In 2021 heeft Aquon besloten de nieuwbouw in Houten te gaan realiseren en is een grondreserveringsovereenkomst met de gemeente Houten getekend, waarna in 2022 de grond voor de nieuwe locatie is gekocht. Nadat het algemeen bestuur van AQUON in 2021 krediet beschikbaar heeft gesteld voor de grondaankoop in Houten heeft zij op 4 juli 2022 een realisatiekrediet beschikbaar gesteld voor de bouw van het nieuwe bedrijfsgebouw. In 2022 heeft de aanbesteding plaatsgevonden voor de bouwkundige en installatietechnische werkzaamheden. Door de sterk gestegen inflatie en stijgende grondstofprijzen viel de aanbesteding buiten de financiële kaders. Het resultaat van een ingelaste onderhandelingsfase is dat met behoud van de doelstellingen zodanige aanpassingen zijn gedefinieerd dat het project terug is gebracht binnen de financiële kaders. Begin 2023 heeft dan ook definitieve gunning plaats kunnen vinden aan de aannemers. Eind mei 2023 is de eerste paal voor de nieuwbouw officieel de grond in gegaan. Oplevering is vooralsnog voorzien voor eind 2024. Ten gevolge van de wijziging Wet gemeenschappelijke regelingen per 1 juli 2022 moet de gemeenschappelijke regeling uiterlijk per juli 2024 aangepast worden. Aquon heeft hiervoor een concept opgesteld dat eind 2023 voor zienswijze naar de deelnemers is gestuurd.
- **Belastingssamenwerking Oost-Brabant (BSOB):** in 2023 is de GR BSOB aangepast om zo een verruiming mogelijk te maken voor BSOB om middels een dienstverleningsovereenkomst (DVO) tijdelijk werkzaamheden te kunnen verrichten voor niet-deelnemers in de GR. Door deze aanpassing heeft BSOB per 1 januari 2024 een DVO af kunnen sluiten met dienst Dommelvallei.

Dit betekent dat BSOB vanaf belastingjaar 2024 alle belastingtaken uitvoert voor de gemeenten Geldrop-Mierlo, Nuenen c.a. en Son en Breugel. De drie samenwerkende gemeenten hebben besloten tot deze uitbesteding nadat bleek dat goede dienstverlening op dit gebied, via de Dienst Dommelvallei, op langere termijn niet haalbaar is.

Ten gevolge van de wijziging Wet gemeenschappelijke regelingen per 1 juli 2022 moet de gemeenschappelijke regeling uiterlijk per juli 2024 aangepast worden. BSOB stelt hiervoor een concept op waarbij de planning is om dit proces voor 1 juli 2024 afgerond te hebben.

- **Gemeenschappelijke regeling afvalwater Vught met waterschap De Dommel:** Aa en Maas zuivert voor waterschap De Dommel het afvalwater dat vrijkomt in de gemeente Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch (grensoverschrijdend afvalwater). Dit was geregeld in de vorm van een gemeenschappelijke regeling zonder rechtspersoonlijkheid. Naar aanleiding van wijzigingen in de Wet gemeenschappelijke regelingen is opnieuw beoordeeld wat de meest geschikte samenwerkingsvorm is voor het verwerken van grensoverschrijdende afvalwater. Een overeenkomst tussen beide waterschappen wordt als het meest passend geacht. Daarom hebben de dagelijks besturen van zowel waterschap De Dommel als waterschap Aa en Maas in april 2023 besloten tot opheffing van de gemeenschappelijke regeling afvalwater Vught en zijn beide waterschappen in plaats daarvan samen een overeenkomst aangegaan voor het verwerken van het afvalwater van de gemeente Vught.

Voor nadere toelichting op de afzonderlijke verbonden partijen, zie Bijlage Verbonden partijen.

1.5.8 Openbaarheidsparagraaf

De Wet open overheid (Woo) is 1 mei 2022 in werking getreden. Op grond van de Woo verplichte openbaarheidsparagraaf wordt verantwoording afgelegd over de uitvoering van de Woo in het verslagjaar 2023. Daarbij wordt onderscheid gemaakt naar zeven thema's.

1. De actieve openbaarmakingsplicht voor de 17 verplichte categorieën documenten

De Woo verplicht overheden om – gefaseerd - actief documenten uit 17 informatie categorieën te publiceren. Verwachting was deze verplichting in 2023 zou ingaan. Gezien de vele verduidelijkingsvragen met betrekking tot de afbakening van verschillende informatie categorieën is de verplichting gepauzeerd. In de loop van 2024 maakt het ministerie van Binnenlandse Zaken een nieuwe fasering bekend. In onderstaande tabel de informatie categorieën. Publicatie van documenten van het waterschap worden gepubliceerd via de verschillende platforms en de landelijke Woo-index. We volgen de landelijke lijn rondom het gefaseerd implementeren van de informatie categorieën.

Tabel 18: Verplichte categorieën documenten

Nr.	Wetsartikel	Verkorte naam informatiecategorie
1	3.3 1a	Wetten en algemeen verbindende voorschriften
2	3.3 1b	Overige besluiten van algemene strekking
3	3.3 1c	Ontwerpen van wet- en regelgeving met adviesaanvraag
4	3.3 1d	Organisatie en werkwijze
5	3.3 1e	Bereikbaarheidsgegevens
6	3.3 2a	Bij vertegenwoordigende organen ingekomen stukken
7	3.3 2b	Vergaderstukken Staten-Generaal
8	3.3 2c	Vergaderstukken decentrale overheden
9	3.3 2d	Agenda's en besluitenlijsten bestuurscolleges
10	3.3 2e	Adviezen
11	3.3 2f	Convenanten
12	3.3 2g	Jaarplannen en jaarverslagen
13	3.3 2h	Subsidieverplichtingen anders dan met beschikking
14	3.3 2i	Woo-verzoeken en -besluiten
15	3.3 2j	Onderzoeksrapporten
16	3.3 2k	Beschikkingen
17	3.3 2l	Klachtoordelen

Lijst verkorte namen Woo-informatie categorieën vastgesteld op 17 juli 2023 door landelijke Stuurgroep PLOOI.

2. De inspanningsverplichting tot openbaarmaking voor andere documenten dan de 17 onder punt 1 vermelde categorieën

In 2023 zijn een aantal documenten gepubliceerd op basis van de inspanningsverplichting. In 2023 is besloten vooralsnog in te zetten op het basisniveau, wat we moeten doen, gaan we doen.

3. De passieve openbaarmaking

In 2023 zijn zeven Woo verzoeken gedaan, waarvan er een is ingetrokken. In totaal zijn 96 documenten op verzoek openbaar gemaakt.

4. De informatiehuishouding

In 2023 zijn de richtlijnen van de informatiehuishouding geactualiseerd. Deze worden in 2024 uitgewerkt in het Informatiebeheerplan. In 2023 is gestart met een project de opslaglocaties van documenten te beperken.

5. De aanstelling en het in dienst hebben van een Woo-contactpersoon

Het waterschap beschikte heel 2023 over een Woo-contactpersoon.

6. Eventuele andere activiteiten om de Woo te implementeren

In 2023 zijn aan verschillende teams presentaties gegeven over de Woo.

Ten behoeve van de implementatie van de Woo is actief kennis gedeeld met andere waterschappen en collega-overheden. Vanuit het waterschap werkten we mee aan de verduidelijking van de werkdefinitie voor de informatiecategorieën in het BZK-Programma Open Overheid.

7. Besteding subsidie

De rijksoverheid stelt incidentele en structurele middelen beschikbaar om de Woo te implementeren en om de extra uitvoeringskosten te dekken. In 2023 heeft het waterschap in totaal 183.130 euro aan middelen ontvangen. De middelen zijn in 2023 als volgt ingezet:

- *Beheer en onderhoud*

Ten behoeve van de actieve en passieve bekendmaking en de verbetering van de informatiehuishouding zijn diverse systemen aangeschaft en/of opgezet.

- *Extra kwaliteitsmanagement*

Het extra kwaliteitsmanagement zit in het uitvoeren van interne audits en creëren bewustwording en daarmee in opleidingen en trainingen

- *Formatie management Woo*

Medewerkers zijn aangewezen die structureel werkzaamheden verrichten ten behoeve van de uitvoering van de Woo. Daarnaast maken we gebruik van externe expertise.

- *Contactfunctionaris*

Deze functionaris is tevens projectleider voor de implementatie van de Woo.

- *Actief openbaar te maken documenten*

Structurele activiteiten om de (werk)processen te onderzoeken en waar nodig te verbeteren om de informatiehuishouding op orde te krijgen. Denk hierbij aan optimalisatie van beleid en procedures.

1.5.9 Bedrijfsvoering

De stand van zaken ten aanzien van de bedrijfsvoering is opgenomen in het subprogramma Samen, duurzaam, slim en effectief § 1.4.

1.5.10 EMU-saldo

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de EMU (Economische en Monetaire Unie), zijn in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort (lees overheidstekort; het totaal van de inkomsten minus de uitgaven) van een lidstaat niet meer mag

bedragen dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Het EMU-saldo is opgebouwd uit het totaal van het Rijk, de sociale fondsen, gemeenschappelijke regelingen en de decentrale overheden.

In onderstaand overzicht wordt het EMU-saldo van de Rekening 2023 en de Begroting 2023 weergegeven. De werkelijke referentiewaarde 2023 is voor het waterschap vastgesteld op € 20.900.000. Onder- of overschrijding van de referentiewaarde geeft aan dat het waterschap een positieve, dan wel negatieve bijdrage heeft geleverd in EMU-saldo.

Tabel 19: EMU-saldo

OPBOUW EMU-SALDO (bedragen x € 1.000)	Begroot 2023	Rekening 2023
1 <u>EMU-exploitatiesaldo:</u>	-€ 741	€ 9.246
2 <u>Invloed investeringen:</u>		
bruto-investeringsuitgaven	-/- € 100.394	€ 93.727
investeringssubsidies	+ € 35.949	€ 16.923
verkoop materiële en immateriële activa	+	
afschrijvingen	+ € 28.733	€ 27.988
3 <u>Invloed voorzieningen:</u>		
toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	+	€ 268
onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-/-	
onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/-	€ 133
4 <u>Deelnemingen en aandelen:</u>		
boekwinst	-/-	
boekverlies	+	
EMU-SALDO	-€ 36.453	-€ 39.435
Toegestaan EMU-Saldo volgens referentiewaarde Unie	-€ 20.900	-€ 20.900
Vershil	-€ 15.553	-€ 18.535

Met het negatieve verschil van de Rekening 2023 (lager EMU-saldo dan referentiewaarde) levert het waterschap een negatieve bijdrage aan het EMU-saldo; als individueel waterschap worden wij hierop niet afgerekend en betreft het een landelijke norm. De hoge realisatie van de investeringen, de lagere afschrijvingskosten en het EMU-exploitatiesaldo (inclusief de verwerking van de mutaties uit de reserves conform vastgestelde begroting) bepalen met name het resultaat.

1.5.11 Investeringen

In 2023 zijn diverse investeringsprojecten uitgevoerd en voltooid. Bij de toelichting op de programma's wordt inhoudelijk ingegaan op de gerealiseerde output van de investeringen. In onderstaande tabel wordt algemene informatie weergegeven van de investeringen 2023.

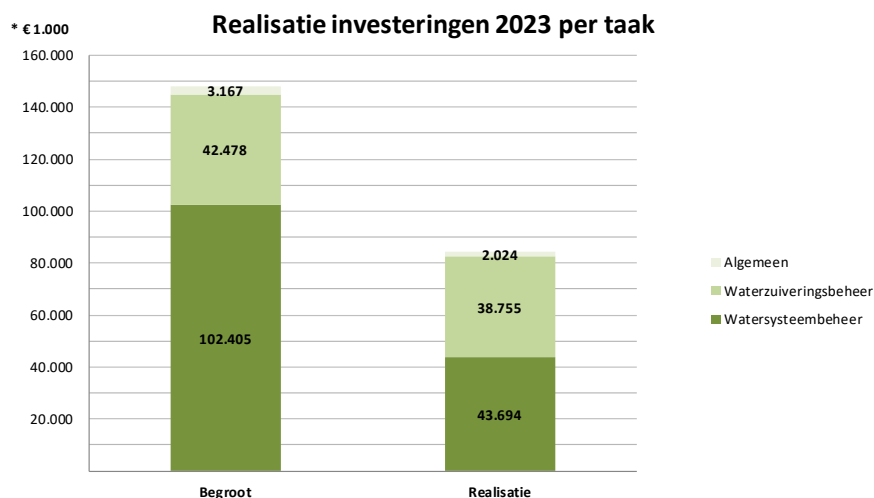
Tabel 20: Algemene informatie investeringen 2023 (* € 1.000)

omschrijving	aantal	bruto bedrag
Gevoteerde kredieten door AB in 2023	26	165.843
Gevoteerde kredieten door AB in 2023 via bestuursverslag	7	795
Gestarte B1 kredieten gevoteerd door DB	1	1.184
Vorbereidingskredieten algemeen	3	300
Totaal geblokkeerd aanbestedingsvoordeel per 31-12-2023	7	1.837
Onderhanden werken per 31-12-2023*	182	301.911
Afgewikkelde projecten 2023	28	55.688
Investeringen met kredietoverschrijding (overschreden bedrag)	9	-1.476

*Ten opzichte van de in de toelichting op de balans gepresenteerde staatjes bij materiële -/en immateriële vast activa ontstaat er een verschil in de optelling. Dit verschil van € 27.578.000 wordt verklaard doordat onderdelen/componenten van onderhanden werk al in bedrijf zijn genomen/ geactiveerd zijn en worden afgeschreven.

Onderstaand overzicht geeft de vergelijking van de bruto investeringen per taak tussen de begroting 2023 en de realisatie 2023 weer.

Grafiek 13: Totale Realisatiecijfers 2023

De realisatie per taak 2023 ziet er ten opzichte van het vastgestelde Projectenboek 2023-2028 als volgt uit:

Tabel 21: Realisatie per taak

Taak (Bedragen * € 1.000)	Uitgaven			Inkomsten		
	Begroot	Realisatie	%	Begroot	Realisatie	%
Watersysteembeheer	102.405	43.694	43%	52.280	16.155	31%
Waterzuiveringsbeheer	42.478	38.755	91%	85	1.415	1.665%
Algemeen	3.167	2.024	64%			-
Totaal	148.049	84.472	57%	52.365	17.570	34%

Investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijdingen

Bij de jaarafsluiting hebben een aantal projecten te maken met een overschrijding van het toegekende investeringskrediet of verwachten te gaan overschrijden. Voor een aantal van deze projecten zijn aanvullende middelen gewenst. In onderstaand overzicht zijn deze investeringsprojecten weergegeven en wordt de (verwachte) overschrijding nader toegelicht. Via het Voorstel en Besluit punt 3 en 4 wordt goedkeuring gevraagd aan het algemeen bestuur voor de afhandeling van de ontstane en verwachte overschrijdingen.

Tabel 22: Investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijding (* € 1.000)

Investeringskrediet/-project (Bedragen * € 1.000)	Krediet cfm. investeringsbesluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10180 - Aanp hoogwaterafv sluis 0 (fase 1)	517	529		529	-12	
10248 - Reg kering Aa Afleidkanaal		34		34	-34	
10268 - Ren tps Someren rwzi Asten	150	151		151	-1	
10278 - Verkiezingen 2023	725	750		750	-25	
10303 - Dassenburcht Megen	125	144		144	-19	
Afgeronde projecten	1.517	1.608		1.608	-91	
10274 - LTAP Gemaal De Brand	350	134	227	361	-11	25
10276 - LTAP Gemaal Kleine Wetering	270	74	190	264	6	19
10296 - Vervoermiddelen 2023	1.184	702	518	1.220	-36	36
10305 - HWBP Bijdrage 2023	6.464	7.809		7.809	-1.345	1.345
Niet afgeronde projecten	8.268	8.719	935	9.653	-1.385	1.425
Totaal investeringsprojecten	9.785	10.327	935	11.261	-1.476	1.425

Toelichting afgeronde projecten met kredietoverschrijding

Bij een vijftal investeringsprojecten is bij de afronding van het project een overschrijding ontstaan. Hieronder volgt een korte toelichting op deze overschrijdingen.

Aanpassen hoogwaterafvoer sluis 0 (fase 1)

De trekker van dit project is de gemeente 's-Hertogenbosch. De voorbereidingswerkzaamheden van het bouwteam hebben geleid tot een definitief ontwerp. Het uiteenvallen van het bouwteam zorgt ervoor dat niet is overgegaan naar de uitvoering daarvan. Als gevolg van het uiteenvallen wordt deze eerste fase afgesloten en wordt in een volgende fase gekeken naar alternatieve en goedkopere oplossingen. De overschrijding ontstaat als gevolg van het toerekenen van interne rente over de boekwaarde.

Regionale kering Aa Afleidingskanaal

De regionale waterkeringen langs de Aa en het Afleidingskanaal voldoen aan de veiligheidsnormen. Het vervallen van de veiligheidsopgave (scopewijziging) zorgt ervoor dat een verdere verbetering van deze keringen niet nodig zijn. De middelen die hieraan waren toegekend vanuit het algemeen voorbereidingskrediet vloeien terug en de gemaakte voorbereidingskosten (€ 34.000) worden éénmalig ten laste van de exploitatiebegroting van 2023 gebracht.

Renoveren transportstelsel Someren – rwzi Asten

Bij de afronding van het project is een kleine overschrijding ontstaan.

Verkiezingen 2023

In 2023 is het project verkiezingen met een kleine overschrijding afgerond. Niet begrote facturen vanuit de Unie van Waterschappen voor onder andere de waterbazencampagne zijn debet hieraan.

Dassenburcht Megen

In december 2023 is de alternatieve dassenburcht in Megen opgeleverd en het project is afgesloten. De totale kosten zijn uiteindelijk hoger uitgevallen dan de beschikbare middelen, doordat in overleg met de bioloog tijdens de uitvoering is besloten om het perceel met de dassenburcht te omheinen. Hiermee wordt het publiek op een afstand gehouden, zodat het 'verhuisproces' van de dassenfamilie vanuit de waterkering zo min mogelijk hinder ondervindt. Daarnaast is extra vegetatie aangebracht, waaronder bloemenmengsels, om de verhuizing aantrekkelijker te maken. Ook zijn borden geplaatst om passanten informatie te geven over het 'wel en wee' van de dassen en het ontstaan van deze alternatieve dassenburcht.

Toelichting doorlopende investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijding

Bij een viertal nog niet afgeronde investeringsprojecten is of gaat een overschrijding ontstaan. Hieronder volgt een korte toelichting op deze (verwachte) overschrijdingen.

LTAP-Gemaal De Brand

De kosten voor het vervangen van de E-installatie vallen hoger uit dan waarmee is gerekend. Het later oppakken van het project (2023 in plaats van 2022) zorgt voor hogere interne rentelasten. In totaal wordt via dit jaarverslag gevraagd om een aanvullend bedrag van € 25.000 en dat is inclusief de interne kosten (rente en uren).

LTAP-Gemaal Kleine Wetering

Het aanbesteden en gunnen ten behoeve van het renoveren van de E-installatie van dit gemaal is hoger uitgevallen als gevolg van hogere prijzen door de markt- en prijsontwikkelingen. De hogere aanbesteding zorgt ervoor dat rekening gehouden moet worden met een overschrijding. Middels dit jaarverslag wordt een aanvullend bedrag van € 19.000 gevraagd en dat is inclusief de interne kosten (rente en uren).

Vervanging van vervoermiddelen 2023

In verband met prijsstijgingen is een overschrijding ontstaan op het budget. Voor de hogere kosten wordt een aanvullend investeringskrediet gevraagd.

HWBP-bijdrage 2023

Het Deltafonds HWBP hanteert de systematiek van voorschot en afrekening (op basis van indexatie). Het voorschotbedrag en een voorlopige indexatie hierop zorgen voor een overschrijding van € 1.345.000 (inclusief interne rente) per ultimo 2023. Naar verwachting en op basis van de voortgangsrapportage van het programmabestuur HWBP wordt de hoogte van de definitieve afrekening ingeschat op € 68.410.

Vorbereidingskrediet

De opgestelde voorwaarden in de voorgaande regeling van het voorbereidingskrediet waren zodanig knellend geworden dat het aanwenden hiervan in onbruik raakte. Vandaar dat aan het algemeen bestuur in oktober 2020 een geactualiseerde versie van het voorbereidingskrediet is voorgelegd die als doelstelling heeft het vereenvoudigen van de procedure en een meer flexibele en voortvarende voorbereiding van investeringsprojecten.

De belangrijkste wijzigingen waarmee is ingestemd zijn de volgende:

- Het algemeen voorbereidingskrediet te verhogen tot € 1.000.000;
- Het investeringsproject waarvoor het algemeen voorbereidingskrediet wordt aangewend moet opgenomen zijn in de programmering van de Programmabegroting;
- Het gevraagde voorbereidingskrediet per project is éénmalig en mag niet hoger zijn dan € 100.000; Het totaal geraamde investeringskrediet (uitvoeringskosten inclusief de voorbereidingskosten) voor een investeringsproject mag niet hoger zijn dan € 1.000.000;
- Het gebruik van het voorbereidingskrediet mag maximaal een doorlooptijd hebben van 24 maanden.

De evaluatie van de bijgestelde regeling van het voorbereidingskrediet laat de volgende resultaten zien. De aanvragen voor een voorbereidingskrediet kunnen als volgt worden weergegeven over de jaren: 2018:1 2019:1 2020:1 2021:9 2022:5 2023:3.

Tijdelijke verruiming bevoegdheden DB voor overschrijding van investeringskredieten

Op 10 juni 2022 heeft het algemeen bestuur ingestemd met een verruiming van de bevoegdheden van het dagelijks bestuur voor de boekjaren 2022 en 2023 ten aanzien van overschrijding van de investeringskredieten met 35% tot een maximum van € 1.000.000, zonder toestemming vooraf door het algemeen bestuur, wanneer deze overschrijding wordt veroorzaakt door prijsstijgingen als gevolg van marktontwikkelingen.

Verantwoording hierover vindt achteraf plaats aan het algemeen bestuur. In deze verslagperiode is één keer een beroep gedaan op deze verruimingsmogelijkheid. Het betrof het project LTAP Gemaal Kleine Wetering (toestemming voor overschrijden tot een bedrag van maximaal € 50.000). 2023 is het laatste jaar dat deze verruiming van toepassing is.

2 Jaarrekening 2023

In de navolgende hoofdstukken wordt de toelichting van de jaarrekening 2023 gepresenteerd.

Toelichting realisatie exploitatie naar programma's:

Programma overstijgend:

De consequenties van de hogere bijdragen aan de BSOB, hogere kosten als gevolg van de cao-afspraken en prijsstijgingen op ondersteunende producten hebben effect op alle programma's. Door het achterblijven van de realisatie op enkele investeringen zijn er minder uren geactiveerd.

Binnen de baten hebben de verwerking de ontvangen dividenduitkering van de NWB (beperkt) effect op alle programma's.

Rechtmatigheid

Het dagelijks bestuur is bevoegd de netto-kosten van een programma met 10%, tot een maximum van € 1 miljoen, van de netto-kosten te overschrijden zonder toestemming vooraf van het algemeen bestuur indien de middeleninzet past binnen het vastgestelde beleid en indien de hiervoor benodigde financiële ruimte elders binnen de begroting, binnen de totale budgetten van watersysteembeheer respectievelijk zuiveringsbeheer kan worden gevonden.

Per programma:

Waterveiligheid

Tabel 23: Realisatie exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire Begroting 2023	Begrotings- wijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %
Totaal lasten	17.173		17.173	17.981	105%
Totaal baten	337		337	2.939	871%
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	16.835		16.835	15.041	89%
Totaal beschikking bestemmingsreserves				34	>
Netto lasten	16.835		16.835	15.007	89%

Dit programma heeft het begrotingsjaar 2023 financieel afgesloten met een realisatiegraad van 89% ten opzichte van de bij de begroting geraamde netto lasten. Naast de programma overstijgende kosten effecten bepalen de hogere kapitaallasten mede de toename binnen de lasten. Het vrijvallen van het niet benutte deel van de subsidie voor het HWBP-project verkenningsfase Cuijk-Ravenstein binnen de exploitatie zorgt voor extra baten. Daarnaast is een deel van de extra bijdrage van derden, boekwinsten grondverkoop vanuit de groundbank en verkopen overtollig materieel verantwoord.

Klimaatbestendig en gezond watersysteem

Tabel 24: Realisatie exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire Begroting 2023	Begrotings- wijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %
Totaal lasten	63.926		63.926	64.317	101%
Totaal baten	768		768	2.519	328%
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	63.158		63.158	61.799	98%
Totaal beschikking bestemmingsreserves				117	>
Netto lasten	63.158		63.158	61.682	98%

Het totaal nettolasten toont een voordelig saldo van €1.476.000 en een realisatiegraad van 98% ten opzichte van de bij de begroting geraamde netto lasten.

Hogere lasten met name door extra gemaakt kosten voor onderhoud waterlopen en thema- en gebiedsgerichte plannen. Tegenover de extra kosten voor thema- en gebiedsgerichte plannen staan

extra ontvangen subsidies, bijdrage van derden (onder andere voor GGA-trajecten, NPLG en puzzelen met ruimte). Ook binnen dit programma is zijn de extra bijdrage van derden, boekwinsten grondverkoop vanuit de grondbank en verkopen overtollig materieel ontvangen deels verantwoord.

Schoon water

Tabel 25: Realisatie exploitatie

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primaire Begroting 2023	Begrotings- wijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie 2023	Realisatie %
Totaal lasten	71.307		71.307	75.496	106%
Totaal baten	7.761		7.761	12.744	164%
Saldo exclusief mutaties bestemmingsreserves	63.546		63.546	62.752	99%
Totaal beschikking bestemmingsreserves	393		393	654	166%
Netto lasten	63.153		63.153	62.099	98%

Het totaal van de lasten en baten laat een voordelig netto saldo zien van € 1.054.000 en een realisatiegraad van 98% ten opzichte van de bij de begroting geraamde netto lasten.

De toegenomen lasten zijn een gesaldeerd bedrag wat bestaat uit tegen- en meevallers. Zo zijn onder andere door betere sturing de kosten voor poederkool lager uitgevallen, hebben we schade moeten herstellen en extra beveiliging aan moeten brengen na koperdiefstal, zijn geplande inspecties aan transportleidingen uitgesteld en zijn er meer uitgaven geweest op regulier onderhoud en modificaties. Als gevolg van de daling van de gasprijzen zijn de kosten voor inkoop van restwarmte gedaald. Het slechte weer in 2023 en de genoemde koperdiefstal hebben ertoe geleid dat meer energie ingekocht moest worden wat leidde tot extra kosten. Toetreding van twee nieuwe aandeelhouders bij de SNB hebben ertoe geleid dat de exploitatie kosten voor 2023 gedaald zijn. Verantwoorde kosten voor juridische procedures en vertragingsschade zorgden voor een tegenvaller. Daarentegen zijn de kosten voor Aquon en de anti-afhaaksubsidie voor 2023 lager uitgevallen.

Ook binnen de baten bestaat het saldo uit mee- en tegenvallers. Onder ander als gevolg van de gedaalde gasprijzen zijn de opbrengsten voor biogas en de daaraan gekoppelde HBE- en GVO-certificaten lager uitgevallen. Hier tegenover staan weer extra baten wegens de ontvangen coronacompensatie en de verwerkte subsidie voor medicijnresten voor de PACAS-installatie.

De kostenverdeelstaat van de programma's naar de kostendragers wordt in onderstaande staat gepresenteerd.

Tabel 26: Realisatie Programma's naar kostendragers

Programma (bedragen * € 1.000)	Totaal Begroting 2023	Begrotings- wijziging	Totaal Begroting 2023 incl. wijziging	Realisatie Water- systeem- beheer	Realisatie Zuiverings- beheer	Totaal Realisatie 2023	Vershil v=voordeel, n=nadeel
Waterveiligheid	16.835		16.835	15.007		15.007	V 1.829
Klimaatbestendig en gezond watersysteem	63.158		63.158	61.682		61.682	V 1.476
Schoon water	63.153		63.153		62.099	62.099	V 1.054
Dividend (dekkingsmiddel)	-865		-865	-827	-4.056	-4.883	V 4.018
Netto lasten	142.281		142.281	75.862	58.043	133.905	V 8.376
Dekkingsmiddelen (belasting en beschikking reserves)	-142.281		-142.281	-81.844	-61.307	-143.151	V 870
Saldo				-5.982	-3.264	-9.247	V 9.247

2.1 Kostenverdeelstaat

Deze paragraaf presenteert de financiële effecten naar kostendragers. Vanuit de totale kostenverdeelstaat wordt per kostendrager een nadere toelichting gegeven.

Tabel 27: Kostenverdeelstaat

(Bedragen x € 1.000)	Totaal	Afdelingskosten- plaats	Ondersteuning	Watersysteem- beheer	Zuiverings- beheer	Geactiveerde kosten
<i>Totaal lasten</i>	169.176	2.504	565	82.284	75.496	8.327
<i>Totaal baten</i>	34.466	2.504	551	6.284	16.800	8.327
Saldo voor beschikking bestemmingsreserves	134.710		14	76.000	58.696	
<i>Totaal beschikking bestemmingsreserves</i>	805		14	138	654	
Netto lasten	133.905			75.862	58.043	
<i>Totaal belastingopbrengsten</i>	142.410			79.561	62.849	
Saldo resultaat voor bestemming	8.505			3.699	4.806	
<i>Totaal resultaatbestemming</i>	741			2.283	-1.542	
Nog te bestemmen resultaat	9.247			5.982	3.264	

Ten opzichte van de vastgestelde begrote nettolasten (€ 142.280.961) komt de realisatie van € 133.904.680 uit op 94,1%.

2.2 Exploitatierkening naar kostendragers

2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer

Tabel 28: Kostenverdeelstaat Watersysteembeheer

(Bedragen x € 1.000)	Watersysteembeheer				
	Primaire Begroting 2023	Begrotingswijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	R2023	Vershil tov B2023 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	16.056		16.056	16.734	-678
Personeelslasten (direct)	325		325	855	-529
Personeelslasten (uren verantwoording)	30.085		30.085	30.973	-888
Goederen en diensten van derden	24.599		24.599	23.706	892
Bijdragen aan derden	1.799		1.799	2.515	-716
Reserveringen	158		158	310	-152
Voorzieningen				99	-99
Onvoorzien	150		150		150
Doorberekende kosten ondersteuning	7.927		7.927	7.093	834
Totaal lasten	81.099		81.099	82.284	-1.186
Baten					
Financiële baten	1.133		1.133	1.675	-542
Personeelsbaten	78		78	45	33
Goederen en diensten aan derden	537		537	1.174	-637
Bijdragen van derden	110		110	3.390	-3.281
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	1.857		1.857	6.284	-4.427
Saldo voor beschikking bestemmingsreserves	79.241		79.241	76.000	3.241
Beschikking bestemmingsreserves					
PBB				138	-138
Totaal beschikking bestemmingsreserves				138	-138
Netto lasten	79.241		79.241	75.862	3.379
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-941		-941	-928	-13
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen				-118	118
Opbrengst invorderingskosten ingezetenen	179		179	218	-39
Opbrengst invorderingskosten gebouwd	98		98	158	-60
Opbrengst invorderingskosten ongebouwd	12		12	28	-17
Opbrengst invorderingskosten verontreiniging bedr					
Opbrengst ingezetenenomslag	22.878		22.878	23.047	-169
Opbrengst omslag gebouwd	44.898		44.898	47.338	-2.440
Opbrengst omslag ongebouwd	9.448		9.448	9.366	82
Opbrengst natuurterreinen	153		153	153	
Opbrengst verontreinigingsheffing t.b.v. WB	234		234	300	-66
Totaal belastingopbrengsten	76.958		76.958	79.561	-2.603
Dekkingsmiddelen					
Beschikking categoriereserve ingezetenen	208		208	208	
Beschikking categoriereserve gebouwd	112		112	112	
Beschikking categoriereserve ongebouwd	-69		-69	-69	
Beschikking categoriereserve natuurterreinen	1		1	1	
Beschikking egalisereserve watersysteembeheer	2.032		2.032	2.032	
Totaal resultaatbestemming	2.283		2.283	2.283	
Nog te bestemmen resultaat				-5.982	5.982

Het totaal aan te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen resulteert voor de taak Watersysteembeheer in een positief exploitatieresultaat van € 5.982.209. De afwijkingen ten opzichte van de Begroting 2023 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.1.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 678.000 hoger)

De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De rentecomponent valt hoger uit als gevolg van een hoger te hanteren rente-omslagpercentage (+ 0,41%). De afschrijvingslasten zijn lager als gevolg van een lagere boekwaarde per 1 januari van het begrotingsjaar, doordat enkele investeringsprojecten niet zijn afgerond in 2022 en zijn doorgeschoven naar 2023. Per saldo resulteert bovenstaande in hogere kapitaallasten.

In de afschrijvingslasten is wel de extra afschrijving (€ 34.000) opgenomen als gevolg van het aanhouden van het investeringsproject Regionale keringen Aa/Afleidingskanaal door het vervallen van de veiligheidsopgave.

Personeelslasten (direct) (€ 529.000 hoger)

Het berekende bedrag van het saldo aan verlofuren en de plus- en min-uren per balansdatum zorgt voor een bijstelling naar boven in het te reserveren bedrag. In het kader van de werkkostenregeling (WKR) is een naheffing voldaan aan de belastingdienst. Dergelijke posten worden niet begroot. Daarnaast kennen de opleiding- en studiekosten een lagere besteding dan voorzien.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 888.000 hoger)

Via de uren en uurtarieven zijn meer lasten doorberekend aan de primaire taken binnen de taak watersysteembeheer. Ondanks de lagere overheadkosten zijn hogere lasten doorberekend als gevolg van salarisstijging per 1 januari (€ 125 op basis van een voltijdsdienstverband en vervolgens met 2,5%) en per 1 juli (nogmaals 2,5%). Deze cao-verhoging is niet verwerkt in de begroting door late besluitvorming (akkoord cao medio november 2022) in relatie tot vaststellen van de eigen Programmabegroting voor 2023.

Goederen en diensten en bijdragen aan derden (€ 176.000 lager)

De besteding is per saldo 1% lager dan het beschikbare budget. De onderbouwing hiervan kent de volgende toelichting:

- De lasten voor het cyclisch groot onderhoud van de waterlopen zijn € 865.000 lager. De weersomstandigheden (hevige regenval) in het najaar hebben hierin mede een rol gespeeld. Met het doorschuiven van activiteiten naar het volgende begrotingsjaar is voorkomen dat schade werd aangericht aan de watergangen;
- De lasten voor het onderhoud aan de waterkeringen zijn lager dan voorzien. Daarentegen zijn kosten gemaakt voor de IRM-pilot HoWaBo Crèvecoeur, waarvoor geen middelen zijn opgenomen in de begroting. Per saldo resulteert dit in een onderbesteding van € 198.000;
- De lasten voor monitoring waterkwantiteit/-kwaliteit vallen € 169.000 lager uit;
- De lasten gerelateerd aan de thema- en gebiedsgerichte plannen zijn € 474.000 hoger. Deze hogere lasten worden gecompenseerd door hogere baten.
- De lasten voor aanleg, verbetering en onderhoud van waterlopen zijn € 59.000 hoger. Enerzijds betreft het hogere lasten voor het vervangen, verwijderen en onderhouden van niet-peilregulerende kunstwerken (duikers). Anderzijds zijn de lasten voor het onderhouden van de waterlopen en de natuurlijk ingerichte zones lager;
- Het beheer hoeveelheid water kent een overschrijding van € 92.000 in de lasten. Met name de energiekosten voor het peilbeheer zijn hoger. Het budget voor het onderhouden van de peilregulerende kunstwerken is toereikend (op peil);
- De lasten voor calamiteitenbestrijding watersysteembeheer zijn € 414.000 hoger. Een deel van deze niet geraamde lasten is gerelateerd aan het nemen van herstel – en/of preventieve maatregelen voor das en bever en dan voornamelijk in district Raam. De overige lasten betreft bijvoorbeeld het ruimen van (drugs)afval en puin, het nemen van maatregelen in verband met

wateroverlast zoals het inzetten van (nood)pompen. Het structureel beschikbare budget vanaf 2023 voor calamiteitenbestrijding binnen de keringstaak is voldoende gebleken;

- De bijdrage in kosten aan de BSOB voor de aanslagen, invorderingsmaatregelen en kwijtschelding zijn € 78.000 hoger;
- De activiteiten gerelateerd aan buitenlandprojecten zorgt voor € 211.000 aan hogere lasten. Deze hogere lasten kennen een compensatie vanuit de Unie van Waterschappen;
- Diverse posten met een geringe onder- of overschrijding zorgen per saldo voor een voordeel van € 272.000. Het betreft bijvoorbeeld lagere lasten voor de beheersinstrumenten voor waterkeringen en – systemen en voor vergunningen en meldingen, toezicht en handhaving.

Reserveringen, voorzieningen en onvoorzien (€ 101.000 hoger)

De toegerekende rente aan de categoriereserves is € 152.000 hoger als gevolg van een hogere rente-omslagpercentage. Het waterschap kent een voorziening voor arbeid gerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen. Als dotatie is een bedrag van € 99.000 ingeboekt. De post onvoorzien van € 150.000 is niet aangewend.

Doorberekende kosten ondersteuning (€ 834.000 lager)

De doorberekende kosten voor watersysteembeheer (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering, Geografisch Informatie Systeem (GIS), huisvesting, overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) zijn lager uitgevallen.

Baten

Baten (€ 4.427.000 hoger)

De financiële baten zijn per saldo € 542.000 hoger. Enerzijds door de hogere bespaarde rente over de eigen financieringsmiddelen (€ 467.000) en anderzijds een hogere dividenduitkering van NWB (€ 75.000).

Bij de waardering van de gronden in de grondbank blijkt dat een gedeelte van de waarde vrijvalt. Dit resulteert in een boekwinst van € 471.000 ten gunste van de exploitatie.

De verkoop van (overtollig) materiaal en boekwinst op verkoop duurzame goederen zorgt voor extra baten van € 70.000. Daarnaast zijn de opbrengsten met € 71.000 hoger vanuit het pachtkohier (pacht, erfpacht). Evenals de opbrengsten in verband met uitgevoerde werken, deze zijn € 25.000 hoger.

De bijdragen van derden is € 3.281.000 hoger dan voorzien. Vanuit het Rijk zijn bijvoorbeeld inkomsten ontvangen in relatie tot NPLG 2023 en de IRM-pilot HoWaBo Crèvecoeur. Een substantieel onderdeel van de hogere bijdragen is het overschot (het onbenutte deel) aan subsidie na afronding van de verkenningsfase Cuijk-Ravenstein. Dit onbenutte deel bedraagt € 2.023.270 en hiervan wordt voorgesteld om deze via resultaatbestemming toe te voegen aan de bestemmingsreserve Waterveiligheid (zie Voorstel en Besluit).

Vanuit de provincie zijn middelen ontvangen in verband met verrekening kosten en nazorg Peelvenen/Leegveld en eveneens in relatie tot de IRM-pilot HoWaBo Crèvecoeur. Eveneens is een niet voorziene bijdrage ontvangen voor de GGA Strabrechtse Heide. Vanuit de regiodeal NOB is voor 'Puzzelen met ruimte' subsidie ingeboekt.

Tegenover de kosten die worden gemaakt voor Deltaprogramma Maas (DP Maas) en voor de buitenlandprojecten 'Blue Deal' staan inkomsten, die onderdeel uitmaken van de hogere baten.

De detacheringsofbrengsten zijn eveneens gerealiseerd, maar niet zichtbaar in de verdeelstaat door een andere wijze van verantwoorden en er zijn diverse kleinere posten, zoals bijvoorbeeld de uitkeringen van verzekeringsmaatschappijen en niet begrote opbrengsten in het kader van beheer niet reglementaire taken, die tezamen mede zorgen voor de hogere baten.

Beschikking bestemmingsreserves (€ 138.000)

Vanuit de bestemmingsreserve Persoonsgebonden basisbudget (PBB) is € 138.000 onttrokken ter dekking van de studie- en opleidingskosten binnen deze regeling.

2.2.1.2 Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Belastingopbrengsten (€ 2.603.000 hoger)

De meeropbrengst Watersysteembeheer is ontstaan als gevolg van de meeropbrengst Watersysteemheffing Gebouwd (zie onderbouwing bij desbetreffende tabel).

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 29: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Totaal		
	Begroting	Rekening	Verschil
Belastingopbrengst 2023	77.611	79.509	1.898
Invordering	288	404	116
Oninbaar		-7	-7
Dubieus		-8	-8
Kwijtschelding	-941	-887	54
Netto belastingopbrengst 2023	76.958	79.011	2.052
Belastingopbrengst vgj		591	591
Oninbaar vgj		-112	-112
Dubieus		112	112
Kwijtschelding vgj		-41	-41
Netto belastingopbrengst vgj		550	550
Totaal netto belastingopbrengst	76.958	79.561	2.603

Watersysteemheffing Ingezetenen

Tabel 30: Belastingopbrengsten Ingezetenen

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Ingezetenen		
	Begroting	Rekening	Verschil
Belastingopbrengst 2023	22.878	22.904	27
Invordering	179	218	39
Oninbaar		-4	-4
Dubieus		-7	-7
Kwijtschelding	-941	-887	54
Netto belastingopbrengst 2023	22.115	22.224	109
Belastingopbrengst vgj		76	76
Oninbaar vgj		-92	-92
Dubieus		74	74
Kwijtschelding vgj		-41	-41
Netto belastingopbrengst vgj		17	17
Totaal netto belastingopbrengst	22.115	22.240	125

De realisatie is vrijwel in lijn met de begroting, zodat hier geen specifieke toelichting voor noodzakelijk is.

Momenteel staat er een bedrag aan nog op te leggen aanslagen van € 75.800.

Watersysteemheffing Gebouwd

Tabel 31: Belastingopbrengsten Gebouwd

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Gebouwd		
	Begroting	Rekening	Vershil
Belastingopbrengst 2023	44.898	47.025	2.127
Invordering	98	158	60
Oninbaar		-2	-2
Dubieus		-1	-1
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2023	44.996	47.179	2.183
Belastingopbrengst vgj		286	286
Oninbaar vgj		-19	-19
Dubieus		29	29
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj		295	295
Totaal netto belastingopbrengst	44.996	47.475	2.479

Voor Watersysteemheffing gebouwd is bij de Begroting 2023 de totale waarde in het economisch verkeer van alle onroerende zaken (WOZ-waarde) in het gebied geraamd op ruim € 142 miljard. De werkelijke WOZ-waarde, binnen de Watersysteemheffing gebouwd in 2023 bedroeg afgerond ruim € 147 miljard. De afwijking is 3,5% positief ten opzichte van de begroting die gebaseerd is op de gegevens van de BSOB. Op het moment van de begroting is het voor BSOB erg moeilijk een schatting te geven wat de daadwerkelijke WOZ-waarden voor het volgende jaar zullen zijn.

Momenteel staat er een bedrag aan nog op te leggen aanslagen van € 163.600.

Watersysteemheffing Ongebouwd

Tabel 32: Belastingopbrengsten Ongebouwd Incl. wegen

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Ongebouwd		
	Begroting	Rekening	Vershil
Belastingopbrengst 2023	9.448	9.256	-192
Invordering	12	28	17
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2023	9.460	9.284	-175
Belastingopbrengst vgj		99	99
Oninbaar vgj		-1	-1
Dubieus		11	11
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj		108	108
Totaal netto belastingopbrengst	9.460	9.393	-67

Bij de begroting is uitgegaan van 101.050 herleide ha voor de berekening van de Watersysteemheffing ongebouwd. Het aantal toe te rekenen kadastrale ha naar herleide ha wordt berekend door toepassing van de wegendifferentiatie met 100%. Het is een opslag van het tarief per ha voor de wegen van 100%. Daarbij worden de buitendijks gelegen kadastrale ha slechts voor 25% in de heffing betrokken.

Naar verwachting zal nog ruim € 123.700 aan ongebouwd worden opgelegd.

Met name het onderdeel Ongebouwd (niet zijnde Wegen en natuurterrein) blijft achter op de begroting. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat er technische problemen zijn geweest bij de omzetting van ongebouwde objecten naar WOZ-objecten en anderzijds dat de mutaties als gevolg van het inlezen TDK-bestand (nog) niet allemaal zijn verwerkt.

Naar verwachting zal de opbrengst Ongebouwd op lijn komen te liggen met de Begroting 2023.

Watersysteemheffing Ongebouwd Natuurterreinen

Tabel 33: Belastingopbrengsten Natuurterreinen

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Natuurterreinen		
	Begroting	Rekening	Verschil
Belastingopbrengst 2023	153	153	
Invordering			
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2023	153	153	
Belastingopbrengst vgj			
Oninbaar vgj			
Dubieus			
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj			
Totaal netto belastingopbrengst	153	153	

Het werkelijk aantal ha dat in de aanslag betrokken is, bedraagt ruim 25.000. Deze opbrengst ligt nagenoeg in de lijn met de Begroting 2023.

Verontreinigingsheffing ten behoeve van Watersysteembeheer

Tabel 34: Belastingopbrengsten verontreinigingsheffing t.b.v. Watersysteembeheer

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Verontreinigingsheffing		
	Begroting	Rekening	Verschil
Belastingopbrengst 2023	234	170	-64
Invordering			
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2023	234	171	-64
Belastingopbrengst vgj		131	131
Oninbaar vgj			
Dubieus		-1	-1
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj		130	130
Totaal netto belastingopbrengst	234	301	66

Bij de begroting is uitgegaan van 4.500 ve voor de berekening van de opbrengst verontreinigingsheffing. De door de BSOB opgelegde verontreinigingsheffing 2023, op basis van de aangeleverde gegevens (3.355 ve).

Op basis van de financiële verantwoording 2023 is een negatief bedrag van € 4.400 alsnog op te leggen aanslagen opgevoerd.

2.2.1.3 Resultaatbestemming

Beschikking categorie- en egalisatiereserves (nihil)

De beschikking van de categorie- en egalisatiereserves heeft geheel conform begroting plaatsgevonden, waarbij het volgende is verantwoord.

- € 207.716 onttrekking categorie Ingezetenen;
- € 111.840 onttrekking categoriereserve Gebouwd;
- € 68.714 toevoeging categoriereserve Ongebouwd;
- € 633 onttrekking Natuurterreinen.
- € 2.031.601 onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer.

2.2.1.4 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Watersysteembeheer blijft een voordelig saldo van € 5.982.209 over.

De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 107 opgenomen in dit Jaarverslag.

2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer

Tabel 35: Kostenverdeelstaat Zuiveringsbeheer

(Bedragen x € 1.000)	Zuiveringsbeheer				
	Primaire Begroting 2023	Begrotingswijziging	Begroting 2023 incl. wijziging	R2023	Vershil tov B2023 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	18.404		18.404	18.815	-411
Personeelslasten (direct)	390		390	253	137
Personeelslasten (uren verantwoording)	13.911		13.911	14.365	-453
Goederen en diensten van derden	32.028		32.028	32.349	-321
Bijdragen aan derden	2.121		2.121	5.450	-3.330
Reserveringen					
Voorzieningen				99	-99
Onvoorzien	150		150		150
Doorberekende kosten ondersteuning	4.302		4.302	4.166	136
Totaal lasten	71.307		71.307	75.496	-4.190
Baten					
Financiële baten	565		565	5.038	-4.473
Personeelsbaten	23		23	-6	29
Goederen en diensten aan derden	4.225		4.225	2.182	2.043
Bijdragen van derden	3.061		3.061	9.586	-6.525
Onttrekkingen aan voorzieningen					
Totaal baten	7.874		7.874	16.800	-8.926
Saldo voor beschikking bestemmingsreserves	63.433		63.433	58.696	4.736
Beschikking bestemmingsreserves					
IBP 2016-2021					
Bestemmingsreserve afschrijving Oijen	393		393	393	
Bestemmingsreserve PBB				138	-138
Instandhouding rwzi Oijen				122	-122
Totaal beschikking bestemmingsreserves	393		393	654	-260
Netto lasten	63.040		63.040	58.043	4.997
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-1.276		-1.276	-1.346	70
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen				-195	195
Opbrengst invorderingskosten bedrijven	54		54	83	-30
Opbrengst invorderingskosten huishoudens	302		302	384	-82
Opbrengst invorderingskosten ff bedrijven	27		27	37	-10
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	20.801		20.801	19.969	832
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	42.575		42.575	41.844	731
Opbrengst zuiveringsheffing ff bedrijven	2.099		2.099	2.072	27
Totaal belastingopbrengsten	64.581		64.581	62.849	1.733
Dekkingsmiddelen					
Beschikking egaliseringsreserve zuiveringsbeheer	-1.542		-1.542	-1.542	
Totaal resultaatbestemming	-1.542		-1.542	-1.542	
Nog te bestemmen resultaat				-3.264	3.264

De totaal te dekken lasten, vermindert met de totale dekkingsmiddelen, geeft voor de taak Zuiveringsbeheer een positief exploitatieresultaat van € 3.264.343. De verklaring van de verschillen ten opzichte van de Begroting 2023 worden in onderstaande toelichting verklaard.

2.2.2.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 411.000 hoger)

Door de sterk gestegen rente zijn in 2023 de rentelasten hoger dan begroot. Dit wordt grotendeels gecompenseerd doordat in 2022 minder uitgaven zijn gerealiseerd dan waar in de Begroting 2022 rekening mee is gehouden en door lagere kapitaallasten op ondersteunende producten gerelateerd aan zuiveren.

Directe Personeelkosten (€ 137.000 lager)

Het berekende bedrag van het saldo aan verlofuren en de plus- en min-uren per balansdatum zorgt voor een bijstelling naar boven in het te reserveren bedrag. In het kader van de werkkostenregeling (WKR) is een naheffing voldaan aan de belastingdienst. Dergelijke posten worden niet begroot. Daarnaast kennen de opleiding- en studiekosten een lagere besteding dan voorzien.

Personeelkosten (urenverantwoording) (€ 453.000 hoger)

Via de uren en uurtarieven zijn meer lasten doorberekend aan de primaire taken binnen de taak zuiveringsbeheer. Ondanks de lagere overheadkosten zijn hogere lasten doorberekend als gevolg van salarisstijging per 1 januari (€ 125 op basis van een voltijdsdienstverband en vervolgens met 2,5%) en per 1 juli (nogmaals 2,5%). Deze cao-verhoging is niet verwerkt in de begroting door late besluitvorming (akkoord cao medio november 2022) in relatie tot vaststellen van de eigen Programmabegroting voor 2023. Per saldo geeft dit een nadeel van € 453.000.

Goederen en diensten van derden en Bijdragen aan derden (€ 3.650.000 hoger)

SNB

Door de toetreding van twee nieuwe aandeelhouders, lagere afschrijving en lagere afgevoerde hoeveelheden is de reguliere bijdrage aan de SNB uitgekomen op € 6.585.000 (€ 838.000 voordeel). De afrekening over 2022 was € 68.000 hoger dan verantwoord in 2022. Dit levert per saldo een voordeel op van € 771.000.

Onderhoud

Met het uitstellen van de smartpig-acties is bij het onderhoud van het transportstelsel flink bespaard op de kosten. Schadeherstel en aanvullende beveiliging naar aanleiding van de koperdiefstal op de zonneweides zorgden juist voor extra kosten. Ook zijn er hogere uitgaven op het regulier onderhoud en modificaties gedaan op de zuiveringen en in het transportstelsel. In totaal resulteerde dit in € 847.000 meer uitgaven.

Elektriciteit

Het natte jaar heeft gezorgd voor een hoger verbruik van elektriciteit. Het mindere aantal zonnepanelen dan gemiddeld over de laatste jaren en de diefstal van koper op twee van onze zonneweides hebben gezorgd voor een lagere productie. Samen zorgt dat voor een nadeel op de inkoop van elektriciteit van € 1.429.000.

Vertragingsschade en juridische procedures

Aan juridische procedures en vertragingsschade (€ 3,95 miljoen) hebben in 2023 voor in totaal € 4.790.000 aan kosten gezorgd. Gelet op de aard van de kosten waren deze niet begroot.

Overig

Op de inkoop van hulpstoffen is, door het sturen op een lager dan begroot verbruik van met name poederkool, een voordeel gerealiseerd van € 1.220.000. De inkoop van restwarmte heeft € 193.000 minder gekost. Voor COVID-bemonsteringen is € 199.000 uitgegeven. Hier staan ook voor eenzelfde bedrag aan inkomsten van het Rijk tegenover. Op de overige dienstverlening van Aquon ten laste van de exploitatie van zuiveren is € 284.000 minder uitgegeven dan begroot.

Anti-afhaaksubsidie

Omdat bij het aflopen van de oude anti-afhaakregeling in oktober 2023, die nieuwe niet meteen is ingegaan is in 2023 een voordeel ontstaan op het begrote bedrag aan anti-afhaaksubsidie. Samen met een lagere vaststelling van de subsidie over 2022 levert dat een voordeel op van € 330.000.

Beschikking Reserves/voorzieningen en onvoorzien (€ 51.000 lager)

De bij de begroting vastgestelde post onvoorzien van € 150.000 voor de taak Zuiveringsbeheer is in 2023 niet ingezet. In 2023 is € 99.000 gedoteerd aan de voorziening voor arbeid gerelateerde verplichtingen (wachtgeld en pensioenen) ten laste van zuiveringsbeheer.

Doorberekende kosten ondersteuning (€ 136.000 lager)

De doorberekende kosten (kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering, Geografisch Informatie Systeem (GIS), huisvesting, overhead en de uitgaven op de ondersteunende producten) toe te rekenen aan zuiveringsbeheer vallen lager uit.

2.2.2.2 Baten

Financiële baten (€ 4.473.000 hoger)

De verkoop van aandelen van de SNB heeft een boekwinst opgeleverd van € 3.932.000 (voordeel). Verder is € 430.000 meer rente over eigen middelen ten gunste gekomen van zuiveren en is de dividenduitkering van de NWB € 11.000 hoger dan begroot.

Overige baten (€ 4.453.000 hoger)

Lagere gasprijzen dan begroot hebben gezorgd voor lagere opbrengsten uit de verkoop van biogas en de daaraan gekoppelde HBE- en GVO-certificaten (€ 2.153.000 minder baten). Hogere afzetvolumes hebben dan maar voor een klein deel kunnen compenseren. Verkoop van overbodige goederen en gewonnen grondstoffen leverden een voordeel op van € 48.000. Diensten voor derden leverden € 59.000 meer op dan begroot.

De hoeveelheid aangeboden ve's aan afvalwater van de gemeente Vught was in 2023 iets lager dan begroot. Dit resulteert in een lagere bijdrage van waterschap De Dommel voor de behandeling ervan (€ 24.000 nadeel). De bijdrage van € 4.000.000 van het ministerie van IenW voor de demo-installatie medicijnresten op de rwzi Oijen is in 2023 volledig verantwoord (€ 3.113.000 voordeel). In 2023 is van het Rijk compensatie ontvangen voor de in coronatijd misgelopen belastinginkomsten (€ 3.362.000 voordeel). Andere bijdragen van derden leverden een voordeel op van € 77.000. In 2022 zijn te veel personele baten verantwoord. Dit is in 2023 gecorrigeerd, waardoor er negatieve personele baten zijn gerealiseerd (€ 29.000 nadeel).

Beschikking bestemmingsreserves/voorzieningen (€ 260.000 hoger)

- Uit de bestemmingsreserve PBB is in 2023 € 138.000 onttrokken ten gunste van zuiveringsbeheer;
- In 2023 is € 393.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve versnelde afschrijving rwzi Oijen.
- In 2023 is € 122.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve instandhouding rwzi Oijen.

2.2.2.3 Belastingopbrengsten Waterzuiveringsbeheer

Belastingopbrengsten, inclusief kwijtscheldingen en oninbaar verklaringen (€ 1.733.000 lager)

De lagere belastingopbrengsten zuiveringsheffing hebben voor een groot deel te maken met de minderopbrengst bedrijven, maar ook woningen. Voor de bedrijven heeft dit waarschijnlijk te maken met een na-ijleffect van de coronamaatregelen en de sterk verhoogde energieprijzen als gevolg van de oorlog Rusland en Oekraïne, waardoor de productie bij veel bedrijven in werkelijkheid fors achtergebleven is bij de begroting. Hierbij moet worden opgemerkt dat het effect van de forfaitaire bedrijven relatief gezien minder achterblijft dan bij de meetbedrijven.

In de overzichten hierna wordt duidelijk welke opbrengsten betrekking hebben op het huidige belastingjaar en welke opbrengsten betrekking hebben op aanslagoplegging van voorgaande jaren.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 36: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Totaal		
	Begroting	Rekening	Vershil
Belastingopbrengst 2023	65.475	62.832	-2.643
Invordering	382	504	122
Oninbaar		-11	-11
Dubieus		-36	-36
Kwijtschelding	-1.276	-1.267	9
Netto belastingopbrengst 2023	64.581	62.022	-2.559
Belastingopbrengst vgj		951	951
Oninbaar vgj		-184	-184
Dubieus		139	139
Kwijtschelding vgj		-79	-79
Netto belastingopbrengst vgj		827	827
Totaal netto belastingopbrengst	64.581	62.849	-1.732

Zuiveringsheffing Woningen en forfaitaire bedrijven

Tabel 37: Belastingopbrengsten Woningen en forfaitaire bedrijven

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Woningen / ff bedrijven		
	Begroting	Rekening	Vershil
Belastingopbrengst 2023	44.674	43.558	-1.116
Invordering	329	421	92
Oninbaar		-8	-8
Dubieus		-6	-6
Kwijtschelding	-1.276	-1.267	9
Netto belastingopbrengst 2023	43.727	42.698	-1.029
Belastingopbrengst vgj		223	223
Oninbaar vgj		-171	-171
Dubieus		141	141
Kwijtschelding vgj		-79	-79
Netto belastingopbrengst vgj		114	114
Totaal netto belastingopbrengst	43.727	42.813	-915

Voor wat betreft de woningen is de aanname met betrekking tot de verhoging van het aantal ve in de begroting te fors geweest, waardoor de realisatie achterblijft bij de (te hoge) begroting

Voor de woningen geldt dat de grondslag voor de heffing is gerelateerd aan het aantal bewoners volgens de inschrijving in de GBA.

Bij de begroting is uitgegaan van 707.100 ve van meerpersoonshuishoudens en 110.400 ve van eenpersoonshuishoudens. Na aanslagoplegging is gebleken dat het aantal ve bij meerpersoonshuishoudens ruim 701.000 bedraagt en het aantal ve bij eenpersoonshuishoudens ruim 105.000. Er is nagenoeg evenveel kwijtschelding aangevraagd en verleend voor huishoudens dan begroot De verwachting met betrekking tot de nog op te leggen aanslagen voor 2023 bedraagt bijna € 142.700.

Voor wat betreft de vervuilingseenheden forfaitaire bedrijven werd bij de begroting uitgegaan van 40.300 ve. Werkelijk is 36.647 ve aan aanslagen opgelegd.

De nog op te leggen aanslagen van € 189.200 zijn in de belastingopbrengsten verantwoord. Deze blijft iets achter op de begroting 2023.

Zuiveringsheffing bedrijven

Tabel 38: Belastingopbrengsten bedrijven

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Bedrijven		
	Begroting	Rekening	Vershil
Belastingopbrengst 2023	20.801	19.274	-1.527
Invordering	54	83	30
Oninbaar		-3	-3
Dubieus		-30	-30
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2023	20.854	19.324	-1.531
Belastingopbrengst vgj		728	728
Oninbaar vgj		-12	-12
Dubieus		-3	-3
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj		713	713
Totaal netto belastingopbrengst	20.854	20.037	-817

Tegenover het begrote aantal heffingseenheden voor bedrijven (399.400 ve) zijn werkelijk in 2023 minder aan aanslagen opgelegd (362.081 ve).

Daarnaast zijn de nog op te leggen aanslagen over 2023 voor bedrijven voor een bedrag van ruim € 507.000 in de belastingopbrengsten verantwoord.

Voor de verklaring van de lagere opbrengsten Bedrijven dan begroot zie hiervoor de toelichting die hierboven onder *Belastingopbrengsten, inclusief kwijtscheldingen en oninbaar verklaringen* staat vermeld.

2.2.2.4 Resultaatbestemming

Beschikking egalisatiereserve (nihil)

De beschikking van de egalisatiereserve betreft de toevoeging aan de egalisatiereserve Zuiveringsbeheer van € 1.541.706 conform de begroting.

2.2.2.5 Nog te bestemmen resultaat

Verwerking van alle gegevens ten behoeve van Zuiveringsbeheer heeft een voordelig saldo van € 3.264.343 als resultaat.

De resultaatbestemming is binnen het Voorstel en Besluit pagina 107 opgenomen in dit Jaarverslag.

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Primaire Begroting 2023	Begrotings wijzigingen	Begroting 2023 incl. wijzigingen	Jaarrekening 2023	Jaarrekening 2022
Kapitaallasten	38.166		38.166	39.470	36.670
Personeelslasten	51.239		51.239	52.116	46.826
Duurzame gebruiksgoederen	1.887		1.887	3.284	2.614
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	6.601		6.601	5.549	4.896
Energie	5.478		5.478	6.850	4.998
Huren en rechten	2.770		2.770	3.135	2.695
Leasebetalingen					
Pachten en erfpachten	4		4	4	4
Verzekeringen	473		473	499	405
Belastingen	68		68	30	107
Onderhoud door derden	22.465		22.465	21.223	20.711
Overige diensten door derden	28.513		28.513	26.667	24.070
Bijdragen aan bedrijven	1.237		1.237	4.893	941
Bijdragen aan overheden	3.735		3.735	3.987	4.637
Bijdragen aan overigen	785		785	963	1.005
Onvoorzien	300		300		
Voorzieningen				198	
Reserveringen	158		158	310	189
Totaal	163.879		163.879	169.176	150.768
Toevoeging categoriereserve ingezetenen					159
Toevoeging categoriereserve gebouwd					911
Toevoeging categoriereserve ongebouwd	69		69	69	3
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen					
Toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer					2.377
Toevoeging egalisatiereserve zuiveringsbeheer	1.542		1.542	1.542	4.118
Toevoeging bestemmingsreserves					
Totaal toevoeging reserves	1.610		1.610	1.610	7.568
Totaal inclusief toevoeging reserves	165.491		165.491	170.787	158.335

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Primaire Begroting 2023	Begrotings wijzigingen	Begroting 2023 incl. wijzigingen	Jaarrekening 2023	Jaarrekening 2022
Externe rentebaten					
Interne rentebaten	833		833	1.831	1.065
Dividenden en bonusuitkeringen	865		865	4.883	792
Baten ivm salarissen en sociale lasten	467		467	1.453	2.189
Uitlening van personeel	626		626	699	
Verkoop van grond				471	352
Verkoop van duurzame goederen				33	39
Verkoop van overige goederen	4.219		4.219	2.161	5.078
Opbrengst uit grond en water	380		380	451	395
Huuropbrengst uit overige eigendommen	13		13	13	13
Diensten voor derden	151		151	256	747
Bijdragen van overheden	3.717		3.717	13.163	3.884
Bijdragen van overigen				604	297
Belastingopbrengsten	141.540		141.540	142.410	133.895
Onttrekking aan voorzieningen					50
Geactiveerde lasten	9.934		9.934	8.449	6.647
Totaal	162.745		162.745	176.876	155.444
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	208		208	208	297
Onttrekking categoriereserve gebouwd	112		112	112	244
Onttrekking categoriereserve ongebouwd					30
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1		1	1	11
Onttrekking egalisatiereserve watersysteembeheer	2.032		2.032	2.032	1.020
Onttrekking egalisatiereserve zuiveringsbeheer					
Onttrekking bestemmingsreserves	393		393	805	1.289
Totaal onttrekking reserves	2.745		2.745	3.157	2.891
Totaal inclusief onttrekking reserves	165.490		165.490	180.033	158.335

Totaal baten	176.876
Totaal lasten	169.176
Saldo baten en lasten	7.700
Mutaties reserves	1.547
Voordelig saldo	9.247

Met betrekking tot de toelichting op de exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten wordt verwezen naar § 2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer en § 2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer. In deze paragrafen wordt per kosten- en opbrengstengroep een toelichting per taak gegeven op de realisatie ten opzichte van de begroting.

In onderstaand overzicht is voor de kostensoorten met een afwijking > € 100.000 ten opzichte van de Programmabegroting 2023, een korte toelichting gegeven.

Tabel 39: Toelichting afwijking kostensoorten (* € 1.000)

Kostensoort	Verschil	Verklaring
Kapitaallasten	€ 1.303	Hogere interne rentelasten als gevolg van de hogere geldmarktrente. Daarnaast zijn de afschrijvingslasten lager door lagere realisatie op projecten
Personeelslasten	€ 877	Hogere personeelslasten door de effecten van de afgesloten cao en extra kosten voor invulling van vacatures.
Duurzame gebruiksgoederen	€ 1.397	Er is meer uitgegeven voor netwerkinfrastructuur en onderhoud rwzi's.
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	-€ 1.051	Er is minder uitgegeven aan chemicaliën.
Energie	€ 1.372	In 2023 is er door een stijging van energieprijzen meer uitgegeven aan energielasten.
Huren en rechten	€ 365	Hogere kosten door niet begrote huur van goederen voor calamiteitenbestrijding.
Onderhoud door derden	-€ 1.242	Besparing door het uitstellen van de smartpig-acties bij het onderhoud van het transportstelsel. En lagere lasten voor cyclisch groot onderhoud waterlopen.
Overige diensten door derden	-€ 1.846	Op de overige dienstverlening van Aquon is minder uitgegeven dan begroot. Door de toetreding van twee nieuwe aandeelhouders, lagere afschrijving en lagere afgevoerde hoeveelheden is de reguliere bijdrage aan de SNB lager uitgevallen.
Bijdragen aan bedrijven	€ 3.656	Uitgekeerde niet begrote schadevergoedingen aan bedrijven.
Bijdragen aan overheden	€ 251	De lasten gerelateerd aan de thema- en gebiedsgerichte plannen vallen hoger uit.
Bijdragen aan overigen	€ 177	De lasten gerelateerd aan de thema- en gebiedsgerichte plannen vallen hoger uit.
Onvoorzien	-€ 300	Onvoorzien is niet benut in 2023.
Voorzieningen	€ 198	Effect aanvulling van voorziening wachtgeld en pensioenen.
Toevoeging aan reserves/bestemming resultaat	€ 152	Hogere rentetoevoeging aan de categoriereserves.

Tabel 40: Toelichting afwijking opbrengstsoorten (* € 1.000)

Opbrengstsoort	Vershil	Verklaring
Interne rentebaten	€ 997	De bespaarde rente over de reserves vallen hoger uit door een hoger interne rentepercentage.
Dividend	€ 4.018	Hogere dividenduitkering NWB dan verwacht. Als gevolg van toetreding van twee partijen tot de SNB is de afrekening lager uitgevallen.
Baten ivm salarissen en sociale lasten	€ 986	De hogere baten worden veroorzaakt door de hogere detacheringsopbrengsten en subsidies van de provincie.
Verkoop van grond	€ 471	Incidentele baten door grondverkoop.
Verkoop van overige goederen	-€ 2.058	Lagere opbrengsten dan begroot door lagere gasprijzen.
Diensten voor derden	€ 106	Niet begrote overige opbrengsten.
Bijdragen van overheden	€ 9.446	De hogere bijdragen van overheden betreffen met name de ontvangen coronacompensatie, verantwoording restsaldo subsidie HWBP en bijdrage van IenW voor de demo-installatie medicijnresten.
Bijdragen van overigen	€ 604	Hogere inkomsten DP Maas en Blue Deal.
Belastingopbrengsten	€ 870	Hogere belastingopbrengsten dan begroot.
Geactiveerde lasten	-€ 1.485	De geactiveerde lasten vallen lager uit door vertragingen bij projecten.

Tabel 41: Specificatie aanslagen

Bedragen * € 1.000	Begroting 2023	Opgelegd 2023	Opgelegd vgj	Totaal opgelegd	Vershil
<u>Watersysteemheffing</u>					
Ingezetenen	22.115	22.224	17	22.240	125
Gebouwd	44.996	47.179	295	47.475	2.479
Ongebouwd	9.460	9.284	108	9.393	-67
Natuur	153	153		153	
Verontreinigingsheffing indirecte lozigen	234	171	130	301	66
Totaal Watersysteemheffing	76.958	79.011	550	79.561	2.603
<u>Zuiveringsheffing</u>					
Huishoudens en forfaitbedrijven	43.727	42.698	114	42.812	-915
Bedrijven (meet en tabel)	20.854	19.324	713	20.037	-817
Totaal Zuiveringsheffing	64.581	62.022	827	62.849	-1.732
Totaal netto	141.540	141.033	1.378	142.410	871

2.4 Balans voor resultaatbestemming

ACTIVA	31-12-2023	31-12-2022
bedragen x € 1.000		
<u>Vaste activa</u>		
Materiële vaste activa	442.796	398.762
Immateriële vaste activa	80.232	75.291
Financiële vaste activa	<u>3.216</u>	<u>5.171</u>
Totaal vaste activa	526.244	479.224
<u>Vlottende activa</u>		
Vorderingen en overlopende activa		
Belastingdebiteuren	16.980	17.181
Debiteuren algemeen	5.337	2.695
Overlopende activa	16.564	17.448
Liquide middelen		
Totaal vlottende activa	<u>38.880</u>	<u>37.324</u>
TOTAAL ACTIVA	<u>565.125</u>	<u>516.548</u>

PASSIVA	31-12-2023	31-12-2022
bedragen x € 1.000		
<u>Eigen Vermogen</u>		
Totaal reserves	58.861	55.504
Saldo van baten en lasten	9.247	4.594
Totaal eigen vermogen	68.108	60.098
<u>Voorzieningen</u>		
Voorzieningen	2.487	2.352
<u>Vreemd vermogen</u>		
<u>Langlopende Schulden</u>		
Langlopende schulden	410.569	381.489
<u>Kortlopende schulden</u>		
Crediteuren	12.095	13.198
Schuld in rekening-courant	40.526	35.808
Overlopende passiva	31.340	23.603
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	83.961	72.609
TOTAAL PASSIVA	565.125	516.548

2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling

Algemeen

De waardering van de activa, reserves en voorzieningen heeft plaatsgevonden volgens de door het algemeen bestuur goedgekeurde verordening op de uitgangspunten voor het beleid, voor het beheer en voor de inrichting van de beleids- en verantwoordingsfunctie van waterschap Aa en Maas. Deze verordening is opgesteld met inachtneming van artikel 108 van de Waterschapswet en hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Op 16 juli 2021 heeft het AB ingestemd met de nota Financieel Beleid 2022 die vanaf 2022 van toepassing is verklaard.

In het algemeen bestuur van oktober 2020 is besloten om het voorwaarden van het voorbereidingskrediet te wijzigen. Door het vereenvoudigen van de procedure voor de voorbereiding van investeringsprojecten en het aanpassen van de omvang en de voorwaarden van het algemeen voorbereidingskrediet aan de huidige omstandigheden met oog op een meer flexibele en voortvarende voorbereiding van investeringsprojecten. Op 16 juli 2021 heeft het AB ingestemd met de nota Financieel Beleid 2022 die vanaf 2022 van toepassing is verklaard.

In 2022 heeft AB op 10 juni 2022 ingestemd met voorstel om Een overschrijding van een krediet met maximaal 35% tot een maximum van 1.000.000 euro, zonder toestemming van het AB vooraf, toe te staan mits deze overschrijding wordt veroorzaakt door prijsstijgingen als gevolg van marktontwikkelingen én deze overschrijding achteraf aan het algemeen bestuur wordt gerapporteerd. Hiermee is slagkracht behouden in de uitvoering van investeringsprojecten met inachtneming van transparante verslaglegging en verantwoording. 2023 is het laatste jaar dat deze regel van toepassing is.

Waarderingsgrondslagen

Het primaire uitgangspunt van het financiële beleid is het voorzichtigheidsprincipe. Bij de toepassing van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling wordt voorzichtigheid betracht. Activa mag niet te hoog en passiva niet te laag worden gewaardeerd.

De vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs van de investeringen, verminderd met eventuele afboekingen wegens directe bijdragen van derden en met afschrijvingen. Vorderingen en schulden worden gewaardeerd op nominale waarde. Ten behoeve van de vorderingen van belastingen is een voorziening dubieuze debiteuren gecreëerd. Voorzieningen wegens oninbaarheid van vorderingen worden in mindering gebracht op de desbetreffende vorderingen.

De in de balans opgenomen reserves zijn nodig voor een gelijkmatige ontwikkeling van de belastingtarieven. De jaarlijkse dotaties of eventuele verminderingen van de reserves worden bepaald aan de hand van de werkelijke uitgaven ten opzichte van de vastgestelde normen.

Resultaatbepaling

Bij de bepaling van het resultaat wordt het stelsel van baten en lasten gehanteerd. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met de aan het eind van het jaar nog te ontvangen en te betalen bedragen over het dienstjaar.

Ten aanzien van de belastingopbrengsten zijn de mutaties (hoeveelheidsverschillen) met betrekking tot de eenheden in het resultaat meegenomen. De afwijkingen per belastingcategorie van het watersysteembeheer zijn gecompenseerd door onttrekkingen/toevoegingen aan de categoriereserves.

Voor wat betreft de zuiveringsheffing zal het positieve/negatieve resultaat volledig ten laste/ten gunste van de bestemmingsreserve tariefegalisatie zuiveringsbeheer geboekt worden.

Afschrijvingen

Afschrijvingen vinden plaats op basis van economische levensduur via de lineaire afschrijvingsmethode uitgaande van de werkelijke aanschafprijs. De afschrijvingen van de investeringen worden voor het eerst in de exploitatierekening opgenomen in het jaar volgend op het gereedkomen van de investering. Uitzondering hierop zijn de investeringen voor watersysteembeheer, betreffende de aanleg van waterlopen. Voor deze investeringen geldt, dat als de looptijd langer is dan twee jaar, gestart wordt met afschrijven in het eerste jaar na aanvang van het project.

Vaste activa

In de nota Financieel Beleid 2022 zijn de afschrijvingstermijnen van de vaste activa als volgt vastgelegd:

Tabel 42: Afschrijvingstermijnen

	Onderwerp	Termijn verordening Aa en Maas
a.	Vervoermiddelen, machines, apparaten, automatisering *) en werktuigen	5
b.	Bedrijfsgebouwen en woonruimten	40
c.	Technische installaties in bedrijfsgebouwen en woonruimten	15
d.	Veiligheidsvoorzieningen, telefooninstallaties, kantoormeubilair in bedrijfsgebouwen en woonruimten	10
e.	Primaire waterkeringen	40
f.	Overige waterkeringen	40
g.	Waterlopen en eenvoudige watersysteemkunstwerken	40
h.	Bouwkundig deel watersysteemgemalen	40
i.	Mechanisch deel watersysteemgemalen	15
j.	Transportleidingen en bouwkundig deel transportgemalen	30
k.	Mechanisch deel transportgemalen	15
l.	Bouwkundig deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	30
m.	Mechanisch deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	15
n.	Telemetrie t.b.v. de aansturing van gemalen, zuiveringsinstallaties en eventueel andere voorzieningen	15
o.	Wegen	25
p.	Vaarwegen en havens	35
q.	Peilbesluiten en waterakkoorden	10
r.	Legger en beheerregister	5
s.	Beschoeiing	15
t.	Depot berging saneringsspecie	10
u.	Meerjarige strategische beleidsplannen	5
v.	Overige materiële vaste activa	verwachte gebruiksduur
w.	Hoogwaterbeschermingsprogramma	30
x.	Baggeren	20
w.	Onderzoek en ontwikkeling	5

*) Automatisering met een economische levensduur < vijf jaar wordt via de exploitatie verantwoord (bijvoorbeeld vervanging van pc's om de drie jaar)

Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven tenzij de gronden een onverbreekbaar onderdeel vormen van een object. Dergelijke gronden worden conform het object afgeschreven.

VLottende activa

De vlottende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

In het kader van oninbaarheid van belastingdebiteuren is hiervoor een voorziening dubieuze debiteuren gevormd. Deze voorziening is op de belastingdebiteuren in mindering gebracht.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het nog te bestemmen resultaat. De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rentetoerekening aan reserves

Bij de bepaling van het resultaat wordt rekening gehouden met bijschrijving van rente op de stand van reserves aan het begin van het jaar. Aan de reserves wordt niet het geraamde rentepercentage (1,50%) toegerekend, maar de gemiddelde marktrente van een lening met een looptijd van 20 jaar (2,94%).

Langlopende schulden

Hier zijn de schulden opgenomen met een rente-typische looptijd van een jaar of langer. De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden

De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.4.2 Toelichting activa

Voor een nadere specificatie van de totale staat van vaste activa per project wordt verwezen naar de Uitvoeringsinformatie Jaarverslag 2023.

De gebouwde eigendommen zijn voor zover deze daarvoor in aanmerking komen, tezamen met de inboedels op uitgebreide voorwaarden verzekerd. Per balansdatum beliep de verzekerde waarde € 354,1 miljoen (brandopstal € 354,0 miljoen, € 98.000 kunst).

2.4.2.1 Materiële vaste activa

Tabel 43: Staat van Materiële vaste activa (* € 1.000)

Materiële vaste activa	31-dec-22	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-23
Gronden	28.761	9.254		16	-806	38.806
Vervoermiddelen *	1.152	894		394		1.593
Machines, apparaten en werktuigen *	8.275	923	324	1.229		7.704
Bedrijfsgebouwen	11.264			544		10.720
Waterkering	12.844	16.888	4.000	795		24.936
Watersysteembeheer						
* Kunstwerken	50.671	3.068	1.579	3.057		49.102
* Watergangen	90.426	15.600	10.195	3.875		91.955
Zuiveringsbeheer						
* Transportriolen en gemalen	66.928	3.924		4.713		66.139
* Zuiveringsinstallaties	116.033	32.637	1.392	8.744		138.533
* Slibverwerkingsinstallaties	10.803	1.964		887		11.879
Overige materiële vaste activa	1.605	48	80	146		1.427
Totaal	398.762	85.199	17.570	24.401	-806	442.796

*In de balansstand per 01-01-2023 heeft een verschuiving van € 59 tussen de rubrieken plaatsgevonden van Vervoermiddelen naar Machines, apparaten en werktuigen.

In onderstaand overzicht wordt de verdeling van de geactiveerde boekwaarde en boekwaarde onderhanden werk weergegeven.

Tabel 44: Boekwaarde materiële vast activa (* € 1.000)

Materiële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2022	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2023	Boekwaarde onderhanden-werk 31-12-2023	Totale boekwaarde per 31-12-2023
Gronden	28.761	543	38.262	38.806
Vervoermiddelen *	1.152	462	1.132	1.593
Machines, apparaten en werktuigen *	8.275	4.273	3.431	7.704
Bedrijfsgebouwen	11.264	10.720		10.720
Waterkering	12.844	7.214	17.722	24.936
Watersysteembeheer				
* Kunstwerken	50.671	31.415	17.688	49.102
* Watergangen	90.426	45.006	46.950	91.955
Zuiveringsbeheer				
* Transportriolen en gemalen	66.928	36.949	29.190	66.139
* Zuiveringsinstallaties	116.033	44.361	94.172	138.533
* Slibverwerkingsinstallaties	10.803	2.614	9.265	11.879
Overige materiële vaste activa	1.605	831	596	1.427
Totaal	398.762	184.388	258.408	442.796

*In de balansstand per 01-01-2023 heeft een verschuiving van € 59 tussen de rubrieken plaatsgevonden van Vervoermiddelen naar Machines, apparaten en werktuigen.

Per categorie worden de diverse mutaties 2023 op hoofdlijnen toegelicht.

Gronden

De mutaties op de Grondbank betreffen overboekingen van aangekochte gronden naar gestarte investeringsprojecten en de correctie van verkochte gronden inclusief gerealiseerde boekwinsten naar de exploitatierekening. Op gronden die onderdeel zijn van investeringsprojecten wordt wel afgeschreven. Deze gronden maken dus geen onderdeel meer uit van de grondbank. Het afschrijven van gronden vindt voornamelijk plaats op gronden die onderdeel uitmaken van rwzi's.

Vervoermiddelen

De investering betreft dienstvoertuigen en een elektrisch landbouwvoertuig.

Machines apparaten en werktuigen

De investeringen zijn onder andere gedaan voor de aanschaf van meetapparatuur. Ook is een gedeelte van het serverpark vervangen (inclusief back-up mogelijkheid) en bijbehorende routers.

Waterkering

De voornaamste uitgaven hebben betrekking op de HWBP-projecten; te weten de planuitwerking van Cuijk-Ravenstein, de planuitwerking en uitvoering van Ravenstein-Lith en de verkenning Lith-Bokhoven. Daarnaast zijn er uitgaven geweest voor maatregelen dassenburcht Megen en HWBP-kosten voor Doeveren.

De totale kosten voor de dijkverbetering inclusief urenbesteding worden voor 90% door het HWBP betaald.

Watersysteembeheer kunstwerken

De uitgaven zijn onder andere gedaan voor het robuust maken van het watersysteem. Zo is er geïnvesteerd in maatregelen ten behoeve van de wateraanvoer gebiedsregeling Noordervaart, het vervangen van krappe duikers, het automatiseren van de stuwen, het herstel van de damwanden van Crèvecoeur. Daarnaast is bij diverse waterbeheersingsgemalen gestart met het vervangen of aanpassen van elektrotechnische installaties onder andere Grensweg, Herpt, De Brand, Keent en Kleine Wetering. Ook worden gemaal Keldonk/Mariaheide en gemaal Crèvecoeur gerenoveerd/geautomatiseerd.

Watersysteembeheer watergangen

Onder deze activa vallen de projecten die uitgevoerd worden in het kader van de aanleg van ecologische verbindingzones, verdrogingsbestrijding, beekherstel, waterlopen en waterberging. Investeringsprojecten kunnen betrekking hebben op meerdere maatregelen.

De voornaamste uitgevoerde projecten per maatregel zijn:

- Aanleg evz's: Beneden Aa, Grootte Wetering, Oeffeltse Raam en nvo Oude Aa;
- Beekherstel: Sint Jansbeek, IPG Maasheggen en Aa dal Zuid;
- Waterberging: Gebiedsplan Raam, Blauwe Poort fase 2 en GGOR Sint Anthonis Boxmeer;
- Waterlopen: Baggeren Hertogswetering.

De inkomsten betreffen diverse subsidies zoals de subsidie DHZ-verdrogingsbestrijding, STUW en bijdrage Water Bodem MOK. Daarnaast zijn ontvangen bijdragen van gemeenten en waterschappen verantwoord naar de projecten.

Zuiveringsbeheer transport en gemalen

De voornaamste uitgaven in 2023 hebben plaatsgevonden voor de renovatie van de volgende rioolgemalen: Stamriool Oss, rwzi Asten, Cuijk (sportpark), Donken- en Maaijegatweg Nuland en knelpunt Bakel.

Zuiveringsbeheer zuiveringsinstallaties

De grootste investeringsuitgaven hebben plaatsgevonden op de projecten: uitbreiding verwerkingscapaciteit Land van Cuijk, de renovatie en uitbreiding van rwzi Oijen, effluentverbetering en verwijdering medicijnresten Dinther en de aanleg van zonneweides op diverse rwzi's.

Zuiveringsbeheer Slibverwerkingsinstallaties

De mutaties hebben betrekking op de financiële verwerking van het project Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch.

Overige materiële vaste activa

Binnen deze categorie zijn de uitgaven geweest voor het project uitbreiden en verdichten van de bestaande meetnetten.

2.4.2.2 Immateriële vaste activa

Tabel 45: Immateriële vaste activa (* € 1.000)

Immateriële vaste activa	31-dec-22	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-23
Onderzoek en ontwikkeling	1.262	2		193	0	1.071
Bijdragen aan activa eigendom derden	544			26	0	518
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	67.604	7.809		2.685	0	72.728
Overige immateriële activa	5.881	717		683	0	5.915
Totaal	75.291	8.528		3.587	0	80.232

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt:

Tabel 46: Boekwaarde immateriële vaste activa (* € 1.000)

Immateriële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2022	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2023	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2023	Totale boekwaarde per 31-12-2023
Onderzoek en ontwikkeling	1.262	962	109	1.071
Bijdragen aan activa eigendom derden	544	518		518
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	67.604	57.662	15.066	72.728
Overige immateriële activa	5.881	5.165	750	5.915
Totaal	75.291	64.307	15.925	80.232

Onderzoek en ontwikkeling

De kosten betreffen het Superkritisch vergassen fase 2. Van het project Superkritisch vergassen fase 2 zijn we in afwachting van de bijdrage van derden waarna het investeringsproject wordt afgesloten.

Geactiveerde bijdragen aan het Rijk

Dit betreft de jaarlijkse verantwoording van de bijdrage aan het HWBP.

Overige immateriële activa

In 2023 zijn er uitgaven geweest voor de waterschapsverkiezingen in maart 2023.

2.4.2.3 Financiële vaste activa

Tabel 47: Financiële vaste activa (* € 1.000)

Financiële vaste activa	31-dec-22	Investering	Agiostorting	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-23
Kapitaalverstrekkingen	5.020		1.955		0	3.065
Overige uitzettingen	151				0	151
Totaal	5.171		1.955		0	3.216

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt:

Tabel 48: Boekwaarde financiële vaste activa (* € 1.000)

Financiële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2022	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2023	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2023	Totale boekwaarde per 31-12-2023
Kapitaalverstrekkingen	5.020	3.065		3.065
Overige uitzettingen	151	151		151
Totaal	5.171	3.216		3.216

Kapitaalverstrekkingen

Toetreding van hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden en waterschap Limburg als aandeelhouders van de SNB heeft ertoe geleid dat aandeel van het waterschap is aangepast van 29,4% naar 18,9%. De verwerking van deze mutatie is in 2023 doorgevoerd. Daarnaast is de reguliere agiostorting van 2023 verantwoord.

Overige uitzettingen

In 2023 is niet geïnvesteerd in vaste activa die gerubriceerd moet worden onder Overige uitzettingen.

Effecten

De effecten bestaan grotendeels uit aandelen Nederlandse Waterschapsbank NV en zijn gefinancierd door gebruik te maken van de toenmalige egaliseringsreserve kering, kwantiteit en kwaliteit.

Tabel 49: De effectenportefeuille

Type	MK/AA	Aantal	Storting	Nominaal bedrag	Totaal bedrag
A	MK	188	100%	€ 113	€ 21.328
A	MK	16	200%	€ 113	€ 3.630
B	MK	81	25%	€ 454	€ 9.189
					€ 34.147
B	AA	220	25%	€ 454	€ 24.958
A	AA	423	100%	€ 113	€ 47.987
					€ 72.945
Totaal aandelen		928			€ 107.092

Tabel 50: Verdeling dividend naar taken

Verdeling dividend naar kostendrager in %			
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer	
MK	60%	40%	
AA	100%		
Verdeling dividend naar kostendrager in €			
MK/AA	Watersysteembeheer	Zuiveringbeheer	Totaal
MK	€ 20.488	€ 13.659	€ 34.147
AA	€ 72.945	€ -	€ 72.945
Totaal	€ 93.433	€ 13.659	€ 107.092
% aandeel in totaal	87%	13%	

2.4.2.4 Vlottende activa

Tabel 51: Belastingdebiteuren (* € 1.000)

Belastingdebiteuren	31-dec-22	31-dec-23
Leges/pachten/schouwvoering	66	100
Watersysteembeheer	8.972	8.931
Zuiveringsbeheer	8.143	7.949
Totaal	17.181	16.980

Tabel 52: Specificatie belastingdebiteuren (* € 1.000)

Belastingdebiteuren	2022	2023
Watersysteembeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	8.806	8.553
Debiteuren over vorige dienstjaren	363	471
Totaal	9.168	9.023
Reservering dubieuze debiteuren	-196	-92
Boekwaarde	8.972	8.931
Zuiveringsbeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	7.457	6.472
Debiteuren over vorige dienstjaren	918	1.608
Totaal	8.376	8.080
Reservering dubieuze debiteuren	-233	-131
Boekwaarde	8.143	7.949
Leges/pachten/schouwvoering	66	100
Totaal	17.181	16.980

Het saldo bij belastingdebiteuren betreft de openstaande posten van de werkelijk door de BSOB opgelegde aanslagen en is ten opzichte van het beginsaldo nagenoeg gelijk gebleven. Het saldo van de reservering dubieuze debiteuren is gedaald met € 206.000.

Tabel 53: Verloop debiteuren algemeen (* € 1.000)

Debiteuren algemeen	31-dec-22	31-dec-23
Debiteuren algemeen	2.695	5.337
Voorziening dubieuze debiteuren		
Totaal	2.695	5.337

Het saldo van debiteuren algemeen betreft vorderingen die per 31 december 2023 nog niet zijn ontvangen. Het debiteurensaldo is ten opzichte van 2022 met € 2.642.000 gestegen.

De (grootste) te vorderen bedragen hebben betrekking op de gemeente Asten € 104.000 onder andere voor verrekening asfaltwerkzaamheden Beekerloop; Rijkswaterstaat € 77.000 voor de bijdrage DP Maas; waterschap de Dommel € 170.000 (verdeling kosten Drongelens kanaal en detachering); Heineken Nederland € 338.000 en Afvalstoffendienst € 228.000 voor levering biogas; Gemeente Oss bijdrage onderhoud evz en maaien b-waterlopen; waterschap Brabantse Delta

€ 129.000 detachering en WEB vergoeding; Gemeente Bakel € 64.000 bijdrage natuurlijk ingerichte gebieden 2022; Ministerie binnenlandse zaken € 3.362.000 corona compensatie en provincie Noord-Brabant voor verrekening kosten Leegveld en werkzaamheden GGA-trajecten.

Op de debiteuren is een bedrag van € 52.789 aan vorderingen door het dagelijks bestuur oninbaar verklaard. Het betreft een restant van vordering uit 2021 die niet invorderbaar blijkt.

Tabel 54: Overlopende activa (* € 1.000)

Overlopende activa	31-dec-22	31-dec-23
Nog te ontvangen inkomsten het Rijk	250	2.963
Nog te ontvangen inkomsten provincies		
Nog te ontvangen inkomsten overige openbare lichamen	1.857	1.890
Nog te ontvangen inkomsten	2.937	2.829
Nog te ontvangen belastingopbrengsten BSOB	11.170	8.326
Vooruitbetaalde kosten	114	210
Waarborgsommen	342	342
Overige transitoria	779	4
Totaal	17.448	16.564

Tabel 55: Nog te ontvangen inkomsten (* € 1.000)

Nog te ontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2022	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Stand per 31-12-2023
Het Rijk	250	2.813	100	2.963
Provincie				
Overige openbare lichamen	1.857	1.717	1.684	1.890
Overig	2.937	246	354	2.829
Totaal	5.044	4.775	2.138	7.682

De toevoegingen van het Rijk betreft de tweede termijn medicijnresten Oijen.

Het saldo van de nog te ontvangen inkomsten van overige openbare lichamen is samengesteld uit de grondwateronttrekking Brabant Water; de dividenduitkering van de Nederlandse Waterschapsbank en de Unie van Waterschappen voor de buitenlandactiviteiten project Bluedeal Ghana.

Het saldo van de overige nog te ontvangen inkomsten bestaat uit de nog te ontvangen opbrengsten HBE-certificaten.

Nog te ontvangen belasting voorgaande jaren

Het saldo op deze rekening betreft de van de BSOB nog te ontvangen belastingenopbrengsten 2023, opgelegd in 2023, die in 2024 per bank worden ontvangen. En de in 2024 nog op te leggen aanslagen 2021, 2022 en 2023.

Vooruitbetaalde kosten

De vooruitbetaalde kosten hebben betrekking op de jaarlijks vooruit te betalen kosten voor de premies van diverse verzekeringen en licentie/beheerskosten van het financieel systeem.

Overige transitoria

De mutatie betreft het boeken van de betaalde voorschotten voor verkiezingen naar de investering en de afgehandelde btw-aangifte uit 2022.

Liquide middelen

De post liquide middelen is samengesteld uit de saldi van de diverse lopende betaalrekeningen bij de banken.

Tabel 56: Liquide middelen (* € 1.000)

Liquide middelen	31-dec-22	31-dec-23
Rekening-courant 's Rijks schatkist	0	0
Rabobank	0	0
Totaal	0	0

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 2,0% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 1.000.000.

Voor 2023 geldt voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 3.278.000.

2.4.3 Toelichting Passiva

2.4.3.1 Eigen vermogen

Tabel 57: Verloop bestemmingsreserves (* € 1.000)

Totaal reserves	31-dec-22	Resultaat bestemming	31-12-2022 incl. resultaat bestem.	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	31-dec-23
Totaal	55.504	4.594	60.098	1.922	3.159	58.861

- **Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie**

Tabel 58: Verloop bestemmingsreserve tariefegalisatie (* € 1.000)

Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie	31-dec-22	Resultaat bestemming	31-12-2022 incl. resultaat	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	31-dec-23
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Watersysteembeheer	19.797	2.286	22.083	381	2.354	20.110
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Zuiveringsbeheer	27.076	2.307	29.383	1.542		30.925
Totaal	46.873	4.594	51.466	1.922	2.354	51.035

De bestemmingsreserves voor tariefegalisatie bestaan uit egalisereserves en categoriereserves. De egalisereserve heeft tot doel om de tariefontwikkelingen in relatie tot de kostenontwikkeling af te vlakken. Als gevolg van het vastgestelde Financieel Beleid per 2022 is de minimumgrens van deze reserve bepaald op 8% van de nettolasten voor Watersysteembeheer en 7% voor Waterzuiveringsbeheer.

De categoriereserves van de verschillende categorieën worden aangewend om de hoeveelheid verschillen tussen de begrote belastingopbrengsten en de gerealiseerde belastingopbrengsten te dekken.

De mutaties binnen de tariefegalisatiereserves betreffen de bestemming van het resultaat volgens de vastgestelde Programmabegroting 2023.

- **Algemene reserve**

Vanuit de Waterschapswet is de verplichting ontstaan voor het vormen van een weerstandsreserve voor Watersysteem- en Zuiveringsbeheer. Deze reserve is nodig om risico's bij calamiteiten op te kunnen vangen.

Tabel 59: Verloop weerstandsreserve (* € 1.000)

Weerstandsreserve	31-dec-22	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	Resultaat bestemming	31-dec-23
Weerstandsreserve Watersysteembeheer	1.600				1.600
Weerstandsreserve Zuiveringsbeheer	1.750				1.750
Totaal	3.350				3.350

Voor 2023 zijn de risico's in beeld gebracht maar hebben niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves. De toelichting van de financiële risico's zijn verwoord in de risicoparagraaf binnen het jaarverslag.

- **Overige Bestemmingsreserves**

Tabel 60: Verloop bestemmingsreserves (* € 1.000)

Overige Bestemmingsreserves	31-dec-22	Resultaat bestemming	31-12-2022 incl. resultaat	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	31-dec-23
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.406		1.406		14	1.392
Bestemmingsreserve PBB	276		276		276	
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	250		250			250
Instandhouding Oijen	368		368		122	246
Afschrijving Oijen	518		518		393	125
Waterveiligheid	2.464		2.464			2.464
Totaal	5.282		5.282		805	4.477

Natschadeloket Peilopzet Maas

Doordat Rijkswaterstaat de Maaswerken maatregelen uitvoert ter verbetering van de waterhuishouding van de Maas, zijn de stuwpeilen in Grave en Sambeek in 2011 en 2012 verhoogd. Deze peilverhoging zal leiden tot vernattingschade bij agrariërs. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat waterschapactiviteiten lokaal tot vernatting kunnen leiden. Deze reserve is bedoeld om bovengenoemde schades te kunnen uitkeren. Onzeker is hoeveel natschadeclaims zullen worden ingediend en wat dit vergt aan capaciteit en middelen. In de overeenkomst met Rijkswaterstaat is hiervoor op basis van aannamen een vergoeding vastgesteld. Deze vergoeding betreft naast uit te keren schadebedragen, procedurekosten inclusief organisatorische en personele kosten. Er zijn kosten gemaakt zodat een onttrekking heeft plaatsgevonden op basis van deze regeling. Op grond van het uitgebrachte advies loopt de overeenkomst tot 2038 en kan een verzoek worden ingediend tot 2035, en mogelijk nog 5 jaar langer.

Bestemmingsreserve PBB

Via de resultaatbestemming bij de Jaarrekening 2015 is een bestemmingsreserve PBB (Persoonsgebonden basisbudget) ad € 1.800.000 gevormd. Deze bestemmingsreserve is nog altijd actueel doordat deze voorziening nog altijd onderdeel uitmaakt van de cao. In 2023 zijn de kosten ad. € 276.000 voor het persoonsgebonden basisbudget onttrokken aan de reserve, waarmee de reserve volledig is uitgeput.

Bestemmingsreserve IBP

Bij de besluitvorming van het 2^e Bestuursverslag 2016 is besloten het project binnen de exploitatie uit te voeren en worden de niet uitgegeven middelen gestort in een bestemmingsreserve. Formeel was 2021 het laatste jaar van deze bestemmingsreserve. Bij de vaststelling van het jaarverslag 2021 heeft het AB besloten om de bestemmingsreserve InformatieBeleidsPlan (IBP) te continueren en de hoogte van de bestemmingsreserve vast te stellen op maximaal € 250.000. Voor 2023 is het niet noodzakelijk gebleken een onttrekking uit de reserve te doen.

Instandhouding Oijen

Deze bestemmingsreserve is bij de vaststelling van het Jaarverslag 2018 gevormd voor het in stand houden van rwzi Oijen voor en tijdens de renovatie. In 2023 is een bedrag van € 122.000 onttrokken aan deze bestemmingsreserve. Door de opgetreden vertraging in de uitvoering is de verwachting dat het saldo van de bestemmingsreserve niet meer toereikend is voor de resterende periode. Bij dit Jaarverslag zal dan ook een voorstel gedaan worden om de bestemmingsreserve aan te vullen ten laste van het jaarrekeningresultaat.

Afschrijving Oijen

Het Algemeen Bestuur heeft op 26 februari 2021 besloten om een bestemmingsreserve afschrijving Oijen van € 1.400.000 te vormen ter dekking van de verwachte versnelde afschrijving van activa als gevolg van de renovatie van rwzi Oijen. In 2023 is deze bestemmingsreserve voor € 393.000 aangewend voor de dekking van vervroegde afschrijvingslasten.

Waterveiligheid

Conform het besluit bij jaarverslag 2020 is de bestemmingsreserve waterveiligheid gevormd. Aanleiding voor het vormen van deze bestemmingsreserve was dat het project Ravenstein Lith (Meanderende Maas) overgegaan was van de verkenningsfase naar de planuitwerkingsfase. Deze fase van het project kent voor het waterschap een gunstiger nettoresultaat dan werd voorzien en het onbenutte deel aan inkomsten (€ 2.464.000) vormt de basis van de bestemmingsreserve Waterveiligheid en blijft daarmee ter beschikking voor de resterende twee fasen van het project Meanderende Maas. In 2023 is deze bestemmingsreserve niet aangewend.

Tabel 61: Exploitatiesaldo (* € 1.000)

Saldo van baten en lasten	31-dec-23
Exploitatiesaldo voor besluitvorming	9.247

Over het nog te bestemmen saldo van de rekening van baten en lasten over 2023 moet door het algemeen bestuur nog een besluit worden genomen. De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 107 opgenomen in dit jaarverslag.

2.4.3.2 Voorzieningen

Tabel 62: Verloop voorzieningen (* € 1.000)

Voorzieningen	31-dec-22	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	31-dec-23
Arbeidsgerelateerde vpl wachtgeld	63	137	82	118
Arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	260	62	51	270
Arbeidsgerelateerde voorziening APPAplan	2.028	70		2.098
Totaal	2.352	268	133	2.487

Toelichting voorzieningen:

Arbeidsgerelateerde verplichtingen

Deze voorziening is als gevolg van de Waterschapswet 2009 verplicht gevormd. De voorziening is te verdelen in drie componenten, te weten:

Wachtgeld verplichtingen

Gekeken is naar de uitkeringsgerechtigden en de resterende duur van de uitkeringen. Op het moment dat nieuwe bestuurders recht hebben of krijgen op een wachtgelduitkering wordt de voorziening geactualiseerd. Dit geldt ook bij het stoppen van wachtgelduitkeringen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of bij overlijden. Bij het actualiseren is onder meer rekening gehouden met de duur van de verplichtingen, waarbij gegevens en cijfers ultimo 2023 als basis hebben gediend. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2023 weergegeven.

Tabel 63: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld (* € 1.000)

Arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-82
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	137
Totaal	55

Pensioenverplichtingen

Bij het actualiseren van de voorziening is rekening gehouden met de verwachte pensioenverplichtingen ten behoeve van de oud-bestuurders of hun partners gebaseerd op een levensverwachting van de man/vrouw in Nederland (bron: CBS). Het betreft hier oud-bestuurders (tot 2008) waarvoor destijds geen pensioenverzekering is afgesloten. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2023 weergegeven.

Tabel 64: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen pensioenen (* € 1.000)

Arbeitsgerelateerde verplichting pensioenen	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-51
Toevoeging in verband met te laag ingeschat bedrag voorziening	62
Totaal	10

Voorziening APPAplan

De uitkering na het vervullen van een politiek ambt is voor politieke ambtsdragers geregeld in de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (APPA).

Dagelijks bestuursleden van de waterschappen bouwen op grond van de APPA-pensioenaanspraken op tijdens de functievervulling, maar ook tijdens de uitkeringsperiode na het aftreden. Deze pensioenaanspraken komen ten laste van de begroting.

De pensioenopbouw voor de (oud-) DB-leden verliep tot 1 januari 2022 via een verzekeraar. De verzekeraar heeft per 1 januari 2022 aangegeven de overeenkomst per 1 januari 2022 te beëindigen. Per 1 januari 2022 kan waterschap Aa en Maas geen kapitaal meer opbouwen voor het pensioen van de DB-leden bij de verzekeraar. Het bij de verzekeraar opgebouwde kapitaal, dat is vrijgefallen in januari 2022, is gestort in een voorziening APPAplan. Alle toekomstige pensioenverplichtingen voor (oud-) DB-leden worden vervolgens in de voorziening APPAplan afgedekt en volledig in eigen beheer opgebouwd.

Tabel 65: Mutaties voorziening APPAplan (* € 1.000)

Voorziening arbeid APPAplan	Bedrag
Toevoeging in verband met te vormen voorziening	70
Totaal	70

2.4.3.3 Vreemd vermogen

Tabel 66: Langlopende schulden (* € 1.000)

Langlopende schulden	31-dec-22	31-dec-23
Totaal	381.489	410.569

Tabel 67: Geldleningen (* € 1.000)

Geldleningen	31-dec-23
Hoofdsom Geldleningen per 1-1-2023	672.027
Aflossingen tot en met 1-1-2023	-290.674
Saldo geldleningen per 1-1-2023	381.352
Opgenomen geldleningen 2023	60.000
Aflossingen 2023	-31.046
Totaal	410.306

Tabel 68: Verloop geldleningen (* € 1.000)

Hoofdsom	Stand per 1-1-2023	Vermeerderingen	Gewone aflossing	Extra aflossing	Stand per 31-12-2023	Rentelast boekjaar
672.027	381.352	60.000	30.446	600	410.306	8.835

In 2023 zijn, zoals in de begroting werd voorzien, een tweetal leningen afgesloten voor in totaal € 60 miljoen. De schuldenlast is met € 31,0 miljoen gedaald door de aflossingen.

De rentelast van de totale vaste geldleningen over 2023 bedroeg € 8.835.000. In de Uitvoeringsinformatie Jaarrekening 2023 is een uitgebreide staat van vaste schulden opgenomen.

Tabel 69: Waarborgsommen (* € 1.000)

Waarborgsommen	31-dec-22	31-dec-23
Totaal	137	263

De waarborgsommen hebben betrekking op: gemeente Helmond (plaatsen peilbuizen), PostNL (twee postbussen), een waarborgsom van € 51.000 voor Agrosaar America BV, waarborgsommen van € 102.000 voor een mestvergistingsinstallatie (MVB Oijen), € 107.800 voor Duurzaam landleven in verband met percelen in Heeswijk Dinther en € 1.250 in verband met een perceel in Erp.

Tabel 70: Kortlopende schulden (* € 1.000)

Kortlopende schulden	31-dec-22	31-dec-23
Rekening-courant met openbare lichamen	35.808	40.526
Crediteuren	9.646	8.422
Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale en pensioenpremies	3.552	3.673
Overlopende passiva	23.603	31.340
Totaal	72.609	83.961

Rekening-courantverhouding met openbare lichamen

Dit betreft het saldo van de rekening bij de Nederlandse Waterschapsbank.

Crediteuren

Het saldo op de crediteuren (inclusief betalingen onderweg) is € 8.422.000.

Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies

In 2023 bestaan de kortlopende schulden uit ingeboekte belastingen afdrachten (€ 3.673.000).

Overlopende passiva

Tabel 71: Overlopende passiva (* € 1.000)

Overlopende passiva	31-dec-22	31-dec-23
Nog te betalen kosten	13.935	14.914
Vooruitontvangen inkomsten	4	
Vooruitontvangen van de EU	0	0
Vooruitontvangen van het Rijk	4.509	3.827
Vooruitontvangen van de Provincie	2.258	9.182
Vooruitontvangen ov. openbare lichamen	-247	-123
Nog te verrekenen bedragen	157	157
Af te dragen loonheffing	87	
Verplichtingen aan personeel	2.503	3.380
Overige transitoria	396	3
Totaal	23.603	31.340

Nog te betalen kosten

De voornaamste posten binnen het huidige saldo zijn:

- Rente diverse langlopende leningen € 6.967.942;
- Afrekening Greenchoice energiekosten € 495.118;
- Anti-afhaaksubsidies Heineken € 237.000, FC-DMV € 572.000 en Van Rooi Meat € 123.000;
- Afrekening HWBP-bijdrage € 68.410;
- Afwikkeling SNB 2023 € 1.028.371;
- Grondwateronttrekking € 65.250;
- Verdragingschade renovatie rwzi Oijen € 3.950.000;
- Afrekening AQUON-monstername Covid € 70.990;
- Gemeentelijke bijdrage 's-Hertogenbosch (diverse jaren) rioolgemalen € 664.407;
- Diverse uitgevoerde werkzaamheden en geleverde goederen en diensten € 671.500.

Vooruitontvangen inkomsten

Het verloop van de vooruitontvangen inkomsten in 2023 zijn als volgt:

Tabel 72: Vooruitontvangen inkomsten (* € 1.000)

Vooruitontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2022	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2023
EU				
Het Rijk	4.509	12.340	13.022	3.827
Provincies	2.258	18.974	12.050	9.182
Overige openbare lichamen	-247	1.095	972	-123
Totaal	6.521	32.409	26.045	12.885

Deze vooruitontvangen inkomsten van het Rijk, de provincie en overige openbare lichamen zijn te specificeren naar de volgende posten:

Tabel 73: Vooruitontvangen inkomsten per doel (* € 1.000)

Vooruitontvangen inkomsten voor	Vooruitontvangen inkomsten van	Stand per 31-12-2022	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2023
	<i>EU</i>				
	<i>Het Rijk</i>	18	51		69
	<i>Provincies</i>	135		135	
	<i>Overige openbare lichamen</i>	52	48		101
Vooruitontvangen subsidies sva	Totaal	205	99	135	170
Buitenlandbeleid	Overige openbare lichamen	4	118	67	55
	<i>Het Rijk</i>	-61			-61
	<i>Overige openbare lichamen</i>	90			90
Subsidie TKI-Gas fase 2	Totaal	29			29
Subsidie HWBP Ravenstein-Lith	Het Rijk	1.455		1.455	
Programma aanpak stikstof Peelvenen	Provincies		165		165
Voorschot subsidie HWBP Cuijk-Ravenstein	Het Rijk	2.023	11.993	10.556	3.460
Voorschot subsidie Biodiversiteit	Provincies	53	22	75	
	<i>Het Rijk</i>	746	218	964	
	<i>Provincies</i>	877	117	993	1
Voorschot subsidie DHZ	Totaal	1.624	335	1.957	1
	<i>Provincies</i>	2			2
Voorschot subsidie STUW	Totaal	2			2
Puzzelen met Ruimte	Overige openbare lichamen	68	705	354	419
	<i>Het Rijk</i>	220	77		297
	<i>Provincies</i>	502	176		678
	<i>Overige openbare lichamen</i>	-461	176	527	-812
DPMaas	Totaal	261	430	527	163
NVO Subsidie	Provincies	635	13	648	
	<i>Het Rijk</i>	108		47	61
	<i>Provincies</i>	54		23	31
Hoogwv DB Crevecoeur	Totaal	162		70	92
MOK extra capaciteit	Provincies		392	392	
Bijdr Water Bodem NB	Provincies		17.889	9.771	8.118
STOWA HVP bevers	Overige openbare lichamen		48	24	24
Nazorg Leegveld Peel	Provincies		200	13	187
Totaal		6.521	32.409	26.045	12.885

Vooruitontvangen subsidies sva

Op deze balanspost worden de vooruitontvangen subsidies van diverse projecten verantwoord. Het kan voorkomen dat de uitgaven van de betreffende projecten achterblijven bij de totaal ontvangen subsidie. Wanneer de uitgaven op het project van voldoende omvang zijn worden de vooruit ontvangen subsidies naar de betreffende projecten verantwoord.

In 2023 is van het Rijk € 51.000 ontvangen voor het versnellingsprogramma lachgas.

Van de provincie is € 7.000 vrijgevallen voor het breukenonderzoek Venloop. Ook is € 128.000 vrijgevallen voor de tweede uitvoering wateroverlast.

Onder de overige openbare lichamen is een bijdrage van STOWA van € 48.000 toegevoegd voor het project pilotonderzoek nanofiltratie rwzi Asten.

Buitenlandbeleid

Voor het uitvoeren van diverse projecten in het buitenland ontvangt het waterschap subsidies. Als penvoerder van deze subsidies vinden uitkeringen plaats aan de diverse instanties op basis van

gedeclareerde voorschotten of gemaakte kosten. De mutaties betreffen het buitenlandproject Ghana.

TKI-Gas fase 2

Er is geen subsidie ontvangen en er zijn geen bedragen vrijgevallen.

Subsidie HWBP Ravenstein-Lith

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Van alle primaire waterkeringen langs de Maas krijgen de trajecten Cuijk-Ravenstein en Ravenstein-Lith de hoogste norm. Een bedrag van € 1.455.155 is verantwoord naar het betreffende project. In 2023 is geen subsidie ontvangen.

Programma aanpak stikstof Peelvenen

Van de provincie is een subsidie van € 165.000 ontvangen voor de Pilot berekening Peelvenen.

Subsidie HWBP Cuijk-Ravenstein

Van Rijkswaterstaat zijn subsidies ontvangen voor een bedrag van € 11.992.858 ten behoeve van de verkenning van het traject Cuijk-Ravenstein. In 2023 is een bedrag van € 8.532.607 aangewend en verantwoord naar het betreffende investeringsproject en is een bedrag van € 2.023.270 als overschot in de exploitatie opgenomen, welke via de resultaatbestemming zal worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve waterveiligheid.

Subsidie Biodiversiteit leefgebieden

De provincie stelde subsidie beschikbaar voor projecten die bijdragen aan de instandhouding van bedreigde soorten of leefgebieden. Voor het project Campagnebeek west is de subsidieverlening ingetrokken. Hierdoor is een bedrag van € 21.700 teruggeboekt en is een bedrag van € 74.816 terugbetaald aan de provincie.

Subsidie DHZ

De uitvoering van het Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ) is gericht op klimaatadaptatie, zoetwatervoorziening en waterconservering. Naast de uitvoering van fase één wordt de tweede fase van het Deltaprogramma Zoet Water (2021-2027) voorbereid. Ook de stresstesten in het kader van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie leveren informatie op over de gevolgen van klimaatverandering en de te nemen maatregelen.

In 2023 is de eindafrekening opgesteld en is van Rijk en provincie in totaal € 335.000 aan subsidie ontvangen en € 1.957.000 vrijgevallen ten gunste van de projecten.

Subsidie STUW

Er is geen subsidie ontvangen en er zijn geen bedragen vrijgevallen.

Puzzelen met Ruimte

Waterschap Aa en Maas is namens de regio Noordoost-Brabant bestuurlijk en ambtelijk trekker van het project Puzzelen met Ruimte. Vanuit de RegioDeal Noordoost-Brabant zijn hiervoor de komende jaren middelen beschikbaar. Doelstelling is een impuls geven aan een zestal gebiedsprocessen in de regio en twee experimenteergebieden kringlooplandbouw. De inzet is om te schakelen tussen verschillende opgaven in een gebied en waar mogelijk slim te koppelen (met ruimte) zodat kansen ontstaan of knelpunten sneller opgelost worden. In 2023 is € 705.000 aan subsidie hiervoor ontvangen en is een bedrag van € 354.000 is aangewend ter dekking van de gemaakte kosten en het beschikbaar stellen van middelen voor gebiedsprocessen.

DP Maas

Het Deltaprogramma Maas is een samenwerkingsverband van bevoegde en verantwoordelijke partijen voor de inrichting en het beheer van het Nederlandse deel van het hoofdwatersysteem Maas. De Stuurgroep Deltaprogramma Maas heeft in 2015 het procesontwerp voor deze samenwerking vastgesteld. In de afgelopen jaren hebben de acht regionale partijen (drie provincies, vier waterschappen en Rijkswaterstaat Zuid) de middelen en capaciteit bijeengebracht. In 2023 is € 430.000 aan bijdrages ontvangen, € 527.000 is in 2023 aangewend ter dekking van de gemaakte kosten.

NVO-subsidie

In 2021 is € 674.594 aan voorschot ontvangen voor de realisatie van tien natuurvriendelijke oevertrajecten. In 2023 heeft een correctie plaatsgevonden van € 13.000 en is het resterende bedrag van € 648.000 terugbetaald aan de provincie.

Hoogwaterveiligheid 's-Hertogenbosch Crèvecoeur

De activiteiten zijn gericht op de voorbereiding en uitvoering van het project Hoogwaterveiligheid 's-Hertogenbosch, Crèvecoeur. Deze maatregelen zorgen voor een waterstandsdeling in de Maas in de provincie Noord-Brabant en ook wordt gekeken wat het effect is op wateroverlast rondom 's-Hertogenbosch.

In 2023 is geen subsidie ontvangen en is er € 70.000 aangewend ter dekking van de gemaakte kosten.

Extra capaciteit MOK

De subsidie betreft een vergoeding voor extra ingezette capaciteit voor de versnelling van de realisatie van groenblauwe opgaven. In 2023 is een subsidiebedrag van € 392.000 ontvangen van de provincie en volledig ingezet binnen de organisatie.

Bijdrage Water bodem NB (MOK)

De bijdrage is voor de uitvoering van de 'Projecten MOK eerste tranche'. In 2023 is in totaal een bedrag van € 17.889.262 ontvangen van de provincie. Hiervan is € 9.771.198 verantwoord naar de diverse in uitvoering zijnde projecten.

STOWA-project HVP Bevers

Het STOWA-project betreft een onderzoekspilot hoogwatervluchtplaatsen bevers. Het aantal bevers en dassen in Nederland neemt gestaag toe. Maar graverij in waterkeringen door deze dieren vormt groot een risico voor de waterveiligheid. Hoe kunnen we in de toekomst veilig en duurzaam samenleven met bever en das?

Voor deze pilot is in 2023 een bijdrage ontvangen van € 48.333, waarvan € 23.885 verantwoord is op het project.

Nazorg Leegveld/Peelvenen

De uitvoering van het project Leegveld is op een aantal afrondende werkzaamheden na gereed. De nazorgperiode is inmiddels gestart. In de nazorgfase worden de gevolgen onder andere de effecten van de peilstijgingen op de hydrologie in en buiten de natuur gevolgd door het waterschap. Als er aanvullende maatregelen nodig zijn om wateroverlast te voorkomen of schades op te lossen dan zal Aa en Maas dit namens de provincie verzorgen. De nazorgperiode en daarmee de bijdrage van de provincie eindigt vijf jaar na het bereiken van de streefpeilen. Er is in 2023 € 200.000 ontvangen van de provincie waarvan € 12.925 ten gunste van het project is aangewend.

2.4.3.4 Niet uit de balans blijvende verplichtingen en rechten

Investerings

Met betrekking tot investeringsprojecten is per ultimo 2023 voor € 74,2 miljoen aan opdrachten verstrekt.

Leaseverplichtingen

Het waterschap heeft vier leaseauto's tot haar beschikking. De leaseverplichting betreft een bedrag van € 103.035. Dit bedrag is bepaald op basis van de nog lopende contractperiode per auto (tussen de 1 maand en 2,2 jaar).

Juridische procedures

Rondom de afwikkeling van de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch spelen juridische procedures met de aannemer. De uitkomst van deze procedures kan uiteindelijk een materiele impact hebben op de financiële positie van het waterschap. Bij opmaak van de jaarrekening is geen betrouwbare schatting te maken van de uitkomst en de mogelijke financiële gevolgen. Daarom zijn deze in de jaarrekening niet financieel gewaardeerd. Voor een verdere toelichting hieromtrent verwijzen we naar de paragraaf weerstandsvermogen.

Waarborging/garantstellingen

Garantstelling waterschap voor krediet Aquon

In de GR Aquon is in artikel 36 Borgtocht opgenomen dat voor de aan Aquon verstrekte leningen iedere deelnemer naar de betreffende geldgever rechtstreeks aansprakelijk is conform zijn kostenaandeel in Aquon, op basis van de laatst vastgestelde verdeelsleutel. Aquon is in het verleden twee langlopende leningen aangegaan voor een totaalbedrag van € 9,7 miljoen. In 2022 en 2023 heeft Aquon voor de financiering van de nieuwbouw een zestal leningen afgesloten voor in totaal € 32 miljoen. Op 31-12-2023 resteert nog een totale lening schuld van € 37,5 miljoen. Daarnaast heeft de Nederlandse Waterschapsbank aan de Gemeenschappelijke regeling Aquon een kredietfaciliteit verleend van € 7 miljoen. De garantstelling van waterschap Aa en Maas in de leningen en kredietfaciliteit is 11,6%.

Garantstelling waterschap voor hypothecaire leningen personeel

Het waterschap staat garant voor hypothecaire leningen die zijn verstrekt aan voormalig medewerkers van het waterschap op grond van de samenwerkingsovereenkomst Hypotheekfonds voor Overheidspersoneel. Dit betreft in het verleden verstrekte leningen waarvan de samenwerkingsovereenkomst met ingang van 31 december 2012 beëindigd was. Eind 2023 bedraagt de hoofdsom € 438.882 en de restschuld € 399.330.

Garantstelling aan NWB ten behoeve van doorlopend kredietfaciliteit voor UvW

Alle waterschappen, met uitzondering van Hoogheemraadschap van Delfland, hebben een garantstelling afgegeven aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) ten behoeve van een doorlopend kredietfaciliteit voor de Unie van Waterschappen (UvW). Het maximale bedrag waarvoor een waterschap aangesproken kan worden, is € 2 miljoen.

In de ledenvergadering van de Unie d.d. 16 oktober 2015 is afgesproken dat bij een eventuele aansprakelijkheidsstelling inzake het krediet het verhaalrecht (recht van regres) gebaseerd wordt op het aandeel in de reguliere contributiebijdrage. Het huidige aandeel van waterschap Aa en Maas in de contributie bedraagt 4,2%.

De Unie van Waterschappen heeft in 2017, na instemming van het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas, een lening (van € 6.013.268) met hypothecaire zekerheid ten behoeve van het pand aan de Koningskade 40 te Den Haag omgezet in een lening met borgtochtverklaring van de

waterschappen. De nieuwe lening moet gegarandeerd worden door de waterschappen. Voor de garantstelling geldt een verdeelsleutel voor de waterschappen die optelt tot 100% en als basis de verdeelsleutel conform de contributiebijdrage van de Unie van Waterschappen heeft.

Garantieregeling nieuwe kosten-verdeelsystematiek SNB

Bij de bestuurlijke vaststelling in 2019 van de nieuwe kosten-verdeelmethode bij SNB is een garantieregeling overeengekomen tussen de aandeelhoudende waterschappen van SNB. De garantieregeling houdt in dat de waterschappen Vechtstromen en Scheldestromen van de andere aandeelhoudende waterschappen (Aa en Maas, De Dommel en Brabantse Delta) de garantie hebben gekregen dat SNB over de periode 2021 tot met 2026 bepaalde hoeveelheden slib van derden contracteert tegen geprognosticeerde tarieven. Op grond van deze garantieregeling is door de andere waterschappen gegarandeerd dat de waterschappen Vechtstromen en Scheldestromen per saldo geen financieel nadeel zullen ondervinden over de periode 2017 tot en met 2026 vanwege de invoering van de nieuwe kosten-verdeelmethode. Voor waterschap Aa en Maas bedraagt de verleende garantie € 333.333. Het bedrag is reeds betaalbaar gesteld, maar is pas definitief verschuldigd als kan worden vastgesteld dat SNB niet voldoet aan de gestelde voorwaarden uit de garantieregeling.

Garantiestelling inzake eigen financiering SNB

Het waterschap Aa en Maas staat naar rato van het aandelenbezit garant voor een bedrag van maximaal € 10.404.054 (exclusief eventuele achterstallige (boete)rente of kosten) voor leningen die SNB afsluit. Voor deze garantiestelling heeft waterschap Aa en Maas als zekerheidsstelling, naar rato van het aandelenbezit, een recht van hypotheek op het terrein, gebouwen en installaties van SNB te Moerdijk. De SNB heeft in 2020, 2022 en 2023 geldleningen afgesloten met een restant leensom per 31-12-2023 van € 28.312.500.

NWB - OVERZICHT LENINGEN

Leningnummer	Aanvang	Hoofdsom	Rente %	Looptijd	Saldo	Aflossing	Saldo
					31-12-2022	2023	31-12-2023
Lening NWB 30818*	31-12-2020	€ 27.000.000	0%	6 jaar	€ 18.000.000	€ 4.500.000	€ 13.500.000
Lening NWB 31505	15-4-2022	€ 6.000.000	1,39%	8 jaar	€ 5.562.500	€ 750.000	€ 4.812.500
Lening NWB 31769	2-2-2023	€ 6.000.000	3,06%	14 jaar		€ -	€ 6.000.000
Lening NWB 31768	2-10-2023	€ 4.000.000	3,04%	14 jaar		€ -	€ 4.000.000
Totaal					€ 23.562.500	€ 5.250.000	€ 28.312.500

* In feite is het rentepercentage -0,218%, doordat de rente vooraf in één keer is uitbetaald door een hoger bedrag dan de hoofdsom gestort te krijgen.

Naar rato van het aandelenbezit bedraagt de garantiestelling van waterschap Aa en Maas voor deze leningen € 5.356.725. In 2023 is geen aanspraak gemaakt op deze garantstelling.

2.4.3.5 Verbonden partijen

De specifieke informatie omtrent de verbonden partijen wordt nader toegelicht in § 1.5.7 Verbonden partijen.

2.4.3.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Onzekerheden bij verwachtingen

Grote risico's in het buitenland (oorlogen Oekraïne en Israël) en de val van het kabinet in ons land leiden tot onzekere verwachtingen voor 2024. Met name de oorlogen in Oekraïne en Israël slepen voort en vormen een bron van verdere onvoorziene economische risico's (onder andere schaarste productiemiddelen door ontwijken van de Rode Zee door scheepvaart).

Dichter bij huis komt de toegenomen onzekerheid vooral door de val het kabinet, waardoor besluiten op enkele nijpende beleidskwesties mogelijk vertraging oplopen, welke weer zijn effecten hebben op de uitvoering van de diverse investeringsprojecten. Denk hierbij aan dossiers als stikstof

of klimaat, waarvoor in principe budget is vrijgemaakt, maar waar er bij de invulling nog belangrijke politieke knopen dienen te worden doorgehakt.

De inflatie toont een lichte daling maar blijft vooralsnog hoog. In de praktijk zien wij dat bepaalde elementen van de inflatie (hogere energie- en loonkosten) vertraagd doorlopen in onze begrotingen. De Europese Centrale Bank (ECB) kan er met haar beleid voor zorgen dat de inflatieverwachtingen voor de middellange termijn in de eurozone stabiel rond de 2% zijn.

2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

De Wet normering topinkomens (WNT) is van toepassing op waterschap Aa en Maas. Het toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2023 € 223.000. Het waterschap valt onder het regime waarin de bezoldiging van de bestuurders en hoogste leidinggevenden niet mag uitstijgen boven het wettelijke bezoldigingsmaximum van € 216.000. Hieronder het overzicht van de beloning van de secretaris-directeur van waterschap Aa en Maas waaruit blijkt dat deze binnen de kaders van de WNT blijft.

Tabel 74: Topfunctionarissen waterschap Aa en Maas

Bedragen x € 1	Dhr. P. Sennema
Funcctiegegevens	
Aanvang en einde functieervulling in 2023	01-01/31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 165.634,86
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 22.414,56
<i>Subtotaal</i>	€ 188.049,42
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 223.000,00
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	€ 188.049,42
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
Gegevens 2022	
Aanvang en einde functieervulling in 2022	01-01/31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 158.451,88
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 22.689,96
<i>Subtotaal</i>	€ 181.141,84
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 216.000,00
Bezoldiging	€ 181.141,84

Naast de hiervoor vermelde topfunctionaris zijn er geen overige functionarissen die in 2023 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2023 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT moeten worden gerapporteerd.

Voorstel en Besluit

Het algemeen bestuur van waterschap Aa en Maas;

gezien het voorstel van het dagelijks bestuur van 23 april 2024;

gehoord het advies van de commissie Algemene en Financiële Zaken, van de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

besluit:

- 1 Het Jaarverslag 2023 vast te stellen;
- 2 In te stemmen met het voorstel tot administratieve overboeking van de restantkredieten van onderhanden werk van het verslagjaar 2023 en de daarmee samenhangende geraamde bijdragen die per ultimo 2023 nog niet ontvangen waren;
- 3 Goedkeuren van de kredietoverschrijding op een vijftal investeringen, die in 2023 volledig afgerond zijn en geactiveerd worden (zie § 1.5.11 voor verdere toelichting). Het betreft de volgende projecten;

Investeringskrediet/-project <i>(Bedragen *€ 1.000)</i>	Krediet cfm. investerings- besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet
10180 - Aanp hoogwaterafv sluis 0 (fase 1)	517	529		529	-12
10248 - Reg kering Aa Afleidkanaal		34		34	-34
10268 - Ren tps Someren rwzi Asten	150	151		151	-1
10278 - Verkiezingen 2023	725	750		750	-25
10303 - Dassenburcht Megen	125	144		144	-19
Afgeronde projecten	1.517	1.608		1.608	-91

- 4 In te stemmen met het beschikbaar stellen van het benodigd aanvullend investeringskrediet voor de projecten in onderstaande tabel (zie § 1.5.11 voor verdere toelichting);

Investeringskrediet/-project <i>(Bedragen *€ 1.000)</i>	Krediet cfm. investerings- besluit	Totaal uitgaven (incl. uren/rente)	Openstaande verplichtingen	Totaal gerealiseerd	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
10274 - LTAP Gemaal De Brand	350	134	227	361	-11	25
10276 - LTAP Gemaal Kleine Wetering	270	74	190	264	6	19
10296 - Vervoermiddelen 2023	1.184	702	518	1.220	-36	36
10305 - HWBP Bijdrage 2023	6.464	7.809		7.809	-1.345	1.345
Niet afgeronde projecten	8.268	8.719	935	9.653	-1.385	1.425

- 5 De Jaarrekening over 2023 vast te stellen;
- 6 In te stemmen met de volgende resultaatbestemmingen:

Jaarrekening 2023	WSB	ZB	Totaal
Resultaat jaarrekening voor bestemming	€ 5.982.209	€ 3.264.343	€ 9.246.552
<i>Bestemmingsvoorstel bij besluitvorming:</i>			
Overschot subsidie HWBP Cuijk Ravenstein toevoegen aan bestemmingsreserve Waterveiligheid	€ -2.023.270		€ -2.023.270
Aanvulling bestemmingsreserve instandhouding rwzi Oijen		€ -350.000	€ -350.000
Resultaat na bestemming	€ 3.958.939	€ 2.914.343	€ 6.873.282

- 7 In te stemmen met het voorstel het resultaat 2023 na bestemming, per taak overeenkomstig het geldende reserveringsbeleid, als volgt te bestemmen:

Watersysteembeheer:

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
<i>Ingezetenen</i>	22.240.407	22.115.146	125.261	207.716	82.455	125.261
<i>Gebouwd</i>	47.474.694	44.995.736	2.478.958	111.840	-2.367.118	2.478.958
<i>Ongebouwd</i>	9.392.779	9.459.711	-66.932	-68.714	-1.782	-66.932
<i>Natuurterreinen</i>	152.912	153.318	-406	633	1.039	-406
<i>Egalisatiereserve Watersysteembeheer</i>				2.031.601	-1.673.534	1.422.059 *
Totaal Watersysteembeheer	79.260.791	76.723.911	2.536.880	2.283.076	-3.958.939	3.958.939

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 2.283.076) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

Bovenstaande staat resulteert in een:

- Toevoeging aan de categorie ingezetenen € 125.261;
- Toevoeging aan de categorie gebouwd € 2.478.958;
- Onttrekking aan de categorie ongebouwd € 66.932;
- Onttrekking aan de categorie natuurterreinen € 406;
- Toevoeging aan de egalisatiereserve watersysteembeheer € 1.422.059.

Waterzuiveringsbeheer:

- Het totaal saldo voor waterzuiveringsbeheer sluit op een toevoeging aan de egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer van € 2.914.343.

Het algemeen bestuur voornoemd,

de secretaris

de dijkgraaf

Peter Verlaan

Mario Jacobs

Aan het dagelijks bestuur van het waterschap Aa en Maas

Ingevolge artikel 6, onder k, van de regeling met betrekking tot de organisatie van het financieel beheer doe ik u hierbij ter vaststelling toekomen de Jaarrekening 2023 van waterschap Aa en Maas.

's-Hertogenbosch,

de financieel ambtenaar,

Pascal Reinaerds

Ingevolge artikel 105 van de Waterschapswet bieden wij u hierbij ter vaststelling aan de Jaarrekening 2023 van waterschap Aa en Maas.

de secretaris

de dijkgraaf

Peter Verlaan

Mario Jacobs

Bijlage Sisa verantwoording

Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027 (SiSa tussen medeoverheden)

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 11-01-2024								
Verstrekkers	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	
lenw	E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027 (SiSa tussen medeoverheden)	Hieronder per regel één CBS(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die medeoverheid invullen	Beschikkingnummer	Besteding (jaar T) ten laste van de verstrekkers	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van de verstrekkers	Besteding ten laste van cofinanciering (jaar T)	Besteding cofinanciering cumulatief (t/m jaar T)
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/02	Aard controle R Indicator: E44B/03	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/04	Aard controle R Indicator: E44B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/06
1								
2								
10								
			Kopie CBS(code)	Kopie beschikkingnummer	Einderantwoording (Ja/Nee)			
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/07	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/09			
1								
2								
10								
			Kopie CBS(code)	Kopie beschikkingnummer	Naam/nummer maatregel	Maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) - per maatregel		
			Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/10	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/11	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/12	Aard controle n.v.t. Indicator: E44B/13		
1								
2								
10								

Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 11-01-2024								
Verstrekkers	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	
LNV	L7B	Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland	Gebiedsnaam/nummer	Hieronder per regel één provincie(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen	Totale besteding (jaar T)	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Einderantwoording (Ja/Nee)	Toelichting
		SiSa tussen medeoverheden	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/02	Aard controle R Indicator: L7B/03	Aard controle R Indicator: L7B/04	Aard controle n.v.t. Indicator: L7B/05	Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen
1			C2273986	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 136.196	€ 294.190		
2			C2318067	030010 Provincie Noord-Brabant	€ 0	€ 0		
10								

Enmalige specifieke uitkering Provinciaal Uitvoeringsprogramma Natuur

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 11-01-2024								
Verstrekkers	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	
LNV	L16B	Enmalige specifieke uitkering Provinciaal Uitvoeringsprogramma Natuur	Hieronder per regel één code selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die medeoverheid invullen	Naam uitvoeringsprogramma	Besteding (jaar T) per uitvoeringsprogramma	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per uitvoeringsprogramma	Cumulatieve besteding apparaatskosten (t/m jaar T) per uitvoeringsprogramma	Uitvoeringsprogramma volgens projectplan uitgevoerd (Ja/Nee)
		SiSa tussen medeoverheden	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/01	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/02	Aard controle R Indicator: L16B/03	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/04	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/05	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/06
1			030010 Provincie Noord-Brabant	C2318247	€ 46.50	€ 54.650		Ja
2			030010 Provincie Noord-Brabant	C2318257	€ 46.100	€ 46.100		Ja
3			030010 Provincie Noord-Brabant	C2318271	€ 67.200	€ 67.200		Ja
			Kopie uitvoeringsprogramma	Uitvoeringsprogramma afgerond (Ja/Nee)	Toelichting per uitvoeringsprogramma			
			Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/07	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/08	Aard controle n.v.t. Indicator: L16B/09			
1			C2318247	Ja				
2			C2318257	Ja				
3			C2318271	Ja				

Bijlage Niet Sisa verantwoording

Puzzelen met ruimte

SiSa 2023 incl extra uitvraag Provincie NIET-OVERHEDEN

Uitvoeringscode		Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	
C75B	Regio deals 3 ^e tranche	Voorgevuld	Beschikkingnummer per (deel)project	Betreeft pijler per (deel)project	Besteding per (jaar T) per (deel)project	Publieke cofinanciering (jaar T) per (deel)project	
			(Deel)projecten met een zelfde beschikkingnr kunnen niet als aparte regel opgevoerd worden. Voor dit format vallen ze dan onder hetzelfde (deel) project.	Zie beschikking Kassier	ten laste van Rijksmiddelen	Provincie en gemeenten en waterschappen	
		Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle R	Aard controle R	
		Indicator: C75B/01	Indicator: C75B/02	Indicator: C75B/03	Indicator: C75B/04	Indicator: C75B/05	
		1 060796 Gemeente 's-Hertogenbosch	20001582	Fijn Wonen	€ 242.727	€ 1.317.323	
		Voorgevuld	Totale cumulatieve besteding per (t/m jaar T) per (deel)project	Totale cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) per (deel)project	Totale cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) per (deel)project	Totale cumulatieve overige cofinanciering (t/m jaar T) per (deel)project	Toelichting
			ten laste van Rijksmiddelen	Provincie	Gemeenten en waterschappen	Derden	
		Aard controle n.v.t.				Aard controle R. Alleen van toepassing voor projecten die provinciale subsidie hebben aangevraagd	Aard controle n.v.t.
		Indicator: C75B/06	Indicator: C75B/07	Indicator: C75B/08A	Indicator: C75B/08B	Indicator: C75B/13	Indicator: C75B/09
		1 060796 Gemeente 's-Hertogenbosch	€ 610.806	€ 1.300.000	€ 1.105.581	€ 0	per abusief cofinanciering voorgaand jaar niet opgenomen
Totale cumulatieve uitvoeringskosten (t/m jaar T)	Totale compensabele BTW (t/m jaar T) per (deel)project	Eindverantwoording (Ja/Nee) per (deel)project					
	Aleen indien van toepassing!						
Aard controle n.v.t.	Aard controle R	Aard controle n.v.t.					
Indicator: C75B/10	Indicator: C75B/11	Indicator: C75B/12					
1	€ 0	€ 0	nee				

Regeling uitvoeringskosten NPLG waterschappen

Naam Waterschap	Waterschap Aa en Maas	
Adres	Pettelaarpark 70, 5216PP	
Aanvraag is gedaan o.b.v. Regeling	Regeling uitvoeringskosten NPLG waterschappen	
Beschikkingnummer	1400013928	
2023		
	Raming	Realisatie
Bijdrage (incl. BTW)	€ 300.000,-	€ 300.000,-
Aan welke activiteiten zijn de gelden besteed en voor hoeveel FTE?		interne capaciteitsinzet, inclusief externe inzet, voor organiseren en coördineren van samenwerking en bijeenbrengen van kennis tussen (Brabantse) waterschap(pen) en provincie (Noord-Brabant). o.a. werkgroep WaBoS, provinciale bijeenkomsten BPLG, bijeenkomsten Brabantse waterschappen t.b.v. Bouwsteen WaBoS, GGA's de Peel en Aa dal Noord enzovoorts. Ten einde invulling te geven aan de gebiedsprocessen gericht op het inrichten van maatregelen voor het behalen van de gestelde doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat.
		Interne (en ingehuurde) capaciteitsinzet voor organiseren en coördineren van samenwerking en bijeenbrengen van kennis binnen waterschap Aa en Maas. o.a. interne bijeenkomsten voor invullen WaBoS, GGA's de Peel en Aa dal Noord, bijpraatsessies zoals afdelingsoverleggen en MT.
		Interne capaciteitsinzet voor organiseren, coördineren en bijwonen van bijeenkomsten over NPLG met Rijksoverheid, RTLG, Unie van Waterschappen en regionale samenwerkingsverbanden
	Totaal 2,16 fte	Totaal 2,16 fte

Bijlage Duurzaamheid

Duurzaamheid maakt integraal onderdeel uit van het jaarverslag en geeft een beeld van de stand van zaken op het gebied van: energieverbruik en -neutraliteit; klimaat en CO₂-voetafdruk. Dit verslag is gelinkt aan de 'Routekaart Naar een energieneutraal, klimaatneutraal en circulair Aa en Maas in 2050', vastgesteld 9 december 2021.

Definitie duurzaamheid (definitie volgens de VN-commissie Brundtland uit 1987)

Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeften van toekomstige generaties (zowel hier als in andere delen van de wereld) in gevaar te brengen.

Onderdeel energie

Doel: 2030: 100% energieneutraal (waterschapsector in 2025 energieneutraal)

Definitie energieneutraal (bron: RVO)

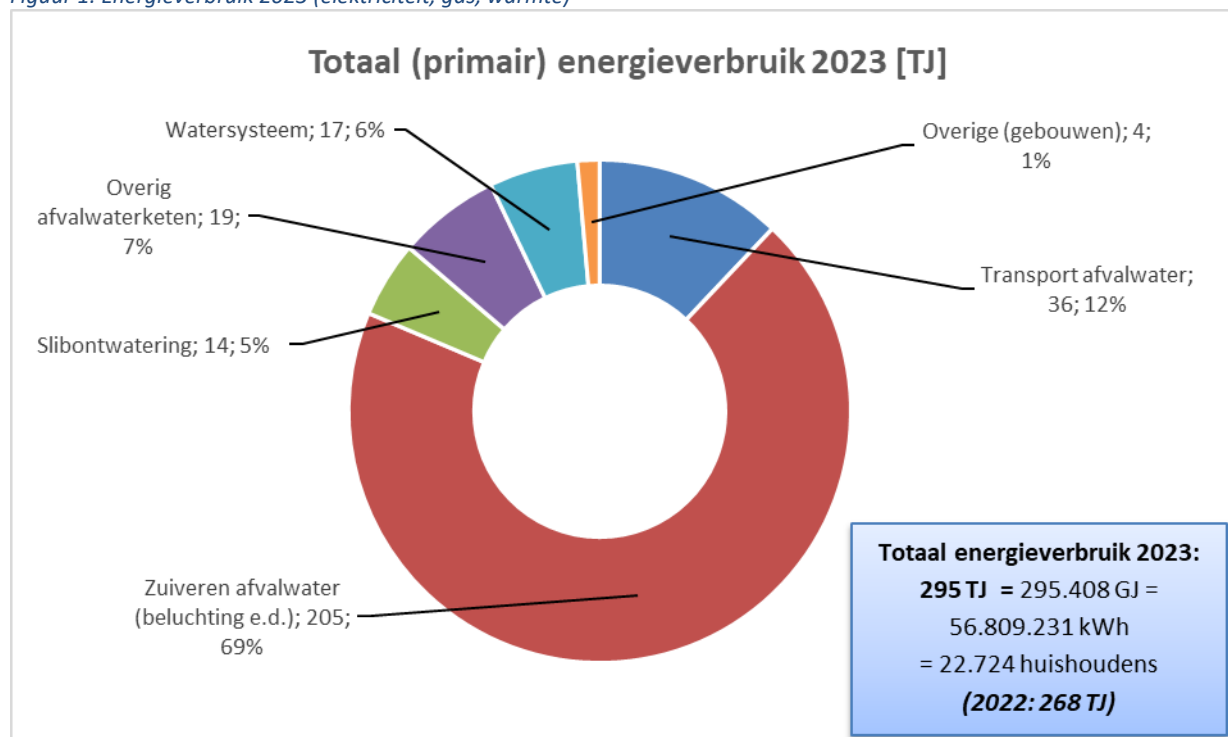
Een situatie waarbij over een jaar gemeten het energiegebruik van een gebouw of object (woning/gebouw/wijk/kunstwerk/inrichting, e.d.) tenminste nul is. Dit betekent dat er niet méér energie uit het gas- en elektriciteitsnet betrokken wordt dan er vanuit duurzame bronnen wordt aangeleverd.

Voor Aa en Maas is het percentage energieneutraal de hoeveelheid jaarlijks op ons eigen terrein door onszelf duurzaam opgewekte energie gedeeld door de hoeveelheid jaarlijks gebruikte energie (maal 100). Het waterschap wil net zoveel duurzame energie zelf produceren als dat zij verbruikt. Hiervoor wordt momenteel ingezet op biogasproductie, zonne-energie, waterkracht en aquathermie.

Energieverbruik per bedrijfsonderdeel

Figuur 1 geeft inzicht in het energieverbruik (elektriciteit, aardgas en warmte) per onderdeel van het waterschap.

Figuur 1. Energieverbruik 2023 (elektriciteit, gas, warmte)

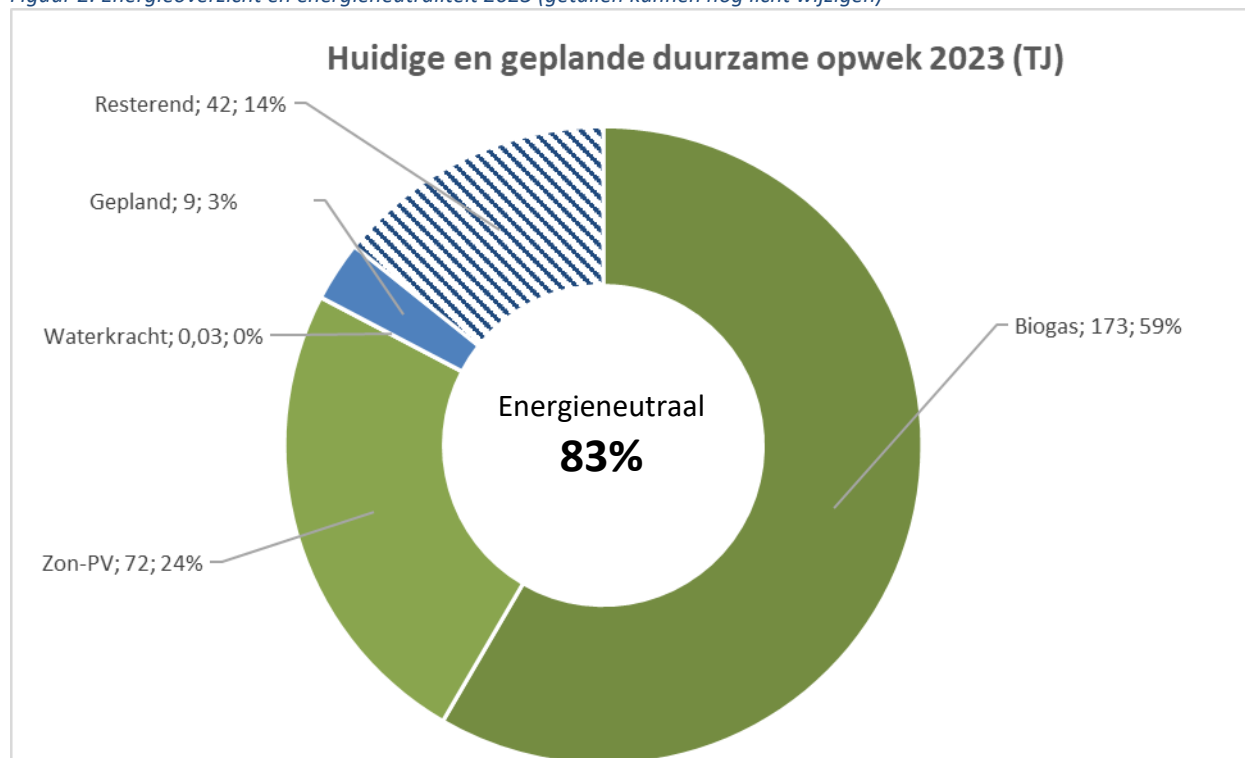

Nb. Het verschil in energieverbruik tussen 2022 en 2023 wordt veroorzaakt door de overvloedige regenval in 2023.

Huidige, geplande en resterende duurzame opwek

In figuur 2 is een beeld gegeven van de duurzame opwek in 2023 (groen), de nog geplande opwek waarvoor budget is gereserveerd (gepland, blauw) en de nog resterende opwek (blauw gestreept) die moet worden ingevuld met projecten.

Figuur 2. Energieoverzicht en energieneutraliteit 2023 (getallen kunnen nog licht wijzigen)

Nb. De benodigde duurzame opwek om te komen tot energieneutraal neemt nog toe als gevolg van verdergaand zuiveren conform ambities Waterbeheerprogramma (KRW, verwijdering P & N, medicijnresten en opkomende stoffen). Het uiteindelijke energieverbruik is van meerdere factoren afhankelijk.

Realisatie en planning duurzame opwek

Voor de opwekking van duurzame energie is in 2019 budget gereserveerd voor een zonneweide bij elke rwzi. Inmiddels zijn deze zonneweides voor het grootste deel aangelegd. En in de periode 2019 tot en met augustus 2021 zijn alle zon-op-dak projecten gerealiseerd (productie totaal ca. 300 Mwh/jr). Er wordt nog één zonneweide gerealiseerd. Deze is in voorbereiding en uitvoering vindt plaats in 2025.

Onderdeel Klimaat (CO₂-footprint)

Doelen

2030: 49% reductie broeikasgas ten opzichte van 1990

2050: 100% Klimaatneutraal

Ambitie sector

In de ALV van 14 oktober 2022 van de UvW is de ambitie voor de gezamenlijke waterschappen bijgesteld naar 100% klimaatneutraal in 2035 (inspanningsverplichting).

In figuur 3 staat de uitstoot van alle bronnen waarmee, op grond van de klimaatmonitor gerekend moet worden om de CO₂-voetafdruk te bepalen, exclusief methaan en lachgas. Lachgas en methaan horen er wel bij en zitten in scope 1: uitstoot uit het primaire proces. De uitstoot van lachgas en methaan is gebaseerd op een rekenmodel waarvan bekend is dat de berekende waarden afwijken van de werkelijke uitstoot. Daarom zijn deze niet in figuur 3 opgenomen.

Eind 2024 verwachten we een herziening van het rekenmodel en aanpassing van de berekende lachgasemissies. In tabel 1 zijn de berekende waarden van 2022 gegeven (gegevens over 2023 zijn nog niet berekend en worden medio 2024 bekend). In de laatste kolom is de procentuele bijdrage gegeven voor als de berekende lachgas- en methaanuitstoot wel zou zijn opgenomen in de CO₂-voetafdruk.

Tabel 1. De uitstoot van methaan en lachgas: totaal, in CO₂-equivalenten en in projecten

Uitstoot CO ₂ , lachgas en methaan	kg	ton CO ₂ -eq	Bijdrage aan voetafdruk
Totaal CO ₂ -bronnen figuur 3 (2023)	6.731.000	6.731	15%
Methaanemissie waterlijn rwzi (1 kg methaan = 28 kg CO ₂)	248.823	6.967	15%
Methaanemissie sliblijn rwzi	53.781	1.506	3%
Lachgasemissie rwzi (1 kg lachgas = 265 kg CO ₂)	115.067	30.493	66%
Methaan in afgassen ketels & WKK's (onverbrande rest)	8.276	232	1%
Totaal	7.156.947	45.929	100%

Onderdeel Circulair (grondstoffen/materiaalstroomanalyse)

Doelen

2030: 50% gebruik primaire grondstoffen

2050: 100% Circulaire economie (aansluiten bij)

Definitie circulaire economie (bron: de circulaire bouweconomie)

Een circulaire economie is een economisch systeem waarin natuurlijke hulpbronnen niet onnodig worden uitgeput, het gebruik van primaire grondstoffen (metalen, mineralen en fossiel) tot een minimum is beperkt en kringlopen zijn zo veel mogelijk gesloten zodat materialen, onderdelen en producten zo lang mogelijk bruikbaar zijn en hun waarde zo min mogelijk verliezen. Hierbij wordt de gehele productie- en consumptieketen van grondstoffen, materialen en goederen betrokken.

Een circulaire economie zorgt dat ecosystemen kunnen herstellen, activiteiten economisch verantwoord zijn en bijdragen aan het welzijn van mens en dier.

Alle in- en uitgaande grondstof- en materiaalstromen en gebruikte materialen voor grond-, weg- en waterbouw en bouw en installaties moeten hiervoor in kaart worden gebracht. Op dit moment zijn deze gegevens slechts deels beschikbaar. Uiteindelijk vertaalt dit zich in de totale hoeveelheid gebruikte primaire grondstoffen en teruggewonnen materialen in percentage en in hoeveelheid.

Bijlage Uitgelichte projecten

Jaarverslag 2023

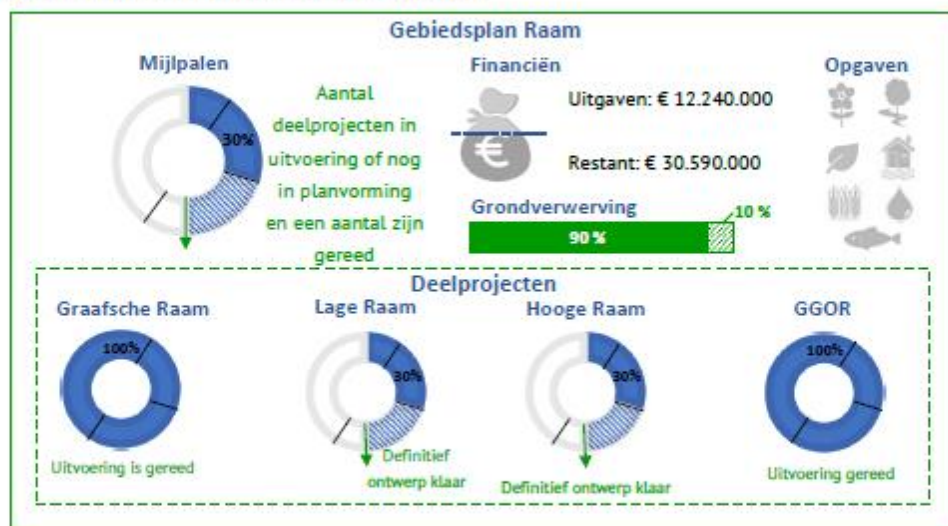
Status mijlpalen inrichtingsprojecten

Afdeling: Projecten & Programmeren

Onderstaande overzichten geven de status weer van de mijlpalen en financiën voor de grootste inrichtingsprojecten, als het gaat om doelrealisatie en impact, die een bijdrage leveren aan de volgende opgaven:

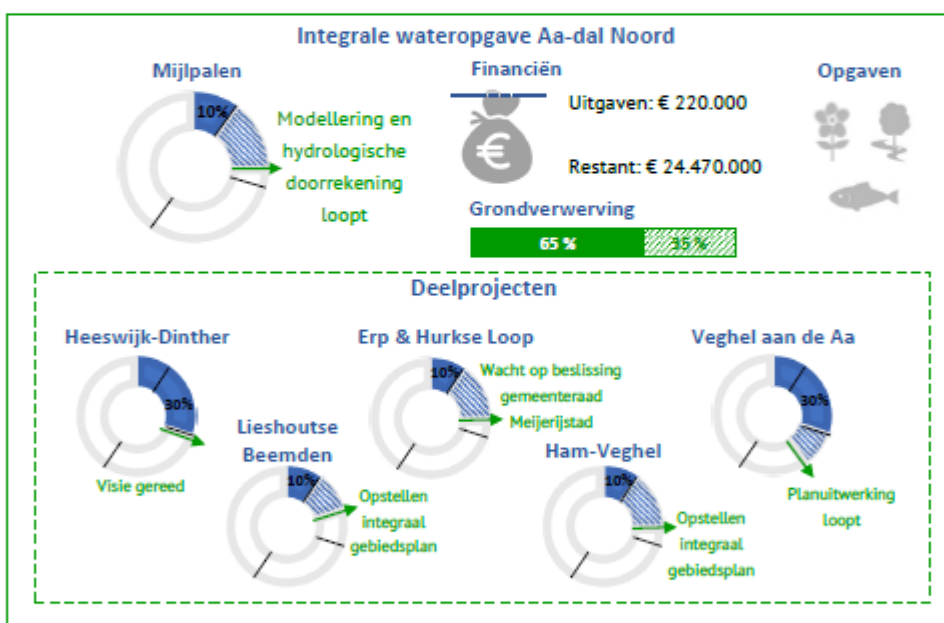
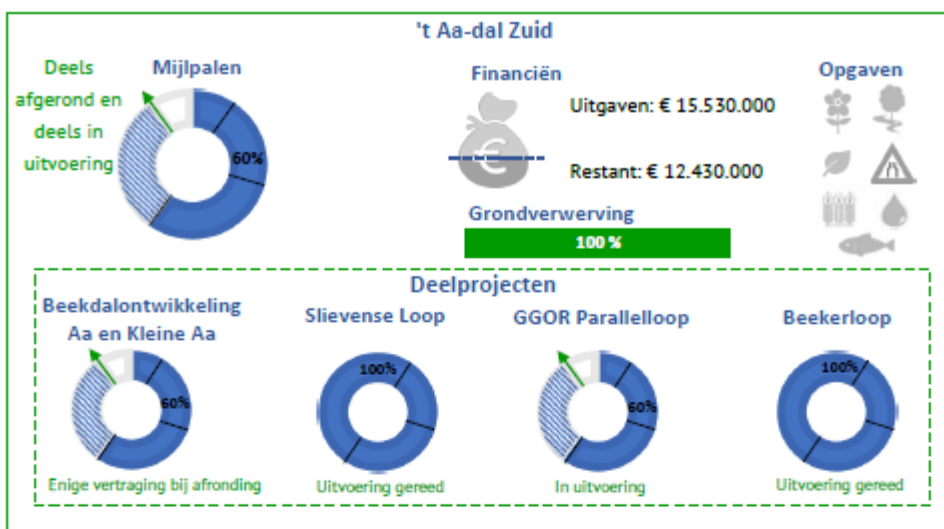
Overzicht mijlpalen en financiën per project:

veilig
voldoende
schoon
water

Meer informatie over de inrichtingsprojecten & de plannen is te vinden op aenmaas.nl/projecten

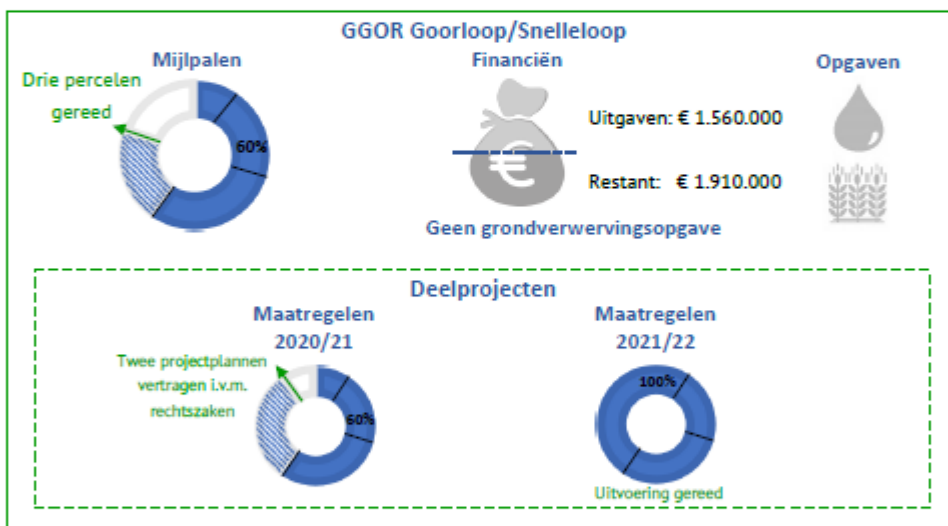
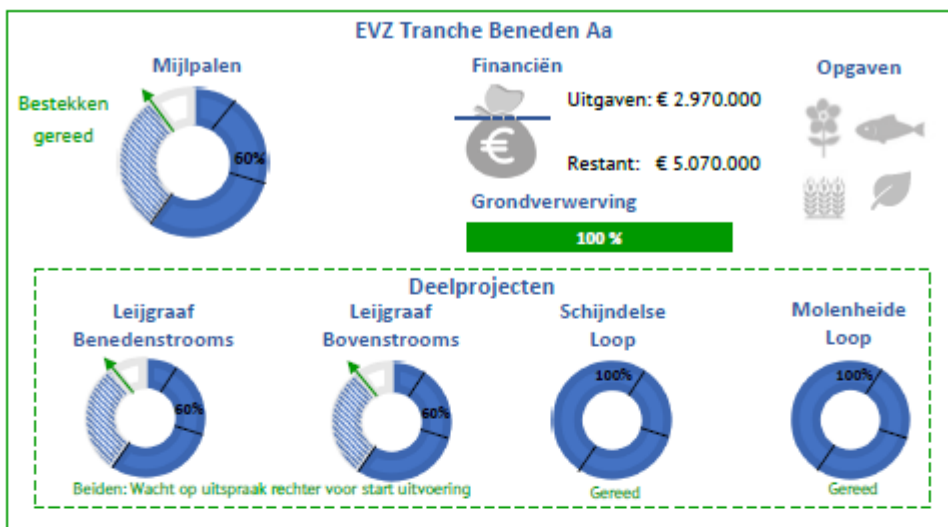

veilig
voldoende
schoon
water

Meer informatie over de inrichtingsprojecten & de plannings is te vinden op aaenmaas.nl/projecten

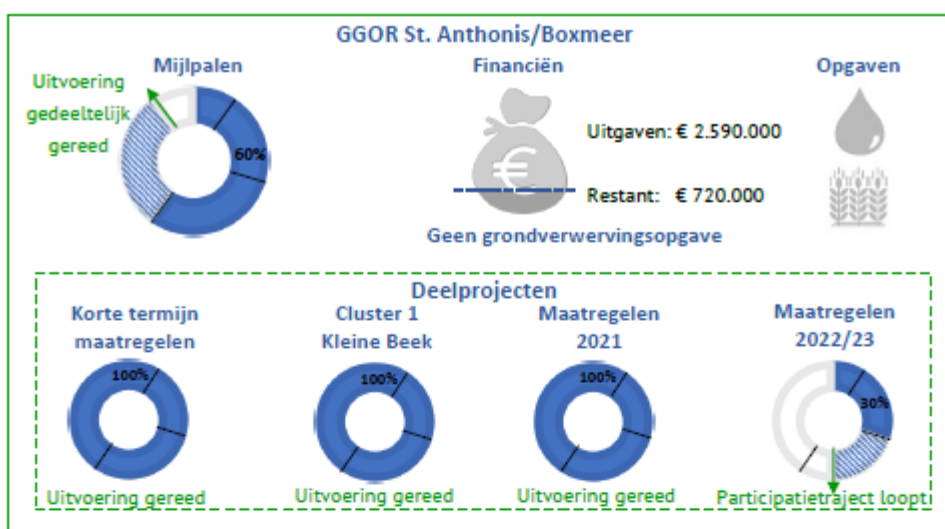

veilig
voldoende
schoon
water

Meer informatie over de inrichtingsprojecten & de plannen is te vinden op aenmaas.nl/projecten

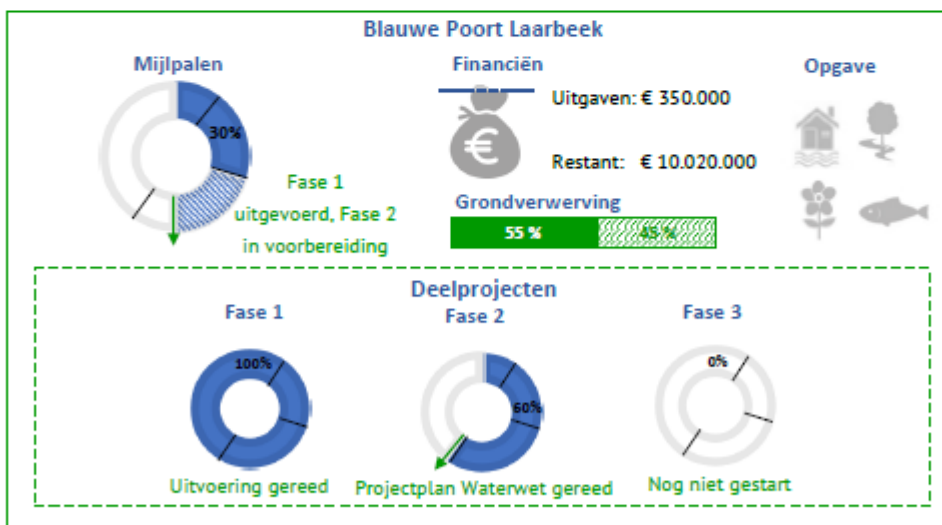

veilig
voldoende
schoon
water

Meer informatie over de inrichtingsprojecten & de plannen is te vinden op aaenmaas.nl/projecten

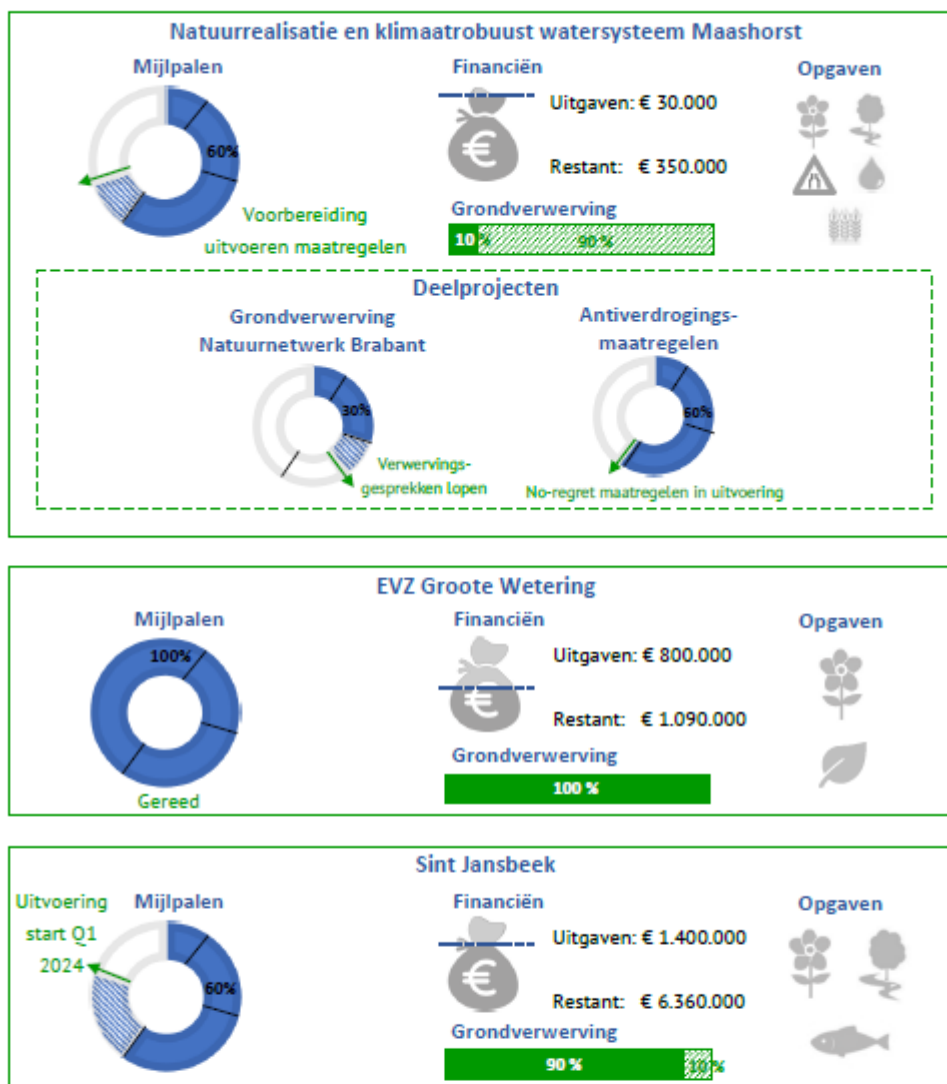

veilig
voldoende
schoon
water

Meer informatie over de inrichtingsprojecten & de plannen is te vinden op aaenmaas.nl/projecten

Status mijlpalen Zuiveren

Afdeling: Ontwerp & Realisatie

Onderstaande overzichten geven de status weer van de mijlpalen en financiën voor de financieel grootste projecten die een bijdrage leveren aan de volgende opgaven:

Schoon water:
RWZI's

Schoon water:
Rioolgemalen en transportleidingen

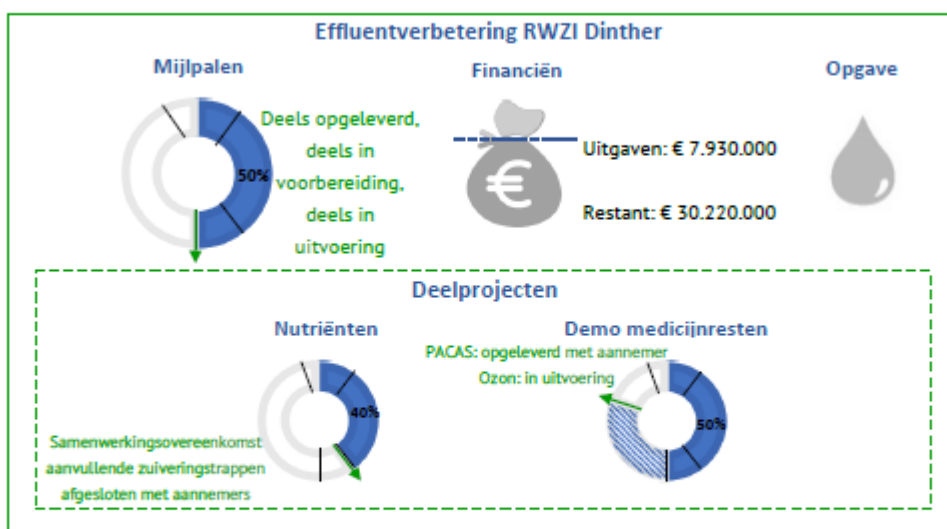

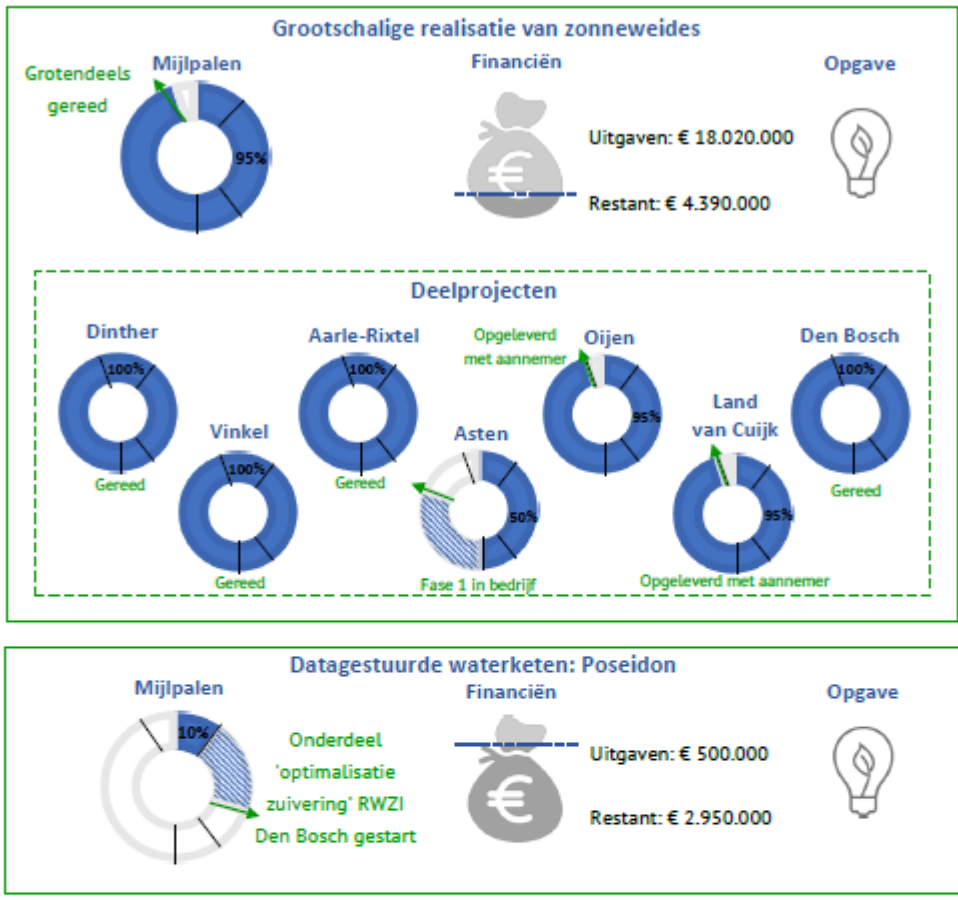
Schoon water:
Energie en innovatie

Overzicht mijlpalen en financiën per project:

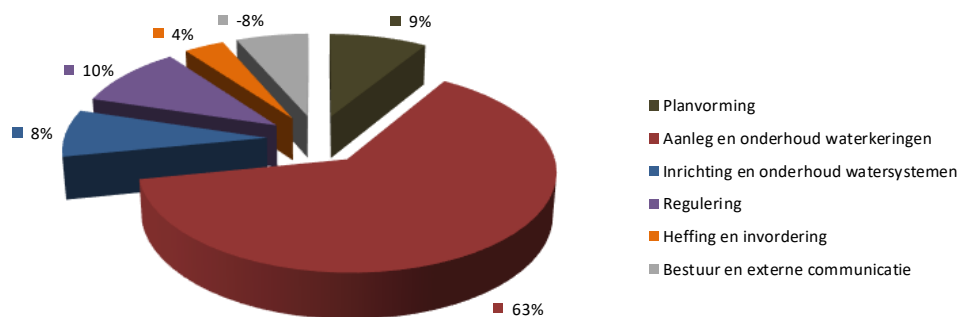
Bijlage realisatie naar beleidsvelden

Waterveiligheid

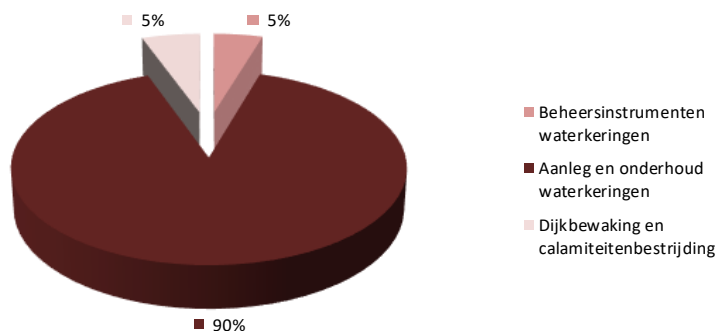
Tabel 75: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2023				Begroting 2023		Rekening 2022	
	Nettolasten x € 1.000		%	%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer						
Planvorming	1.522	1.522		10,1%	1.443	10,1%	1.481	9,6%
Beheersinstrumenten waterkeringen	506	506			226		461	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	9.803	9.803			7.996		8.782	
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	579	579			266		549	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	10.888	10.888		72,6%	8.487	59,3%	9.792	63,6%
Inrichting en onderhoud watersystemen	1.350	1.350		9,0%	1.070	7,5%	1.221	7,9%
Regulering	1.744	1.744		11,6%	1.752	12,2%	1.511	9,8%
Heffing en invordering	629	629		4,2%	740	5,2%	640	4,2%
Bestuur en externe communicatie	1.041	1.041		6,9%	951	6,6%	866	5,6%
Dekkingsmiddelen	-2.167	-2.167		-14,4%	-131	-0,9%	-118	-0,8%
TOTAAL	15.007	15.007		100,0%	14.312	100,0%	15.393	100,0%

Grafiek 14: % Aandeel kosten per beleidsveld

Grafiek 15: Het beleidsveld Aanleg en onderhoud waterkeringen gesplitst naar beleidsproducten

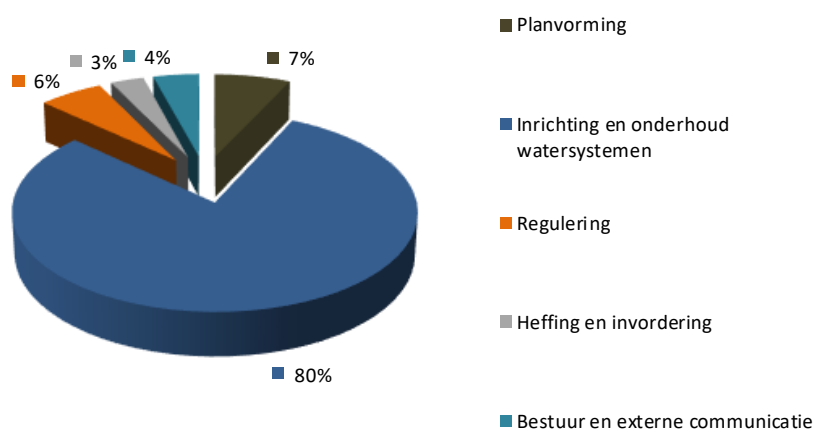

Klimaatbestendig en gezond watersysteem

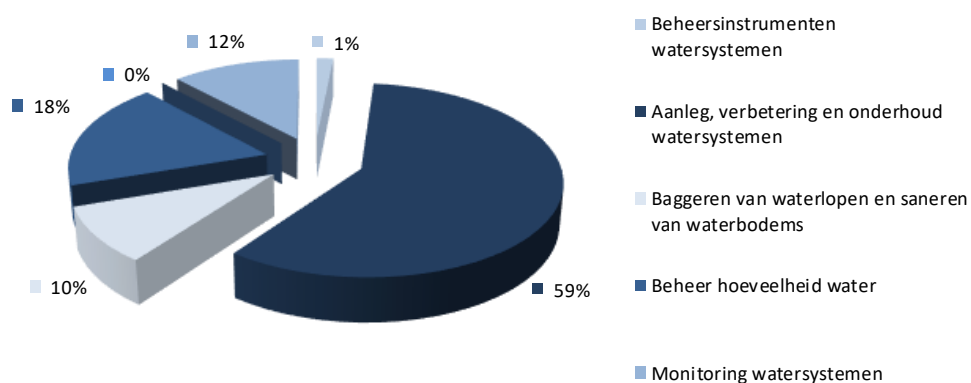
Tabel 76: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2023				Begroting 2023		Rekening 2022	
	Kosten x € 1.000		%		x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer						
Planvorming	4.306	4.306		7,0%	4.328	7,4%	4.186	7,3%
Beheersinstrumenten watersystemen	762	762			807		757	
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	28.825	28.825			25.804		25.960	
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.694	4.694			5.366		4.657	
Beheer hoeveelheid water	8.985	8.985			8.579		9.306	
Calamiteitenbestrijding watersystemen								
Monitoring watersystemen	5.870	5.870			4.773		5.176	
Inrichting en onderhoud watersystemen	49.135	49.135		79,7%	45.329	77,9%	45.856	79,9%
Regulering	3.661	3.661		5,9%	3.824	6,6%	3.156	5,5%
Heffing en invordering	1.888	1.888		3,1%	2.221	3,8%	1.919	3,3%
Bestuur en externe communicatie	3.123	3.123		5,1%	2.852	4,9%	2.599	4,5%
Dekkingsmiddelen	-432	-432		-0,7%	-394	-0,7%	-353	-0,6%
TOTAAL	61.682	61.682		100,0%	58.160	100,0%	57.362	100,0%

Grafiek 16: % Aandeel kosten per beleidsveld

Grafiek 17: Het beleidsveld Inrichting en onderhoud watersystemen gesplitst naar beleidsproducten

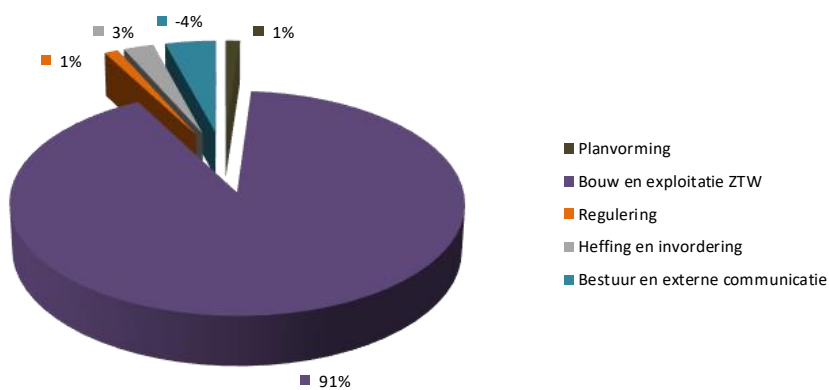

Schoon Water

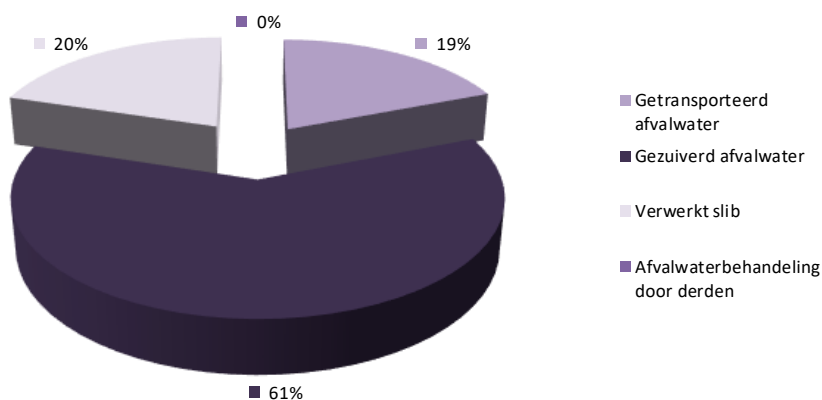
Tabel 77: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2023				Begroting 2023		Rekening 2022	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	782		782	1,3%	1.427	2,5%	1.075	1,9%
Getransporteerd afvalwater	11.511		11.511		11.176		10.274	
Gezuiverd afvalwater	37.924		37.924		29.526		29.450	
Verwerkt slib	12.217		12.217		11.501		11.781	
Afvalwaterbehandeling door derden								
Bouw en exploitatie ZTW	61.653		61.653	99,3%	52.202	91,0%	51.505	91,8%
Regulering	762		762	1,2%	747	1,3%	765	1,4%
Heffing en invordering	1.652		1.652	2,7%	1.875	3,3%	1.537	2,7%
Bestuur en externe communicatie	-1.730		-1.730	-2,8%	1.457	2,5%	1.438	2,6%
Dekkingsmiddelen	-1.020		-1.020	-1,6%	-318	-0,6%	-198	-0,4%
TOTAAL	62.099		62.099	100,0%	57.390	100,0%	56.121	100,0%

Grafiek 18: % Aandeel kosten per beleidsveld (zuiveringsbeheer)

Grafiek 19: Het beleidsveld Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken gesplitst naar beleidsproducten

Bijlage Verbonden partijen

GR Afvalwater Vught met waterschap De Dommel				
Vestigingsplaats		's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 januari 1995		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Aa en Maas ontvangt en behandelt voor waterschap De Dommel het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi te 's-Hertogenbosch		
Bestuurlijk belang		Commissie van overleg waarvoor de DB's van beide waterschappen een lid en een plaatsvervangend lid aanwijzen		
Deelnemende partijen		Waterschappen Aa en Maas en De Dommel		
Relatie met programma		Schoon water		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Doelmatige behandeling van het afvalwater dat door de gemeente Vught wordt ingezameld en een optimale benutting van de beschikbare verwerkingscapaciteit op de rwzi 's-Hertogenbosch.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		n.v.t.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Aa en Maas ontvangt een vergoeding van De Dommel die bestaat uit het aantal aangeboden ve's vermenigvuldigd met het tarief per ve (Aa en Maas)		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	n.v.t.	€ 1.728.000 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.673.718* (opbrengst)
2023	n.v.t.	€ 1.764.366 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.742.375 (opbrengst)
Door voortgang in de definitieve aanslagen bij De Dommel kan tussen de jaren een verschuiving optreden in de realisatie.				

Aquaminerals				
Vestigingsplaats		Nieuwegein		
Rechtsvorm		Besloten Vennootschap		
Ingangsdatum		1 januari 2018		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		<p>Aquaminerals verzorgt de afzet van grondstoffen die vrijkomen uit het zuiveringsproces. Het gaat hierbij in eerste instantie om cellulose en struviet.</p> <p>Daarnaast vervult ze, om stagnatie in de slibverwerking te voorkomen, vanaf juli 2021 in opdracht van de UvW de regie over de collectieve incidentencapaciteit in slibverwerking van de Nederlandse waterschappen.</p>		
Bestuurlijk belang		Aandeelhouder met stemrecht.		
Deelnemende partijen		Alle drinkwaterbedrijven in Nederland, de waterschappen Aa en Maas, Amstel Gooi en Vecht, Zuiderzeeland, De Dommel, Brabantse Delta, de Hoogheemraadschappen Hollands Noorderkwartier, Stichtse Rijnlanden, Delfland en Waterschapsbedrijf Limburg.		
Relatie met programma		Schoon water		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		In het kader van de circulaire economie en duurzaamheid.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		<ul style="list-style-type: none"> - Langdurige relatie om ontzorgd te worden bij het afzetten en vermarkten van reststoffen en grondstoffen. De beginperiode is in het bijzonder gericht op de afzet van struviet. Inmiddels worden ook zand en roostergoed uit de rwzi's via Aquaminerals afgevoerd. Mogelijk dat op termijn ook (opgewerkt) cellulose via Aquaminerals afgezet kan worden. - Toezien op verder acquireren van waterschappen als deelnemer om zodoende in de toekomst groter aanbod (gezamenlijke afzet) en daarmee grotere schaalvoordelen te kunnen bewerkstelligen. 		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Aandelenkapitaal ter waarde van € 40.000 (546 aandelen; 3,2% van het totaal).		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 1.433.884	€ 2.426.346	€ 1.700.174	€ 3.491.759
2023	€ 1.700.174	€ 3.491.759	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	n.v.t.	n.v.t.	€ 17.960.800	€ 274.556
2023	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Aquon				
Vestigingsplaats		's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 juli 2011		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Aquon verricht laboratoriumonderzoek en heeft als doel te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van innovatiekracht.		
Bestuurlijk belang		Zetel in het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur met stemrecht		
Deelnemende partijen		Waterschappen Aa en Maas, De Dommel, Brabantse Delta, Schieland en Krimpenerwaard, Delfland, Rijnland, Hollandse Delta, Rivierenland en De Stichtse Rijnlanden.		
Relatie met programma		Schoon water		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Aquon verricht monsternamen- en laboratoriumwerkzaamheden t.b.v. de kwalitatieve monitoring (KRW) van het watersysteem, de monitoring van de zuiveringsinstallaties, hydrobiologie (ecologie), waterbodemonderzoek, grondwateronderzoek en t.b.v. handhavingsactiviteiten en calamiteiten. Daarnaast worden nog specifieke analysewerkzaamheden verricht t.b.v. de COVID-bemonsteringen van de rwzi's en de projecten "Onderzoek naar Geneesmiddelen en andere Organische microverontreinigingen", metingen n.a.v. onderzoek toepassing "Poederkool op rwzi Oijen" en metingen n.a.v. toepassing "Poederkool/Ozon op rwzi Dinther". Tevens vinden er steeds meer metingen plaats rondom sensoren (waaronder ook bijvoorbeeld de lachgassensoren op de rwzi's).		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partijen		Geen, de bestuurlijke en bedrijfsmatige focus is gericht op een stabiele bedrijfsvoering en verlaging van de kosten. Om dit te bereiken is een strategische herijking uitgevoerd. Daarbij is een nieuwe visie ontwikkeld (Aquon 2.0) en een ombouwplan met implementatieplan gemaakt en in maart 2020 is besloten om over te gaan tot centralisatie en nieuwbouw. Dit proces wordt door het AB van waterschap Aa en Maas gesteund. Tevens heeft het AB besloten om de deelname van Aa en Maas in Aquon te continueren.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Op basis van aantal productiepunten/verkooppunten.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 957.316	€ 13.409.413	€ 1.671.035	€ 20.051.089
2023	€ 1.671.035	€ 20.051.089	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 33.646.000	€ 3.401.000	€ 32.630.526	€ 3.234.000
2023	€ 38.767.500	€ 4.039.000	€ 35.661.724	€ 3.240.000

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)				
Vestigingsplaats		's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 januari 2005		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Het BHIC heeft als doel het behartigen van de belangen van de deelnemende partijen bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden en collecties in rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Noord-Brabant en de archiefbewaarplaatsen van de deelnemende gemeenten en waterschappen.		
Bestuurlijk belang		Het AB bestaat uit 8 leden, het DB uit 4 leden. Niet alle deelnemers (waaronder Aa en Maas) hebben zitting in het bestuur. Wel hebben alle deelnemers de mogelijkheid hun standpunten in te brengen middels het (adviserende) portefeuillehoudersoverleg waarin alle deelnemers zijn vertegenwoordigd.		
Deelnemende partijen		Waterschap Aa en Maas, Waterschap De Dommel, het Rijk en diverse Brabantse gemeenten (Bernheze, Boekel, Boxtel, Land van Cuijk, Maashorst, Meierijstad, Oss, Sint-Michielsgestel en Vught). De provincie Noord-Brabant is geen lid van de Gr maar neemt diensten af middels een DVO (dienstverleningsovereenkomst).		
Relatie met programma		Bedrijfsvoering		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Beheer van de overgebrachte archiefbescheiden en het toezicht op het beheer van niet-overgebrachte archiefbescheiden.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partijen		n.v.t.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Bijdrage op basis van bedrag per inwoner Voor de deelnemende waterschappen is bij de oprichting van het BHIC gerekend met hectare en vervolgens is er een fictief aantal inwoners bepaald. Voor Aa en Maas is dit 30.627.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 1.444.272	€ 4.356.507	€ 1.576.213	€ 4.633.088
2023	€ 1.576.213	€ 4.633.088	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 5.645.400	€ 118.700	€ 5.837.496	€ 118.700
2023	€ 6.011.800	€ 121.100	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Belastingensamenwerking Oost-Brabant (BSOB)				
Vestigingsplaats		Oss		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 juli 2011		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		BSOB verzorgt de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke heffingen en stelt de WOZ-waarde voor woningen en bedrijfspanden vast		
Bestuurlijk belang		Zetel in het dagelijks bestuur en algemeen bestuur met stemrecht		
Deelnemende partijen		Waterschap Aa en Maas, gemeenten Asten, Bernheze, Boekel, Deurne, Gemert-Bakel, Laarbeek, Maashorst, Oss, en Someren		
Relatie met programma		Bedrijfsvoering		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Het behalen van een kwalitatief hoogwaardig en efficiënt niveau van belastingheffing en -invordering. Dit leidt tot een adequate dienstverlening aan de deelnemers en belastingplichtigen en het reduceren van de maatschappelijke kosten.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		Toezien op het opstellen van een strategie voor toetreden van potentiële nieuwe deelnemers en het dientengevolge bereiken van financieel voordeel voor de huidige deelnemers.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Aantal WOZ-objecten, aantal aanslagregels en aantal aanslagbiljetten.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 1.243.000	€ 15.316.000	€ 956.000	€ 15.740.000
2023	€ 956.000	€ 15.740.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 9.711.157	€ 3.141.679	€ 9.514.717	€ 3.028.488
2023	€ 11.270.215	€ 3.295.256	€ 11.349.000	€ 3.296.509

Het Waterschapshuis (hWh)	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2010
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	HWh is de regie-, beheer- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatievoorziening. De regeling is getroffen om de informatie- en bedrijfsprocessen van de waterschappen te ondersteunen en daarmee te voorzien in een behoefte van algemeen belang.
Bestuurlijk belang	Zetel in het algemeen bestuur en dagelijks bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	<p>Het verbeteren van informatie- en bedrijfsprocessen met behulp van ICT ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering.</p> <p>Dit behelst onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kennis samenbrengen en onderzoeken van kansen om te komen tot samenwerking bij nieuwe ICT-projecten; - Efficiënte ICT-ondersteuning door levering, beheer en onderhoud van gemeenschappelijke voorzieningen voor onder andere: <ul style="list-style-type: none"> • Informatievoorziening voor de primaire processen (bv Z-info); • Beheren van kerngegevens die nodig zijn voor het primaire proces en aansluiten op eisen en wensen die daar wettelijk en organisatorisch aan gesteld worden (o.a. DAMO (datamodel) keringen, transport, watersysteem)); - Toegankelijke en transparante waterschapsinformatie om te voldoen aan wettelijke datastromen en andere externe dataverplichtingen (b.v. omgevingswet); - Generieke informatievoorziening voor diverse bedrijfsfuncties (b.v. actueel hoogtebestand (landsdekkend hoogtebestand)), beeldmateriaal (landelijke set luchtfoto's)).
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	<p>Deelname aan (nieuwe) projecten van hWh wordt per project bekeken, mede op basis van een businesscase.</p> <p>Bij prioritering van de projecten zal gekeken worden volgens het principe 'wat moet, wat hoort, wat loont' en naar de aard van het project (product, dienst of advies/ondersteuning), waarbij de volgorde qua prioriteit is:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Producten die we anders zelf moeten aanschaffen; 2. Diensten die we anders zelf moeten aanschaffen; 3. Advies en ondersteuning
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	In de begroting van hWh wordt onderscheid gemaakt tussen instandhouding en de programma's/projecten. Het instandhoudingsdeel valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur, de programma's/projecten onder de

	<p>verantwoordelijkheid van de OGT (opdrachtgeverstafel, bestaande uit directeuren van de waterschappen). In de Gemeenschappelijke regeling hWh is bepaald dat alleen bij wijzigingen in de instandhoudingsbijdrage een zienswijzeprocedure van toepassing is.</p> <p>Alle deelnemers dragen conform de unieverdeelsleutel bij aan het instandhoudingsdeel. Dit betekent dat aan 45% van de instandhoudingskosten door elk waterschap gelijk wordt bijgedragen. De overige 55% van de instandhoudingskosten wordt naar rato van de omvang van de belastingopbrengst van elk waterschap verdeeld. Tussen instandhouding en programma's/projecten en tussen programma's/projecten onderling wordt het "Loden deur principe" gehanteerd. Deelnemers dragen alleen de kosten en risico's voor projecten waaraan zij deelnemen. De kostenverdeling bij de verschillende projecten is in deelnameovereenkomsten geregeld. De mogelijke verdeelsleutels zijn vastgelegd in het programmareglement.</p>
--	---

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 0	€ 8.301.132	€ 0	€ 10.273.785
2023	€ 0	€ 10.273.785	€ 0	€ 11.351.860 (concept)

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 24.003.132 excl. btw	€ 1.194.085 incl. btw	€ 25.489.635 ex btw	€ 1.244.628 incl btw
2023	€ 21.473.397 excl btw	€ 1.200.151 incl. btw	€ 28.306.646 ex btw	€ 1.300.068 incl btw

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- De begrotingsbedragen betreffen steeds de primitieve begroting. Gedurende het jaar vinden er bij hWh begrotingswijzigingen plaats (zowel met als zonder zienswijzeprocedure).
- In 2019 heeft de belastingdienst de koepelvrijstelling voor hWh ingetrokken. Dit betekent dat hWh niet meer btw-vrij diensten mag leveren aan de waterschappen. Daarom worden de cijfers vanaf 2019 herziene begroting zonder btw gepresenteerd (en met btw doorberekend aan de waterschappen).
- De totale primaire begroting 2023 hWh bedraagt € 21,5 miljoen wat een daling is van € 4,5 miljoen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2022. Dit is echter een vertekend beeld doordat de programma's 3 en 13 hierin nog niet verwerkt zijn omdat deze nog niet formeel verlengd waren bij het opstellen van de primaire begroting (dit betreft ca. € 6,4 miljoen). De geactualiseerde begroting 2023 bedroeg 32,8 miljoen.

Meervoudige centrumregeling Waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel				
Vestigingsplaats		n.v.t.		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke regeling zonder rechtspersoonlijkheid		
Ingangsdatum		2016		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		De aan deze regeling deelnemende waterschappen werken onderling samen ten behoeve van een meer doelmatige en efficiënte uitvoering van de taken van de deelnemende waterschappen.		
Bestuurlijk belang		n.v.t.		
Deelnemende partijen		Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel en Aa en Maas		
Relatie met programma		Bedrijfsvoering		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Onderlinge samenwerking waarbij één waterschap (het centrumwaterschap) werkzaamheden m.b.t. een afgesproken taakonderdeel verricht voor een of beide andere waterschappen (gastwaterschappen) en de voorgeschoten kosten en risico's worden verdeeld conform een afgesproken verdeelsleutel. Om deze samenwerking juridisch vorm te geven en daarmee onder meer btw- en aanbestedingsrisico's te verminderen is gekozen voor het construct meervoudige centrumregeling (MCR). Dit betreft een gemeenschappelijke regeling zonder rechtspersoonlijkheid.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		Continuering en (jaarlijkse) monitoring stand van zaken.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		n.v.t.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant				
Vestigingsplaats		Breda		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke regeling		
Ingangsdatum		2010		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Doelmatige bestrijding van de muskusrat en beverrat en het voorkomen van schade door deze soorten aan waterstaatswerken in het bijzonder.		
Bestuurlijk belang		Ieder waterschap wordt vertegenwoordigd door één lid van het dagelijks bestuur		
Deelnemende partijen		Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel en Aa en Maas		
Relatie met programma		Veilig en bewoonbaar beheergebied		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskusrat en beverrat.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		In de vergadering van 9 oktober 2015 heeft het AB van waterschap Aa en Maas ingestemd met een verlenging van de gemeenschappelijke regeling met minimaal 5 jaar (stilzwijgende voortzetting van de regeling).		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		De waterschappen nemen ieder deel voor één derde (1/3). Dit geldt eveneens ten aanzien van de risico's.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 2.825.500	€ 890.500	€ 2.950.700	€ 918.277
2023	€ 2.993.000	€ 895.833	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)				
Vestigingsplaats		Breda		
Rechtsvorm		Vereniging		
Ingangsdatum		1928		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		De NBWB behartigt de gemeenschappelijke belangen van de waterschappen in de provincie Noord-Brabant		
Bestuurlijk belang		<ul style="list-style-type: none"> • Bestuurslid (1 van de 4) • Stemrecht in de algemene ledenvergadering 		
Deelnemende partijen		Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel, Rivierenland en Aa en Maas		
Relatie met programma		Alle programma's		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		<p>De behartiging van de belangen van de waterschappen vindt vooral plaats door:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sterke en efficiënte (bestuurlijke) afstemming met partners; 2. Werk met werk maken: organisatie van cofinanciering op regionaal en landelijk niveau; 3. Beleidsmatige afstemming en gezamenlijke aanpak, zoals bijvoorbeeld het grondwaterbeleid; 4. Bij te dragen aan kennisontwikkeling t.b.v. de realisatie van waterdoelen door o.a. de leerstoel Natuurbeschermingswetgeving; 5. Participatie in het GroenOntwikkelfonds Brabant. 		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		Continuering huidige koers.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		De algemene ledenvergadering stelt ieder jaar op voordracht van het bestuur de contributie voor ieder lid vast op basis van de door het bestuur aangeboden ontwerpbegroting. Waterschap Aa en Maas betaalt 4/13 ^e deel van de totale contributie.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 75.000	€ 68.325	€ 75.000	€ 44.639
2023	€ 75.000	€ 44.639	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 122.000	€ 37.538	€ 58.699	€ 19.077
2023	€ 122.000	€ 37.538	€ 68.194	€ 37.538

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)				
Vestigingsplaats		Den Haag		
Rechtsvorm		Naamloze Vennootschap		
Ingangsdatum		1954		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		De NWB is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en triple-A ratings van Moody's en Standard & Poor's. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.		
Bestuurlijk belang		Middels algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem, ieder aandeel B op 4 stemmen.		
Deelnemende partijen		35 overheden (provincies, waterschappen en de Staat der Nederlanden)		
Relatie met programma		Bedrijfsvoering		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Bij de NWB kan het waterschap vreemd vermogen aantrekken tegen een gunstigere rente dan elders in de markt. Daarnaast is er m.i.v. 2019 weer sprake is van een te ontvangen dividenduitkering, welke ten gunste komt van de exploitatie van het waterschap.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		Actief participeren in de algemene vergadering van aandeelhouders.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Aandelenbezit: 627 aandelen A à € 115 en 301 aandelen B à € 460 (Totale aandelenuitgifte bedraagt: 50.478 aandelen A en 8.511 aandelen B). De nominale waarde van het totale aandelenbezit van Aa en Maas bedraagt € 210.565.		
Vermogen van de verbonden partij (in miljoenen euro's)				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 1.902	€ 94.117	€ 1.995	€ 71.290
2023	€ 1.995	€ 71.290	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij (in duizenden euro's)				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Resultaat na belastingen	Aandeel Aa en Maas (dividend)
2022	n.v.t.	n.v.t.	€ 143.000	€ 950
2023	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	Nog niet bekend

NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)				
Vestigingsplaats		Moerdijk		
Rechtsvorm		Naamloze vennootschap		
Ingangsdatum		14 september 1994		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Het tot stand brengen van en het in stand houden van de duurzame exploitatie van een slibverwerkingsinstallatie voor de verwerking van zuiveringsslib dat in beginsel afkomstig is van waterschappen.		
Bestuurlijk belang		Ieder aandeelhoudend waterschap benoemt een vertegenwoordiger die de belangen van het waterschap behartigt (stemrecht) in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Waterschap Aa en Maas wordt in de AvA vertegenwoordigd door DB-lid mevrouw De Zoeten. Het geplaatste aandelenkapitaal van de NV bedraagt € 4.442.702 en is volledig volgestort. Aa en Maas is de grootste aandeelhouder met een aandelenbezit van 18,92%.		
Deelnemende partijen		Waterschappen Aa en Maas (18,92%), De Dommel (17,01%), Brabantse Delta (14,51%), Vechtstromen (13,59%), Scheldestromen (7,97%) en Limburg (14,0%) en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (14,0%).		
Relatie met programma		Schoon water		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Het verwerken van zuiveringsslib tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten met minimale emissies in het milieu en maximale terugwinning van energie en grondstoffen.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		De aandeelhouders hebben in de periode juli 2016 - juli 2017 een gezamenlijke slibstrategie opgesteld. In oktober 2017 heeft het AB van waterschap Aa en Maas de slibstrategie vastgesteld. De slibstrategie houdt op hoofdlijnen in dat de komende 10 jaar in beginsel wordt vastgehouden aan de huidige route van SNB. In 2019 is bestuurlijke overeenstemming bereikt over een te hanteren nieuwe kostenverdeelstematiek. Daarnaast is in 2020 bestuurlijke overeenstemming bereikt over aanpassingen in de governance (o.a. onafhankelijke Raad van Commissarissen) en eigen financiering door SNB.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Er geldt een eenheidsprijs per ton ontwaterd slib, met beperkte aanvullende bepalingen over de kwantiteit van de slibaanvoer vanuit de aandeelhouders (een waterschap krijgt een afwijkende prijs in rekening gebracht indien het waterschap meer dan 5% afwijkt van de opgegeven slibprognose).		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2022	€ 18.038.000	€ 26.892.000	€ 15.280.000	€ 29.973.000
2023	€ 15.280.000	€ 29.973.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2022	€ 29.671.000	€ 6.186.000	€ 34.283.000	€ 7.044.000
2023	€ 32.700.000	€ 6.244.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Unie van Waterschappen (UvW)																
Vestigingsplaats		Den Haag														
Rechtsvorm		Vereniging														
Ingangsdatum		1927														
Beleidsinformatie																
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Behartiging van de belangen van de Nederlandse waterschappen op nationaal, Europees en internationaal niveau, alsmede de ontwikkeling van een gezamenlijke visie en het bepalen van gezamenlijke standpunten van haar leden en het verlenen van service aan haar leden.														
Bestuurlijk belang		Stemrecht in de algemene ledenvergadering (evenredige vertegenwoordiging)														
Deelnemende partijen		Alle Nederlandse waterschappen														
Relatie met programma		Alle programma's														
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Nationale en internationale behartiging van de waterschapsbelangen. Binnen de Unie ligt de nadruk op lobby, communicatie en regievoering over het beleidsthema regionaal waterbeheer. Daarnaast kennisuitwisseling en samenwerking op een veelheid aan onderwerpen.														
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		Voortzetting huidige koers														
Financiële gegevens																
Financieel belang/basis van de bijdrage		Contributie welke jaarlijks in de algemene ledenvergadering tegelijk met de begroting wordt vastgesteld. Bij ontbinding van de Unie zijn de waterschappen naar rato van contributiebetaling aansprakelijk voor eventuele tekorten na vereffening.														
Vermogen van de verbonden partij																
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx													
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen												
2022	€ 3.134.712	€ 23.517.682	€ 2.697.666	€ 22.577.582												
2023	€ 2.697.666	€ 22.577.582	Nog niet bekend	Nog niet bekend												
Het resultaat van de verbonden partij																
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas												
2022	€ 11.405.000	€ 489.863	€ 20.557.036	€ 489.863												
2023	€ 12.061.700	€ 524.754	Nog niet bekend	Nog niet bekend												
T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:																
<ul style="list-style-type: none"> Naast de contributie int de Unie ook onderstaande bedragen: <table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>muskus/beverratten-bestrijding</th> <th>contributie blad Het Waterschap (excl btw)</th> <th>SIKB</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2022</td> <td>€ 90.547</td> <td>€ 6.429</td> <td>€ 5.000</td> </tr> <tr> <td>2023</td> <td>€ 126.404</td> <td>€ 6.667</td> <td>€ 5.000</td> </tr> </tbody> </table> Realisatietotaal 2022 is inclusief € 9 miljoen uitgaven t.b.v. projecten waar een gelijk bedrag aan extra inkomsten op projecten tegenover staat. Het bedrijfsvoeringsresultaat 2022 voor bestemming bedraagt € 437.044 negatief. Hiervan betreft 38.330 het resultaat reguliere bedrijfsvoering en wordt grotendeels veroorzaakt door overbesteding op de personeelskosten. € 398.714 wordt veroorzaakt door een incidentele last i.v.m. waardevermindering van het pand als gevolg van een uitgevoerde taxatie. Dit laatste bedrag is onttrokken aan de egalisatiereserve 'herwaardering pand' (ingesteld om fluctuaties in de waarde van het pand op te vangen). 						muskus/beverratten-bestrijding	contributie blad Het Waterschap (excl btw)	SIKB	2022	€ 90.547	€ 6.429	€ 5.000	2023	€ 126.404	€ 6.667	€ 5.000
	muskus/beverratten-bestrijding	contributie blad Het Waterschap (excl btw)	SIKB													
2022	€ 90.547	€ 6.429	€ 5.000													
2023	€ 126.404	€ 6.667	€ 5.000													

Verklarende woordenlijst en afkortingen

Afkoppelen	<i>Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater</i>
Afvalwaterketen	<i>Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven</i>
AI	<i>Artificiële intelligentie: wetenschap die zich bezighoudt met het creëren van een artefact dat een vorm van intelligentie vertoont</i>
Aquathermie	<i>Is het verwarmen en koelen door het gebruik van warmte en koude uit oppervlaktewater, afvalwater of drinkwater</i>
As50+	<i>De watersamenwerking As50+ bestaat uit samenwerking tussen waterschap Aa en Maas, waterschap De Dommel en de gemeenten Bernheze, Boekel, Landerd, Oss, Uden en Meierijstad</i>
Augmented Reality	<i>Vakgebied dat zich hoofdzakelijk bezighoudt met het zo realistisch mogelijk toevoegen van computergemaakte beelden aan rechtstreekse, reële beelden.</i>
AVK	<i>Aanvullend krediet</i>
Baggeren	<i>Verwijderen van de (vaak slappe) bodem onder water om een water dieper te maken, dit om de doorstroming van het water te bevorderen en/of het waterlichaam bevaarbaar te houden</i>
BBG	<i>Brabantse Grondwaterpartners</i>
BBO	<i>Baseline Basis op Orde</i>
BBP	<i>Beleids- en Beheerproduct</i>
BBWP	<i>Bedrijfsbodem- en waterplan</i>
Beekherstel	<i>Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat</i>
Beheerregister	<i>Document van het waterschap met daarin de feitelijke toestand van waterlopen of waterkeringen</i>
Bestuursakkoord Water	<i>Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven, hebben besloten maatregelen voor een doelmatiger waterbeheer overeen te komen in het Bestuursakkoord Water</i>
BH(S)	<i>Beekherstel</i>
BHIC	<i>Brabants Historisch Informatie Centrum</i>

BIO	<i>Baseline Informatie Overheid is het basisnormenkader voor informatiebeveiliging binnen alle overheidslagen (Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen)</i>
Blue Deal	<i>Met de Blue Deal willen de ministeries van Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Infrastructuur en Waterstaat en Dutch Water Authorities (de waterschappen) wereldwijd 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden beter beschermen tegen water, beter toegang geven tot water en een betere waterkwaliteit bieden</i>
BOI	<i>Beoordelings- en ontwerpinstrumentarium primaire waterkeringen moet het instrumentarium van waterkeringsbeheerders op orde brengen en doorontwikkelen. Met dit instrumentarium kunnen zij primaire waterkeringen beoordelen of ontwerpen op basis van een realistische overstromingskans</i>
BPLG	<i>Brabants Programma Landelijk Gebied vormt een bouwsteen voor het Brabants ruimtelijk voorstel ten aanzien van natuur, water, bodem, klimaat en het perspectief landbouw in het landelijk gebied</i>
BSOB	<i>Belastingsamenwerking Oost-Brabant</i>
CSIR	<i>Cybersecurity implementatierichtlijn</i>
Deltafonds	<i>Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is</i>
DHZ	<i>Deltaplan Hoge Zandgronden; water vasthouden aan de bron</i>
DPRA	<i>Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie</i>
Duiker	<i>Kokervormige constructie die twee waterlopen met elkaar verbindt</i>
DVO	<i>Dienstverleningsovereenkomst</i>
EBOM	<i>Eigendommen- Beheers- Onderhouds- en Monitoringsplan</i>
Emissie	<i>Uitstoot van stoffen naar water, bodem of lucht</i>
EMU	<i>Economische en Monetaire Unie</i>
Evz	<i>Ecologische verbindingszone</i>
Forfaitaire bedrijven	<i>Zijn kleine bedrijven waarbij het aantal vervuilingsheden kleiner is dan vijf</i>

Future dikes	<i>In het project Future Dikes wordt onderzocht hoe we de Nederlandse dijken kunnen versterken met een soortenrijke grasbekleding</i>
GenX	<i>Is een technologie die wordt gebruikt om coatings (fluorpolymeren) te maken</i>
GGA	<i>Gebiedsgerichte aanpak</i>
GGOR	<i>Gewenst grond- en oppervlaktewaterregime</i>
GIS	<i>Geografisch informatiesysteem</i>
GOB	<i>Groen Ontwikkelfonds Brabant</i>
Governance	<i>Governance is het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van sturen, beheersen en toezicht houden van een organisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden</i>
GVO	<i>Een Garantie van Oorsprong is een digitaal certificaat waarmee bewezen wordt dat stroom op een groene (dus duurzame) manier is opgewekt</i>
HBE	<i>Hernieuwbare brandstof eenheden: certificaten die u ontvangt bij de productie van groene transportbrandstoffen en kunt verhandelen</i>
HDSR	<i>Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden</i>
HOB	<i>Hydraulische Ontwerpbelasting</i>
HoWaBo	<i>Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch: maatregelen voor de berging van hoogwater rondom 's-Hertogenbosch</i>
HWBP	<i>Hoogwaterbeschermingsprogramma</i>
HWH	<i>Het Waterschapshuis</i>
IBP	<i>Interbestuurlijk Programma, is een initiatief van gemeenten, provincies, waterschappen en het rijk om samen meer te bereiken op grote maatschappelijke opgaven</i>
IenW	<i>Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat</i>
IGP	<i>Integraal Gebiedsproject</i>
ILT	<i>De Inspectie Leefomgeving & Transport bewaakt en stimuleert de naleving van wet- en regelgeving voor een veilige en duurzame leefomgeving en transport</i>

IRM	<i>Binnen Integraal Riviermanagement werken regionale overheden en het Rijk vanuit één gezamenlijke visie samen aan een veilig, bevaarbaar, vitaal en aantrekkelijk Maas- en Rijngebied</i>
Kleurkeur	<i>Kleurkeur staat voor goed maai-beheer van bermen en andere groenstroken. Dankzij Kleurkeur kunnen opdrachtgevers en aannemers zich voorbereiden op een nieuwe standaard voor ecologisch bermbeheer. Kleurkeur is ontwikkeld door De Vlinderstichting en Stichting Groenkeur.</i>
Klimaatadaptatie	<i>Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten</i>
KRW	<i>Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken</i>
Kunstwerk	<i>Een door mensenhanden gemaakt infrastructureel bouwwerk (o.a. stuw,emaal, sluis, duiker, viaduct, ecoduct)</i>
Legger	<i>Document van het waterschap met daarin de ligging, vereiste afmetingen en toestand van waterlopen of waterkeringen</i>
LHSO	<i>een Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingsrecht om te zorgen dat handhavende instanties de handhaving zo uniform mogelijk aanpakken</i>
LTAP	<i>Lange Termijn Asset Planning</i>
Meanderen	<i>Natuurlijk kronkelen van een beek of rivier</i>
MEO-Toets	<i>Market Economy Operator toets (toets voor bepaling of decentrale overheid marktconform handelt)</i>
MIRT	<i>Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport: De Rijksoverheid werkt samen met decentrale overheden aan ruimtelijke projecten en programma's voor elke regio in Nederland. Het MIRT richt zich op financiële investeringen in deze programma's en projecten</i>
MOK	<i>Maatwerkovereenkomst</i>
Natura 2000	<i>Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven</i>
NBW	<i>Nationaal Bestuursakkoord Water</i>
NBWB	<i>Noord-Brabantse Waterschapsbond</i>

NIG	<i>Natuurlijk ingerichte gebieden</i>
NPLG	<i>Nationaal Programma Landelijk Gebied: gebiedsgericht werken aan natuur, water en klimaat De overheid wil vóór 2030 de natuur versterken, de waterkwaliteit verbeteren en meer doen tegen klimaatverandering. Onder meer de stikstofuitstoot in de buurt van natuurgebieden moet fors omlaag. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) gaat samen met provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partners, grondeigenaren en grondgebruikers op zoek naar oplossingen per gebied.</i>
NVO	<i>Natuurvriendelijke oevers</i>
NWB	<i>De Nederlandse Waterschapsbank N.V.</i>
OGT	<i>Opdrachtgeverstafel</i>
PACAS-installatie	<i>In een PACAS-installatie (Powdered Activated Carbon in Activated Sludge) wordt poederactiefkool gedoseerd in actief slib. Dit verhoogt het verwijderingsrendement van microverontreinigingen (medicijnresten)</i>
PAGW	<i>De Programmatische Aanpak Grote Wateren heeft tot doel de ecologische waterkwaliteit te verbeteren en de natuur te versterken in onze grote wateren</i>
PBB	<i>Persoonlijk Basis Budget</i>
Peilbesluit	<i>Besluit van het waterschap over de na te streven waterstanden in de waterlopen binnen een bepaald gebied</i>
PFAS	<i>Poly- en perfluoralkylstoffen</i>
PLOOI	<i>Op Platform Open Overheidsinformatie worden documenten gepubliceerd die volgens de Wet open overheid (Woo) openbaar gemaakt moeten worden</i>
Primaire waterkering	<i>Dijk, duinen of constructie die een dijkringgebied beveiligd tegen overstroming vanuit zee, de grote rivieren en het IJsselmeer</i>
Prioritaire stof (KRW)	<i>Chemische stof die zodanig schadelijk is voor het watermilieu dat zij slechts in zeer kleine (aanvaardbare) concentraties aanwezig mogen zijn</i>
REACH	<i>Europese verordening over de productie van en handel in chemische stoffen. Het beschrijft waar bedrijven en overheden zich aan moeten houden. REACH staat voor: Registratie, Evaluatie, Autorisatie en restrictie van Chemische stoffen. Deze verordening geldt voor alle landen van de Europese Unie.</i>

Regionale waterkering	<i>Dijk of constructie die bescherming biedt tegen inundatie vanuit een regionaal water, of tegen overstroming van een gebied nadat een primaire waterkering heeft gefaald</i>
RG	<i>Riologemaal</i>
RLi	<i>De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur is een adviescollege voor de Nederlandse regering en het parlement op het brede domein van de fysieke leefomgeving</i>
RNOB	<i>Samenwerking van de 16 gemeenten en 2 waterschappen in Noordoost-Brabant op economische en maatschappelijke opgaven voor de regio</i>
Rwzi	<i>Rioolwaterzuiveringsinstallatie</i>
SDE-subsidie	<i>Is een exploitatiesubsidie, die je krijgt over de energie die je met je zakelijke zonnepanelen opwekt</i>
Sensorgestuurd boeren	<i>Waterschap Aa en Maas wil samen met boeren meer grip krijgen op de waterkwaliteit in de landbouw. We meten daarom 24 uur per dag met allerlei sensoren in de sloot en op het boerenland in het projectgebied</i>
Smartpig	<i>Een intelligente of smartpig of sensor in een bal (smartball) stroomt met het rioolwater (of desgewenst oppervlaktewater) mee door de leiding ter inspectie daarvan. De smartpig is uitgerust met een combinatie van verschillende meettechnieken</i>
SNB	<i>Slibverwerking Noord Brabant</i>
STOWA	<i>Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer</i>
STUW	<i>Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen</i>
SVI	<i>Slibverwerkingsinstallatie</i>
TDK	<i>Een bestandstype</i>
Torwash	<i>Is een innovatieve techniek die torrefactie integreert met het uitwassen van zouten en mechanische ontwatering</i>
Torrefactie	<i>Is een thermochemisch proces dat onder meer wordt toegepast op biomassa, om het geschikter te maken voor het gebruik als brandstof</i>
TTF	<i>Title Transfer Facility, virtuele marktplaats voor het verhandelen van aardgas in Nederland</i>
UvW	<i>Unie van Waterschappen</i>

Ve	<i>Vervuilingseenheid</i>
Virtual Reality	<i>Simuleert een omgeving via een computer om een gebruiker via diverse zintuigen onder te dompelen in een ervaring</i>
Waterakkoord	<i>Beheerders van watersystemen stellen binnen eenzelfde stroomgebied district waterakkoorden vast, als dat nodig is voor een samenhangend en doelmatig waterbeheer. Beheerders zijn enerzijds het Rijk en anderzijds de waterschappen</i>
Waterlichaam (KRW)	<i>Water (rivier, meer, beek, kanaal etc.) van aanzienlijke omvang dat door de betreffende EU-lidstaat als zodanig is vastgesteld</i>
WBL	<i>Waterschapsbedrijf Limburg</i>
WEB	<i>WaterschapsEisenBibliotheek</i>
Wiki-noodmaatregelen	<i>De site die overzicht geeft van alle relevante kennis, hulpmiddelen en ervaringen voor wat betreft de inzet van (sterkte-) noodmaatregelen voor waterkeringen (dijken) bij een (dreigende) overstroming</i>
WKK	<i>Warmte-krachtkoppeling</i>
Wnb-vergunning	<i>Omgevingsvergunning natuur</i>
Woo	<i>Wet open overheid</i>
WUR	<i>Wageningen University & Research</i>
ZZS	<i>Zeer Zorgwekkende Stoffen</i>